

Politechnika Krakowska
Wydział Architektury
Dyscyplina: Architektura i urbanistyka

Praca doktorska

**Ośrodki jezdniekie w aspekcie problematyki architektoniczno-
przestrzennej w krakowskim obszarze metropolitalnym**

mgr inż. arch. Aleksandra Kuśmierska

Promotor: dr hab. inż. arch. Bogusław Podhalański, prof. PK
Współpromotor: dr hab. inż. arch. Hubert Melges, prof. PPUZ

Kraków, wrzesień 2023

Rodzicom,
którzy od zawsze wspierali mój rozwój.

Podziękowania kieruję do moich Promotorów,
bez których praca nie mogłaby powstać.

Spis treści

1	WSTĘP	12
1.1	Uzasadnienie wyboru tematu pracy oraz przedstawienie aktualności podjętej problematyki	12
1.2	Tezy, cele i zakres pracy	13
1.2.1	Tezy pracy	13
1.2.2	Cele pracy	13
1.2.3	Zakres pracy	14
1.2.3.1	Kryteria wyboru przykładów	14
1.2.3.2	Zakres merytoryczny i liczbowy	14
1.2.3.3	Zakres czasowy	14
1.2.3.4	Zakres terytorialny –Krakowski Obszar Metropolitalny	14
1.2.4	Metody badawcze	15
1.2.5	Konstrukcja pracy	16
1.2.6	Stan badań i literatura przedmiotu	17
2	OŚRODKI JEŹDZIECKIE – IDEA I PROGRAM ICH WIELOKIERUNKOWEGO ROZWOJU	23
2.1	Rys historyczny	23
2.1.1	Jeździectwo na świecie	23
2.1.2	Ośrodki jeździeckie w Polsce	26
2.2	Idea ośrodka jeździeckiego	34
2.2.1	Potrzeby koni	34
2.2.2	Infrastruktura jeździecka	35
2.2.3	Przykładowy kompleks obiektów hippicznych	36
2.2.3.1	Architektura przykładowego ośrodka jeździeckiego – założenia	40
2.2.3.2	Profil przykładowego ośrodka jeździeckiego	40
2.2.3.3	Elementy ośrodka jeździeckiego	41
2.2.3.4	Osoby przebywające na terenie ośrodka jeździeckiego	42
2.2.4	Harmonogram funkcjonowania przykładowego ośrodka jeździeckiego	42
2.2.4.1	Działanie ośrodka jeździeckiego w „dzień powszedni” (dzieci i młodzież uczęszczają do szkoły, osoby dorosłe pracują)	43
2.2.4.2	Działanie ośrodka jeździeckiego w okresie wakacji i ferii zimowych	43
2.2.5	Proces projektowy ośrodka jeździeckiego w Polsce	44
2.2.5.1	Drogi technologiczne w ośrodku jeździeckim	45
2.3	Program wielokierunkowego rozwoju ośrodków jeździeckich	46
2.4	Wieloaspektowe programy zajęć związanych z jeździectwem dla wszystkich grup wiekowych – rekreacja, sport, hipoterapia	47

3	WYTYCZNE PROJEKTOWE DLA INFRASTRUKTURY JEŹDZIECKIEJ	48
3.1	Informacje ogólne – wprowadzenie	48
3.2	Pomieszczenia przeznaczone dla koni	52
3.2.1	Stajnia – informacje ogólne	53
3.2.1.1	Podłogi w stajni	55
3.2.1.2	Wentylacja w stajni	56
3.2.2	Rodzaje stajni dla koni	56
3.2.2.1	Stajnia zamknięta	57
3.2.2.2	Stajnia zamknięta z indywidualnym wybiegiem	57
3.2.2.3	Stajnia angielska (półotwarta)	57
3.2.3	Systemy utrzymania koni	57
3.2.3.1	System stanowiskowy – system indywidualny	57
3.2.3.2	System boksowy – system indywidualny	59
3.2.3.3	Biegalnie – system grupowy	65
3.2.3.4	Stajnie otwarte – system grupowy	65
3.2.3.5	Koncepcja utrzymania koni HIT-AktivStall (system stajni otwartych)	66
3.2.4	Padok, pastwisko, wybieg	67
3.2.4.1	Ogrodzenie wybiegu dla koni	69
3.3	Infrastruktura treningowa	70
3.3.1	Hala jeździecka	70
3.3.2	Plac zewnętrzny do jazdy	74
3.3.3	Parkur	77
3.3.4	Karuzela	78
3.3.5	Lonżownik	79
3.4	Nawierzchnie na terenie ośrodka jeździeckiego	80
3.5	Podsumowanie	82
4	ANALIZA OŚRODKÓW JEŹDZIECKICH ZLOKALIZOWANYCH W KRAKOWSKIM OBSZARZE METROPOLITALNYM	83
4.1	Spis ośrodków krakowskiej obszaru metropolitalnego poddanych analizie	83
4.2	Uwarunkowania planistyczno-przestrzenne	86
4.2.1	Ośrodek jeździecki Cheval	86
4.2.2	Kolorystyka, często bagatelizowana wywiera niewytkle istotny wpływ na ogólne postrzeganie budynku przez odbiorców.	87
4.2.3	Ośrodek jeździecki Krakowski Klub Jazdy Konnej	88
4.2.4	Ośrodek jeździecki Miejskie Rancho	90
4.2.5	Zestawienie wytycznych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego dla ośrodków: Cheval, KKJK, Miejskie Rancho. Podsumowanie	92

4.2.6	Układy urbanistyczne ośrodków jeździeckich – zagospodarowanie działek. Przykłady rozwiązań	94
4.2.6.1	Ośrodek jeździecki w Sosnowicach	94
4.2.6.2	Ośrodek jeździecki w Facimiechu	95
4.2.6.3	Ośrodek jeździecki w Cianowicach (projekt)	98
4.2.6.4	Ośrodek jeździecki w Michałowicach	100
4.2.6.5	Ośrodek jeździecki w miejscowości Kuźniczka	101
4.2.7	Badania ankietowe wśród jeźdźców KOM	104
4.2.7.1	Lokalizacja ośrodka jeździeckiego	104
4.2.7.2	Liczba klientów na przestrzeni czterech kwartałów roku	105
4.2.7.3	Sport czy jazda rekreacyjna	106
4.2.7.4	Kryteria wyboru ośrodka jeździeckiego	106
4.2.7.5	Częstotliwość jazdy	107
4.2.7.6	Hala na terenie ośrodka jeździeckiego	108
4.2.7.7	Analiza popularności ośrodków jeździeckich wśród różnych grup wiekowych	109
4.2.7.8	Analiza popularności ośrodków jeździeckich wśród płci	110
4.2.7.9	Posiadanie własnego konia	111
4.2.7.10	Transport jeźdźców pomiędzy miejscem zamieszkania a ośrodkiem jeździeckim	111
4.2.7.11	Podsumowanie badań ankietowych	113
4.3	Uwarunkowania architektoniczne uwzględniające kontekst krajobrazowy	115
4.3.1	Ogólna analiza wizualna badanych ośrodków jeździeckich zlokalizowanych na terenie na terenie KOM	115
4.3.2	Wygląd zewnętrzny stajni i innych budynków na terenie ośrodka jeździeckiego 116	
4.3.3	Wjazd do ośrodka jeździeckiego	125
4.3.4	Najbliższe otoczenie	127
4.3.5	Boksy dla koni	134
4.3.6	Hala jeździecka	136
4.3.7	Przestrzeń na bukmanki i koniowozy, parkingi	137
4.3.8	Paszarnia, solarium dla koni, myjka	140
4.3.9	Wnętrza obiektów	141
4.4	Elementy małej architektury	141
4.5	Błędy w projektowaniu ośrodków jeździeckich	145
4.5.1	Podsumowanie	148
5	LOKALIZACJA OŚRODKÓW JEŹDZIECKICH Z FUNKCJĄ REKREACYJNĄ I SPORTOWĄ W STRUKTURZE OSADNICZEJ	150

5.1	Przykłady rozwiązań ośrodków jeździeckich z wybranych miast europejskich i ich okolic w kontekście architektonicznym, planistyczno -przestrzennym i ekonomicznym. Porównanie z ośrodkami jeździeckimi zlokalizowanymi na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego	150
5.1.1	Austria - ośrodki jeździeckie w Wiedniu i najbliższym otoczeniu	150
5.1.2	Holandia – ośrodki jeździeckie w Amsterdamie i najbliższym otoczeniu	151
5.1.3	Niemcy – ośrodki jeździeckie w Berlinie i najbliższym otoczeniu	152
5.1.4	Ośrodki jeździeckie w Bratysławie i terenach podmiejskich	154
5.1.4.1	X-Bionic Sphere, Dubová, 2254 33, 931 01 Šamorín-Čilistov, Słowacja	155
5.1.4.2	Ing. Jozefína Jáchymová - Stajňa Plameň, Jazerná 224/10, 900 42 Miloslava	157
5.1.4.3	Jazdecký areál Čierna Voda, Pezinská 901/5, 900 25 Chorvátsky Grob-Čierna Voda	157
5.1.4.4	Hipoterapeutické centrum Hipony, Jozefínska ulica 711/12, 930 40 Štvrtok na Ostrove	158
5.1.4.5	Občianske združenie Do Sedla, OZ Darkona, Starohájska 29, 851 02 Petržalka	159
5.1.4.6	Jazdecký areál ŠK Dunaj, Starohájska 3531, 851 02 Petržalka	160
5.1.4.7	RS Team, Poľnýmlyn, 841 06 Záhorská Bystrica	160
5.2	Relacje pomiędzy miastem a wsią – kontekst architektoniczno- przestrzenny	161
5.3	Przestrzeń wsi jako zaplecze produkcji żywności dla zwierząt i ludzi	165
5.4	Lokalizacja ośrodków jeździeckich w zwartej strukturze miejskiej - Krakowskiego Ośrodka Metropolitalnego	167
5.4.1	Lokalizacja ośrodków jeździeckich - charakterystyczne wady i zalety	167
5.4.2	Lokalizacja ośrodków jeździeckich na obrzeżach miast	168
5.4.3	Lokalizowanie ośrodków jeździeckich na terenach wiejskich	169
5.5	Możliwości zrównoważenia potrzeb ludzi i koni w kontekście lokalizacji ośrodka jeździeckiego	169
5.6	Propozycje rozwiązań funkcjonalnych ośrodków jeździeckich uwzględniające zastosowanie alternatywnych źródeł energii	173
5.6.1	Panele fotowoltaiczne	173
5.6.2	Biogaz	181
5.6.3	Energia wiatru	185
5.6.4	Podsumowanie	186
6	PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE	187
7	ANEKS	195
7.1	Literatura	195
7.2	Źródła internetowe	200
7.3	Spis rycin	203

7.4	Spis map _____	211
7.5	Spis tabel _____	213
7.6	Streszczenie w języku polskim _____	214
7.7	Streszczenie w języku angielskim _____	214
7.8	Załączniki _____	215
7.8.1	Ankiety	215

1 WSTĘP

1.1 Uzasadnienie wyboru tematu pracy oraz przedstawienie aktualności podjętej problematyki

Rola i znaczenie hippiki w rozwoju człowieka, również współcześnie, jest nie do przecenienia. Jednakże związana z hippiką lokalizacja ośrodków jeździeckich, to problem współczesnych miast zarówno w Polsce, jak i na świecie.

Coraz więcej ludzi stać na posiadanie własnego konia, lecz nie stajni. Wiąże się to ze zwiększonym zapotrzebowaniem na budowę ośrodków jeździeckich, w których prywatni właściciele koni płacą co miesiąc za pobyt i utrzymanie zwierzęcia w stajni.

Konie wierzchowe to nie wyłącznie sport i rekreacja. Wykorzystywane są również we współczesnej medycynie, bowiem kontakt z tymi zwierzętami pozytywnie wspomaga leczenie wielu chorób cywilizacyjnych, neurologicznych i innych. Z powodzeniem prowadzona jest w ośrodkach hipoterapia. Polega ona na pracy z osobami cierpiącymi na schorzenia zarówno na tle psychicznym jak i fizycznym, co często daje pozytywne wyniki terapeutyczne, służy także fizjoterapii i rehabilitacji pourazowej.

Od kilkunastu lat obserwujemy zjawisko, które można nazwać renesansem jeździectwa. Kiedyś koń z oczywistych względów towarzyszył człowiekowi codziennym życiu – w rolnictwie czy transporcie. Wraz z postępowaniem rozwoju techniki konie zaczęły być z sukcesem zastępowane przez maszyny. Jednak atawistyczna potrzeba człowieka polegająca na kontakcie z naturą i koniem – pozostała. Obserwujemy stopniowe przywracanie znaczenia konia w życiu człowieka, który ma służyć w obszarze rekreacji, sportu, hipoterapii itp.

W literaturze brakuje opracowań, które w sposób kompleksowy traktują temat ośrodków jeździeckich – zarówno pod kątem architektonicznym, jak i przestrzennym. Są wprawdzie artykuły i książki, w których dostępne są informacje o budowie ośrodków jeździeckich, ale napisane w większości w sposób bardzo oszczędny. Opracowania często tworzone są przez jeźdźców czy trenerów, w związku z czym dostarczają niewielu konkretnych informacji i danych liczbowych, które wyjaśniałyby specyfikę problematyki jeździeckiej, a przede wszystkim hodowlanej.

Drugim powodem wyboru tematu jest chęć usystematyzowania wiedzy na temat hippiki – zarówno od strony praktycznej, jak i teoretycznej.

Niniejsze opracowanie może służyć jako zbiór wytycznych projektowych wykorzystywanych przy planowaniu ośrodków jeździeckich.

Kolejnym aspektem aktualności poruszanego zagadnienia jest fakt, że ośrodki jeździeckie zyskują coraz większą popularność. W ostatniej dekadzie nastąpiła „moda na konie”, która generuje zarówno pozytywne jak i negatywne skutki. Zaletą jest to, że dzięki jeździectwu coraz więcej osób staje się aktywnymi fizycznie, na szczęście hamuje ten nadmierny trend wymóg, że aby prowadzić zajęcia rekreacyjne czy sportowe w danym ośrodku jeździeckim należy posiadać odpowiednią wiedzę i doświadczenie w tym zakresie oraz niezbędne specjalistyczne uprawnienia. Brak doświadczenia prowadzi do wypadków ludzi i zwierząt, czyli zdarzeń które powinno się wyeliminować dzięki tworzeniu odpowiedniej infrastruktury i profesjonalnej obsłudze.

Praca doktorska o tytule "Ośrodki jeździeckie w aspekcie problematyki architektoniczno-przestrzennej w krakowskim obszarze metropolitalnym" stanowi kontynuację prowadzonych wcześniej badań oraz prac projektowych, między innymi pracy magisterskiej pt. „Olimpijski Ośrodek Pięcioboju Nowoczesnego” z główną funkcją związaną z jeździectwem oraz inżynierskiej o podobnej tematyce. Podczas realizacji wymienionych prac udało się stworzyć projekty złożonych ośrodków jeździeckich, które skupiały w sobie kilka funkcji: rekreacyjną, sportową, agroturystyczną, hipoterapii i inne. Zabrakło w nich jednak analizy tematu w aspekcie urbanistycznym. Praca nad doktoratem dała możliwość przeprowadzenia dalszych badań - bardziej złożonych, o szerszym zakresie terytorialnym i społecznym.

1.2 Tezy, cele i zakres pracy

1.2.1 Tezy pracy

- Wpływ prawidłowo zaprojektowanego ośrodka jeździeckiego na efektywność ekonomiczną kompleksu jeździeckiego, dobrostan koni, a przede wszystkim na bezpieczeństwo jeźdźców i ich optymalny stan emocjonalny.
- Przemysłana i uzasadniona lokalizacja ośrodka jeździeckiego w warunkach struktury urbanistycznej miasta lub aglomeracji jako szansa na powodzenie działalności obiektu sportowo-rekreacyjnego w holistycznym rozumieniu zagadnień interdyscyplinarnych

1.2.2 Cele pracy

Teoretyczne cele niniejszej pracy to:

- Uzasadnienie lokalizacji ośrodków jeździeckich w obszarach metropolitalnych.
- Zdefiniowanie wymiernych i długotrwałych korzyści związanych z hippiką.
- Ośrodki jeździeckie jako uzupełnienie funkcji współczesnych miast.

Praktycznym celem pracy jest możliwość wykorzystania wyników prowadzonych badań do realizacji nowych ośrodków hippicznych i udoskonalenia obiektów już istniejących.

Z obserwacji autorki i prowadzonych przez nią badań wynika, że niewielkie zmiany mogą znacząco poprawić bezpieczeństwo jeźdźców i koni.

Drugim praktycznym celem jest minimalizowanie kosztów utrzymania i eksploatacji oraz logistyczne zapewnienie dostawy pasz do ośrodków jeździeckich.

Trzecim celem pracy jest podanie praktycznych wskazówek jak osiągnąć efektywność ekonomiczną ośrodka jeździeckiego zlokalizowanego w strukturze metropolitalnej. Miarą sukcesu powinno być, między innymi, całoroczne korzystanie z obiektów, bez względu na warunki atmosferyczne, a także maksymalne wykorzystanie infrastruktury ośrodka.

1.2.3 Zakres pracy

1.2.3.1 Kryteria wyboru przykładów

Do badań przyjęto założenia nazywane ośrodkami jeździeckimi – to znaczy obiektami, które oprócz stajni posiadają dodatkową infrastrukturę jeździecką, np. plac do jazdy, krytą ujeżdżalnię, a także minimum 5 boksów w stajni dla koni. Kryteria te pozwoliły wyeliminować tzw. przydomowe stajnie, których funkcjonowanie sprowadza się tylko do utrzymywania koni przy miejscu zamieszkania oraz sporadycznych wyjazdów w teren. Ośrodki jeździeckie podzielono na: małe (5 -10 koni), średnie (11-24 koni) oraz duże (powyżej 24 koni). Do każdej wielkości ośrodka jeździeckiego przynależy inna infrastruktura techniczna odpowiadająca jego potrzebom.

1.2.3.2 Zakres merytoryczny i liczbowy

Zakres merytoryczny – ośrodki jeździeckie w aspekcie problematyki architektoniczno-przestrzennej.

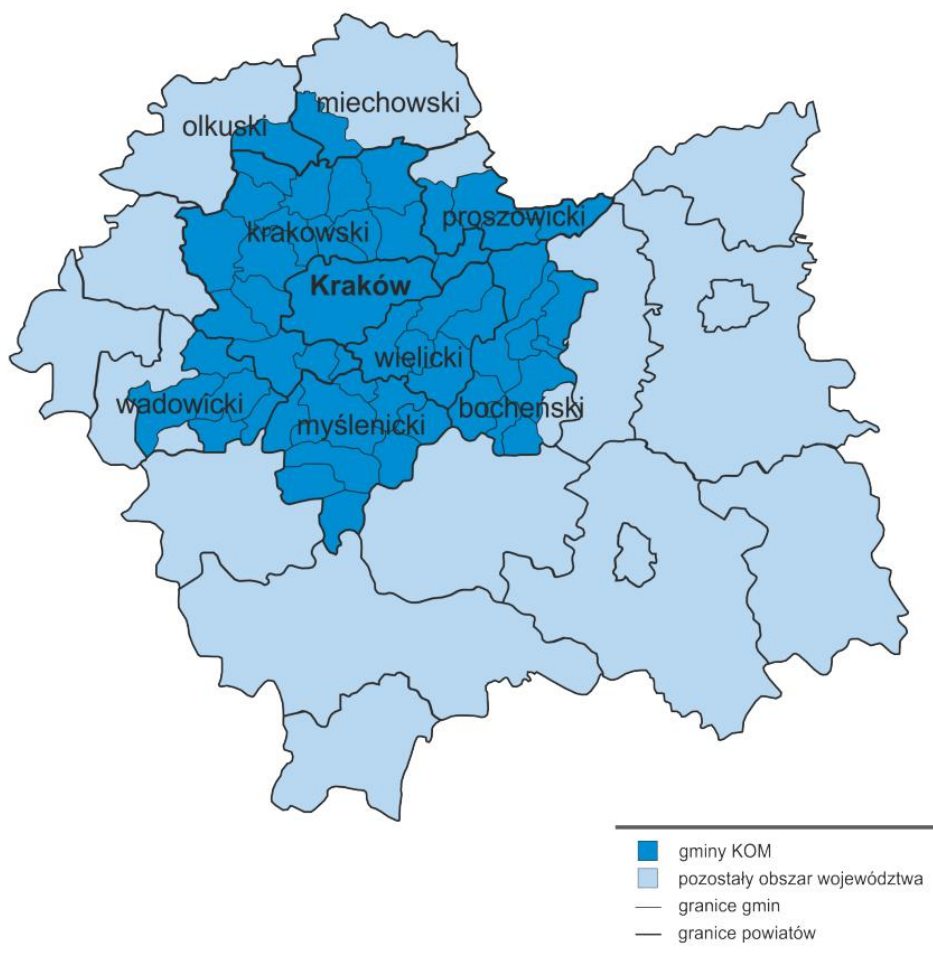
Do badań przyjęto 37 ośrodków jeździeckich zlokalizowanych w krakowskim obszarze metropolitalnym. Dodatkowo badaniom zostały poddane obiekty usytuowane na terenie Bratysławy i terenach sąsiadujących z tym miastem w promieniu około 30 km oraz wybrane ośrodki z innych miast europejskich znajdujących się na terenie Niemiec, Austrii i Holandii.

1.2.3.3 Zakres czasowy

Zakres niniejszej pracy dotyczy czasów współczesnych – w większości autorka zajmuje się obiektami wybudowanymi po roku 1989, kiedy nastąpiła zmiana ustroju i przejście z gospodarki socjalistycznej na kapitalistyczną.

1.2.3.4 Zakres terytorialny –Krakowski Obszar Metropolitalny

Badaniami objęto ośrodki jeździeckie (małe, średnie i duże) znajdujące się w obrębie terytorium zajmowanego przez Krakowski Obszar Metropolitalny (mapa 1.1).

Mapa 1.1 Krakowski Obszar Metropolitalny na tle województwa małopolskiego¹

1.2.4 Metody badawcze

Zastosowane metody badawcze to analiza literatury przedmiotu, obserwacja połączona z doświadczeniami własnymi (autorka była zawodniczką jazdy konnej i nadal jest czynnym instruktorem jeździectwa), badania ankietowe, wywiady z ludźmi zainteresowanymi problematyką jeździecką, studia fotograficzne i analizy różnych rozwiązań architektonicznych i funkcjonalno-przestrzennych. Przeprowadzono szczegółowe analizy i badania formy architektonicznej, funkcji, detali i kolorystyki oraz rozwiązań konstrukcyjno-budowlanych obiektów zlokalizowanych w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym.

Wiele informacji pozyskano z przeprowadzonych wywiadów: rozmów z hodowcami koni, rolnikami, trenerami, architektami, właścicielami ośrodków jeździeckich, jak też z młodzieżą uprawiającą różne formy jazdy konnej.

Jedną z metod, przyjętą w prowadzonych badaniach, których wyniki analizowano w pracy, są badania oparte na metodzie obserwacyjnej. Badanie polegało na monitorowaniu przebiegu dnia w ośrodku jeździeckim i wszystkich wykonywanych w tym czasie czynności (prowadzono je

¹ Krakowski Obszar Metropolitalny w latach 2011-2015, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2016, s. 16.

na przestrzeni kilku lat). W większych obiektach sportowych przeanalizowano również działalność ośrodka podczas rozgrywanych zawodów jeździeckich, np. w konkurencji skoki przez przeszkody i ujeżdżania. Pozyskane informacje uporządkowano i poddano metodzie analizy i konstrukcji logicznej otrzymując wyniki, które w syntetyczny sposób zostały przedstawione w rozdziałach pracy i we wnioskach.

1.2.5 Konstrukcja pracy

Praca składa się z wstępu, czterech rozdziałów oraz podsumowania wraz z wnioskami końcowymi.

We **Wstępie** uzasadniono wybór tematu pracy oraz przedstawiono aktualność podjętej tematyki. Określono tezy, cele i zakres pracy.

Ośrodki jeździeckie i program ich wielokierunkowego rozwoju

W rozdziale pierwszym podano ogólne informacje wprowadzające w tematykę hippiki i związanej z nią infrastruktury. W rozdziale tym, przedstawiono przykładowy kompleks obiektów hippicznych, a także w sposób syntetyczny opisano proces projektowy² ośrodka jeździeckiego.

Wytyczne projektowe dla infrastruktury jeździeckiej

W celu wprowadzenia w problematykę związaną z zagadnieniami budynków przeznaczonych dla koni, w rozdziale drugim opisano poszczególne pomieszczenia dla zwierząt i systemy ich utrzymania. W kolejnych podrozdziałach tego rozdziału, opisano infrastrukturę treningową – halę krytą, place do jazdy, karuzelę³ i lonżownik⁴. Zamieszczone w pracy grafiki dokumentują poszczególne przykłady rozwiązań. Materiały te głównie pochodzą z dokumentacji fotograficznej autorki, wykonanej i przeanalizowanej podczas badań ośrodków jeździeckich na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego.

Analiza ośrodków jeździeckich zlokalizowanych w krakowskim obszarze metropolitalnym

W rozdziale trzecim opisano badania dotyczące ośrodków jeździeckich w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym ze szczególnym uwzględnieniem przeprowadzenia analizy pod

---

² Proces projekty dotyczy realizacji ośrodka jeździeckiego w Polsce. W innych krajach obowiązują odrębne uwarunkowania prawne.

³ Karuzela dla koni jest coraz powszechniej stosowana do utrzymania i poprawy sprawności fizycznej koni. Praca na karuzeli polegająca na krążeniu w kółko, przypomina typ ruchu, jaki wykonuje koń pasąc się w stanie dzikim. Karuzela może być wyposażona dodatkowo w elektroniczny sterownik umożliwiający zastosowanie różnych programów treningowych.

http://pl.wet.uwm.edu.pl/media/upload/articlefiles/19/Moj_folder/Techniki%20naturalne%20i%20innowacyjne%20w%20leczeniu%20oraz%20rehabilitacji%20koni.%20Agnieszka%20Voigt.pdf, [dostęp: 14.07 2023].

⁴ Miejsce do lonżowania koni. Koń porusza się po okręgu na specjalnej linie (lonży) wokół osoby lonżującej. Średnica koła do lonżowania to ok. 12 metrów. Lonżownik może znajdować się na otwartej przestrzeni lub być specjalnym zabudowanym obiektem zaplanowanym na rzucie koła.

W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, Chaber PR – Akademia Jeździecka, Warszawa 2003, s. 214.

kątem zagadnień funkcjonalno-architektonicznych (aktualnie projektowanych ośrodków jezdzieckich) oraz urbanistycznych na terenach miejskich i ruralistycznych.

Lokalizacja ośrodków jezdzieckich z funkcją rekreacyjną i sportową w miejskiej strukturze osadniczej

W rozdziale czwartym opisano szczególną rolę lokalizacji ośrodków jezdzieckich w terenach zurbanizowanych, uwzględniając funkcję miast i ewentualne problemy mogące powstawać na styku potrzeb jezdzieckich i standardów miejskich z uwzględnieniem priorytetów i wymogów społeczno-gospodarczych i ekologicznych miast. Mając na uwadze wymogi pozyskiwania alternatywnych źródeł energii dokonano przeglądu możliwości i dostępności wyboru oraz zastosowania alternatywnych źródeł energii.

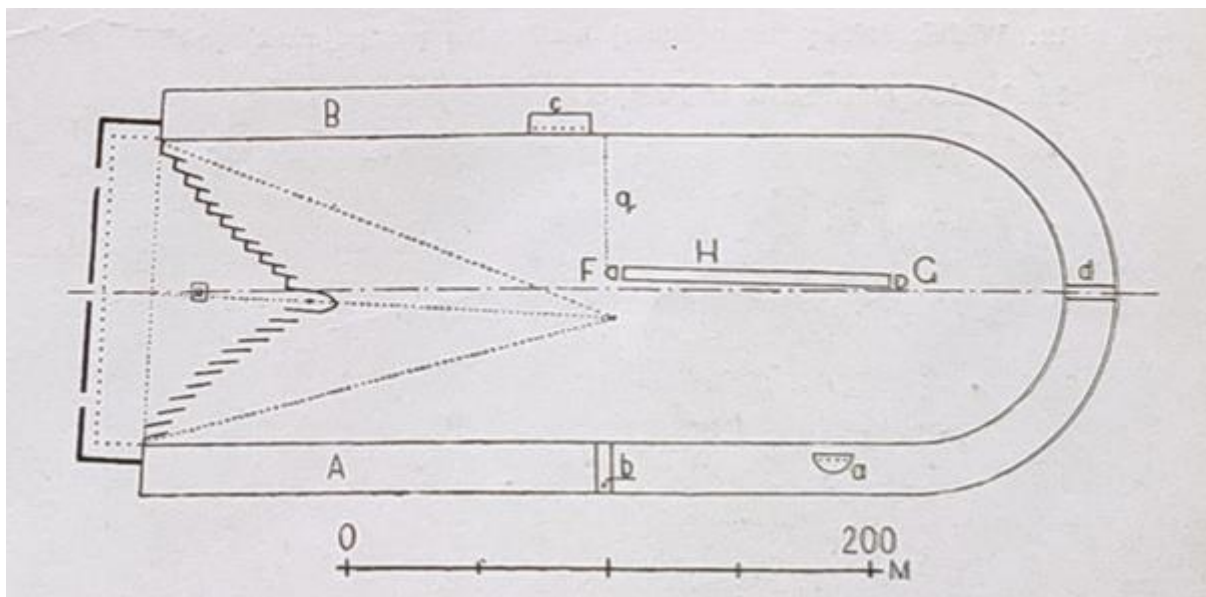
Wnioski końcowe i podsumowanie

W podsumowaniu omówionych zagadnień związanych z lokalizowaniem ośrodków jezdzieckich na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, sprecyzowano wnioski końcowe. We wnioskach, na podstawie zebranych materiałów badawczych, dokonano diagnozy wymiernych korzyści z lokalizacji ośrodków jezdzieckich na terenach miejskich i podmiejskich. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie badawcze, czy ośrodki jezdzieckie na terenach miejskich spełniają wymogi rozwoju miast, w dobie współczesnych wymagań cywilizacyjnych, społecznych i kompozycji urbanistyczno-funkcjonalnej.

Zasadniczym celem badawczym pracy, co wynika z wniosków końcowych, było udowodnienie, jak istotny wpływ na życie mieszkańców, ich zdrowie fizyczne i psychiczne ma szczególna synergia współistnienia funkcji miejskich z szeroko rozumianą problematyką jeździectwa konnego dostosowanego do różnych potrzeb i wymogów naszych czasów.

1.2.6 Stan badań i literatura przedmiotu

Jedne z pierwszych wzmianek powożenia rydwanami konnymi pochodzą ze starożytności. Rydwany były zaprzęgane w konie już przez Egipcjan i Babilończyków (4-3 tys. lat p.n.e.). Z opisów tych wynikało, że wówczas były to niezwykle precyzyjne pojazdy, wymagające wielkich umiejętności powożących. Rydwany służyły do wielu zadań np.: przemieszczania się, prowadzenia walk, wyścigów sportowych itp. Z czasów starożytności pochodzi również opis Hipodromu w Olimpii. Poniżej przedstawiono rysunek wg Hirta na podstawie opisu Pausaniasza.

Rycina 1.1 Hipodrom w Olimpii⁵. Plan wg rekonstrukcji Hirta na podstawie opisu Pauzaniaśa,

A-widownia na nasypie z czasowo umieszczanymi siedzeniami; a- miejsce dla muzyki; b- przejście dla pokaleczonych w nieszczęśliwych wypadkach; c- miejsce dla sędziów; d- porta triumphalis; B- widownia na naturalnym spadku terenu; F- meta z kolumną i wizerunkiem Epodamei wieńczącej Pelopsai jako zwyciężczynię; q- linia końcowa wyścigu; G- drugi cel – okrągły ołtarz tzw. Terascippos; H-spina (zaplecze)

J. Brzuchowski pisze: *Hipodromy. Trzecim podstawowym urządzeniem greckiej kultury fizycznej był hipodrom służący do ćwiczeń oraz wyścigów konnych i wozów. Miał on kształt podobny do późniejszych stadionów, tj. wydłużonej podkowy z umieszczonymi u jej podstawy miejscami startowymi w kształcie klina wcinającego się w tor wyścigowy. W Grecji starożytnej usytuowanie stadionów i hipodromów uzależnione było przede wszystkim od ukształtowania terenu. Dopiero Rzym i jego odmienny system budowy, nie liczący się z terenem, wprowadził zasadę usytuowania budynku widowiskowego (amfiteatr, cyrk) w zależności od kierunku naświetlania go słońcem.*⁶

Do dzisiaj miejsce rozgrywania zawodów sportowych w jeździectwie (głównie w dyscyplinie: skoki przez przeszkody) nazywa się hipodromem.

O budowie stajni i sytuowaniu wiejskich siedzib, które w oczywisty sposób łączą się z hodowlą i utrzymaniem koni pisał w czasach antycznych rzymski architekt Witruwiusz. W rozdziale szóstym jego dzieła *O Architekturze Ksiąg Dziesięć* możemy przeczytać: *Przed wszystkim należy zbadać okolicę pod względem zdrowotnym, jak to podałem w księdze pierwszej mówiąc o zakładaniu murów, i zgodnie z tym założyć wiejską siedzibę. Wielkość jej powinna być dostosowana do ilości gruntu i wielkości płonów. (...) Na stajnie trzeba przeznaczyć najcieplejsze miejsce w posiadłości, byle tylko nie zwrócone ku ognisku; konie stojące w pobliżu ognia są niespokojne.*⁷ Witruwiusz wspomina nawet, w jaki sposób powinny być usytuowane żłoby dla koni, jeśli lokalizujemy je na wolnym powietrzu. Według niego należy ustawić je tak, aby zwierzęta patrzyły we wschodnią stronę (co ma zapewnić im lśniąca

⁵ Ibidem, s. 13.

⁶ Ibidem, s. 13.

⁷ Witruwiusz, *O architekturze ksiąg dziesięć*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999, s. 127-129.

sierść). Zaleca sytuowanie magazynów na pasze poza pozostałymi zabudowaniami, aby uchronić je od potencjalnego pożaru.

Analizując materiał badawczy związany z poruszaną w dysertacji tematyką, wprowadzono podział źródeł na trzy grupy – pierwsza z nich dotyczy architektury – konkretnych zagadnień i wytycznych projektowych infrastruktury jeździeckiej, druga powiązana jest potrzebami koni, wynikającymi z ich natury. W części tej autorka analizowała literaturę pod kątem naturalnych zachowań i potrzeb tych zwierząt. W trzeciej grupie znalazły się materiały taktujące szerszy kontekst przestrzenny, uwarunkowania lokalizacyjne oraz inne aspekty społeczne i ekonomiczne.

Bardziej aktualnie w stosunku do współczesnych standardów projektowania ośrodków jeździeckich wypowiada się Jerzy Zwoliński⁸, który rozróżnia typy budynków dla koni w zależności od przeznaczenia tych zwierząt. Inne wymiary i parametry techniczne powinna mieć architektura przeznaczona do utrzymywania klaczy ze źrebakami, inna dla ogierów, a jeszcze inna dla koni roboczych i sportowych. J. Zwoliński twierdzi, że klacze i ogiery powinny być utrzymywane osobno lub w odrębnych budynkach. Stajnie należy planować z sytuowanym pośrodku korytarzem i boksami zlokalizowanymi po dwóch stronach przejścia. W opracowaniu znajdziemy również informacje dotyczące budowy dodatkowej infrastruktury treningowej – krytych hal jeździeckich. *Konstrukcja jest bezszłupowa, z dachem na wysokości 4,5 - 6m. Stosunek światła wynosi 1:8, a przy większej wysokości nawet 1:6. Konieczna jest instalacja elektryczna, co umożliwi w okresie jesienno-zimowym wykorzystanie obiektów w godzinach zmroku. Podłoga glinobita, posypywana co jakiś czas 15-centymetrową warstwą trocin.*⁹ Najnowsze technologie w nowoczesnych ośrodkach jeździeckich przewidują podłoże z piasku kwarcowego z dodatkiem flizeliny¹⁰ z automatycznym systemem nawadniania.¹¹

Obecnie dostępnych jest wiele poradników dotyczących projektowania ośrodków jeździeckich. Ważną pozycją literatury w tym zakresie jest opracowanie zatytułowane *Systemy utrzymania koni*.¹² Autorzy opisują, w jaki sposób powinno projektować się nowe budynki związane z hippiką, a także jak powinna przebiegać modernizacja i adaptacja istniejących już obiektów gospodarczych. W opracowaniu opisane zostały materiały budowlane wykorzystywane przy budowie stajni. Powinny być one przede wszystkim wytrzymałe i nieszkodliwe dla koni, odporne na działanie czynników mechanicznych i chemicznych (np. posadzka w boksach dla koni) oraz łatwe w czyszczeniu. Instalacje projektowane w budynkach stajennych należy dostosować do koni. *Warunkiem utrzymania właściwego zdrowego dla koni mikroklimatu w stajni jest sprawnie działająca wentylacja, dzięki której możemy utrzymywać w pomieszczeniach odpowiednią temperaturę, wilgotność, zawartość w powietrzu szkodliwych gazów. Dobra wentylacja chroni także budynek stajenny przed nasiąkaniem wilgocią, co przedłuża jego trwałość.*¹³

---

⁸ Polski profesor, rektor Akademii Rolniczej w Poznaniu w latach 1972-1978, badacz koni i zootechnik.

⁹ J. Zwoliński, *Hodowla koni*, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1977, s. 383-398.

¹⁰ Stosuje się pocięte ok. 1-2 cm paski flizeliny lub zamiennie fragmenty materiałów z recyklingu.

¹¹ System nawadniania podłoża ma na celu zachowanie jego elastyczności. Dzięki temu ścięgnię i cały układ ruchu koni podczas treningu będzie mniej obciążony. Nawilżone podłoże nie będzie pyliło – co może być szkodliwe dla dróg oddechowych i aparatu wzroku u zwierząt i ludzi.

¹² W. Romaniuk, T. Overby, *Systemy utrzymania koni*, Duńskie Służby Doradztwa Rolniczego, Warszawa 2004.

¹³ *Ibidem*, s. 29.

Wśród współczesnych badaczy związanych z problematyką jeździectwa konnego szczególne miejsce zajmuje Jacek Łojek¹⁴, który w swoich badaniach naukowych zebrał podstawowe informacje dotyczące zarówno problematyki końskiej, jak i aspektów behawioralnych związanych z życiem i naturą tych zwierząt. W opracowaniu autor szczegółowo przedstawia grupowe i indywidualne systemy utrzymania koni. Do drugiej grupy należą bieganie i stajnie otwarte¹⁵, a przykładem systemu indywidualnego jest najbardziej popularny obecnie w Polsce system boksowy¹⁶. Tego typu pomieszczenia dla koni powinny być wykonane z trwałych i bezpiecznych materiałów oraz prawidłowo skonstruowane – przegrody między boksami do wysokości 1,2-1,4 m należy całkowicie zabudować, np. przy użyciu desek. Powyżej tej wysokości ściany dzielące boksy powinny być ażurowe, aby umożliwić koniom wzajemne obserwowanie siebie¹⁷.

Warto wymienić również architekta Jacka Kluszewskiego, który zajmuje się projektowaniem ośrodków jeździeckich. Opublikował on również szereg artykułów¹⁸ związanych z budową infrastruktury jeździeckiej, a także zachowań i natury koni. Warto zwrócić uwagę na opracowanie dotyczące wytyczania dróg technologicznych ośrodka jeździeckiego, ponieważ odnosi się do funkcji złożonych obiektów hippicznych. Bez dobrego uwzględnienia i wytyczenia wszystkich ciągów technologicznych ośrodek jeździecki nie będzie dobrze funkcjonował, a ewentualne błędy funkcjonalne (już po realizacji obiektu) będą bardzo kosztowne do naprawienia, nawet w wielu przypadkach niemożliwe do wyeliminowania. Projekty¹⁹ architekta Kluszewskiego, zdaniem autorki dysertacji charakteryzują się dobrą funkcją, lecz równocześnie niską wartością estetyczną przedstawianych wizualizacji.

Badaniem kompleksowych rozwiązań, dotyczących projektowania ośrodków jeździeckich, zajmuje się angielska architekt Keith Warth, pracująca niedaleko Cambridge.²⁰ W swoim opracowaniu zebrała informacje dotyczące planowania zarówno małych stajni (składających się z kilku boksów i placu do jazdy), jak i większych kompleksów hippicznych z rozbudowaną infrastrukturą treningową (hale do jazdy, karuzele, zewnętrzne ujeżdżalnie i inne). Projekty architekt charakteryzują się wysokimi walorami estetycznymi i poszanowaniem otaczającej architektury wraz z zastanym krajobrazem naturalnym. Warth pokazuje właściwe wykorzystanie naturalnych materiałów wraz z projektem prawidłowej funkcji obiektów. Opracowanie odnosi się głównie do projektów w Wielkiej Brytanii, dlatego rozwiązania wizualne, ze względu na różnice uwarunkowań przestrzennych, nie mogą służyć za bezpośredni wzór do naśladowania w Polsce. Opracowania te proponują jednak architekturę na wysokim poziomie estetycznym i z właściwie rozplanowaną funkcją.

Bez wiedzy na temat natury koni, ich potrzeb fizycznych i psychicznych, nie będzie możliwe zaprojektowanie ośrodka jeździeckiego. Specjalistą, z zakresu zachowań koni jest Monty

---

¹⁴ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, rozdział: *Hodowla i użytkownictwo koni*, t. II, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2013.

¹⁵ Ibidem, s. 3.

¹⁶ Ibidem, s. 4-9.

¹⁷ Koń jest zwierzęciem stadnym. Do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje przebywać z innymi osobnikami tego gatunku. W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, op. cit. s.12.

¹⁸ Artykuł dostępne na stronie <https://www.kluszewski.com.pl/7/artykuly>

¹⁹ Projekty dostępne na stronie <https://www.kluszewski.com.pl/>, [dostęp: 23.03.2023r.].

²⁰ K. Warth, *Design Handbook For Stables and Equestrian Buildings*, J.A.Allen & Co Ltd., 2014 oraz *Stables and others equestrian buildings. A guide to design and construction*, J.A.Allen & Co Ltd., 2014.

Roberts²¹ który swoje badania oparł na wieloletnich obserwacjach dzikich mustangów. W swoich publikacjach pisze o potrzebach koni, wynikających z ich natury i o charakterystyce zachowań tych zwierząt. Wiedza ta jest niezbędna przy projektowaniu pomieszczeń, wybiegów, padoków i innej infrastruktury hippicznej.

Konie w Polsce, w większości przypadków trzyma się w celu wykorzystywania ich jako zwierząt wierzchowych – w celach hipoterapeutycznych²², rekreacyjnych lub sportowych. Wierzchowe wykorzystanie koni i aspekty z tym związane opisuje w swoim opracowaniu W. Pruchniewicz²³. Infrastruktura jeździecka, w zależności od sposobu wykorzystywania koni w sporcie czy rekreacji jest zróżnicowana, ale pomieszczenia stajenne, pastwiska i pomieszczenia pomocnicze, np. siodlarnie, projektuje się bardzo podobnie. Znajomość zachowań koni jest niezbędna przy pracy z tymi zwierzętami. Umiejętność przewidywania zachowań koni, np. chęci spłoszenia się, może pomóc z unikaniem wielu wypadków. Badaniami nad psychologią konia zajmuje się weterynarz Krzysztof Skorupski, trener koni z wieloletnim doświadczeniem. W opracowaniu pt. *Psychologia treningu koni*²⁴ autor pomaga zrozumieć czytelnikowi sferę psychiczną tych zwierząt. Częstym błędem jest utożsamianie konia ze zwierzęciem domowym, takim jak pies czy kot, zapominając, że koń – jako roślinożerca ma zupełnie inną psychikę i uwarunkowania behawioralne. Tą tematyką zajmowała się również Tasmin Pickeral. Zebrała ona ogólne informacje z zakresu hippiki i hodowli koni. Jej opracowanie *Konie i kuce. Kompendium* jest zbiorem podstawowej wiedzy związanej z końmi. Autorka pisze m.in., że koń w naturalnym środowisku śpi tylko 2 godziny w ciągu doby, a pozostałe 22 godziny spędza na jedzeniu.²⁵

Tematykę powiązaną z higienicznymi aspektami utrzymywania zwierząt opisał w swojej książce Tadeusz Kośła²⁶. Środowisko bytowania zwierząt, którym w przypadku koni jest najczęściej boks, znacząco wpływa na zdrowie zwierzęcia i jego ogólną kondycję. Za odpowiedni poziom higieny koni odpowiedzialny jest człowiek – ich hodowca/właściciel. Żeby utrzymanie higieny było możliwe infrastrukturę jeździecką, w której przebywają konie należy projektować z odpowiednich tj. nieszkodliwych dla koni i trwałych materiałów.

Spośród pozycji literatury, które poruszają zagadnienie problematyki przestrzennej nawiązując do relacji miasto – wieś, należy uwzględnić *Pozamiejski obraz przestrzenno-architektoniczny Małopolski wczoraj i dziś (wybrane problemy)*.²⁷ Autor odnosi się bezpośrednio do przestrzeni wiejskiej w aspekcie ekologii i zrównoważonego rozwoju. Analizując przestrzeń występującą pomiędzy miastem a wsią zwrócić należy uwagę zarówno na uwarunkowania wsi jak i miasta. W opracowaniu pt. *Integrowanie przestrzeni metropolitalnych*²⁸ autor opisuje metropolie w kontekście regionalnym i urbanistycznym, a także nakreśla nowe wyznaczniki integracji przestrzeni metropolitalnych. W prowadzonych badaniach przydatną pozycją jest także opracowanie pt. *Krakowski Obszar Metropolitalny. Ekologia terenów śródmiejskich*²⁹, w

---

²¹ Trener jeździectwa, na podstawie wieloletnich obserwacji koni stworzył własny język porozumiewania się z tymi zwierzętami, nazywany przez niego językiem „equus”. M. Roberts, *Człowiek, który słucha koni*, Media Rodzina, s. 196-201.

²² Hipoterapia – zajęcia dla osób niepełnosprawnych prowadzone ze specjalnie wyszkolonymi końmi.

²³ W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, op. cit.

²⁴ K. Skorupski, *Psychologia treningu koni*, PWRiL, Warszawa 2006.

²⁵ T. Pickeral, *Konie i kuce. Kompendium*, Warszawa 2006, s. 275.

²⁶ T. Kośła, *Ćwiczenia z higieny zwierząt*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2001.

²⁷ H. Mełges, *Pozamiejski obraz przestrzenno-architektoniczny Małopolski wczoraj i dziś (wybrane problemy)*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2018.

²⁸ B. Podhalański, *Integrowanie przestrzeni metropolitalnych*, Wydawnictwo PK, Kraków 2013.

²⁹ B. Podhalański, E. Arvay-Podhalańska, E. Krakowski, *Obszar Metropolitalny. Ekologia terenów śródmiejskich*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2007.

którym autorzy poruszają zagadnienia związane z ekologią. Aktualność tego tematu przedstawia również B. Podhalański w artykule *Optymalizowanie zużycia energii w metropoliach*³⁰. Koszty energii nieustannie rosną, a właściwe nią zarządzanie wiąże się z właściwym planowaniem budynków, również ośrodków jeździeckich. Istotną w poruszanej tematyce jest też pozycja *Miejskie farmy ze zwierzętami, ogrody edukacyjne i ośrodki jeździeckie - idea, funkcje, planowanie*³¹. Lokalizując farmy ze zwierzętami w miastach czy ich bliskim sąsiedztwie należy pamiętać o odpowiedniej przestrzeni dla zwierząt. *W pierwszej kolejności warunkiem koniecznym dla hodowli koni jest posiadanie odpowiedniego arealu ziemi. To dzięki niemu można zbudować realną strategię rozwoju przedsięwzięcia.*³² Lokalizacja tego typu infrastruktury w zagęszczonej tkance miejskiej jest trudna – ale przy odpowiednim planowaniu nie-nieemożliwa. Przemyślana i dobrze zaplanowana lokalizacja stajni w strukturze miejskiej może przynieść wiele korzyści przez ułatwiony dostęp do infrastruktury dla osób zamieszkujących miasta.

---

³⁰ B. Podhalański, *Optymalizowanie zużycia energii w metropoliach*, Czasopismo Techniczne, 7-A, Kraków 2014.

³¹ J. Tarajko-Kowalska, H. Mełges, I. Cygankiewicz, *Miejskie farmy ze zwierzętami, ogrody edukacyjne i ośrodki jeździeckie - idea, funkcje*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2017.

³² Ibidem, s. 45

2 OŚRODKI JEŹDZIECKIE – IDEA I PROGRAM ICH WIELOKIERUNKOWEGO ROZWOJU

2.1 Rys historyczny

2.1.1 Jeździectwo na świecie

Konie zostały udomowione kilka tysięcy lat temu,³³ prawdopodobnie na terenach pomiędzy kontynentami Afryki i Azji. Szacuje się, że było to ok. 3500 lat p.n.e.

*(...) Jeśli weźmiemy pod uwagę szczególnie nas interesujące ziemie dzisiejszej Polski oznacza to, iż po raz pierwszy konie udomowione pojawiły się najwcześniej u schyłku III tysiąclecia p.n.e., w więc w obrębie społeczeństw wcześniej epoki brązu*³⁴.

*Można przypuszczać, że na początku koń był dla człowieka „zapasem żywności”, później zaczęto go wykorzystywać w transporcie, jako zwierzę juczne i ciągnące różnego rodzaju włóki i sanie. Pewnie jeszcze później zaprzężono go do wozu i zaczęto na niego wsiadać. Najpierw w celach komunikacyjnych, potem myśliwskich i wojennych, na końcu: reprezentacyjnych, sportowych, dla przyjemności. Chyba najpóźniej zaczęto używać koni w celach leczniczych – hipoterapeutycznych*³⁵.

Niezależnie od sposobu wykorzystania koni, ich udomowienie związane było ze stworzeniem ograniczonej powierzchni, na której miały przebywać. Początkowo były to otwarte przestrzenie ogrodzone prowizorycznym płotem, ale z czasem zaczęły wykształcać się pierwsze formy budowli, które można sklasyfikować jako pierwowzory współczesnych stajni.

Jednym z najstarszych zapisów związanych z hippiką jest traktat o jeździectwie datowany na okolice 1300 r. p.n.e., napisany przez Kikkuli z narodu Hititów.³⁶ Najdawniejsze formy jeździectwa to wyścigi i podobne im konkurencje sprawnościowe, które mogły być użyteczne podczas walki – np. wyścigi rydwanów. Pierwsze wzmianki o zmaganiach dwukołowych wozów pochodzą sprzed 3000 lat. Sto lat później na dworze króla Salomona odbywały się zawody i wyścigi konne. Do wszystkich sportowych zmaganiń niezbędna była odpowiednia infrastruktura. Miejszem rozgrywania zawodów był hipodrom.³⁷ Długość tego obiektu wynosiła dwa stadia czyli 384,5m. Po dwóch przeciwległych stronach hipodromu umieszczano kolumny, które wyznaczały trasę przejazdu.³⁸

---

³³ Wyniki najnowszych badań (2021) dotyczących udomowienia konia zostały umieszczone w artykule: P. Libardo, Naveed Khan, *The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes*, Nature nr 598, 2021, s. 634-640.

³⁴ Źródło: https://nauka.uj.edu.pl/aktualnosci//journal_content/56_INSTANCE_Sz8leL0jYQen/74541952/149018834, [dostęp 12.07.2023].

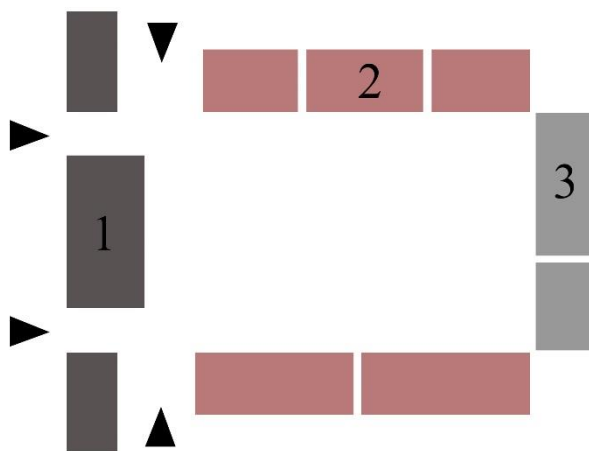
³⁵ W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, op. cit., s. 286.

³⁶ Tabliczki z radami dla osób związanych z jeździectwem zostały znalezione na początku XX wieku. Wykopaliska prowadzono na terenie Turcji. Ibidem, s. 286.

³⁷ Hipodrom – termin współcześnie używany w jeździectwie na określenie placu, na którym rozgrywane są zawody w konkurencji skoków przez przeszkody. Słownik PWN podaje 2 definicje: 1. «teren przeznaczony do pokazów lub wyścigów konnych» oraz 2. «w starożytnej Grecji i Bizancjum: tor wyścigowy przeznaczony dla koni i rydwanów», źródło: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/hipodrom.html> [dostęp 23.10.2021]. Więcej o hipodromach można przeczytać w artykule J.Tarajko-Kowalska, *Hipodromy jako wielofunkcyjne, sportowo-rekreacyjne przestrzenie zielone w strukturze współczesnych miast*, Środowisko Mieszkaniowe, t. 22, 2018, s. 166-173.

³⁸ W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka* op. cit., s. 286.

W średniowieczu rycerz nie mógł podróżować inaczej niż konno, gdyż zabraniał tego kodeks rycerski. Przez to wojownik związany był nierozzerwalnie ze zwierzęciem. Również na czas średniowiecza datuje się powstawanie pierwszych gospodarstw rezydencjonalno-folwarcznych.³⁹ Przez kolejne wieki założenia te ulegały stopniowym modyfikacjom. Kilkaset lat później w zabudowaniach folwarcznych można rozróżnić trzy podstawowe grupy budynków: inwentarskie, magazynowe i pomocnicze. Wśród pierwszej grupy znajdują się obory, chlewnie, owczarnie i stajnie. Dostęp do folwarku zapewniony był przez kilka wjazdów (ryc. 2.1). Jeden lub dwa z nich zlokalizowane były od strony frontowej (reprezentacyjnej folwarku), natomiast boczne wjazdy zapewniały bezpośredni dostęp z pola.

Rycina 2.1 Lokalizacja zabudowań: 1-rezydencja i oficyny mieszkalne, 2-budynki inwentarskie, 3-budynki pomocnicze; opracowanie A. Kuśmierska, październik 2021

W wieku XVI na terenach Włoch, Francji, Hiszpani i Niemiec rozwija się wyższa szkoła jazdy, polegająca na bardziej złożonym wyszkoleniu konia. Na szczególną uwagę zasługuje Hiszpańska Szkoła Jazdy w Wiedniu⁴⁰. Jej powstanie datuje się na 1565 r., gdy na terenie Szkoły Jazdy powstał niezadaszony wówczas maneż Ross-Thumbplatz.⁴¹ W XVIII wieku została wybudowana hala jeździecka, istniejąca do dzisiaj w niezmienionej formie. Autorem projektu był Josef Emanuel Fisher von Erlach. Kryta ujeżdżalnia Hiszpańskiej Szkoły Jazdy w Wiedniu jest uznawana na jedną z najpiękniejszych na świecie. Wyróżnia się bogato zdobionym wnętrzem i kolumnadą zlokalizowaną wzdłuż dłuższych boków hali. Publiczność może obserwować pokazy i treningi z dwóch poziomów – niższy znajduje się ok. 2 metry ponad

³⁹ R. Gybańska, *Odzwierciedlenie teorii Witruwiusza w budownictwie folwarcznym*, Czasopismo Techniczne Architektura, 2009, s.283.

⁴⁰ U. Sawicka, *Od 450 lat w Wiedniu*, Koń Polski, tom 50, nr 8, 2015, s. 60-62.

⁴¹ Historia Hiszpańskiej Szkoły Jazdy w Wiedniu została opisana w skrócie w artykule, A. Danielewicz, Ł. Bożek, *Hiszpańska Dworska Szkoła Jazdy w Wiedniu*, Przegląd Hodowlany, nr 12, 2011, s. 15.

płaszczyzną piasku na hali, natomiast wyższy zlokalizowany jest w połowie wysokości budynku.

Współcześnie ośrodki jeździeckie posiadają bogatą ofertę związaną ze sportem, rekreacją i hipoterapią.⁴² Przykładem współczesnej realizacji nowoczesnego ośrodka jeździeckiego może być Hudson Valley Horse Farm⁴³ (ryc. 2.2). w Millbrook w stanie Nowy Jork. Projekt został wykonany przez pracownię Blackburn Architects.

Rycina 2.2 Widok na ośrodek Hudson Valley Horse Farm, USA⁴⁴

Kompleks budynków posiada bogatą infrastrukturę jeździecką – kryte ujeżdżalnie z profesjonalnym podłożem z piasku kwarcowego, lonżownik, karuzelę dla koni, place zewnętrzne do jazdy, stajnie wyposażone z solarium i myjkę dla koni. Na terenie ośrodka jeździeckiego zlokalizowano również infrastrukturę dodatkową – hotel, kawiarnię oraz restaurację. Bogaty program ośrodka powoduje, że zarówno miłośnicy koni, jak i osoby w mniejszym stopniu związane z jeździectwem będą mogły skorzystać z oferty Hudson Valley Horse Farm, co zapewni możliwość całorocznego utrzymania kompleksu. Obiekty współgrają z krajobrazem przez zastosowanie na elewacjach lokalnie występującego materiału – drewna.

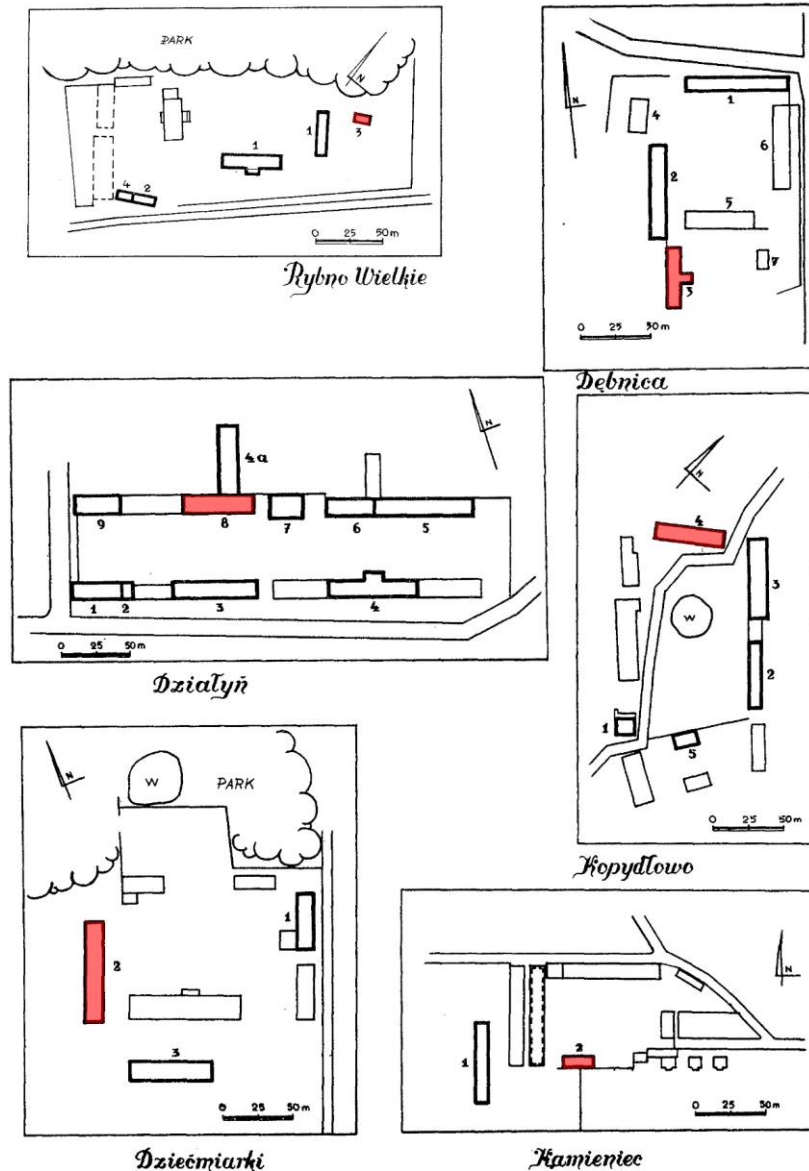
⁴² Źródło: <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/17031>, [dostęp 23.05.2022].

⁴³ Źródło: <https://equista.pl/editorial/4729/design-hudson-valley-horse-farm>, [dostęp 04.10.2021].

⁴⁴ Źródło: <https://equista.pl/editorial/4729/design-hudson-valley-horse-farm>, [dostęp 04.10.2021], zdjęcia Allon Koppel Photography.

2.1.2 Ośrodki jeździeckie w Polsce

W poprzednich epokach historycznych ośrodki jeździeckie nie były lokalizowane jako odrębne jednostki. Stajnie budowano przy pałacach, rezydencjach, dworach albo jako jeden z wielu elementów folwarku.⁴⁵

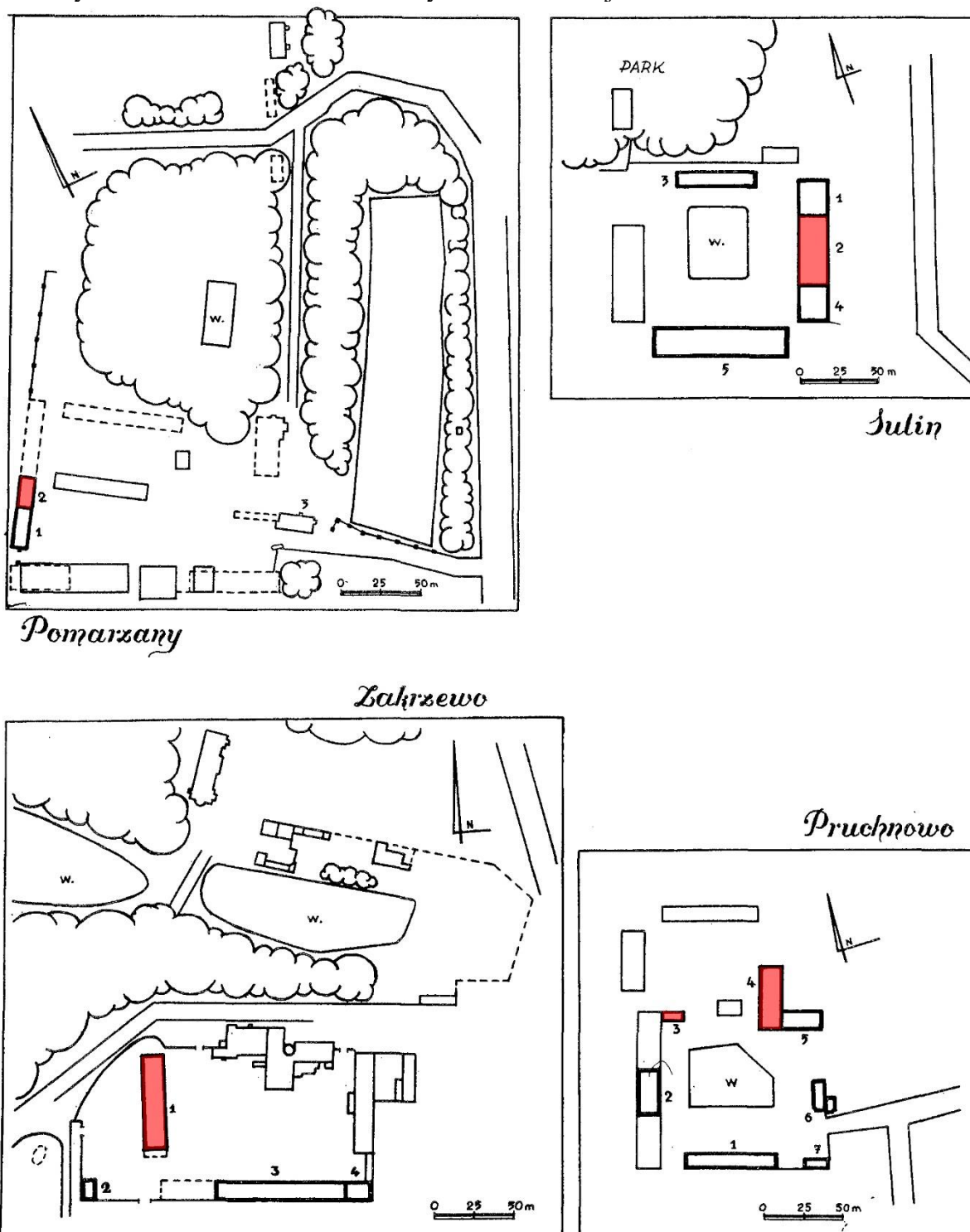

Rycina 2.3 Schematy folwarków.⁴⁶ Kolor czerwony został wprowadzony przez autorkę dysertacji w celu zaznaczenia obiektów, w których przebywały konie

⁴⁵Folwark to duża posiadłość ziemska obejmująca grunty orne, łąki i pastwiska wraz z należącymi do niej budynkami gospodarczymi. J. Wrzeński, *Folwarki – sprawozdanie z ewidencji w gimnach Kiszkowo i Klecko, województwo poznańskie*, Studia Lednickie II, Poznań – Lednica 1991.

⁴⁶Ibidem. Tablica I, II, III.

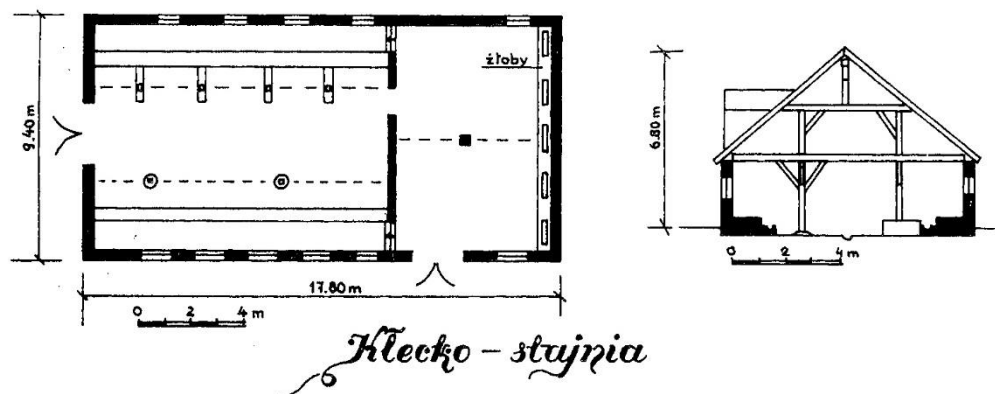
Na schematach (ryc.2.3 i 2.4) przedstawiających zespoły budownictwa folwarcznego, które powstały do 1939 roku kolorem czerwony zaznaczono stajnie.

Rycina 2.4 Schematy folwarków.⁴⁷ Kolor czerwony został wprowadzony przez autorkę dysertacji w celu zaznaczenia obiektów, w których przebywały konie

⁴⁷ Ibidem. Tablica I, II, III.

W większości przykładów są to obiekty przeznaczone tylko dla koni, ale w przypadku zespołu folwarcznego w Działyniu, Dzieściarkach i Sulinie należy zaznaczyć, że budynek stajni dzielił swoją funkcję z oborą. W przypadku zespołu folwarcznego w Zakrzewie stajnia połączona była z wozownią. Zgodnie z opisem, który podaje autor Jacek Wrzesiński, w zespole folwarcznym w Zakrzewie znajduje się druga stajnia – w parku – przy pałacu z oficyną. Można zatem wnioskować, że w stajni przy pałacu stacjonowały konie „pod siodło” – służące głównie do celów rekreacyjnych – przejażdżek czy polowań. Oprócz stajni na schematach (ryc. 2.3 i 2.4) zostały zaznaczone również inne budynki inwentarskie, magazynowe, mieszkalne, produkcyjne i zaplecza technicznego.

Rycina 2.5 Schemat stajni w Kłecku.⁴⁸ Rzut i przekrój

Stajnia konstruowana była w sposób zbliżony do obiektów realizowanych współcześnie. Dostęp do niej zapewniały dwa wejścia, z których najczęściej jedno było zlokalizowane na ścianie szczytowej, natomiast drugie planowano na ścianie bocznej. Takie rozwiązanie powodowało, że w stajni nie było przeciągów, które mogą bardzo szkodliwie wpływać na zdrowie koni. Obiekt kryty był dachem dwuspadowym, a w przestrzeni strychu znajdowało się miejsce do magazynowania, wykorzystywane do składowania siana i słomy. Należy jednak zwrócić uwagę na różnice polegające na rozplanowaniu wnętrza stajni. Współcześnie konie utrzymywane są głównie w boksach,⁴⁹ w obrębie których mają możliwość poruszania się – w prawidłowo zaprojektowanych boksach koń ma możliwość swobodnego obrócenia się. W przypadku stajni w Kłecku (ryc. 2.5) zwierzęta utrzymywane były w stanowiskach.⁵⁰ Każde zwierzę było przywiązane i nie miało możliwości swobodnego poruszania się, jak ma to miejsce w przypadku utrzymania konia w boksie. Konie ustawiane były jeden obok drugiego, prostopadłe do usytuowanego pośrodku obiektu korytarza. Zwierzęta oddzielane były specjalnymi przegrodami.⁵¹ Trzymanie koni w stanowiskach pozwalało na znaczną oszczędność powierzchni stajni. Można przyjąć, że stajnia, w której znajdowały się stanowiska mogła pomieścić prawie dwa razy więcej koni niż obiekt, wyposażony w boksy. Współcześnie jednak wiadomo, że trzymanie koni w stanowiskach powinno być ostatecznością.

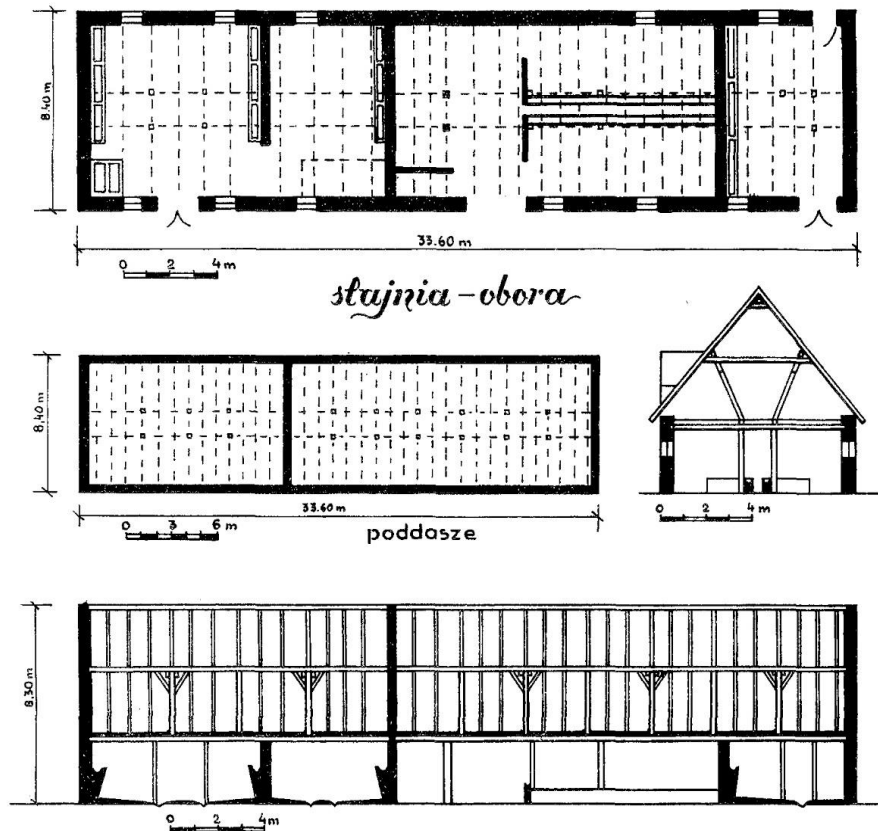
⁴⁸ Ibidem. Tablica I.

⁴⁹ System boksowy jako jeden z systemów utrzymania koni został opisany w punkcie 3.2.3.2 niniejszego opracowania (System boksowy – system indywidualny).

⁵⁰ System stanowiskowy jako jeden z systemów utrzymania koni został opisany w punkcie 3.2.3.1 niniejszego opracowania (System stanowiskowy – system indywidualny).

⁵¹ Parametry przegród pomiędzy stanowiskami zostały opisane w punkcie 3.2.3.1. niniejszego opracowania.

Zwierzęta źle znoszą, zarówno fizycznie jak i psychicznie, częściowe unieruchomienie i ograniczenie swobody ruchów. Koń w naturze tarza się, w celu wytworzenia na skórze warstwy ochronnej z błota, piasku czy ziemi, która ma chronić zwierzę przed uciążliwymi owadami. W stanowisku ta jedna z podstawowych potrzeb zwierzęcia jest ograniczona, a w przypadku niektórych stanowisk niemożliwa.

Rycina 2.6 Schemat stajni - obory z miejscowości Sulin.⁵² Rzuty i przekroje

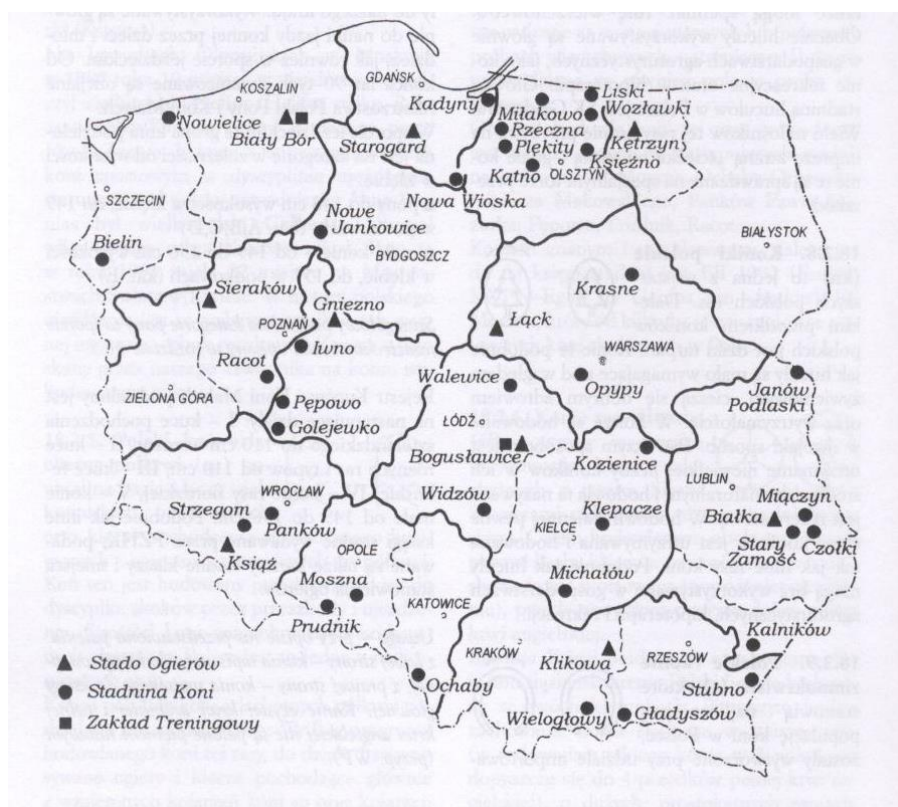
Wygląd bryły stajni połączonej z oborą z miejscowości Sulin (ryc. 2.6) jest bardzo zbliżony do omawianej wcześniej stajni z Kłęcka. Po bliższej analizie jednak widoczne są pewne różnice w rozplanowaniu wewnętrznych elementów obiektu. Należy zwrócić uwagę na sposób utrzymania koni – na rzucie ani na przekroju nie widać żadnych przegród, które miałyby oddzielać zwierzęta od siebie – widoczne są natomiast wspólne podłużne żłoby. Pozwala to wyciągnąć wniosek, że stajnia w Sulinie jest przykładem grupowego utrzymania koni, którego cechą charakterystyczną jest występowanie biegałki dla koni oraz innych zamkniętych pomieszczeń stajennych, w których konie trzymane są w grupie.

Wydaje się, że ten sposób przebywania koni najbardziej odpowiada ich naturze – koń jest zwierzęciem stadnym, pierwotnie żył w grupie, składającej się od kilku do kilkudziesięciu osobników.

⁵² Ibidem.

W każdym stadzie koni obowiązuje jednak hierarchia poszczególnych osobników. W praktyce oznacza to, że poszczególne zwierzęta w stadzie stoją w hierarchii wyżej lub niżej od innych osobników. Nie jest możliwe, aby dwa lub więcej koni zajmowało tę samą pozycję w hierarchii stada. Powoduje to regularne walki w stadzie o jak najwyższą pozycję. To z kolei prowadzi do powstawania kontuzji wśród zwierząt. W związku z tym we współczesnych ośrodkach jeździeckich zupełnie zrezygnowano z grupowego utrzymania koni – ewentualne powstające kontuzje mogłyby wykluczyć konie z treningu na długi czas. Ekonomicznie jest to bardzo niekorzystne dla ośrodków jeździeckich. Kontuzjowany koń wymaga kosztownego leczenia, a dodatkowo w czasie choroby i rehabilitacji nie jest w stanie pracować pod siodłem. Grupowy system utrzymania koni można spotkać współcześnie w niektórych hodowlach, ale z powodów wspomnianych wcześniej i wzrostem cen koni staje się coraz mniej popularny.

Na terenie Polski znajdują się różne typu zabudowań związanych z jeździectwem. Są to obiekty o funkcji rekreacyjnej, sportowej oraz hodowlanej.⁵³ Do ostatniej grupy należą stada ogierów, zakłady treningowe oraz stadniny (mapa 2.1). Nazwą stadnina, zgodnie z przedwojennymi regulami powinno określać się obiekt, w którym stacjonuje minimum 5 klaczy wpisanych do ksiąg.⁵⁴

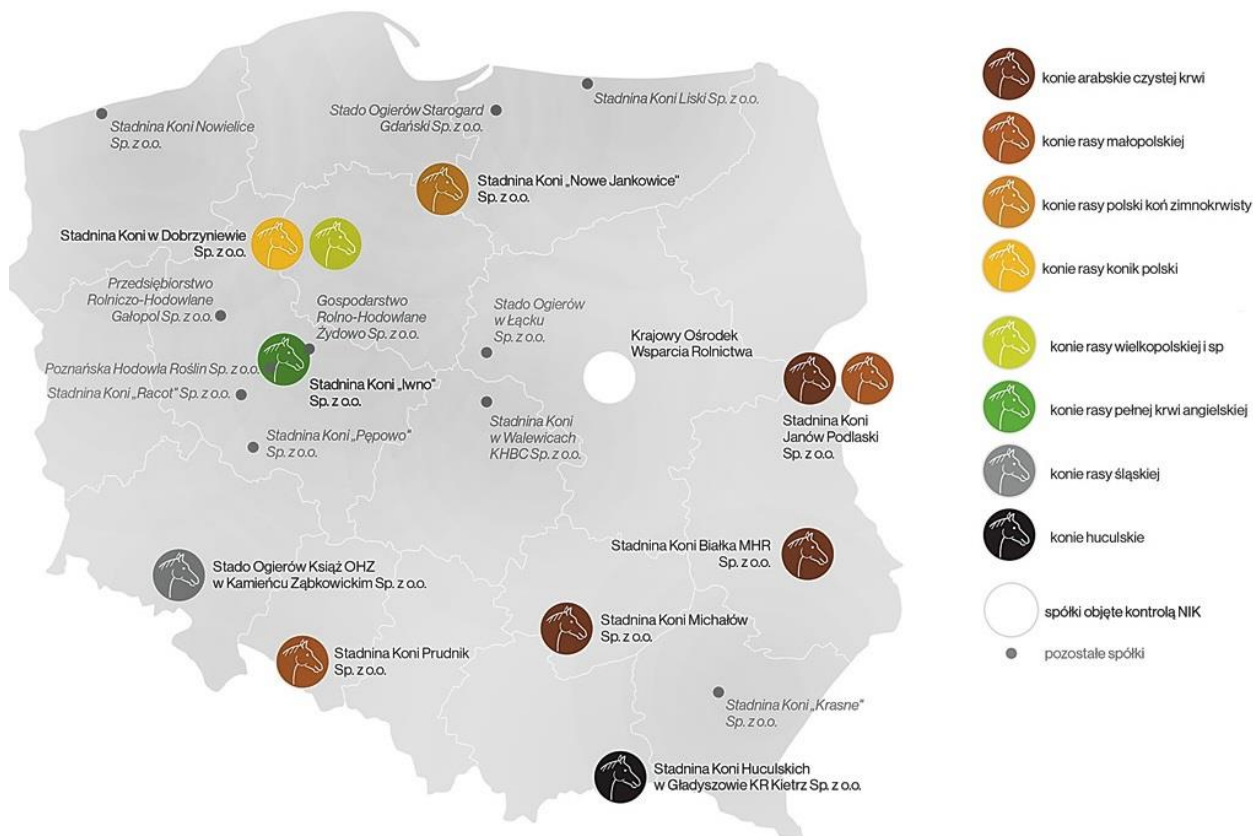

Mapa 2.1 Stada ogierów, zakłady treningowe, stadniny państwowe. Stan na 2003 r.⁵⁵

⁵³ Liczba państwowych ośrodków jeździeckich uległa znacznym zmianom (zmniejszeniu) w stosunku do prezentowanej na mapie 2.1. Źródło: Państwowa hodowla koni w Polsce - raport NIK 2020 (przebieg) <https://www.prawo.pl/biznes/panstwowa-hodowla-koni-w-polsce-raport-nik-2020,502652.html> (data dostępu: 23.08.2021r.).

⁵⁴ Do ksiąg stadnych wpisuje się konie przydane w hodowli. Księgi stadne związane są z prowadzeniem dalszej dokumentacji hodowlanej.

⁵⁵ W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, op. cit., s. 304.

Mapa 2.2

Spółki hodowli koni nadzorowane przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa,⁵⁶ stan na sierpień 2020 r.

Jedną z najbardziej znanych hodowli koni, zarówno w Polsce jak i na świecie jest funkcjonująca do dzisiaj stadnina koni Janów Podlaski.⁵⁷ Jest to najstarsza stadnina koni na ziemiach polskich, powstała w 1817 roku. Na całość założenia składa się zamek pełniący funkcje rezydencjonalne oraz folwark z funkcjami gospodarczymi. W roku 1841 wybudowano murowaną stajnię krytą dachówką – obecna Stajnia Zegarowa.

⁵⁶ Źródło: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/panstwowa-hodowla-koni.html>, [dostęp 01.09.2023]

⁵⁷ A. Naplocha, *Architektura kolekcji Polskiej Cyfrowej Biblioteki Jeździeckiej na temat stadniny koni w Janowie Podlaskim*, Bibliotekarz Podlaski nr 1, 2022, s. 79-91.

Rycina 2.7 Stajnia Zegarowa – stan w 1931r.⁵⁸

W kolejnych latach stadnina koni w Janowie Podlaskim⁵⁹ szybko się rozwijała. Wznoszono wiele zabudowań gospodarczych oraz drewniane stajnie nazywane prywatnymi. Na terenie założenia powstawał rozległy park. Na planie z 1850 roku widoczny jest także hipodrom oraz dwa prostokątne wybiegi.

Stadnina koni Ochaby⁶⁰ ma swój początek na przełomie XVIII i XIX wieku, kiedy na terenie folwarku rozpoczęto hodowlę koni pociągowych i gorącokrwistych⁶¹ ogierów.

W zabytkowych budynkach stadniny (ryc. 2.8) prowadzone są prace związane rewitalizacją obiektów. Głównym problemem, występującym w tego typu obiektach, jest mikroklimat panujący wewnątrz budynków. Zawilgocone ściany i inne uszkodzone elementy konstrukcyjne mogą powodować choroby układu oddechowego zarówno u koni jak i u ludzi.

Istotne dla funkcjonowania, rozwoju i pozyskiwania środków na utrzymanie tego typu ośrodków jest zapewnienie jak najszerzej ich dostępności.

Dostępność ma na celu umożliwienie korzystania z otaczającej przestrzeni czy miejsca zamieszkania za pomocą różnych urządzeń technicznych. Dotyczy wszystkich a w szczególności, osób z niepełnosprawnościami. Podczas modernizacji obiektów należy wskazać możliwości realizacji rozwiązań technicznych, które mogą być wyzwaniem projektowymi.

*(...) można stwierdzić, iż o wiele łatwiej i taniej jest zastosować rozwiązania projektowe sprzyjające pokonywaniu barier w budynku nowo projektowanym niż wyposażyć istniejące obiekty zabytkowe w windy, rampy lub podnośniki czy też inne systemy ułatwiające odnajdywanie drogi dla osób z niepełnosprawnościami. Należy bowiem dołożyć wszelkich starań, aby te elementy stały się uzupełnieniem formy z poszanowaniem zabytku.*⁶²

⁵⁸ Źródło: <http://www.ogrodowy.minigo.pl/index.php/page/jan-w-podlaski-wygoda>, [dostęp 04.07.2022].

⁵⁹ Źródło: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/janow-podlaski-janow-podlaski-stadnina-koni>, [dostęp 02.02.2021].

⁶⁰ H. Doroz-Tomasik, *Od tradycji do westernizacji – sposób na budowanie wizerunku miast i regionów? Studium przypadku Ochab Wielkich*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 29, 2015, s. 119-134.

⁶¹ M. Haller, *Rasy koni*, MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2001, s. 7.

⁶² M. Nowak-Pieńkowska, A. M. Wierzbicka, M. Brutkowski, *Zabytek dostępny – ograniczenia historyczne i wyzwania projektowe*, Housing Environment, Przestrzeń, Architektura, Natura, nr 37, 2021, s. 46-54.

Rycina 2.8   Stajnie SK Ochaby z 3 ćw. XIX wieku ⁶³

Na terenie ośrodka powstała hala o nowoczesnej konstrukcji z wiązarów z drewna klejonego, o wymiarach 30 m x 70 m oraz hipodrom o wymiarach 35 x 75 metrów.⁶⁴ Nowo powstałe obiekty dają możliwość organizacji zawodów jeździeckich na wysokim krajowym i międzynarodowym poziomie. Na terenie ośrodka została wybudowana również nowa stajnia sportowa z zapleczem dla jeźdźców. Obiekty zrealizowano z zastosowaniem nowoczesnej technologii. Obecnie głównym profilem działalności stadniny koni jest rekreacja, sport oraz usługi pensjonatu dla koni.

Innym przykładem architektury jeździeckiej, związanej ze sportem, są tory wyścigowe działające na terenie Polski. Znajdują się w Warszawie na Służewcu⁶⁵, we Wrocławiu na Partynicach⁶⁶ oraz w Sopocie⁶⁷. Ich układ funkcjonalny różni się od omawianych wcześniej stadnin – głównie ze względu na obecność toru wyścigowego, którego długość wynosi ok. 2000 metrów. Obiekty te mają złożoną historię, związaną z ich funkcjonowaniem, ale obecnie nadal działają spełniając swoją pierwotną funkcję.

Odkąd koń przestał być dla człowieka pożywieniem zaczął być najpierw potrzebny, a później niezbędny w codziennym życiu, np. w transporcie. Przez wykorzystywanie go jako zwierzęcia jucznego i pociągowego – ludzie mogli zapewnić sobie pożywienie (uprawa pola). O konia należało dbać, ponieważ jego stan zdrowia miał wpływ na byt człowieka. Tylko koń zdrowy i w pełni sił mógł być efektywnie wykorzystywany. Koniecznością stało się posiadanie wiedzy o podstawowych potrzebach zwierzęcia⁶⁸, aby zapewnić mu warunki, w

⁶³ Źródło: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1472380>, [dostęp 03.2021].

⁶⁴ Źródło: <http://stadninaochaby.pl/o-nas/>, [dostęp 03.2021].

⁶⁵ B. Bossak- Herbst, M. Głowacka-Grajper, *Państwowe Tory Wyścigów Konnych na Służewcu jako wielowymiarowa przestrzeń wolności w czasach PRL*, Przegląd Historyczny, CIX(4), s. 872-894.

⁶⁶ Źródło: <https://www.torpartynice.pl/o-nas/>, [dostęp 22.02.2023].

⁶⁷ M. Odyniec, *Sopocki hipodrom otwarty*, Konie i Rumaki, PF-Studio, 2014, s. 29.

⁶⁸ Główne potrzeby konia wynikające z jego natury to potrzeba ruchu, kontaktu z innymi końmi i częste pobieranie niewielkich ilości paszy, opisane w punkcie 2.2.1 niniejszego opracowania.

których będzie prawidłowo funkcjonował. W czasach współczesnych koń nie jest niezbędny w codziennym życiu człowieka – jego obecność wiąże się głównie ze sportem i rekreacją i rehabilitacją leczniczą.

2.2 Idea ośrodka jeździeckiego

2.2.1 Potrzeby koni

Syntetycznie przedstawione główne potrzeby koni możemy znaleźć w opracowaniu części teoretycznej egzaminu PZJ (Polski Związek Jeździecki) na brązową odznakę jeździecką⁶⁹. Pierwsze spośród kilkudziesięciu pytań brzmi: *Wymień potrzeby koni wynikające z jego natury*⁷⁰. Odpowiedź jest krótka i uwzględnia wszystkie najważniejsze potrzeby zwierzęcia: *Koń jest zwierzęciem stepowym, wiąże się z tym: potrzeba ruchu, częste pobieranie niewielkich porcji paszy, potrzeby w zakresie światła, powietrza i temperatury*⁷¹.

Bez wiedzy na temat natury i potrzeb konia nie będzie możliwe stworzenie prawidłowego ośrodka jeździeckiego. Zwierzę, którego podstawowe potrzeby nie będą spełnione, nie będzie zdane do użytku – w sporcie, rekreacji czy hipoterapii. Hodując konie jesteśmy zobligowani do znajomości ich potrzeb. O etycznych podstawach użytkowania koni w sposób bardzo trafny wypowiada się Wacław Pruchniewicz w książce pt. *Akademia Jeździecka*. Pozycja ta traktowana jest jako jedna z najważniejszych pozycji w polskim⁷² klasycznym jeździectwie. Na pierwszych stronach opracowania możemy znaleźć następujący tekst:

Etyczne podstawy użytkowania koni:

Człowiek i cywilizacja pozbawiły konia jego naturalnego otoczenia i warunków, w których żył pierwotnie. W nowym, nienaturalnym środowisku człowiek przejął za niego całkowitą odpowiedzialność.

Utrzymanie konia w jak największym stopniu musi odpowiadać jego naturalnym potrzebom. Niezależnie od sposobu użytkowania konia, zachowanie jego zdrowia fizycznego i psychicznego powinno być najwyższym celem.

Człowiek powinien każdego konia traktować w sposób jednakowy, niezależnie od jego rasy, wieku, płci czy też użytkowania w hodowli, rekreacji lub sporcie.

Wiedza o historii naturalnej konia, o historii jego użytkowania, o jego potrzebach i o sposobach przygotowania do pracy jest dobrem kultury. Wiedza ta powinna być pieczołowicie chroniona i przekazywana następnym pokoleniom w niezmienionej postaci.(...) ⁷³.

---

⁶⁹ Brązowa odznaka jeździecka jest pierwszym szczeblem w drabinie rozwoju, prowadzącą do sportowego jeździectwa. Umożliwia start w konkursach jeździeckich klasy L (najniższej).

⁷⁰ Pytania na brązową odznakę jeździecką.

Źródło: https://pzj.pl/wp-content/uploads/2020/08/Pytania_Odznaka_Br%C4%85zowa.pdf, [dostęp 21.03.2022].

⁷¹ Ibidem.

⁷² Autorka dysertacji pisząc o „polskim klasycznym jeździectwie” odnosi się do jeździectwa w stylu angielskim (klasycznym), które zostało przejęte w wielu krajach, szczególnie europejskich. Inne style jazdy to np. jazda westernowa, jazda tzw. „naturalna” (która z naturą konia ma niewiele wspólnego).

⁷³ W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, op. cit., s. 7.

Podsumowując, koń do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje: towarzystwa innych koni (jest zwierzęciem stadnym), odpowiedniej dawki ruchu - w środowisku naturalnym koń przez większość dnia się przemieszczał, odpowiednio dobranego i dawkowanego jedzenia – w naturalnym środowisku koń 22 godziny je, a 2 godziny śpi⁷⁴. *Konie przez około 80 % czasu pozostają w kontakcie wzrokowym z innymi osobnikami. Zwierzęta te czują się bezpiecznie i komfortowo tylko w towarzyskie innych koni. Z tego względu nigdy nie powinno się trzymać tylko jednego zwierzęcia tego gatunku.*⁷⁵

2.2.2 Infrastruktura jeździecka

Na ośrodek jeździecki składa się złożona infrastruktura. W zależności od profilu oferowanych w nim zajęć, obiekty te będą zróżnicowane. Ośrodek jeździecki, który specjalizuje się głównie w jazdach rekreacyjnych, wyjazdach w teren⁷⁶ i wakacyjnych koloniach dla dzieci (np. obiekt „Zaczarowane Wzgórze”⁷⁷ w miejscowości Czasław, k. Dobczyc) będzie wyposażony w stajnie, podstawowe place do jazdy i bazę hotelową. Nie ma w nim krytej ujeżdżalni⁷⁸, karuzeli⁷⁹ dla koni, czy lonżownika⁸⁰.

Natomiast ośrodek, który ukierunkowany jest głównie na sport (ujeżdżenie/skoki przez przeszkody) charakteryzuje się infrastrukturą i wyposażeniem dostosowanym do tego profilu. Takim przykładem może być klub „KJK Szary”⁸¹ w Michałowicach, na terenie którego znajduje się rozbudowana infrastruktura treningowa – kryte hale jeździeckie z profesjonalnym podłożem i oświetleniem, karuzele, lonżownik i stajnie z wyposażeniem w solaria⁸² czy myjki wewnętrzne.

Niezależnie od profilu ośrodka jeździeckiego należy pamiętać, że oprócz korzyści dla użytkowników – zawodników, trenerów, gości, powinien on być zaplanowany w taki sposób, aby spełniał potrzeby koni wynikające z ich natury.

---

⁷⁴ T. Pickeral, *Konie i kuce. Kompendium*, op. cit., s. 275.

⁷⁵ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit.

⁷⁶ Przejażdżki na końskim grzbiecie, poza terenem ośrodka jeździeckiego, na otwartej przestrzeni, lasach i łąkach.

⁷⁷ Źródło: <http://wzgorze.eco.pl/?id=mainsite>, [dostęp 21.07.2023].

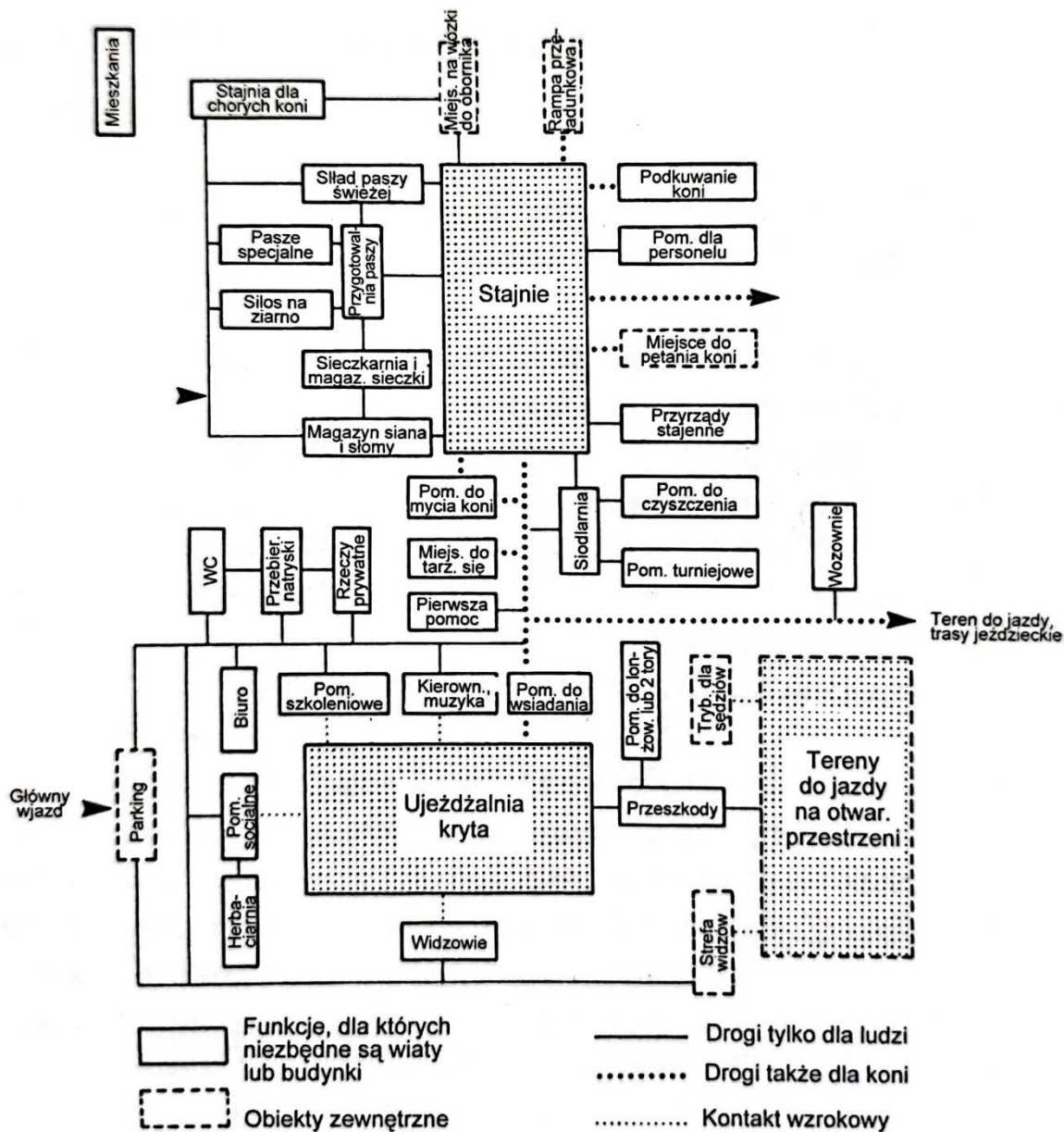
⁷⁸ Kryta ujeżdżalnia – inaczej hala jeździecka, więcej w rozdziale 3, niniejszego opracowania

⁷⁹ Karuzela dla koni – obiekt treningowy, w którym konie poruszają się po okręgu, więcej w rozdziale 3 niniejszego opracowania

⁸⁰ Lonżownik – obiekt treningowy, w którym konie poruszają się po okręgu, więcej w rozdziale 3 niniejszego opracowania

⁸¹ Źródło: <https://www.kjkszary.pl/>, [dostęp: 21.07.2023].

⁸² Zdjęcie solarium dla koni w rozdziale 4.3.8 niniejszego opracowania

Rycina 2.9 Schemat wewnętrznych powiązań przestrzennych ośrodka jeździeckiego⁸³

2.2.3 Przykładowy kompleks obiektów hippicznych

W poniższej tabeli przedstawiono elementy, które tworzą ośrodek jeździecki. Podzielono je na 3 grupy: obiekty przeznaczone dla koni, infrastruktura jeździecka oraz obiekty i pomieszczenia pomocnicze⁸⁴.

⁸³ E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op.cit.

⁸⁴ Opis poszczególnych części składowych ośrodka jeździeckiego znajduje się w rozdziale 3 niniejszego opracowania „Wytyczne projektowe dla infrastruktury jeździeckiej”.

	CZĘŚĆ SKŁADOWA OŚRODKA JEŹDZIECKIEGO
Obiekty przeznaczone dla koni	stajnia
	myjka dla koni - zewnętrzna
	myjka dla koni - wewnętrzna
	paszarnia
	solarium dla koni
	padoki ⁸⁵
	pastwiska ⁸⁶
Infrastruktura jeździecka	hala
	plac zewnętrzny do jazdy ⁸⁷
	oświetlony plac do jazdy
	karuzela dla koni
	parkur ⁸⁸ /przeszkody
	lonżownik kryty
	lonżownik odkryty
Obiekty i pomieszczenia pomocnicze	siodlarnia
	szatnie wraz z natryskami
	pomieszczenie socjalne
	biura
	pomieszczenia dla pracowników stajennych, dom właściciela

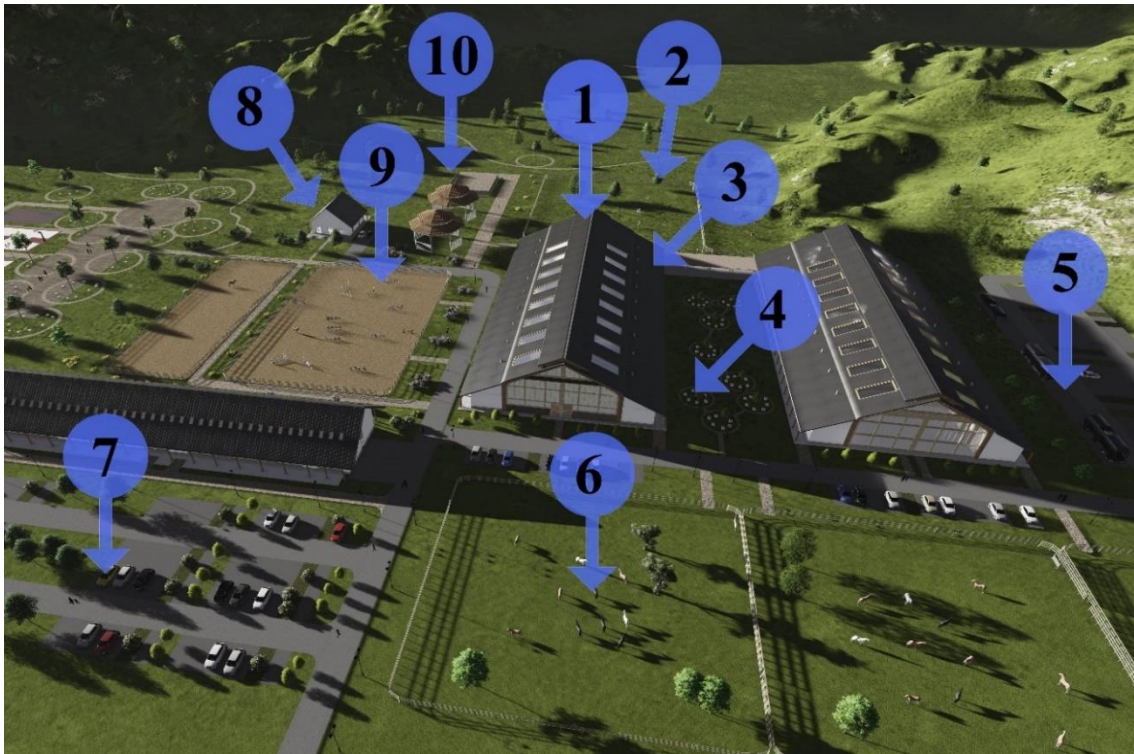
Tabela 2.1 Główne elementy składowe ośrodka jeździeckiego, opracowanie A. Kuśmierska, 2020

⁸⁵ Padok- ogrodzony plac, na który wypuszcza się konie, jego podłoże jest zastane (naturalne) - piasek, ziemia, trawa. Padok może być wydzieloną częścią z pastwiska.

⁸⁶ Pastwisko – rodzaj użytków zielonych porośniętych głównie wieloletnimi trawami, większe niż padok.

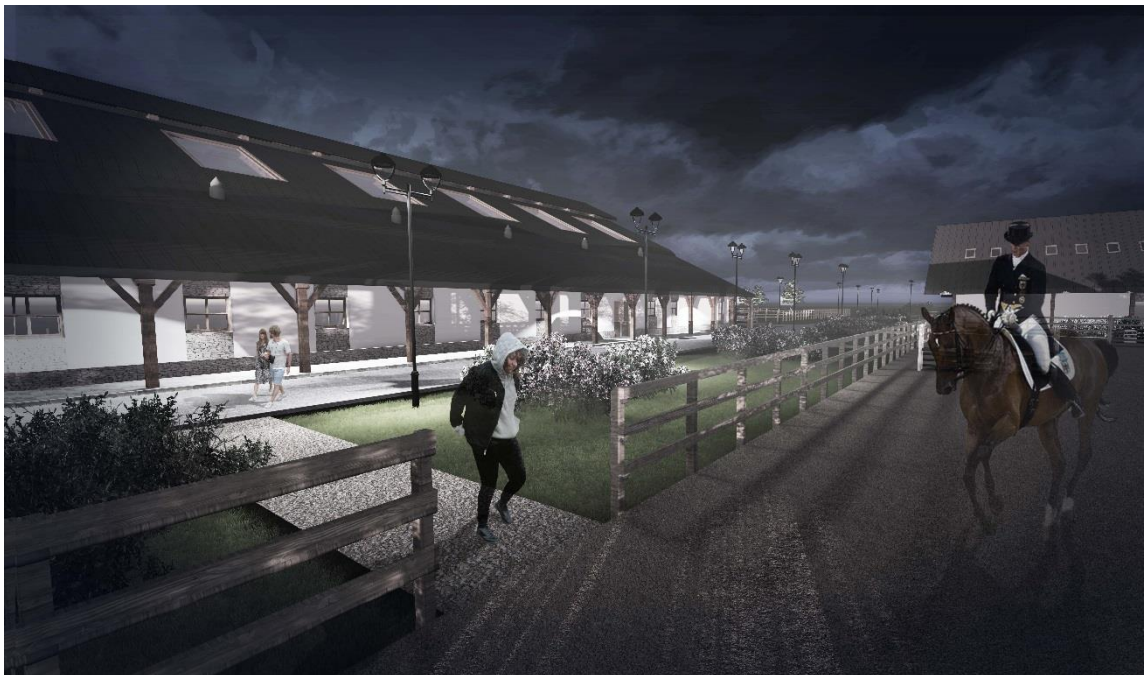
⁸⁷ W ośrodku zakłada się realizację profesjonalnego podłoża jeździeckiego - z górną warstwą z piasku kwarcowego ze ścinkami flizeliny. Podłoże takie wymaga regularnego nawadniania.

⁸⁸ Definicja słownika PWN, parkur, parcours [wym. parkur] «plac, na którym odbywają się konkurencje jeździeckie», <https://sjp.pwn.pl/>, [dostęp 22.03.2023]. Definicja słownika nie jest precyzyjna. W jeździectwie parkurem nazywa się plac, na którym stoją przeszkody (plac treningowy) lub plac z przeszkodami, na którym odbywają się zawody w skokach.

Rycina 2.10 Wizualizacja Olimpijskiego Ośrodka Pięcioboju Nowoczesnego, którego funkcją wiodącą jest jeździectwo. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017

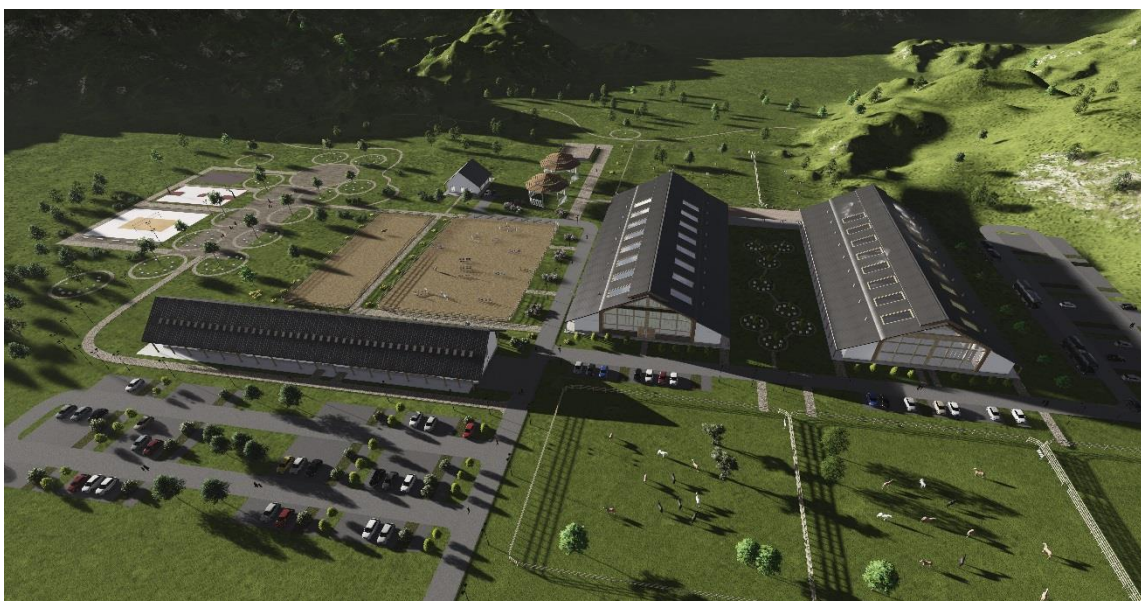
1-hala, 2-padok, 3-stajnia, 4-myjka zewnętrzna, 5-parking dla autokarów oraz koniowozów, 6-pastwisko, 7-parking dla samochodów osobowych, 8-dom właściciela, 9-zewnętrzny oświetlony plac do jazdy, 10-kryty lonżownik dla koni

Rycina 2.11 Wizualizacja przedstawiająca widok na jedną z dwóch stajni. Stajnie zlokalizowano po obu strona hali jeździeckiej. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017

Rycina 2.12 Widok na halę wraz ze stajniami od strony frontowej. Przeszklona elewacja hali zapewnia wystarczającą ilość światła dziennego niezbędnego do efektywnych treningów, a także stanowi atrakcyjne wizualnie rozwiązanie architektoniczne. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017

Rycina 2.13 Widok z lotu ptaka na całe założenie inwestycyjne uwzględniające halę wraz ze stajniami, place do jazdy, hotel dla zawodników, a także drugą halę, w której zlokalizowano kompleks basenowy. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska 2017

Należy pamiętać, że stajnia jest jednym z elementów składowych ośrodka jeździeckiego. Na całość założenia składa się stajnia, dodatkowa infrastruktura jeździecka, a także pomieszczenia towarzyszące przeznaczone dla ludzi. Taką złożoną infrastrukturę można nazwać ośrodkiem

jeździeckim. Ze względu na konieczność rozróżnienia klasyfikacji ośrodków jeździeckich, jako kryterium ich podziału wybrano dane dotyczące liczby boksów występujących w danym obiekcie. Przyjmuje się, że wraz z liczebnością boksów wzrasta ilość infrastruktury dodatkowej (np. w ośrodku jeździeckim sklasyfikowanym jako duży zakłada się budowę większej hali jeździeckiej niż w ośrodku małym czy realizuje się dodatkowe szatnie dla klientów i pracowników obsługi).

Kryteria podziału ośrodków jeździeckich:

1. Ośrodek jeździecki mały – stajnia od 5 do 10 boksów.
2. Ośrodek jeździecki średniej wielkości – stajnia od 11 boksów⁸⁹ do 24 boksów.
3. Ośrodek duży – stajnia powyżej 24 boksów.

Dla celów badawczych autorka zaproponowała przykładowy⁹⁰ ośrodek jeździecki. Stajnia przykładowego ośrodka jeździeckiego posiada 24 boksy – według powyższych kryteriów jest to ośrodek średniej wielkości.

2.2.3.1 Architektura przykładowego ośrodka jeździeckiego – założenia

Architekturę ośrodka jeździeckiego stanowi parterowy obiekt z poddaszem nieużytkowym. Nad częścią stajenną z boksami zakłada się lokalizację magazynu na siano, słomę i owies. Obiekt jest kryty dachem dwuspadowym, o kącie nachylenia 35-45⁹¹ stopni, orientacja budynku dłuższą kalenicą północ-południe. Materiał konstrukcyjny ścian: bloczki o wysokiej izolacyjności termicznej typu Ytong lub inny materiał konstrukcyjny – np. pustaki ceramiczne typu Porotherm wraz z warstwą ocieplenia, deski jako materiał izolacyjny. Konstrukcja dachu – więźba dachowa drewniana, konstrukcja hali jeździeckiej – więzary z drewna klejonego (ze względu na duże rozpiętości tego budynku stosuje się również więzary i kratownice na konstrukcji stalowej).

2.2.3.2 Profil przykładowego ośrodka jeździeckiego

Głównym profilem działalności modelowego ośrodka jeździeckiego jest działalność sportowa w dyscyplinie ujeżdżenia⁹² oraz skoków przez przeszkody.⁹³ Taki profil działalności warunkuje konieczność codziennych treningów (zarówno w konkurencji skoków jaki i ujeżdżeniu zakłada się 6 dni treningowych oraz 1 dzień odpoczynku dla konia).

Ośrodek oferuje również pensjonat dla koni. W zamian za comiesięczną opłatę, zawodnicy mają możliwość wynajęcia boksu wraz z podstawowym wyżywieniem konia – zazwyczaj jest to karmienie paszą objętościową (siano) 2 razy dziennie oraz paszą treściwą

---

⁸⁹ Zazwyczaj realizuje się parzystą liczbę boksów ze względu na specyfikę architektury stajni – boksy znajdują się po obu stronach korytarza, często w układzie symetrycznym względem osi symetrii korytarza.

⁹⁰ Na podstawie przykładowego ośrodka jeździeckiego stworzono m.in. tabelę zapotrzebowania energetycznego ośrodka jeździeckiego, rozdział 5.6.1 niniejszego opracowania

⁹¹ Kąt nachylenia jest uzasadniony dla analizowanej lokalizacji (Polska, okolice krakowskiego obszaru metropolitalnego). Dla lokalizacji o nasilonych opadach śniegu i deszczu kąt dachu może być większy. Proponowana geometria dachu jest również uzasadniona możliwością umiejscowienia na połaci paneli fotowoltaicznych.

⁹² Źródło: <https://pzj.pl/porady-jezdziec/dyscypliny-jezdzieckie-ujezdzenie/>, [dostęp: 02.04.2023].

⁹³ Źródło: <https://pzj.pl/sport/konkurencje-jezdzieckie/skoki/>, [dostęp: 02.04.2023].

(owies) – 2-3 razy dziennie. W cenie pensjonatu dla konia zawarte jest również codzienne sprzątanie boksów przez obsługę stajni.

Większość ośrodków jeździeckich, oprócz sportu prowadzi również jazdy rekreacyjne, do których zalicza się nauka jazdy konnej od podstaw (na lonży), doskonalenie jazdy konnej na maneżu⁹⁴ oraz rekreacyjne wyjazdy w teren.

2.2.3.3 Elementy ośrodka jeździeckiego

2.2.3.3.1 Obiekty przeznaczone dla koni

- Stajnia – boksy dla 24 koni (w tym 2 boksy dla klaczy ze źrebakiem), boks standardowy – wym. 3x3m, boks dla klaczy ze źrebakiem – 3m x 4m).
- Myjka dla koni – wewnętrzna.
- Myjka dla koni – zewnętrzna.
- Paszarnia.
- Solarium – coraz częściej.
- Padoki (pastwiska).

2.2.3.3.2 Infrastruktura jeździecka

- Hala jeździecka o wymiarach ujeżdżalni wewnętrznej 22m x 60 m⁹⁵.
- Plac zewnętrzny do jazdy.
- Karuzela dla koni⁹⁶.

2.2.3.3.3 Pomieszczenia pomocnicze

- Siodlarnia.
- Szatnie wraz z natryskami.
- Pomieszczenie socjalne.
- Biuro zawodów.

Pomieszczenia pomocnicze rozmieszcza się zazwyczaj w jednym bloku zabudowy, ze względu na to, że należy przewidzieć, że każde z nich powinno być ogrzewane. Często obserwuje się błędy projektowe lokalizacji siodlarni pomiędzy boksami – pomieszczenie siodlarni powinno być ogrzewane, ze względu na specyfikę sprzętu jeździeckiego – niskie temperatury będą wpływały destrukcyjnie na rzęd jeździecki – często bardzo kosztowy (niskie temperatury i wilgoć niszczą skórę siodeł i ogłowi). Dodatkowo pomieszczenie powinno mieć przestrzeń, w której, w okresie zimowym i inne dni o niesprzyjającej aurze, jest możliwość wysuszenia mokrych po treningach czapraków i derek. Stajnia natomiast nie może być ogrzewana. Konie naturalnie przystosowane są do niskich temperatur i dobrze je znoszą. Ogrzewanie stajni spowodowałoby wzrost zachorowań koni – zwierzę wychodzące z „ciepłego, ogrzewanego pomieszczenia” na zewnątrz obiektu, przy swojej niskiej odporności, jaką cechują się konie, prawdopodobnie szybko się rozchoruje. Choroby oddechowe u koni mogą prowadzić do tragicznych skutków. Należy zatem pamiętać,

---

⁹⁴ Ogrodzony zewnętrzny plac do jazdy.

⁹⁵ 20 x 60m to wymiary tzw. „dużego czworoboku”, co umożliwia organizację zawodów w kategorii ujeżdżenia, a także zapewnia możliwość przeprowadzenia efektywnych treningów.

⁹⁶ Karuzela dla koni – obiekt treningowy, w którym konie poruszają się po okręgu, więcej w rozdziale 3 niniejszego opracowania

że pomieszczenia, w których przebywają (również czasowo – treningowo) te zwierzęta – tj. stajnia, hala, nie mogą być ogrzewane.

2.2.3.4 Osoby przebywające na terenie ośrodka jeździeckiego

Osoby przebywające na terenie stajni można podzielić na 4 grupy: pracownicy fizyczni stajni, właściciele koni, klienci odwiedzający ośrodek jeździecki w celu odbycia jazd rekreacyjnych oraz trenerzy.

Pracownicy fizyczni stajni – przebywają na terenie stajni w godzinach 6.00 – 22.00 (na dwie zmiany). W stajni przebywa zwykle 1 pracownik zajmujący się karmieniem koni, sprzętaniem boksów, wypuszczaniem i sprowadzaniem koni z padoków. Pracownicy fizyczni stajni przebywają w ośrodku w ciągu roku przez około 5840 roboczogodzin.

Zakłada się, że jeden zawodnik posiada jednego konia. Trening sportowy wraz z rozprężeniem⁹⁷ konia trwa od 1 do 1,5 godziny. Zabiegi pielęgnacyjne wykonywane przed i po jeździe (czyszczenie, mycie, porządkowanie sprzętu) trwają również od 1 do 1,5 godziny. Całkowity czas przebywania zawodnika w ośrodku jeździeckim w ciągu dnia wynosi ok. 3 godziny, a w ciągu tygodnia⁹⁸ 18 godzin. Jeden zawodnik przebywa w stajni w ciągu roku 936 godzin. Przyjmuje się, że na 24 sportowe boksy, 12 z nich zajmują konie sportowe zawodników. Jazdy rekreacyjne prowadzone są w ośrodku jeździeckim przez 6 dni w tygodniu. W okresie wiosenno-letnim jeździectwo rekreacyjne cieszy się dużą popularnością, a ośrodki jeździeckie i ich obciążenie nominalną pracą wynosi ok. 90 %. Natomiast w miesiącach jesienno-zimowych, liczba klientów w stosunku do możliwości przeprowadzenia jazd rekreacyjnych waha się w granicach około 40 - 45 %. Uśredniając te dane można uznać, że średnie obciążenie ośrodka jeździeckiego przez tzw. klientów rekreacyjnych to około 65 %.

W modelowym ośrodku jeździeckim do badań przyjęto 8 koni rekreacyjnych zakładając, że każdy z nich pracuje 3 godziny⁹⁹ dziennie. Klienci rekreacyjni przebywają na terenie ośrodka jeździeckiego w ciągu roku przez ok. 4800 roboczogodzin.

W stajni zatrudnionych jest zazwyczaj 2-3 instruktorów¹⁰⁰. Trenerzy przebywają na terenie ośrodka jeździeckiego przez ok. 2100 roboczogodzin w ciągu roku. Z powyższego wynika, uwzględniając wszystkie czynności pracowników, jeźdźców i klientów, że zapotrzebowanie energetyczne stajni jest na poziomie ok. 40 000,00 kWh¹⁰¹.

2.2.4 Harmonogram funkcjonowania przykładowego ośrodka jeździeckiego

Symulacja działania modelowego (przykładowego) ośrodka jeździeckiego zlokalizowanego przy dużym mieście.

---

⁹⁷ Rozgrzewka dla konia polegająca początkowo na jeździe stępem (najwolniejszym chodem) i stopniowe wprowadzanie kłusa (wyższego chodu).

⁹⁸ 6 dni treningów – jeden dzień odpoczynku dla konia i jeźdźcy

⁹⁹ W okresie wiosenno-letnim koń pracuje średnio 4 godziny dziennie, w okresie jesienno-zimowym pracuje średnio 2 godziny dziennie.

¹⁰⁰ W zależności od wielkości ośrodka jeździeckiego – 2 instruktorów zajmuje się prowadzeniem treningów sportowych, 1 zajmuje się prowadzeniem jazd rekreacyjnych.

¹⁰¹ Dane te przedstawiono szczegółowo w tabeli z rozdziału 5.6.1.

2.2.4.1 Działanie ośrodka jeździeckiego w „dzień powszedni” (dzieci i młodzież uczęszczają do szkoły, osoby dorosłe pracują)

W godzinach 9.00-12.00 odbywają się zajęcia dla szkół podstawowych. Ośrodek jeździecki może mieć podpisaną umowę na współpracę ze szkołą na określony czas. W programie zajęć znajdują się: nauka zachowania w stajni, krótkie wykłady dostosowane do wieku dzieci dotyczące charakterystyki koni i ich naturalnego zachowania. W kolejnym etapie następuje wejście do stajni, karmienie koni wraz z nauką czyszczenia i siodłania – nauka w teorii, a następnie w praktyce. Atrakcją dla dzieci będzie również oprowadzanie¹⁰² na koniach połączone z ćwiczeniami dotyczącymi koordynacji ruchowej. Pobyt w stajni zakończą gry na świeżym powietrzu oraz poczęstunek. Gry prowadzone będą przez instruktora rekreacji ruchowej ze specjalnością jazda konna.¹⁰³

W godzinach 12.30-15.30 w ośrodku jeździeckim odbywają się zajęcia dla grup zorganizowanych – dla szkół gimnazjalnych, liceów lub uczelni wyższych (np. w ramach zajęć wychowania fizycznego). Wstęp do zajęć to wykłady dla wszystkich, następnie uczestnicy zostają podzieleni na 2 grupy, ze względu na stopień jeździeckiego zaawansowania.

W godzinach 16.00 – 20.00 w ośrodku odbywają się zajęcia jazdy konnej dla klientów indywidualnych – dla wszystkich grup wiekowych i poziomów zaawansowania. Jest to nauka od podstaw wraz z nauką czyszczenia i siodłania, nauka jazdy konnej na lonży¹⁰⁴, jazda konna w zastępie,¹⁰⁵ treningi sportowe. Zarówno na zajęcia indywidualne jak i grupowe zapewniony jest zbiorowy transport.

2.2.4.2 Działanie ośrodka jeździeckiego w okresie wakacji i ferii zimowych

W czasie wakacji i ferii zimowych¹⁰⁶ w ośrodku organizowane są obozy jeździeckie – tygodniowe lub dwutygodniowe turnusy z noclegami, w hotelu/pensjonacie, który należy do infrastruktury towarzyszącej ośrodku jeździeckiego. Obozy posiadają indywidualnie dostosowane programy zajęć jeździeckich do wieku, możliwości i stopnia zaawansowania uczestnika. Zajęcia teoretyczne odbywają się wspólnie. Wyżywienie zapewnia zlokalizowana na terenie ośrodka jeździeckiego restauracja.

Drugą formą organizacji zajęć w czasie dni wolnych jest oferta półkolonii dla najmłodszych dzieci (wiek dzieci to 5-8 lat). Zajęcia odbywają się w godzinach 7.30-16.30 – w czasie kiedy większość rodziców i opiekunów dzieci zajętych jest pracą zawodową.

Dla półkolonii i obozów jeździeckich zapewniony jest zbiorowy zorganizowany transport.

---

¹⁰² Oprowadzania polega na tym, że uczyca się osoba siedzi na koniu, a druga (instruktor) prowadzi konia idąc obok niego. Osoba oprowadzająca konia kontroluje zachowanie zwierzęcia.

¹⁰³ W ośrodkach jeździeckich zatrudniana jest osoba z uprawnieniami instruktora rekreacji ruchowej, który ma odpowiednie kwalifikacje do prowadzenia zabaw dla dzieci.

¹⁰⁴ Jazda konna na lonży – nauka przeznaczona dla początkujących jeźdźców. Instruktor prowadzi konia po okręgu na długiej linii – lonży. Jeździec wykonuje polecenia instruktora ćwicząc swoją równowagę i koordynację ruchową.

¹⁰⁵ Konie w zastępie poruszają się jeden za drugim.

¹⁰⁶ W okresie wakacji i ferii zimowych dzieci i młodzież nie uczęszczają do szkoły, osoby dorosłe pracują przez okres wakacji i ferii zimowych.

2.2.5 Proces projektowy ośrodka jeździeckiego w Polsce¹⁰⁷

Proces projektowy ośrodka jeździeckiego jest bardzo złożony i zależy od wielu czynników. Na potrzeby niniejszego opracowania przedstawiono w sposób syntetyczny jak wygląda on w Polsce.

Pierwszym etapem procesu projektowego jest sprawdzenie czy dany obszar ma MPZP¹⁰⁸. Jeśli dany obszar nie jest objęty opracowaniem MPZP, wówczas inwestor lub jego pełnomocnik musi wystąpić o warunki zabudowy.

Zapisy dla inwestorów i projektantów w wydawanych Warunkach Zabudowy i Zagospodarowania Terenu (tam gdzie jeszcze nie ma zatwierdzonych planów zagospodarowania przestrzennego) określają jednoznacznie parametry budynków, kąty nachylenia i rodzaje dachów, materiały wykończeniowe i zalecaną kolorystykę.¹⁰⁹

Do wniosku składanego o WZ inwestor powinien¹¹⁰ dostarczyć wstępną koncepcję projektowanego ośrodka.

Architekt powinien przeprowadzić szczegółową wizję lokalną terenu objętego opracowaniem wraz z najbliższym otoczeniem. Istotnym punktem procesu projektowego jest również przeprowadzenie szczegółowego wywiadu z inwestorem w celu ustalenia konkretnych wytycznych projektowych. Wnioski z wywiadu z inwestorem są niezbędne w celu stworzenia wstępnej koncepcji projektowej, która dołączona jest do wniosku o wydanie WZ. Następnie można przystąpić do właściwego procesu projektowego.

Podczas projektowania ośrodka jeździeckiego trzeba brać pod uwagę wiele czynników jednocześnie. *Dla Ośrodka jeździeckiego ważne będzie ukształtowanie terenu (...) a także warunki ewakuacji i gaszenia pożaru¹¹¹*. Projektowanie powinno rozpocząć się od podziału terenu na główne strefy funkcjonalne i rozmieszczenia większych kubatur *biorąc pod uwagę logikę technologii hodowli sportu.¹¹²*

Wspólnym mianownikiem dla wszystkich opracowań związanych z projektowaniem ośrodka jeździeckiego jest zaplanowanie go w taki sposób, aby zapewnić koniom warunki utrzymania jak najbardziej zbliżone do warunków naturalnym. W Polsce nie ma obowiązku padokowania koni tak jak jest to w Niemczech, ale biorąc pod uwagę naturę tych zwierząt wyjście na padok i swobody ruch jest niezbędny. Konie powinny mieć zapewniony dostęp do padoków. W niektórych stajniach¹¹³ jako alternatywę dla dużych padoków i pastwisk stosuje się niewielkie indywidualne padoki, które przylegają bezpośrednio do boksów koni. Takie rozwiązanie dla zwierzęcia nie jest idealne, ale z pewnością będzie lepsze niż całodzienne trzymanie konia w zamkniętym boksie. Oprócz (niewielkiej) dawki ruchu, wybieg przy padoku zapewni koniowi

¹⁰⁷ Według stanu prawnego na czerwiec 2023 r.

¹⁰⁸ MPZP-Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego; H. Mełges, M. Mełges, *Z rozważań o planowaniu przestrzeni wiejskiej na przykładzie Małopolski*, TeKa Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, 2020, s. 225-226.

¹⁰⁹ H. Mełges, *Budownictwo mieszkaniowe na polskiej wsi*, Czasopismo Techniczne, nr 1-A, s. 101.

¹¹⁰ Do wniosku o warunki zabudowy nie jest konieczne dołączenie projektu koncepcyjnego jednak jego załączenie znacznie upraszcza dalsze procedury związane z procesem projektowym.

¹¹¹ Źródło: <https://www.4horses.com.pl/projektowanie-osrodkow-jezdzieckich-z-mysla-o-koniu/>, J. Kluszewski. [dostęp 16.06.2023].

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Przykładem takiej stajni może być KJK Szary Michałowice.

rozrywkę. Zapobieganie nudzie w stajni pozwoli uniknąć powstawania nałogów i narowów¹¹⁴ u koni.

2.2.5.1 Drogi technologiczne w ośrodku jeździeckim

Przestrzeń przyszłego ośrodka powinno podzielić się na następujące strefy: przestrzeń wewnętrzną gospodarczą oraz przestrzeń wspólna dla gości i pensjonariuszy (wraz z zawodnikami przyjeżdżającymi na zawody jeździeckie). Istotnymi elementami są także ustalenia związane z przeprowadzeniem dróg technologicznych na terenie ośrodka: drogi zaopatrzenia koni w paszę i ściółkę oraz drogi wywozu nawozu. Podczas projektowania ośrodka jeździeckiego należy uwzględnić również: drogę dla gości, pensjonariuszy i zawodników; drogę koni na padoki oraz drogę pożarową. Powyższe trasy nie powinny się krzyżować. Zazwyczaj jest to możliwe jedynie na dużych działkach. Należy pamiętać, że warto uwzględnić wymagania związane z ochroną pożarową budynków już na wczesnym etapie koncepcji. Korekty na etapie projektu budowlanego, mogą powodować konieczność istotnych modyfikacji projektu koncepcyjnego. Będzie to wpływało na dodatkowe koszty i wydłużenie czasu realizacji procesu projektowego. Schemat dróg technologicznych prowadzonych w ośrodku jeździeckim przedstawiono rysunkach autorstwa J. Kluszewskiego (ryc.2.14).

---

¹¹⁴ Nałogi i narowy u koni – niepożądane zachowania stajenne u koni – zagrażające bezpieczeństwu ludzi i koni. R. Pikula, *Narowy i nałogi u koni*, Koń Polski, tom 23, nr 5, 1988, s. 15-16.

Rycina 2.14 Drogi technologiczne w ośrodku jeździeckim,¹¹⁵ wg J. Kluszewski. Drogi zaznaczone na kolor żółty – droga zaopatrzenia i wywozu nawozu (obornika), drogi zaznaczone na kolor zielony – droga koni na padoki, drogi zaznaczone na kolor czerwony – droga pożarowa, drogi zaznaczone na kolor niebieski – droga gości

2.3 Program wielokierunkowego rozwoju ośrodków jeździeckich

Ośrodki jeździeckie mogą oferować wielokierunkowe możliwości rozwoju w formie zajęć rekreacyjnych i wyjazdów w teren od zajęć dla osób z niepełnosprawnościami¹¹⁶ po zajęcia sportowe uczące systematyczności i odpowiedzialności. Nawet sam kontakt z końmi i przestrzenią będzie działał leczniczo na część schorzeń spowodowanych zbyt szybkim tempem życia, pracą pod presją czasu i w nerwowej atmosferze. Uczestnictwo w zajęciach jazdy konnej oraz kontakt ze zwierzętami można rozpatrywać jako profilaktykę zapobiegania chorobom cywilizacyjnym mieszkańców miast. Główne schorzenia, których postęp można w dużym stopniu zredukować to stres i depresja, choroby cywilizacyjne (zawał serca, zwyrodnienia kręgosłupa, otyłość, cukrzyca, zaburzenia układu pokarmowego), wypalenie zawodowe. W dzisiejszych czasach można zaobserwować coraz większe problemy wśród dzieci i młodzieży na tle rozwoju psychofizycznego i społecznego. Jazda konna i opieka nad tymi wymagającymi zwierzętami uczy „trudną młodzież” odpowiedzialności i świadomości dotyczącej

¹¹⁵ Źródło: <https://www.kluszewski.com.pl/220/drogi-technologiczne-osrodka-jezdzieckiego>, [dostęp 16.06.2023].

¹¹⁶ M. Sobuś, S. Łagan, *Hipoterapia jako naturalna forma rehabilitacji*, Aktualne Problemy Biomechaniki, nr 4, 2010, s. 173-178

konsekwencji swoich czynów. Zwłaszcza wśród dziewczynek w młodym wieku, wcześniej zaszczepione zainteresowania hippiką pozostają pasją do końca życia.

2.4 Wieloaspektowe programy zajęć związanych z jeździectwem dla wszystkich grup wiekowych – rekreacja, sport, hipoterapia

Ośrodek jeździecki oferuje usługi dla wszystkich grup wiekowych. Dla najmłodszych odbywają się półkolonie. Dzieci przebywają na terenie stajni od godziny 8.00-16.00. Dla starszych dzieci i młodzieży organizuje się kolonie (noclegi zapewnione są na terenie ośrodka jeździeckiego). Często uczestnicy takich obozów mają pod opieką jednego konia, którego muszą nakarmić wyczyścić, a także posprzątać w jego boksie, co uczy odpowiedzialności i systematyczności. Wśród dzieci i młodzieży obserwuje się coraz więcej problemów na tle rozwoju psychofizycznego i społecznego. Osoby młode mają coraz większą trudność w nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami, a nawet z poprawnym wysławianiem się. W dużym stopniu jest to spowodowane zmniejszeniem liczby kontaktów i interakcji z rówieśnikami, a zwiększeniem ilości czasu spędzanej na konwersacjach internetowych. Oferowane przez kluby jeździeckie obozy oraz jazdy rekreacyjne mogą pomóc w eliminacji części problemów z zachowaniem i funkcjonowaniem społeczeństwie.

Dla zaawansowanych jeźdźców oferuje się zajęcia sportowe połączone z wyjazdami na zawody (zarówno dla dzieci jak i dorosłych). Sport jeździecki wymaga bardzo dużej systematyczności – w treningu znajduje się para koń-zawodnik. Treningi w wysokich klasach sportowych odbywają się 6 dni w tygodniu.

Dla osób z niepełnosprawnościami ośrodki jeździeckie oferują zajęcia hipoterapii, polegające na specjalistycznych ćwiczeniach ruchowych i spacerach na grzbiecie konia. Do tego typu zajęć potrzebne są wyszkolone w tym kierunku konie i odpowiednia infrastruktura, np. rampy, umożliwiające wjechanie wózkami inwalidzkimi do hali czy rampy ułatwiające wsiadanie na konia osobom o ograniczonych możliwościach ruchowych.

3 WYTYCZNE PROJEKTOWE DLA INFRASTRUKTURY JEŹDZIECKIEJ

3.1 Informacje ogólne – wprowadzenie

Podstawowe znaczenie dla dobrostanu zwierząt ma jakość środowiska hodowlanego. Środowisko zwierzęcia można podzielić na środowisko fizyczne, na które składa się materialna strona warunków chowu (np. pomieszczenia stajenne, mikroklimat, żywienie) oraz środowisko społeczne, tworzone przez inne osobniki tego samego gatunku oraz do pewnego stopnia człowieka¹¹⁷.

Pomieszczenia stajenne i inne elementy ośrodka jeździeckiego, w których koń przebywa stale lub czasowo powinny być projektowane w taki sposób, aby spełniać potrzeby zwierzęcia tego gatunku. Zarówno za jakość środowiska fizycznego jak i społecznego, w którym przebywa koń, odpowiedzialny jest człowiek - jego opiekun. W związku z tym wiedza osób zajmujących się projektowaniem ośrodków jeździeckich powinna być na tyle szeroka, aby spełnić potrzeby zwierząt w obu wymienionych wyżej aspektach.

Wymagania w zakresie projektowania pomieszczeń stajennych są wspólne dla większości gatunków ras koni, ich wieku, a także przeznaczenia. Sposób użytkowania konia nie będzie miał większego wpływu na jego zapotrzebowanie w zakresie pomieszczenia stajennego - konie użytkowane rekreacyjnie czy sportowo będą miały tożsame potrzeby w tym zakresie. Konie duże będą natomiast wymagały większych pomieszczeń stajennych, natomiast dla koni niższych i kuców wystarczające będą pomieszczenia stajenne (boksy/stanowiska) o mniejszej powierzchni. Jednak standardowo projektuje się pomieszczenia stajenne dla tzw. dużego konia¹¹⁸.

W praktyce boksy o większym gabarycie są odpowiednie zarówno dla dużego konia, jak i dla kuca, który w takim boksie będzie miał więcej przestrzeni. Ten sposób projektowania boksów jest uzasadniony względami ekonomicznymi, bowiem pozwala na większą elastyczność ośrodka jeździeckiego umożliwiając przyjmowanie rozmaitych koni do pensjonatu¹¹⁹. Wyjątkiem są obiekty, które mają ściśle określony profil funkcjonowania. Przykładem takiego ośrodka może być Centrum Hippiki Jaszkowo.¹²⁰ Ten ośrodek wyposażony jest w kilka stajni, z których dwie przeznaczone są wyłącznie dla kuców i małych koni, ponieważ boksy w tych stajniach są mniejsze niż standardowe¹²¹.

---

¹¹⁷ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 1.

¹¹⁸ *Kuc jest to koń, którego wysokość w kłębie zmierzona na równej poziomej powierzchni nie przekracza 148 cm bez podków lub 149 cm w podkowach. 2. Mały koń jest to koń, którego wysokość w kłębie zmierzona na równej poziomej powierzchni nie przekracza 156 cm bez podków lub 157 cm w podkowach.*

Źródło: https://pzj.pl/wp-content/uploads/2021/01/Procedura-pomiaru_2021_clean.pdf, [dostęp 23.04.2023].

¹¹⁹ Pensjonat dla koni. W zamian za comiesięczną opłatę, zawodnicy mają możliwość wynajęcia boksu wraz z podstawowym wyżywieniem konia – zazwyczaj jest to karmienie paszą objętościową (siano) 2 razy dziennie oraz paszą treściwą (owies) – 2-3 razy dziennie. W cenie pensjonatu dla konia zawarte jest również codzienne sprzątnięcie boksu przez obsługę stajni.

¹²⁰ W Centrum Hippiki Jaszkowo każdego roku odbywają się zawody rangi regionalnej, krajowej dla dzieci i młodzieży startujących na kucach i małych koniach. Źródło: <http://www.centrumhipiki.com/>, [dostęp 22.07.2023].

¹²¹ Boks standardowy – domyślnie boks przystosowany do potrzeb dużego konia.

Człowiek jako osoba całkowicie odpowiedzialna za konia powinna zapewnić mu warunki życia jak najbardziej zbliżone do tych, które występowały w środowisku naturalnym zwierzęcia. Sam sposób trzymania koni w zamkniętym pomieszczeniu nie jest zgodny z ich naturą.

Konie żyjące na wolności podlegają wyłącznie wpływom środowiska naturalnego, gleby i klimatu. Czynniki te warunkują dostępność do zasobów paszy. Konie w warunkach udomowienia pozostają w całkowitej zależności od człowieka żyjąc w sztucznym środowisku. Zaprojektowane przez człowieka i dla jego wygody rozwiązania w zakresie warunków utrzymania modyfikują zachowanie i fizjologię konia wpływając na jego stan zdrowia, sprawność, długowieczność i wykorzystanie.

*(...) By zapewnić koniowi jak najlepsze warunki utrzymania oraz uniknąć problemów zdrowotnych i z zachowaniem, należy w jak największym stopniu przy planowaniu warunków utrzymania koni w stajni symulować ich naturalne warunki bytowania.*¹²²

Koń w naturze przez większość czasu przemieszczał się i pobierał paszę (najczęściej była to trawa). Współczesne trzymania koni w boksie wydaje się przeczyć tym dwóm podstawowym potrzebom zwierzęcia - potrzebie ruchu i potrzebie pobierania niewielkich ilości paszy przez większość doby.

*Jak konie żyją w warunkach naturalnych? (...) Koń jest zwierzęciem stepowym. Wiąże się z tym potrzeba ruchu i częstego pobierania niewielkich porcji paszy. Konie żyją w stadzie o ściśle ustalonej hierarchii. Koń, poprzez przebywanie na wolności ma stały dostęp do naturalnego światła, powietrza i sam dostosowuje się do temperatury otoczenia. (...).*¹²³

Analizując powyższe dane najbardziej naturalnym wydaje się być sposób utrzymania koni tzw. wolnowybiegowy. Zwierzęta trzymane są na dużym ogrodzonym terenie (pastwisku/padoku), na którym mogą swobodnie się poruszać. W takiej przestrzeni umiejscawia się półotwartą wiatę, pod którą podczas niesprzyjających warunków atmosferycznych konie mogą się schronić. Pasza treściwa i woda podawane są również na terenie wybiegu (zazwyczaj w wiacie).

---

¹²² J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 1.

¹²³ Pytania na brązową odznakę są dostępne pod adresem: <https://pzj.pl/odznaki-jezdzieckie/>, [dostęp 13.06.2023].

Rycina 3.1 Konie żyjące na wolnym wybiegu, w tle półotwarta wiata¹²⁴

Taki sposób trzymania koni jest najbliższy ich naturze i pozwala uniknąć większości problemów, które występują u koni trzymany w zamkniętych pomieszczeniach¹²⁵, (m.in. nuda - powodująca nałogi i narowy oraz problemy oddechowe, a także w wyniku niewystarczającej ilości ruchu inne kłopoty zdrowotne).

Dlaczego zatem utrzymujemy konie w boksach, a nie na wolnym wybiegu? Odpowiedź można zawrzeć w kilku punktach:

1. Większa podatność na choroby. Nie wszystkie rasy koni są przystosowane do chowu wolnowybiegowego. Konie ras gorącokrwistych, np. konie pełniej krwi angielskiej nie będą nadawały się do chowu na wolnym wybiegu.
2. Większe prawdopodobieństwo kontuzji. Koń przebywający z innymi osobnikami swojego gatunku będzie bardziej narażony na kontuzję niż utrzymywany indywidualnie w boksie. Koń jest zwierzęciem stadnym, które tworzy określoną hierarchię w stadzie. Rywalizacja o poszczególne "stanowiska" w hierarchii stada powoduje konflikty między zwierzętami, co może prowadzić do uszkodzeń ciała, a w efekcie kontuzji. Koń, który doznał kontuzji będzie musiał zostać wyłączone z użytkowania do czasu całkowitego wyleczenia.

¹²⁴ Źródło: <https://gazetapowiatowa.pl/poradniki/dom-i-ogrod/stajnie-wolnowybiegowe-fanaberia-wlasciwy-sposob-utrzymania-koni/>, [dostęp 06.2022].

¹²⁵ Konie utrzymywane przez dłuższy czas w zamkniętych pomieszczeniach zaczynają się nudzić. Nuda u tych zwierząt będzie powodowała szereg niepożądanych zachowań – narowy i nałogi jak również problemy oddechowe. Pojawi się też problem z zapewnieniem odpowiedniej dawki ruchu. Utrzymywanie koni w systemie wolnowybiegowym rozwiązuje problem zapewnienia zwierzęciu odpowiedniej dawki ruchu.

3. Konieczność zwiększonej opieki. Zdarza się, że konie niszczą lub przeskakują ogrodzenie padoku czy pastwiska, powodując zagrożenie dla siebie oraz napotkanych lub chcących je schwytać osób. Dodatkowo uciekające zwierzęta najczęściej są w dużym stresie więc złapanie ich i sprowadzenie na pastwisko jest trudne i czasochłonne.

4. Wyodrębnienie grupy koni, które ze względu na cechy swojego charakteru lub płęć nie mogą przebywać w systemie wolnowybiegowym. Są to osobniki, które nie szanują ogrodzenia¹²⁶, przeskakują je, są agresywne względem innych koni i są ogierami¹²⁷.

5. Względy ekonomiczne - nie zawsze właściciele ośrodków jeździeckich dysponują odpowiednim terenem do chowu wolnowybiegowego, np. lokalizacja ośrodka przy ruchliwych ulicach czy blisko zabudowań mieszkalnych. Takie aspekty powodują zwiększone zagrożenie podczas uciezki koni z pastwiska.

Analizując powyższe punkty można wysnuć wniosek, że trzymanie koni w chowie wolnowybiegowym nie zawsze jest możliwe i uzasadnione jedynie czynnikami ekonomicznymi czy finansowymi. Z wymienionych powodów - spośród których szczególne znaczenie mają potencjalne zagrożenia zdrowia zwierząt, generujące też straty dla hodowcy - konie w Polsce najczęściej trzymane są w systemie indywidualnym (boksowym). Należy się zatem zastanowić, w jaki sposób powinny być spełnione podstawowe potrzeby takiego zwierzęcia. Podejmując się odpowiedzi na to pytanie, warto zwrócić uwagę na drugie pytanie z zestawu na brązową odznakę jeździecką PZJ¹²⁸, tj. *Jakie warunki zapewnione powinien mieć koń „udomowiony”?*

Odpowiedź na nie brzmi:

a. Stajnia – stały dostęp do wody i siana, duże czyste okna, przestronne boksy, możliwość widzenia innych koni, wentylacja (w stajni gromadzą się szkodliwe gazy, takie jak amoniak, dwutlenek węgla, siarkowodór), temperatura powinna być zbliżona do temperatury na zewnątrz (nie ogrzewamy stajni), służy to jego zdrowiu gdyż buduje on swoją odporność. W stajni nie może być przeciągów, wystających ostrych krawędzi.

b. Żywnienie – często i małymi porcjami w kolejności: woda, siano, owies minimum trzy razy dziennie.

c. Zapewnienie ruchu – karuzela, lonża, trening pod siodłem, padokowanie.

d. Spokój w stajni- brak hałasu, biegania, itp. Koń w stajni ma mieć możliwość odpoczynku.

e. Czystość w stajni – najczęstszą konsekwencją przebywania koni na brudnej, mokrej ściółce jest powstawanie schorzeń strzałki kopytowej (tzw. gnicie strzałek), stany zapalne skóry w okolicy koronek, pęciny i nadpęci – tzw. gruda oraz niekiedy schorzenia górnych dróg oddechowych wywołane nadmiarem amoniaku w powietrzu.¹²⁹

---

¹²⁶ Koń, który nie szanuje ogrodzenia, to taki, który niszczy ogrodzenie, np. wchodząc w nie.

¹²⁷ Ogiery muszą być utrzymywane na oddzielnych pastwiskach od klaczy. Powoduje to konieczność wydzielenia dla nich dodatkowej przestrzeni.

¹²⁸ PZJ - Polski Związek Jeździecki.

¹²⁹ Źródło: https://pzj.pl/wp-content/uploads/2020/08/Pytania_Odnaka_Br%C4%85zowa.pdf, str. 2, [dostęp: 23.06.2023].

Są to bardzo ogólne wytyczne dotyczące utrzymania współczesnego konia. Szukając konkretnych wytycznych projektowych dotyczących pomieszczeń stajennych i innych elementów ośrodków jeździeckich możemy oprzeć się na następujących opracowaniach:

- Jacek Łojek, *Dobrostan i warunki utrzymania koni*.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej.
- Ernst Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*.
- Waław Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*.
- Jerzy Zwoliński, *Hodowla koni*.

3.2 Pomieszczenia przeznaczone dla koni

Pomieszczenia dla koni to infrastruktura i inne obiekty, które mają zapewnić komfort oraz odpowiednie warunki (w sferze psychicznej i fizycznej) tym zwierzętom.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r.¹³⁰ określa, że konie można utrzymywać w pomieszczeniach, dla nich przeznaczonych - boksach, stanowisku na uwięzi, w systemie wolnostanowiskowym bez uwięzi oraz w systemie otwartym.

W drugim przypadku powierzchnia utrzymania w przeliczeniu na 1 dorosłego konia powinna wynosić 0,1 ha¹³¹ i dodatkowo przestrzeń ta musi być zabezpieczona trwałym ogrodzeniem. Jest to minimalna powierzchnia, ustalona przepisami powyższego rozporządzenia. W praktyce jednak zaleca się obszar 2-3 razy większy¹³², a jeśli możliwości przestrzenne ośrodka na to pozwalają, przestrzeń znacznie obszerniejszą.

Za J. Łojkiem rozróżnia się 2 systemy utrzymania koni (indywidualny i grupowy). Poniższy schemat prezentuje podział proponowany przez autora:

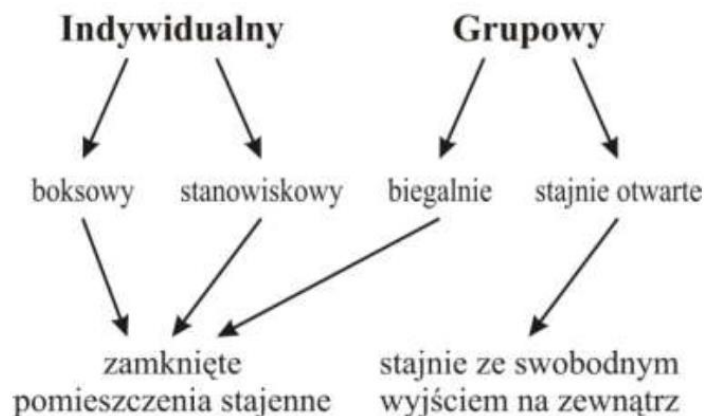
---

¹³⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U.2010.116.778).

¹³¹ Ibidem, s. 3 par. 15, (...), w przeliczeniu na jednego dorosłego konia, powinna wynosić co najmniej 0,1 ha.

¹³² Na podstawie rozmowy przeprowadzonej z Katarzyną Chrząstek, hipoterapeutą, instruktorem i właścicielką koni utrzymanych w systemie wolnowybiegowym.

Systemy utrzymania koni

Rycina 3.2 Podział systemów utrzymania koni¹³³

3.2.1 Stajnia – informacje ogólne

Stajnia jako podstawowe miejsce przebywania koni musi być zaprojektowane i zrealizowane w taki sposób, aby było trwałe i odporne na uszkodzenia wynikające ze specyfiki gatunku koni. Pomieszczenia powinny być rozplanowane w taki sposób, aby umożliwiły obsłudze opiekę nad zwierzętami.

Boksy powinny być na tyle obszerne i wykonane z trwałych materiałów, aby były łatwe do czyszczenia (codzienne wyrzucanie obornika). Niedbałe wykonanie stajni i znajdujących się w niej elementów, np. wystających części boksów, części nietrwale przymocowanych, niezabezpieczonych śrubek czy gwintów będzie stanowiło zagrożenie dla zwierząt.

Stajnie projektuje się najczęściej jako trzytraktowe (korytarz pośrodku i boksy dla koni po obu jego stronach) lub jako dwutraktowe (korytarz i boksy po jednej stronie). Rozwiązanie dwutraktowe stosuje się w przypadku małej liczby koni lub kiedy stajnia zrealizowana jest bezpośrednio przy innej infrastrukturze jeździeckiej, np. hali.

¹³³ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 3.

Rycina 3.3 Widok jednej ze stajni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2022

Korytarz w stajni powinien mieć 2,5m – 3,0m¹³⁴ szerokości. Powinien on umożliwiać swobodne minięcie się 2 koni oraz przejazd ciągnikiem. Trzymanie konia w systemie indywidualnym boksowym może powodować u zwierzęcia nudę.¹³⁵ Można ją ograniczyć np. przez umożliwienie zwierzęciu wyglądania przez okno.

Okna w stajni powinny być uchylne, gdyż oprócz oświetlenia wnętrza są ważnym elementem wentylacji. Umieszcza się je na wysokości 2,2m-2,5m nad podłogą i zabezpiecza metalową siatką lub prętami. Okna spełniają także istotną rolę w dobrostanie konia, dlatego powinny być umieszczone w każdym boksie najlepiej tak, by umożliwiały wyglądanie konia na zewnątrz stajni. Przy niższym umieszczeniu okien również należy zabezpieczyć szyby przed wybiciem przez konia zakładając na nie od wewnątrz metalową siatkę.¹³⁶

¹³⁴ E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op. cit.

¹³⁵ Nuda to negatywny stan emocjonalny u koni, może powodować poważne konsekwencje zdrowotne. Źródło: <https://swiatkoni.pl/nuda-u-koni--skutki-i-zapobieganie>, [dostęp: 23.04.2023].

¹³⁶ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 13.

Rycina 3.4 Widok stajni w Facimiechu. W każdym boksie (trakt od zewnętrznej strony) zlokalizowano otwieralne okno. Fot. A. Kuśmierska, 2023

3.2.1.1 Podłogi w stajni

Jednym z najważniejszych elementów stajni, który składa się na utrzymanie czystości jest podłoga i jej wykończenie. W Polsce konie najczęściej utrzymywane są na słomie lub trocinach. Słoma jest bardziej uzasadniona ze względów finansowych (jest tańsza niż ściółka z trocin), ale u koni, alergicznych nie będzie nadawała się do użycia.¹³⁷ Ściółka z trocin jest również łatwiejsza w utrzymaniu czystości.

Niezależnie od rodzaju warstwy ściółkowej stosowanej w boksach, istotnym elementem jest wykończenie podłogi pomieszczeń dla koni. W nowoczesnych stajniach najczęściej spotka się wykończenie podłogi betonem. Czasem stosuje się również rozwiązanie z gumową matą umieszczoną na betonowej posadzce boksu. Mata ta ma uniemożliwić poślizgnięcie się konia i ułatwić utrzymanie czystości. Tradycyjnie stosowana w boksach dla koni jest również posadzka z drewnianych walców, sześciątów lub prostopadłościanów.¹³⁸ Spotyka się również posadzkę (kostki/walce) z drewna dębowego, ale jest to drogie rozwiązanie.¹³⁹ Elementy układane w boksie, niezależnie od rodzaju drewna, powinny mieć od 10 do max. 50 cm wysokości. Wykończenie podłogi w boksach dla koni przy użyciu kostki drewnianej zapewnia właściwą izolację termiczną od podłoża (rodzimego gruntu).

W ośrodkach KOM najczęściej stosowaną warstwą wykończenia ciągów komunikacyjnych (korytarz w stajni, wykończenie posadzki w innych pomieszczeniach stajennych, np. myjka dla

¹³⁷ Pyłki występujące w słomie będą podrażniały układ oddechowy zwierzęcia.

¹³⁸ Najczęściej w tym celu wykorzystuje się drewno olchowe lub igłaste.

¹³⁹ Jest to drogie, ale również bardzo trwałe rozwiązanie.

koni) jest kostka brukowa, nawierzchnia asfaltowa lub posadzka betonowa. Taki typ nawierzchni jest stosunkowo tani i łatwy w utrzymaniu czystości. Istotnym elementem funkcjonalnym boksu jest odwodnienie.¹⁴⁰

3.2.1.2 Wentylacja w stajni

Najczęściej stosowanym w stajniach KOM systemem wentylacyjnym jest wentylacja naturalna – przewietrzanie przez okna i drzwi, pokrywy podsufitowe czy kanały wentylacyjne. Aby ułatwić przewietrzanie stajni przez drzwi (bramy do stajni) stosuje się podział bramy na część górną i dolną.

Rycina 3.5 Wentylacja mechaniczna w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

W większych ośrodkach jeździeckich spotyka się również wentylację mechaniczną, która pozwala kontrolować ilość wymienianego powietrza. System wentylacyjny powinien zapewnić w ciągu godziny 4-8 krotną wymianę powietrza w stajni.

3.2.2 Rodzaje stajni dla koni

Najczęściej występującym sposobem utrzymania koni w Polsce i KOM jest chów indywidualny – boksowy. W zakresie tego systemu występują różne rodzaje stajni. Poniżej przedstawiono najczęściej występujące.

---

¹⁴⁰ Stosuje się odwodnienie indywidualne dla każdego boksu lub odwodnienie liniowe prowadzone wzdłuż wewnętrznego korytarza stajni.

3.2.2.1 Stajnia zamknięta

Boksy dla koni usytuowane są po jednej lub po obu stronach korytarza. Koń może wyglądać na korytarz i w zależności od architektury stajni – na zewnątrz budynku (jeśli w jego boksie zlokalizowano okno).

3.2.2.2 Stajnia zamknięta z indywidualnym wybiegiem

Przykładem stajni, która posiada w swojej ofercie pensjonatu dla koni boksy z indywidualnymi wybiegami jest Klub Jazdy Konnej „Szary” zlokalizowany w ośrodku jeździeckim w Michałowicach. Indywidualne wybiegi lokalizowane przy boksach zazwyczaj nie są duże, ale w pewnym stopniu zapewnią koniom potrzebę ruchu i zapobiegną nudzie. Jeśli koń z jakiegoś powodu nie ma dostępu do pastwiska/padoku rozwiązanie boksu z indywidualnym wybiegiem będzie lepsze niż zamknięty boks bez możliwości swobodnego wychodzenia na zewnątrz.

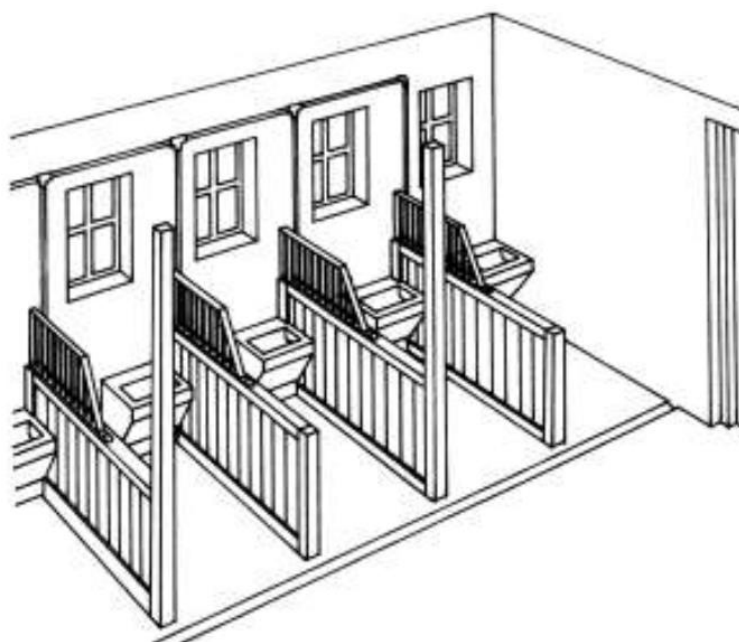
3.2.2.3 Stajnia angielska (półotwarta)

Stajnia angielska jest bardzo dobrym rozwiązaniem dla koni z chorobami oddechowymi i alergiami. W zamkniętej stajni występuje bardzo dużo pyłów – jest to nieuniknione ze względu na specyfikę gatunku, jakim są konie. Zwierzęta trzyma się na pylącej ściółce (słoma), a karmi się sianem i owsem. Wszystkie te czynniki składają się na to, że konie z wymienionymi chorobami nie mogą przebywać w zamkniętych pomieszczeniach. Stajnia angielska jest zbudowana w taki sposób, że boksy otwierają się bezpośrednio na zewnątrz – taka stajnia nie posiada wewnętrznego korytarza.

3.2.3 Systemy utrzymania koni

3.2.3.1 System stanowiskowy – system indywidualny

W stanowisku koń stoi przywiązany na uwiąz. Jest to duża wada tego systemu, ponieważ ogranicza zwierzęciu możliwość poruszania się. Koń w ciągu dnia kładzie się na boku i tarza się, co w większości przypadków w systemie stanowiskowym nie jest możliwe do zrealizowania. W przypadku, kiedy uwiąz w stanowisku jest na tyle długi, aby koń mógł się położyć, podczas wstawiania zwierzęcia będzie stwarzał zagrożenie zaplątania się w przednie nogi konia.

Rycina 3.6 Stanowiska dla koni¹⁴¹

Może mieć to bardzo złe skutki, np. spłoszenie się konia i próba ucieczki. Co za tym idzie utrzymując konia w stanowisku ograniczamy możliwość spełnienia jego naturalnych potrzeb, a w niektórych przypadkach powodujemy zagrożenie dla jego bezpieczeństwa. Ten sposób utrzymywania koni nie jest zalecany, a w szczególności do utrzymywania koni gorączokrwistych, które z natury są pobudliwe i płochliwe. Budowę stanowisk w stajniach uzasadnia się względami ekonomicznymi - stanowisko będzie zajmowało mniej przestrzeni niż boks indywidualny.¹⁴² W związku z tym, na mniejszej powierzchni będzie można utrzymywać większą liczbę koni.

Stanowiska mogą być pojedyncze, podwójne lub na większą liczbę koni. Przegrody (przedzielniki) w stanowiskach mogą być ruchome, z pojedynczych lub podwójnych bali drewnianych mocowanych na wysokości 0,8 -1,0 m lub na stałe z desek lub ściany murowanej do wysokości 1,3m-1,5m. Od strony żłobu ściana działowa musi być wyższa w związku z czym montuje się tu kratownicę o długości 1,2m, wysokości 0,5 -,6 m oraz średnicy prętów 2 cm i rozstawie 6 cm. (...)¹⁴³

¹⁴¹ Ibidem, s. 3

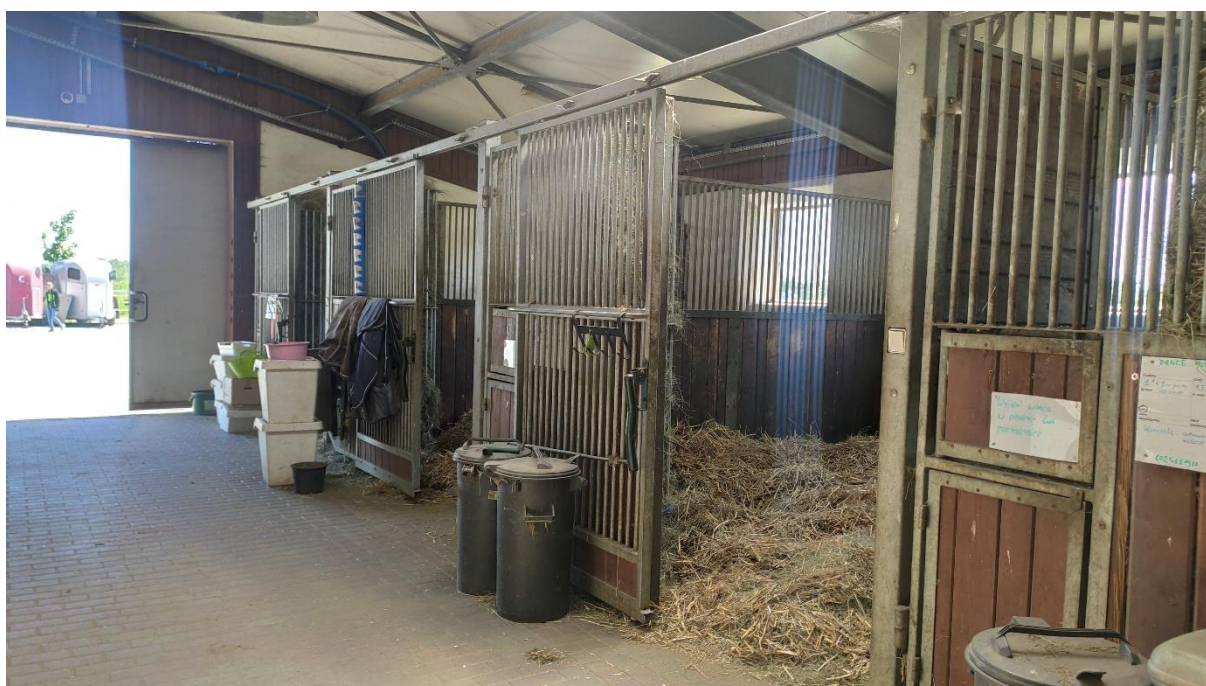
¹⁴² Należy pamiętać, że konie utrzymywane w stanowiskach będą wymagały większej dawki ruchu niż konie w boksach.

¹⁴³ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 4.

Grupy koni	Wymiary	Według Rozporządzenia	Zalecane
Konie dorosłe do 147 cm wysokości w kłębie	szerokość	1.6 m	wysokość w kłębie x 1.1
	długość	2.1 m	wysokość w kłębie x 2.0
Konie dorosłe powyżej 147 cm wysokości w kłębie	szerokość	1.8 m	wysokość w kłębie x 1.2
	długość	3.1 m	wysokość w kłębie x 2.2

Tabela 3.1 Minimalne wymiary stanowisk dla poszczególnych grup koni¹⁴⁴

3.2.3.2 System boksowy – system indywidualny

Rycina 3.7 Boks w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Według rozporządzenia ¹⁴⁵ wytyczne projektowe dotyczące boksów dla koni są następujące: dla koni o wysokości w kłębie do 1,47 m powierzchnia boksu ma wynosić min 6 m²; dla koni powyżej 1,47m minimalna powierzchnia boksu to 9 m²; natomiast powierzchnia boksu dla klaczy ze źrebakiem powinna liczyć co najmniej 12 m². Dodatkowo w rozporządzeniu znajdziemy informację, że klacze i ogiery powinny trzymać się osobno. Dokument ten nie podaje natomiast danych dotyczących np. minimalnej szerokości boksu. Według J. Łojka¹⁴⁶ minimalna szerokość boksu dla konia wynosi 1,5 m. Wymiar ten jest powodowany koniecznością obrócenia się¹⁴⁷ konia w boksie. Obrót zwierzęcia powinien być

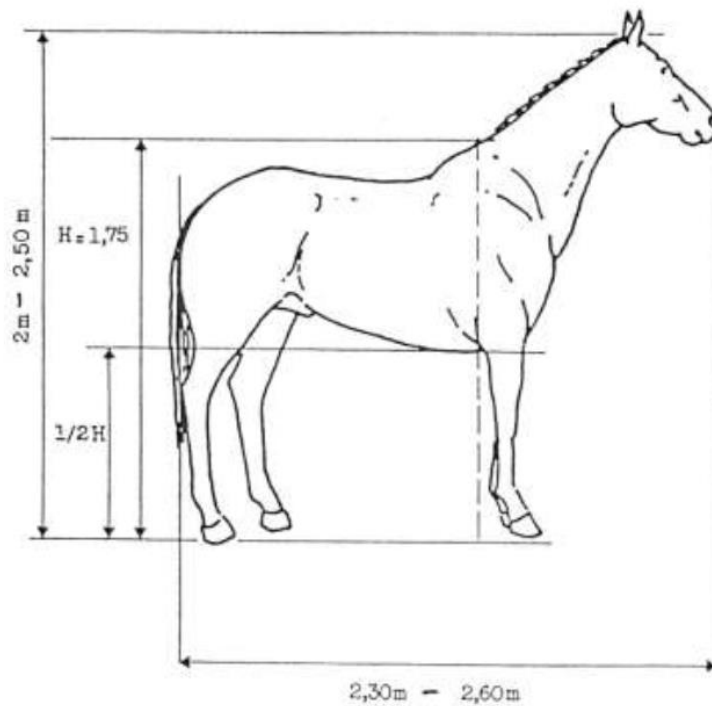
¹⁴⁴ Ibidem.

¹⁴⁵ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U.2010.116.778).

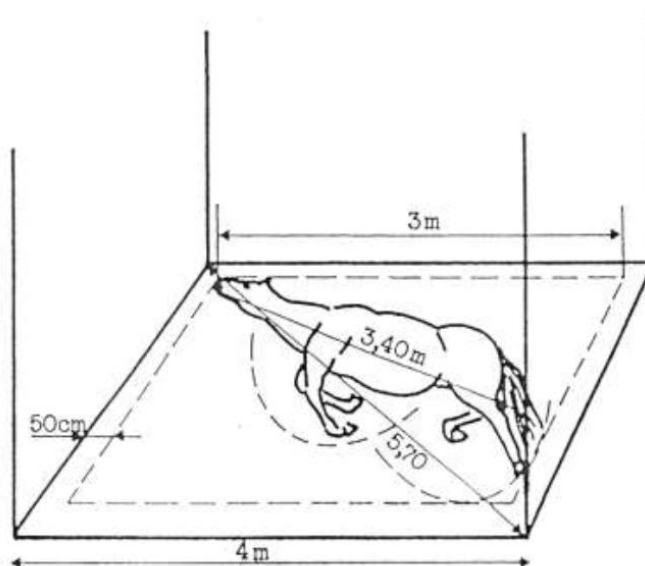
¹⁴⁶ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit.

¹⁴⁷ W naturalnych warunkach koń przez większość doby się przemieszcza.

możliwy w taki sposób, aby nie musiał on obracać się w miejscu - takie działanie mogłoby prowadzić do różnego rodzaju skręceń i innych urazów nóg.

Rycina 3.8 Wymiary ciała konia, wg Vimonda ¹⁴⁸

Rycina 3.9 Średnie wymiary ciała konia leżącego na boku, wg Vimonda ¹⁴⁹

¹⁴⁸ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 5.

¹⁴⁹ Ibidem.

W tabeli 3.2 zaprezentowano dane dotyczące minimalnych wymiarów boksów dla poszczególnych grup koni – wg E. Neuferta¹⁵⁰ i rozporządzenia.¹⁵¹

Grupy koni	Według Rozporządzenia	Powierzchnia zalecana przez Neuferta (2000)
Ogiery	Brak	(wysokość w kłębie x 2.5) ² Minimalny wymiar krótszej ściany boksu = wysokość w kłębie x 1.5 dla ogiera o wysokości w kłębie 1.7 m: powierzchnia = 18 m ² ; długość krótszej ściany = 2.55 m;
Klaczce karmiące ze źrebiętami	co najmniej 12 m ²	(wysokość w kłębie x 2.5) ² , maks. 16 – 18 m ²
Konie dorosłe do 147 cm w kłębie	co najmniej 6 m ²	(wysokość w kłębie x 2) ² , maks. 14 m ²
Konie dorosłe powyżej 147 cm wys. w kłębie	co najmniej 9 m ²	(wysokość w kłębie x 2.5) ²
Źrebięta do roku	brak	po odsadzeniu – 2 źrebięta w boksie
Roczniki i dwulatki	brak	(wysokość w kłębie x 2) ²

Tabela 3.2. Minimalne wymiary boksów dla poszczególnych grup koni ¹⁵²

Wiele jest szczegółowych wytycznych dotyczących idealnych wymiarów boksu dla konia dostosowanych do jego potrzeb. W praktyce jednak najbardziej optymalnym i najczęściej występującym w polskich stajniach jest boks o wymiarach 4 x 3 metry. Będzie to boks odpowiedni dla większości koni (konie większe, kuce, konie sportowe, konie gorącokrwiste i zimnokrwiste, klacze ze źrebakami), a mniejsze konie będą miały dużo swobody w takim pomieszczeniu. Często spotyka się też boksy o wymiarach 3 x 3 metry. Wysokość boksu dla konia powinna wynosić min. 3,5 m, a jego kubatura min. 40 m. Z punktu widzenia obsługi konia boks powinien być na tyle duży, aby umożliwić jego swobodne sprzątanie ¹⁵³, a z punktu widzenia właścicieli koni i zawodników umożliwić jego pielęgnację. ¹⁵⁴ Mogłoby wydawać się, że im boks będzie większy tym będzie lepszy dla konia – nie będzie to prawdą we wszystkich przypadkach – jeśli boks będzie zbyt duży, to koń będzie mógł w nim biegać, co będzie powodowało zagrożenie wpadnięcia zwierzęcia na ścianę boksu lub inne elementy wyposażenia.

W opracowaniu *Budownictwo wiejskie*¹⁵⁵ znajdują się informacje, że wysokość stajni powinna być uzależniona od liczby przebywających w niej koni.

¹⁵⁰ E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op. cit.

¹⁵¹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r., op. cit.

¹⁵² J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 6.

¹⁵³ Wyrzucanie obornika oraz wymianę ściółki. Sprzątanie odbywa się w większości stajni codziennie, a wymiana ściółki raz na tydzień.

¹⁵⁴ Czyszczenie całej powierzchni ciała konia, po obu stronach i możliwość podnoszenia nóg.

¹⁵⁵ B. Harres, *Budownictwo wiejskie, Praktyczny podręcznik dla budowniczych i rzemieślników*, rozdział drugi *O stajniach*, Warszawa, 1983, s. 68.

Stajnie dla pojedynczych koni , przy mocnym rozgrzewaniu się i silnym przewiewie skórnym tych zwierząt, nie powinny być niższe nad 3 metry, dla 8-miu lub 10-ciu koni zaś wysokość wynosić powinna 3,5 m., dla 16-stu koni, 4 m., dla jeszcze większej liczby koni, wysokość stajni dochodzi do 4,5m. a nawet w miarę możliwości należytego oświetlenia, jeszcze powinna być większą, jeśli konie stoją głowami zwrócone do ścian zewnętrznych.”¹⁵⁶

W opracowaniu Neuferta¹⁵⁷ znajdziemy informacje, że w przypadku stajni dla dużych koni jej wysokość powinno wyliczać się biorąc pod uwagę wysokość zwierząt w kłębie. Wysokość pomieszczenia w świetle powinna równać się co najmniej 1,5 wysokości konia w kłębie. Co przy dużym koniu daje wysokość minimalną stajni ok. 2,7m.

Przykładem zbyt niskiej stajni jest ośrodek KKJK w Krakowie, gdzie strop zlokalizowany jest na wysokości niewiele ponad 2 m. W opisywanej stajni dochodziło do wielu wypadków koni, które doznały urazów głowy (w przypadku spłoszenia się, odskoczenia czy stawania dęba, co jest zachowaniem typowym dla ogierów jak również dla innych pobudliwych koni).

3.2.3.2.1 Wyposażenie boksu

Na podstawowe wyposażenie boksu dla konia składa się: poidło, żłób, lizawka (z podstawką) oraz kółko uwiązowe.

Poidło

We współczesnych stajniach najczęściej stosuje się poidła automatyczne. Należy pamiętać o tym, aby nie dopuścić do spadku temperatury w stajni poniżej 0 stopni Celsjusza, ponieważ zamarzająca woda mogłaby uszkodzić rury doprowadzające wodę do poideł. W tym celu w stajniach w okolicy rur montuje się specjalne podgrzewacze.

Zamiast poidła można umieścić w boksie wiadro z wodą, które należy regularnie uzupełniać. Jednak jest to praktyka coraz rzadziej stosowana, ponieważ nalewanie wody wymaga dużych nakładów pracy i mocno absorbuje obsługę stajenną.

Żłób

Zaleca się, aby żłób był oddalony od poidła, tak aby koń nie zanieczyszczał wody paszą (np. podczas popijania posiłku). Żłoby najlepiej umieszczać na frontowych drzwiach boksu, tak aby podczas karmienia, obsługa stajni nie musiała wchodzić do każdego boksu osobno tylko podawać paszę z korytarza. Najwygodniejszym rozwiązaniem jest tzw. żłób obrotowy.¹⁵⁸

Podstawka pod lizawkę dla konia

Na podstawce umieszcza się zazwyczaj sól dla koni, dzięki której zwierzęta mogą dostarczyć do organizmu niezbędne minerały.

Kółka uwiązowe

Kółka do wiązania koni umieszcza się w zależności od ich przeznaczenia – do krótkiego wiązania 30 cm nad żłobem, a dolne ok. 10 cm nad górną krawędzią żłobu. Do górnego kółka uwiązanego można przymocować również siatkę z sianem.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op.cit.

¹⁵⁸ Podczas wsypywania paszy żłób jest wysuwany na zewnątrz boksu.

¹⁵⁹ Ten rodzaj podawania siana budzi kontrowersje. Z jednej strony koń naturalnie pobiera pokarm z ziemi więc podawanie siana w siatkach nie jest uzasadnione jego naturalnymi potrzebami. Z drugiej strony koń będzie

3.2.3.2.2 Budowa boksu

Tylną ścianę boksu stanowi zazwyczaj murowana lub drewniana ściana zewnętrzna stajni. Pozostałymi elementami tworzącymi boks jest ściana frontowa z drzwiami oraz przegrody pomiędzy boksami.

Przegrody pomiędzy boksami powinny być pełne do wysokości 1,2m -1,4m. Najczęściej jako wypełnienie ścian boksów używa się odpowiednio zaimpregnowanych desek drewnianych. Ażurowe elementy w dolnej części przegród pomiędzy boksami mogłyby powodować zaklinowanie się kończyny konia pomiędzy ażurowymi częściami ścianki, np. podczas tarzania się zwierzęta. Z drugiej zaś strony cała ściana nie powinna być pełna, ponieważ konie jako zwierzęta stadne trzymane w zamkniętym boksie powinny widzieć inne osobniki swojego gatunku¹⁶⁰. Przegroda pomiędzy boksami powinna mieć łączną wysokość 2,0 m – 2,5 metra. Ażurową, górną część przegrody wykonuje się najczęściej z prętów o średnicy 2 cm o rozstawie maksymalnie 6 cm. Przy większym rozstawie budowa boksu mogłaby sprawiać zagrożenie dla zwierząt – koń wspinający się¹⁶¹ mógłby zaklinować swoje kopyto pomiędzy prętami boksu.¹⁶²

Drzwi do boksu realizowane są jako element otwierany (skrzydło otwiera się na korytarz) lub przesuwne. W większym stopniu uzasadnione pod względem funkcjonalnym są drzwi przesuwne (nie wchodzi w światło korytarza, dzięki czemu nie zawężają jego przejścia). Stosowanie drzwi przesuwnych jest również uzasadnione względami bezpieczeństwa – biegnące luzem konie (np. podczas sprowadzania z padoku czy pastwiska) mogą uderzyć się o element otwartego skrzydła drzwi. Minimalna szerokość drzwi do boksu wynosi 1,2 m, a optymalna to 1,5 metra (wymiary podane dla dużych koni¹⁶³).

Wysokość ściany frontowej powinna wynosić 2,4-2,6 m przy czym drzwi boksu wykonuje się często jako dwudzielne w taki sposób, by konie mogły swobodnie wyglądać na korytarz stajenny. (...) W ścianie frontowej boksu, tuż nad podłogą wykonuje się otwory bądź szczeliny, dzięki którym usprawniona jest wentylacja boksu, zwłaszcza w rejonach zalegania szkodliwych dla zdrowia koni gazów.¹⁶⁴

---

pobierał siano z siatki wolniej niż gdyby pobierał je bezpośrednio z ziemi. Przez to będzie dłużej zajęty i mniej narażony na nudę (powodującą niepożądane zachowania u koni).

¹⁶⁰ W przeciwnym razie konie mogą popadać w różnego rodzaju choroby psychiczne, które mogą częściowo lub całkowicie wyłączyć je z użytkowania, a w skrajnych przypadkach prowadzić nawet do śmierci. Przykładem takiego schorzenia może być choroba sieroca.

¹⁶¹ Wspinanie się konia – jeden z narowów koni, zwierzę staje na tylnych nogach unosząc równocześnie przednie kończyny.

¹⁶² Tego typu zachowania koni mogą prowadzić do tragicznych w skutkach wypadów. Koń, który zostaje unieruchomiony wbrew jego woli wpada w panikę i próbuje uciekać.

¹⁶³ *Kuc jest to koń, którego wysokość w kłębie zmierzona na równej poziomej powierzchni nie przekracza 148 cm bez podków lub 149 cm w podkowach. 2. Mały koń jest to koń, którego wysokość w kłębie zmierzona na równej poziomej powierzchni nie przekracza 156 cm bez podków lub 157 cm w podkowach.*

Źródło: https://pzj.pl/wp-content/uploads/2021/01/Procedura-pomiaru_2021_clean.pdf, [dostęp: 23.04.2023].

¹⁶⁴ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 9.

Rycina 3.10 Boksy w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2022

Podczas projektowania stajni i boksów dla koni należy pamiętać, że mają one odpowiadać potrzebom zwierząt. Poniżej zaprezentowano przykład stajni, która spełnia potrzeby ludzi, natomiast nie zaspokaja podstawowych potrzeb koni. Zwierzęta nie widzą się wzajemnie, nie mogą się dotknąć ani powąchać. Nawierzchnia stajni nie jest dostosowana do potrzeb koni – jest śliska i może powodować urazy poruszających się po niej zwierząt.

Rycina 3.11 Stajnia, która nie spełnia podstawowych potrzeb koni. Heilan Horse Culture Museum, Wuxi Shi, Chiny¹⁶⁵

¹⁶⁵ Źródło zdjęcia: <https://www.atlasobscura.com/places/heilan-horse-culture-museum>, [dostęp 14.06.2023].

3.2.3.3 Biegalnie – system grupowy

Biegalnie dla koni to jeden z rodzajów grupowego utrzymania koni. Jest to tzw. system wielostanowiskowy bez uwięzi. Konie utrzymywane są w grupie kilku lub kilkunastu zwierząt. Przebywają w pomieszczeniu, którego wielkość powinna być dostosowana do liczby przebywających w nim koni. Wymagane powierzchnie dla tego typu utrzymania koni przedstawiono w tab. 3.3.

Grupy koni	Według Rozporządzenia	Biegalnie
Klaczce karmiące ze źrebiętami	co najmniej 12 m ²	15 m ²
Konie dorosłe lub młodzież po odsadzeniu	co najmniej 10 m ²	10 m ²
Długość żłobu na 1 konia – ok. 1 m		

Tabela 3.3 Minimalne powierzchnie dla koni utrzymywanych w systemie wolnowybiegowym bez uwięzi¹⁶⁶

W biegalni konie najczęściej stoją bez uwięzi. W pomieszczeniu pod ścianami znajdują się podłużne żłoby, a nad nimi kółka uwiązowe. Konie wiąże się tylko na czas karmienia (aby nie rywalizowały o paszę). W stajniach hodowlanych, w biegalniach, gdzie przebywają klacz ze źrebakami najczęściej stosuje się takie rozwiązanie, że klacze są uwiązane, natomiast źrebięta mogą poruszać się wolno po pomieszczeniu.

3.2.3.4 Stajnie otwarte – system grupowy

W warunkach naturalnych koń przez większość doby je i się przemieszcza. Śpi jedynie kilka godzin.¹⁶⁷ Jego główne potrzeby to ruch, pobieranie małych ilości paszy przez większość dnia i towarzystwo innych koni. Utrzymanie koni w stajniach otwartych jest systemem najbardziej zbliżonym do naturalnych warunków przebywania koni na wolności. Według rozporządzenia¹⁶⁸ utrzymując konie w systemie otwartym należy im zapewnić możliwość ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi oraz zwierzętami drapieżnymi. Konie powinny mieć stały dostęp do wody pitnej (najczęściej jest to umieszczona na terenie wybiegu wanna), w ostateczności mogą być pojone z wiader.¹⁶⁹ W tym schronienie przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi będzie stanowiła półotwarta wiata.¹⁷⁰ Najczęściej stosuje się wiaty, których długa ściana i 2 krótkie boczne ścianki są pełne, natomiast jedna z długich ścian jest otwarta (lub też częściowo otwarta). Podczas niekorzystnych warunków atmosferycznych konie wchodzi do wiaty. Należy przypomnieć, że dla koni „niekorzystne warunki atmosferyczne” to opady deszczu i silny wiatr (konie łatwo chorują przy tego typu

¹⁶⁶ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 18.

¹⁶⁷ T. Pickerał, *Konie i kuce. Kompendium*, op. cit., s. 275.

¹⁶⁸ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r., op. cit.

¹⁶⁹ Rozwiązanie to wymaga znacznie większego nakładu pracy obsługi stajennej.

¹⁷⁰ Wiata stosowana w systemie wolnowybiegowym została zaprezentowana na zdjęciu w punkcie 3.1 niniejszego opracowania.

pogodzie). Natomiast nie jest dla nich groźny niewielki mróz (do minus 10-12 stopni Celsjusza), ponieważ te zwierzęta są przystosowane do niskich temperatur. Oczywiście, jak już wspomniano, nie wszystkie rasy koni będą mogły być utrzymywane w systemie wolnowybiegowym, np. dla wrażliwych hanowerskich ten system nie będzie korzystny. Jednak dla ras prymitywnych, np. konik polski czy hucuł, które są bardziej odporne na warunki atmosferyczne będzie sprawdzał się idealnie.

3.2.3.5 Koncepcja utrzymania koni HIT-AktivStall (system stajni otwartych)

Ponieważ konie są zwierzętami stadnymi, których podstawowe potrzeby obracają się wokół karmienia i pokonywania długich dystansów, zatem stała interakcja społeczna w stadzie zapewnia im niezbędne bezpieczeństwo na wolności, gdzie zawsze przebywają na świeżym powietrzu. W dzisiejszych czasach, nie jest możliwe stworzenie dla koni idealnych warunków, odpowiadających całkowicie potrzebom tego gatunku. Człowiek tworzy jednak systemy, które mają odpowiadać tym zwierzętom możliwie w jak największym stopniu. Przykładem takiego rozwiązania jest koncepcja HIT Active Stable.¹⁷¹

W przeciwieństwie do tradycyjnego trzymania koni w boksach, w których konie są od siebie odizolowane i mają ograniczone możliwości ruchowe, pasza jest im podawana tylko 2-3 razy dziennie, proponowany przez niemiecką firmę system HIT-AktivStall znacznie lepiej naśladuje naturalne warunki życia konia. Ogólnym założeniem systemu jest to, że zwierzęta trzymają się w grupach. Każdy z koni ma stały dostęp do urządzeń stajennych – biegałni, wybiegów, paśników. Konie mają również dostęp przez całą dobę do specjalnych automatów podających im pasze. Urządzenia są sterowane komputerowo za pomocą czipa, który umieszcza się na szyi konia. Każde zwierzę ma zbilansowaną dietę, dostosowaną do jego wieku, rasy i sposobu użytkowania. Automaty wydają paszę do 20 razy dziennie. Urządzenie podaje siano, pasze treściwe z indywidualnie dobranymi dla danego osobnika dodatkami witaminowymi i mineralnymi.

W koncepcji HIT Activ Stall można wydzielić 6 obszarów o różnym przeznaczeniu:

1. Strefa odpoczynku i relaksu.
2. Strefa wspólnego karmienia (obszar podawania paszy objętościowej - siana).
3. Strefa podawania posiłków indywidualnych (z minerałami i innymi dodatkami).
4. Strefa z poidłami dla koni.
5. Ścieżki spacerowe ze zróżnicowaną nawierzchnią.
6. Obszar zabawy.

Do każdej z wymienionych stref konie mają dostęp przez całą dobę.

---

¹⁷¹ Źródło: <https://aktivstall.de/en/concept/>, [dostęp 13.06.2023].

Rycina 3.12 Widok zrealizowanego ośrodka zgodnie z koncepcją Hit Activ Stall ¹⁷²

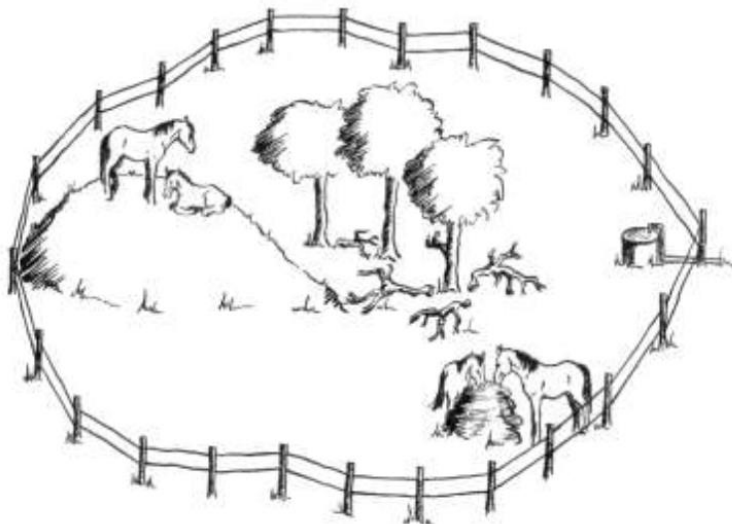
Rycina 3.13 Widok zrealizowanego ośrodka zgodnie z koncepcją Hit Activ Stall¹⁷³

3.2.4 Padok, pastwisko, wybieg

Każdy ze sposobów utrzymywania koni w pomieszczeniach wiąże się z większym lub mniejszym ograniczeniem naturalnej potrzeby ruchu tych zwierząt. Przy zastosowaniu zamkniętego systemu chowu koni niezbędne jest zapewnienie zwierzętom odpowiedniej dawki ruchu – przez wypuszczanie zwierząt na padoki lub pastwiska. Podstawowe wymogi wybiegu przedstawiono na uproszczonym schemacie, rys.3.13.

¹⁷² Zdjęcie: <https://aktivstall.de/en/concept/>, [dostęp 13.06.2023].

¹⁷³ Ibidem.

Rycina 3.14 Schemat urządzenia wybiegu dla koni ¹⁷⁴

Ważnym elementem usytuowania wybiegu w strukturze całego ośrodka jeździeckiego jest lokalizowanie go jak najbliżej stajni, tak aby zminimalizować długość drogi, jaką musi pokonać koń ze stajni na wybieg. Jest to uzasadnione względami bezpieczeństwa – im krótsza i prostsza będzie droga na pastwisko tym mniejsze ryzyko wypadku. Należy pamiętać również o tym, aby szlaki koni na padok nie krzyżowały się ze ścieżkami dla ludzi, w szczególności ogólnodostępnymi ścieżkami dla widzów na zawodach czy miejscami, w których mogą przebywać dzieci.

Wybieg dla konia powinien być w miarę możliwości duży. Szacuje się, że minimalna wielkość wybiegu dla konia powinna wynosić 50m² na 1 dorosłego konia. W praktyce jednak zaleca się, aby była to znacznie większa wartość.¹⁷⁵ Wielkość wybiegu dla koni będzie zależała również od ich temperamentu, rasy i wieku. Konie zimnokrwiste, które nie są tak bardzo pobudliwe jak konie gorąokrwiste mogą przebywać na mniejszym padoku, gdyż będą potrzebowały mniejszej dawki ruchu. Podłoże wybiegu powinno być suche lub posiadać suchą część, po której konie będą mogły się tarzać. Nadmierne stanie koni na mokrym podłożu może powodować różnego rodzaju choroby, np. gnicie strzałek.¹⁷⁶ Teren wybiegu powinien być pozbawiony wszelkich niebezpiecznych przedmiotów, np. drutów, śmieci i innych tego typu elementów. Konie mają potrzebę obserwacji otoczenia – wzniesienie czy pagórek na terenie ich wybiegu będzie wpływało pozytywnie na ich komfort psychiczny. Podczas upalnych dni konie starają się zmniejszyć temperaturę ciała stając w cieniu – na wybiegu powinny zatem znajdować się drzewa, które im to umożliwią. Jeśli na padoku nie ma stałego dostępu do świeżej trawy, np. zimą, zwierzęta powinny mieć dostęp do siana. Koniom przebywającym na padoku należy zapewnić również stały dostęp do wody pitnej. Najczęściej umieszcza się na wybiegu wannę z wodą, do której ciecz jest systematycznie dolewana.

¹⁷⁴ Według Sondergaard i wsp. 2002, rys. Louise Holm,[w:] J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s.22.

¹⁷⁵ W miarę możliwości przestrzennych danego ośrodka.

¹⁷⁶ Strzałka jest jedną z części kopyta, ma bezpośredni kontakt z podłożem. Utrzymywanie konia na niewłaściwej powierzchni, np. na mokrej ściółce będzie powodowało gnicie strzałek. Schorzenie wywołuje znaczną bolesność u koni i wyklucza je z użytkowania do czasu pełnego wyleczenia.

3.2.4.1 Ogrodzenie wybiegu dla koni

Jednym z najbardziej istotnych elementów wybiegu dla koni jest jego ogrodzenie, które stanowi o bezpieczeństwie zwierząt oraz znajdujących się w pobliżu wybiegu osób. Konie, które zniszczą lub przeskoczą ogrodzenie, stwarzają bardzo duże niebezpieczeństwo. Z tego powodu ogrodzenia muszą być projektowane i wykonywane w taki sposób, aby minimalizować potencjalne zagrożenia do minimum.

Obecnie stosuje się różne typy ogrodzeń – drewniane, plastikowe, wykonane ze specjalnych taśm czy z metalu. Ostatni typ nie jest zalecany do użytku, ponieważ rozpędzony koń wpadający w twarde metalowe ogrodzenie może ulec poważnemu wypadkowi. Obecnie najbardziej ekonomiczne, łatwe w montażu i demontażu są ogrodzenia elektryczne. *Umożliwiają podział pastwiska na sektory i stosowanie wypasu kwaterowego.¹⁷⁷ Ogrodzenie musi mieć przynajmniej 2 linie (z plecionki, taśmy lub drutu) umieszczone na wysokości 140 i 80 cm lub 130 i 70 cm nad podłożem, by spełniało swoją funkcję. Zaleca się, by ogrodzenia elektryczne dla koni składały się z 3 linii przewodzących rozciągniętych na wysokościach 140 cm, 80 cm, 40 cm nad poziomem podłoża – dla koni dorosłych i 120 cm, 65 cm, 30 cm dla źrebiąt i kuców. Jako linie przewodzące stosuje się taśmy o szerokości 4 cm.*¹⁷⁸

Rycina 3.15 Przykład wypasu kwaterowego, ośrodek jeździecki Facimiech. Fot. A. Kuśmierska, 2023

¹⁷⁷ Wypas kwaterowy u koni polega na dzieleniu padoku na mniejsze obszary, tzw. kwatery. W sportowych ośrodkach jeździeckich zazwyczaj 1 kwatery przypada na 1 konia.

¹⁷⁸ J. Łojek, *Dobrostan i utrzymanie koni*, op. cit., s. 24.

Rycina 3.16 Wybieg dla koni w ośrodku jeździeckim Diagram w Radziszowie. Fot. A. Kuśmierska, 2023

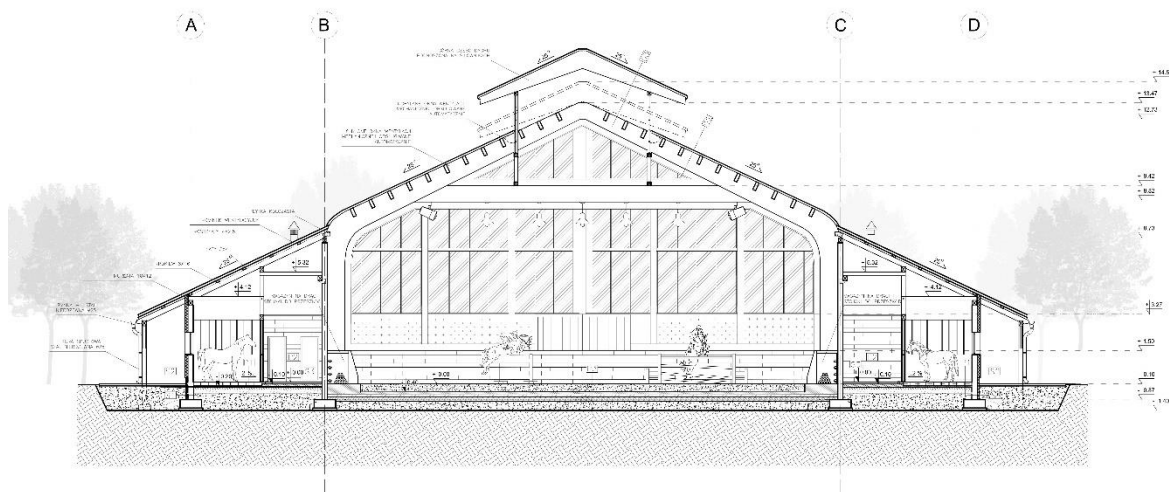
Niezależnie od rodzaju i wielkości padoku przy utrzymywaniu koni w systemie zamkniętym konieczne jest ich codzienne padokowanie w celu utrzymania ich w dobrym stanie zdrowia zarówno fizycznego jak i psychicznego.

3.3 Infrastruktura treningowa

Infrastruktura treningowa to obiekty stworzone ze względu na potrzeby człowieka i jego chęci wykorzystania koni w celach sportowych, rekreacyjnych, hipoterapeutycznych i innych.

3.3.1 Hala jeździecka

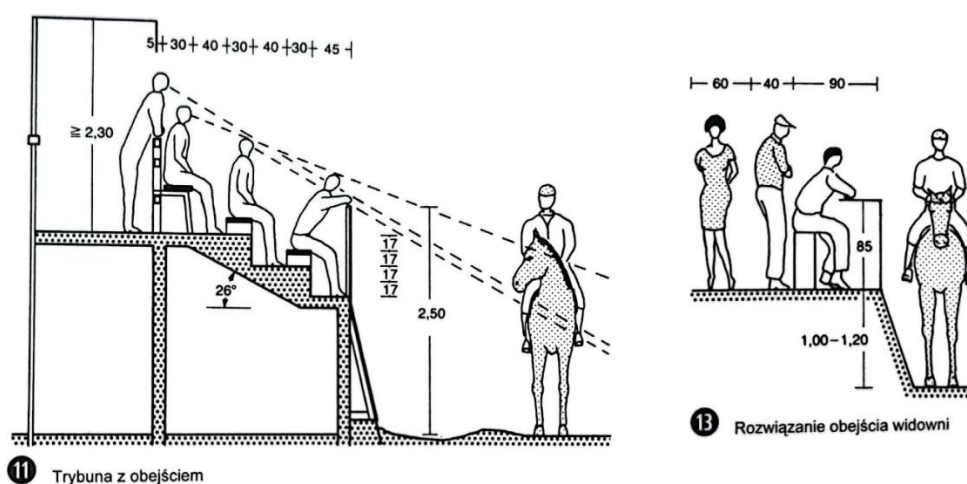
Głównym ograniczeniem do uprawiania jeździectwa przy zimowo-jesiennej pogodzie jest zamrożone podłoże, które w praktyce całkowicie wyklucza konie z treningów. Z tego powodu hale jeździeckie często lokalizuje się przy innych budynkach inwentarskich (stajniach, magazynach), aby zapobiec ich wychłodzeniu i uniemożliwić zamarzanie podłoża. Hale jeździeckie nie mogą być ogrzewane, ze względu na specyfikę gatunku, jakim są konie. Zwierzę, które wyszłoby z ogrzewanej hali jeździeckiej do innego nieogrzewanego pomieszczenia byłoby chore. Konie są przystosowane do niskich temperatur i dobrze je znoszą. Należy pamiętać, że pomieszczeń, w których przebywają konie (stajnie, hala, karuzele) nie ogrzewa się. Poniżej przedstawiono przykładowy projekt, gdzie stajnie zlokalizowano po obu stronach hali, aby zapobiec zamarzaniu podłoża krytej ujeżdżalni.

Rycina 3.17 Przekrój przez halę jeździecką. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska 2017

Wymiary hal jeździeckich związane są ściśle z dyscyplinami jeździeckimi, które mają być rozgrywane na ich terenie. Najbardziej popularne w Polsce dyscypliny to ujeżdżenie i skoki przez przeszkody. Ujeżdżanie rozgrywa się w zależności od rangi konkursu na tzw. małym czworoboku i dużym czworoboku. Ich wymiary wynoszą odpowiednio 20 x 40 metrów i 20 x 60 metrów. Jest to wielkość czworoboków netto. Przy projektowaniu hali należy uwzględnić dodatkowe przejście dla koni i jeźdźców oraz inne przejścia techniczne. W praktyce hala, na której zmieści się pełnowymiarowy czworobok ma od wewnętrznej strony 25 x 66 metrów i więcej.

Dodatkowo w wymiarach krytej ujeżdżalni należy uwzględnić przestrzeń na ewentualne trybuny. Poniżej przedstawiono rozwiązanie dla trybuny rozmieszczonej na kilku wysokościach oraz trybuny realizowanej na jednej wysokości.

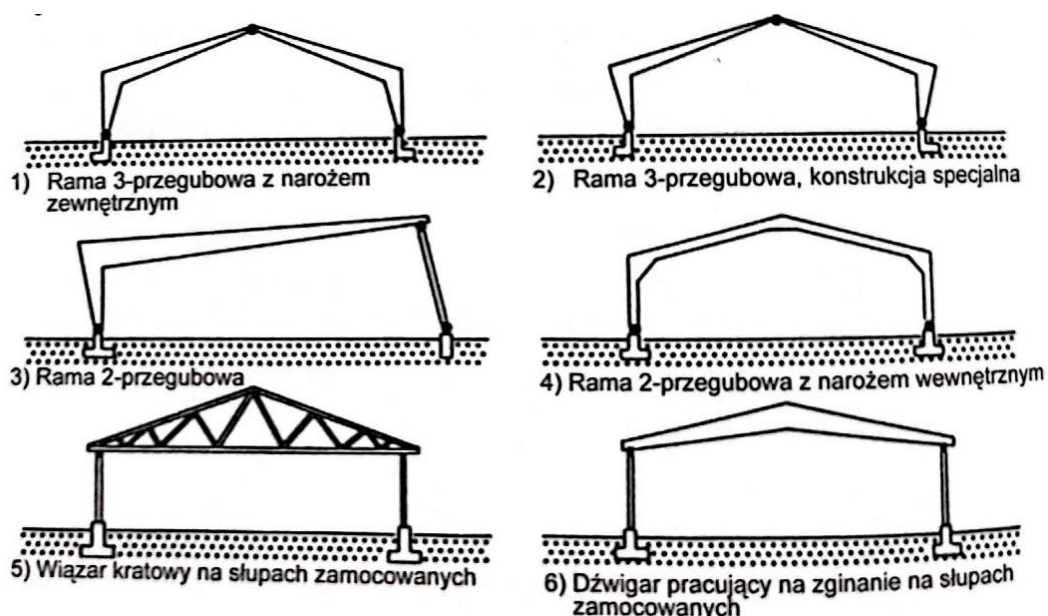

Rycina 3.18 Przykłady trybun przy ujeżdżalniach.¹⁷⁹ Po lewej stronie trybuna projektowana na kilku poziomach, po prawej stronie – trybuna znajdująca się na jednym poziomie

¹⁷⁹ E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op. cit.

Podczas rozgrywania zawodów halowych (zarówno w konkurencji ujeżdżenia jak i skoków przez przeszkody) konieczna jest dodatkowa przestrzeń do rozgrzewki tzw. rozprężalnia. W sezonie jesienno-zimowym funkcję rozprężalni spełnia druga, zazwyczaj mniejsza hala.¹⁸⁰ Jej wymiary mogą wynosić 20 x 40 metrów, zdarzają się też kryte rozprężalnie mniejsze liczące 15 x 30 metrów. Przy sprzyjających warunkach atmosferycznych funkcję rozprężalni może spełniać zewnętrzny plac do jazdy.

W Polsce spotyka się hale jeździeckie o różnych konstrukcjach – obiekty stalowe, hale murowane z dachem wykonanym na konstrukcji stalowej, obiekty o konstrukcji mieszanej, np. słupy hali wykonane z żelbetu, a dach zrealizowany na konstrukcji z drewna klejonego. Na ryc. 3.18 – 3.22 zaprezentowano różne systemy hal jeździeckich.

Rycina 3.19 Różne konstrukcje hal jeździeckich¹⁸¹

Analizując ośrodki jeździeckie zlokalizowane w KOM daje się zauważyć, że najczęściej występującymi halami jeździeckimi są hale namiotowe na konstrukcji stalowej (ze względu na niskie koszty i szybkość budowy) oraz hale, których konstrukcje opierają się na wiązarach z drewna klejonego. Ostatni przykład jest najbardziej atrakcyjny wizualnie i często stosowany w dużych, reprezentacyjnych ośrodkach jeździeckich.

¹⁸⁰ Mniejsza hala użytkowana jest w czasie zawodów jeździeckich jako rozprężalnia. W pozostałe dni służy jako mniejsza kryta ujeżdżalnia treningowa lub zadaszony plac do prowadzenia jeźd rekreacyjnych.

¹⁸¹ E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op.cit.

Rycina 3.20 Hala ośrodka jeździeckim w Facimiechu, konstrukcja dachu stalowa.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 3.21 Hala w ośrodku jeździeckim Diagram w Radziszowie. Fot. A. Kuśmierska, 2023

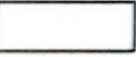

Rycina 3.22 Hala w ośrodku jeździeckim Riding Centre Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2022

3.3.2 Plac zewnętrzny do jazdy

Plac zewnętrzny do jazdy zazwyczaj jest zrealizowany na rzucie prostokąta. Minimalne i optymalne wymiary zewnętrznych ujeżdżalni zaprezentowano w zestawieniu na ryc. 3.23.

2 Wymiary torów jeździeckich na otwartej przestrzeni

	Ø 14,0 m	Pomieszczenie do lonżowania i woltyżerki. W najmniejszych klubach jeździeckich zastępuje halę. W dużych klubach odciąża ujeżdżalnię główną.
	12,5 x 25,0 m	Najmniejsza ujeżdżalnia. Tylko dla stajni prywatnych, dla klubów – rozwiązanie prowizoryczne. Może być drugą ujeżdżalnią w większych klubach.
	15,0 x 30,0 m	Ujeżdżalnia w stajniach prywatnych i mniejszych klubach jeździeckich, druga ujeżdżalnia w większych klubach.
	20,0 x 40/45 m	Wymiary normalne dla każdego sposobu użytkowania. Możliwe próby w ujeżdżaniu.
	20,0 x 60,0 m	Dla większych klubów i instytucji ukierunkowanych na ujeżdżanie.
	25,0 x 66,0 m	Dla dużych szkół treningu w skokach i ujeżdżaniu. Możliwe międzynarodowe konkursy halowe w ujeżdżaniu.
Formaty ujeżdżalni	Format toru	Zastosowanie

Rycina 3.23 Wymiary placów zewnętrznych do jazdy ¹⁸²

W dużych ośrodkach celowo realizuje się często większe ujeżdżalnie ¹⁸³, ponieważ można z nich korzystać na różne sposoby. Na przykład w codziennym użytkowaniu dzieli się ujeżdżalnię na kilka mniejszych placów, a podczas zawodów po usunięciu przegród tworzy ona jedną dużą przestrzeń. ¹⁸⁴

Przykładem takiego rozwiązania jest duży plac do jazdy znajdujący się w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Ujeżdżalnia pokryta została profesjonalnym podłożem (piasek kwarcowy z flizeliną).

¹⁸² E. Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, op.cit.

¹⁸³ Ujeżdżalnia, maneż, plac do jazdy – to określenia używane zamiennie.

¹⁸⁴ Podczas zawodów wykorzystywana jest cała przestrzeń placu.

Rycina 3.24 Plac zewnętrzny do jazdy w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Aby profesjonalne podłoże (ryc. 3.24) zachowało swoje elastyczne właściwości, musi być regularnie nawadnianie. Czynność tę można wykonywać ręcznie lub, odciążając pracowników, lecz ponosząc koszt zakupu, przy użyciu systemu automatycznego. W tym celu przy placach do jazdy montuje się zraszacze.

Rycina 3.25 Zraszacz do podłoża na placu jeździeckim, ośrodek w Facimiechu. Fot. A.Kuśmierska, 2023

Place do jazdy realizuje się często w atrakcyjnych wizualnie lokalizacjach. Dodatkowym atutem realizacji maneżu w otoczeniu wysokich drzew będzie izolacja wizualna i akustyczna od czynników zewnętrznych. Na ryc. 3.26 pokazano plac do jazdy rekreacyjnej znajdujący się w ośrodku Włosań.¹⁸⁵

Rycina 3.26 Plac zewnętrzny do jazdy w ośrodku jeździeckim Włosań. Fot. A. Kuśmierska, 2023

3.3.3 Parkur

Parkur¹⁸⁶ w jeździectwie oznacza plac z przeszkodami. Z kolei plac, na którym rozgrywane będą konkurencje w ujeżdżeniu nazywany jest czworobokiem. Wymagana w przepisach powierzchnia i wielkość parkuru zależna jest od rangi zawodów.

*Zawody otwarte ogólnopolskie muszą być rozgrywane na torze o powierzchni nie mniejszej niż 4000 metrów kwadratowych, z krótszym bokiem o długości przynajmniej 50 metrów. Zawody otwarte regionalne muszą być rozgrywane na torze o powierzchni nie mniejszej niż 3200 metrów kwadratowych, z krótszym bokiem o długości przynajmniej 40 metrów.*¹⁸⁷

¹⁸⁵ Ośrodek jeździecki Włosań, ul. Stolarska 4, 32-031 Włosań <https://wlosan.pl/o-nas/>, [dostęp: 21.07.2023].

¹⁸⁶W ośrodku zakłada się realizację profesjonalnego podłoża jeździeckiego - z górną warstwą z piasku kwarcowego ze ścinkami flizeliny. Podłoże takie wymaga regularnego nawadniania.

¹⁸⁶ Definicja słownika PWN, parkur, parcours [wym. parkur] «plac, na którym odbywają się konkurencje jeździeckie», <https://sjp.pwn.pl/>, [dostęp 22.03.2023]. Definicja słownika nie jest precyzyjna, bowiem w jeździectwie parkurem nazywa się plac, na którym stoją przeszkody (plac treningowy) lub plac z przeszkodami, na którym odbywają się zawody w skokach.

¹⁸⁷Źródło: <https://pzj.pl/wp-content/uploads/2021/12/Przepisy-B-wydanie-9-2022-clean-1.pdf>, str. 8, [dostęp 13.06.2023].

Poniżej przedstawiono parkur w ośrodku jeździeckim w Niepołomicach podczas zawodów regionalnych w skokach przez przeszkody. Parkur posiada profesjonalne podłoże kwarcowe.

Rycina 3.27 Parkur w ośrodku jeździeckim KJK po Żubrem w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 3.28 Widownia przy parkurze w ośrodku jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

3.3.4 Karuzela

Karuzela dla koni jest maszyną treningową, w której konie poruszają się po okręgu. Zwierzęta rozdzielone są między sobą specjalnymi przedzielnikami, które za pomocą silnika

zlokalizowanego w centralnej części karuzeli poruszają się dookoła, wymuszając ruch koni. Szybkość przemieszczania obrotu karuzeli ustawia się indywidualnie na silniku maszyny. Karuzele dla koni zapewniają im ruch w stępie i kłusie.¹⁸⁸

Rycina 3.29 Karuzela dla koni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 3.30 Karuzela dla koni w ośrodku jeździeckim RS Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2023

3.3.5 Lonżownik

Lonżownik to okrągły, ogrodzony plac o standardowych wymiarach średnicy 12-18 m¹⁸⁹, służący do lonżowania¹⁹⁰ koni. Lonżownik może występować również w postaci krytego placu.

¹⁸⁸ Źródło: https://www.equiprojekt.pl/43_karuzele-dla-koni-kraft.html, [dostęp 14.06.2023].

¹⁸⁹ Spotyka się również realizacje lonżowników o średnicy mniejszej niż 12 metrów ale będą one właściwe tylko do lonżowania mniejszych koni. Średnica okręgu lonżownika nie może być zbyt mała, ponieważ poruszanie się konia po zbyt małym okręgu będzie powodowało u niego przeciążenia stawów i układu ruchu.

¹⁹⁰ W. Pruchniewicz, *Akademia Jeździecka*, op. cit., s. 217.

Rycina 3.31 Kryty lonżownik na terenie KJK pod Żubrem w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Wyglądem zewnętrznym przypomina karuzele dla koni, z tą jednak różnicą, że wewnątrz przestrzeń jest pusta. Czasem na środku lonżownika, ze względów konstrukcyjnych, zlokalizowany jest słup. Nie jest to rozwiązanie zalecane, w jeździectwie traktowane jest jako błąd funkcjonalny. Przykładem obiektu ze słupem zlokalizowanym pośrodku placu jest kryty lonżownik w KKJK zlokalizowanym przy ul. Kobierzyńskiej w Krakowie. W tym ośrodku nie ma hali, a lonżownik częściowo spełnia jej funkcje (podczas niesprzyjających warunków atmosferycznych w lonżowniku odbywają się jazdy rekreacyjne).

3.4 Nawierzchnie na terenie ośrodka jeździeckiego

Najczęściej stosowaną nawierzchnią na terenie ośrodków jeździeckich KOM jest kostka brukowa lub nawierzchnia asfaltowa. Jest to stosunkowo tani i ekonomiczny sposób wykończenia ścieżek dojazdowych do obiektu, parkingów czy przestrzeni łączących poszczególne części ośrodka jeździeckiego. Tego typu nawierzchnia jest trwała i łatwa w utrzymaniu czystości. Nawierzchnia tego typu nie jest jednak najlepszym rozwiązaniem biorąc pod uwagę układ ruchu konia. Kończyna konia zakończona jest kopytem – tkanką odpowiadającą ludzkiemu paznokciowi. Przy małej ilości ruchu po twardej (asfaltowej/brukowanej) nawierzchni zwierzęta nie powinny odczuwać żadnego dyskomfortu. Problem pojawia się, wówczas, gdy ruch zwierzęcia odbywa się regularnie po twardej nawierzchni. Może to powodować różnego rodzaju podbicia¹⁹¹ i inne schorzenia.

---

¹⁹¹ Podbicie – jeden z urazów kopyt, miejscowe zapalenie tworzywa ściany kopytowej, podeszwy kopytowej lub strzałki, co powoduje u koni bolesność przy chodzeniu.

Rycina 3.32 Nawierzchnie w ośrodku jeździeckim RC Riding Center Sosnowic. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Ciekawą próbą rozwiązania tego problemu jest zastosowanie specjalnej kostki brukowej, której górna nawierzchnia jest elastyczna. Taki typ podłoża będzie bezpieczny dla końskich kopyt i całego układu ruchu zwierzęcia, a dodatkowo tego typu nawierzchnia będzie znacznie mniej śliska niż jej betonowy odpowiednik. Rozwiązanie takie zastosowano w X-Bionic Sphere w Samorinie (Bratysława).

Rycina 3.33 Nawierzchnia bezpieczna dla końskich kopyt, ośrodek jeździecki w Samorinie, k. Bratysławy. Fot. A. Kuśmierska, 2023

3.5 Podsumowanie

Przedstawione w niniejszym rozdziale wytyczne projektowe infrastruktury jeździeckiej dotyczą każdego nowo projektowanego obiektu hippicznego. Oczywiście duży ośrodek jeździecki będzie miał bardziej rozbudowaną infrastrukturę niż ośrodek mały. W pierwszym będzie występowała zaawansowana infrastruktura towarzysząca, obszerniejsze magazyny na ściółkę i paszę, baza hotelowa i/lub restauracyjna, a także rozbudowana infrastruktura treningowa.¹⁹²

Obiekty hippiczne przy ośrodku małym ograniczają się zazwyczaj do stajni, placu do jazdy i niewielkiego pomieszczenia gospodarczego.

Zamieszczone w niniejszym rozdziale zdjęcia poglądowe¹⁹³ pochodzą z badanych ośrodków jeździeckich Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego. Wyjątek stanowi Samorin ponieważ na terenie KOM nie ma takiej eksperymentalnej nawierzchni.

---

¹⁹² W małym ośrodku jeździeckim zazwyczaj nie lokalizuje się np. karuzeli dla koni, która jest kosztowną inwestycją i będzie rentowna dopiero przy większej liczbie koni.

¹⁹³ Z wyjątkiem ostatniego zdjęcia (ryc. 3.33) przedstawiającego nawierzchnię bezpieczną dostosowaną do końskich kopyt. W badanych ośrodkach krakowskiego obszaru metropolitalnego nie spotkano nawierzchni tego rodzaju.

4 ANALIZA OŚRODKÓW JEŹDZIECKICH ZLOKALIZOWANYCH W KRAKOWSKIM OBSZARZE METROPOLITALNYM

4.1 Spis ośrodków krakowskiej obszaru metropolitalnego poddanych analizie

Analizie poddano wybrane ośrodki jeździeckie zlokalizowane na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego i w jego najbliższych okolicach.¹⁹⁴ Przebadano 13 dużych ośrodków jeździeckich, 16 średnich i 8 małych.¹⁹⁵

Profile badanych ośrodków jeździeckich są różne: większość z nich oferuje zajęcia rekreacyjne i sportowe (ujeżdżenie, skoki przez przeszkody, WKKW¹⁹⁶). W części obiektów dostępne są zajęcia hipoterapii¹⁹⁷, a także okolicznościowe przejażdżki bryczką.

Dokładny spis analizowanych ośrodków przedstawia poniższa tabela.

Lp. ¹⁹⁸	Wybrane ośrodki jeździeckie na terenie KOM	Adres	Wielkość ośrodka ¹⁹⁹
1	Ośrodek Jazdy Konnej Pegaz	ul. Karola Łowińskiego 1, Kraków	średni
2	Ośrodek Jazdy Konnej Elanus	ul. Dobrego Pasterza 121	średni
3	Miejskie Ranczo	ul. Jordanowska 15, Kraków	mały
4	Klub Jazdy Konnej Cheval	ul. Nad Zalewem 15, Kraków	średni
5	Stacja nad Rudawą	ul. Mydlnicka 73, Kraków	średni
6	Ośrodek Rekreacji i Rehabilitacji Konnej Tabun	ul. Kosmowskiej 12, Kraków	średni
7	Rajskie Rancho	ul. Hoborowskiego 7, 32-020 Kraków	średni
8	Krakowski Klub Jazdy Konnej	ul. Kobierzyńska 175, Kraków	duży
9	Equestrian Sports Minoga	Minoga, 32-046 Minoga	duży
10	Gospodarstwo Nowakówka	Więclawice Dworskie 61	mały
11	Gospodarstwo Podskalany	Podskalany 61, Modlnica	średni
12	Progres ośrodek jeździecki	ul. Proszówki 154, 32-700 Bochnia	średni

¹⁹⁴Kilka badanych ośrodków znajduje się poza umowną granicą Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, jednak są z nim powiązane ekonomicznie i funkcjonalnie. Ośrodki te są istotnymi punktami na hippicznej mapie Krakowa – posiadają bezpośrednie powiązania z obszarem KOM. Na ich terenie często organizowane są zawody jeździeckie lub obozy. Większość klientów to mieszkańcy KOM.

¹⁹⁵ Dwa z badanych ośrodków otrzymały pozwolenia na budowę, ale kompleksy te nie zostały jeszcze zrealizowane.

¹⁹⁶ WKKW- wszechstronny konkurs konia wierzchowego. Zawody w WKKW odbywają się na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu.

¹⁹⁷ M. Sobuś, S. Łagan, *Hipoterapia jako naturalna forma rehabilitacji*, Aktualne Problemy Biomechaniki, nr 4, 2010, Zakład Mechaniki Doświadczalnej i Biomechaniki, Politechnika Krakowska, Kraków 2010, s. 173-178.

¹⁹⁸ Analizowane ośrodki jeździeckie zostały oznaczone kolejnymi liczbami. Numerację tą uwzględniono na mapie 4.1 umieszczonej pod tabelą.

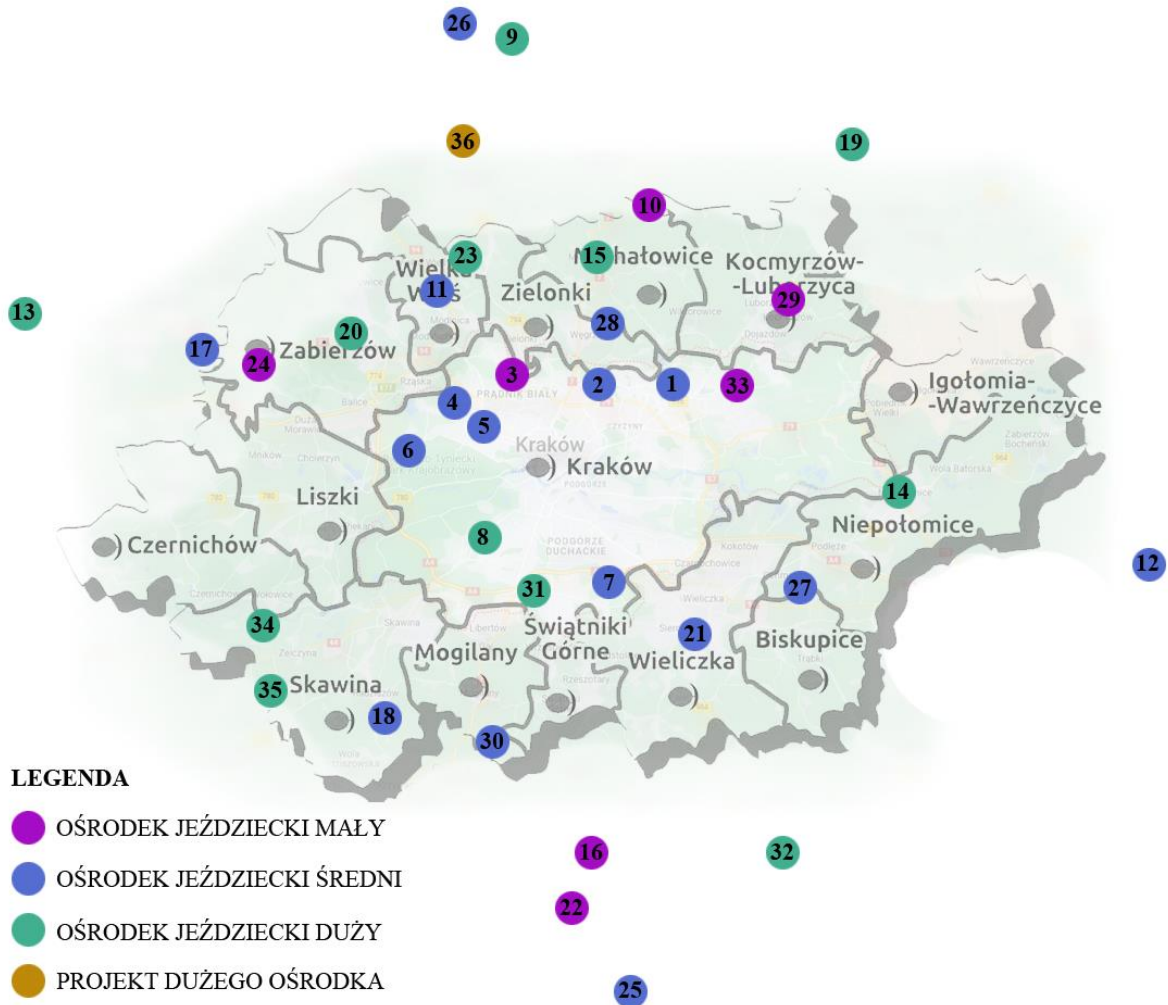
¹⁹⁹Wielkość ośrodka ustalona według wytycznych wprowadzonych przez autorkę. Zastosowano podział na ośrodki małe, średnie i duże. Dokładne kryteria podziału ośrodków określono w punkcie 2.2.3.

13	KJ Szarża Bołęcin	ul. Wczasowa 16, Bołęcin	duży
14	Klub Jazdy Konnej Pod Żubrem	ul. Targowa 5, Niepołomice	duży
15	Klub Jazdy Konnej Szary Michałowice	ul. Krakowska 131, Michałowice	duży
16	Klub Jeździecki Stajnia Przylesie Borzęta	Borzęta 85, Myślenice	mały
17	Stajnia Kocierz	ul. Sportowa 30, Nawojowa Góra	średni
18	Ośrodek Jeździecki Diagram	Podlesie 40, Podlesie	średni
19	Ośrodek Jazdy Konnej Faruk Niegardów	Niegardów - Kolonia	duży
20	Ośrodek Jazdy Konnej Santos	ul. Leśna 2, Zabierzów	duży
21	Ośrodek Jazdy Konnej Baza PONYSPOORT	Siercza 1, Wieliczka	średni
22	Szkółka Jazdy Konnej Hucul	Szkolna 8a, Myślenice	mały
23	Stadnina Koni Botoja	Korzkiew 49, Korzkiew	duży
24	Stadnina Koni Huculskich Nielepice	Aleja Brzozowa 10, Nielepice	mały
25	Stadnina Koni Ranczo Pcim	Pcim 336, Pcim	średni
26	Stajnia Silvanus	Podjedle, Sobiesęki	średni
27	Stajnia Bodzanów	Bodzanów, Wieliczka374	średni
28	Stajnia TKKF Kameleon Węgrzce	A5 9, Węgrzce	średni
29	Stajnia Dakar	Kocmyrzów 43, 32-010 Kocmyrzów	mały
30	Ośrodek jeździecki Włosań	ul. Stolarska 4, 32-031 Włosań	średni
31	WLKS Krakus Swoszowice	ul. Kapielowa 51, Kraków	duży
32	Zaczarowane Wzgórze - Stajnia terenowo-rajdowa	Czasław 233, Raciechowice	duży
33	Stajnia Tobiano	Grzegorza z Sanoka 3, 31-766 Kraków	Mały
34	Klub jeździecki Facimiech	Facimiech 1, 32-051 Facimiech	Duży
35	RC Riding Sosnowice	ul. Widokowa, 34-114 Sosnowice	Duży
36	Ośrodek jeździecki w Cianowicach ²⁰⁰ (projekt)	Cianowice, ul. Ojcowska, gmina Skała	Duży
37	Ośrodek jeździecki w miejscowości Kuźniczka ²⁰¹ (projekt)	Kuźniczka, Gmina Dąbrowa Górnicza	mały

Tabela 4.1 Spis ośrodków jeździeckich poddanych analizie przez A. Kuśmierską, opracowanie A. Kuśmierska, październik 2019

²⁰⁰ Projekt ośrodka jeździeckiego otrzymał pozwolenie na budowę, ale kompleks nie jest jeszcze zrealizowany. Badania oparto na analizach dokumentacji projektowej oraz wywiadach z architektem projektu (dr inż. arch. Justyna Derwisz).

²⁰¹Projekt ośrodka jeździeckiego otrzymał pozwolenie na budowę, ale kompleks nie jest jeszcze zrealizowany. Badania oparto na analizach dokumentacji projektowej oraz wywiadach z architektem projektu (dr inż. arch. Justyna Derwisz). Lokalizacja projektowanego obiektu znajduje się poza terenem Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, ale autorka zdecydowała dołączyć go do pracy ze względu na bliskie sąsiedztwo gminy Dąbrowa Górnicza – KOM.

Mapa 4.1 Ośrodki jeździeckie w krakowskim obszarze metropolitalnym i okolicach, oprac. A. Kuśmierska²⁰², lipiec 2023

Patrząc na mapę 4.1 można zauważyć, że większość z analizowanych ośrodków jeździeckich znajduje się północnej części Krakowa i Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego. Mimo występowania tak dużej liczby obiektów hippicznych wciąż projektowane są kolejne. Świadczy to o tym, że zapotrzebowanie na tego typu ośrodki jest bardzo duże i nadal rośnie.²⁰³ Coraz większa grupa młodzieży uprawia jeździectwo, zarówno rekreacyjnie jak i sportowo. Zyskuje na popularności także tzw. dzierżawa koni, polegająca na użytkowaniu jednego konia na wyłączność w zamian za comiesięczną opłatę. Powszechna staje się chęć nawet samej opieki nad koniem (z wyłączeniem jazdy wierzchem). Satisfakcjonujące stało się przebywanie w stajni, wśród zwierząt i na otwartej przestrzeni. Wszystkie te czynniki składają się na zwiększone zapotrzebowanie na infrastrukturę jeździecką zarówno w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym, jak i innych regionach Polski.

²⁰²Podkład konturowy mapy pochodzi z <https://plus.dziennikpolski24.pl/tag/krakowski-obszar-metropolitalny>, [dostęp lipiec 2023] oraz <https://www.google.pl/maps>, [dostęp lipiec 2023]. Kolejne numery ośrodków jeździeckich umieszczone na mapie 4.1 odpowiadają numerom w tab. 4.1.

²⁰³W nowoczesnych, dobrze wyposażonych ośrodkach jeździeckich, jak np. KJK Szary Michałowice, wszystkie miejsca w pensjonatach są zajęte, a zapotrzebowanie na tego typu usługi wciąż rośnie.

Niektóre z analizowanych ośrodków jeździeckich zostały zrealizowane jako całościowy przemysłany projekt, np. KJK Michałowice, inne z kolei powstawały stopniowo, jak KJK Pod Żubrem w Niepołomicach. Na funkcję, jakość architektoniczną i planistyczną oraz stan techniczny obiektów hippicznych składa się wiele czynników. Niezależnie od poziomu estetyki ośrodka i jego rozplanowania funkcjonalnego każdy z nich jest potrzebny i wykorzystywany w dużym lub maksymalnym stopniu. Świadczy o tym liczba koni utrzymywanych w pensjonatach, obłożenie ośrodków jazdami rekreacyjnymi i treningami sportowymi oraz zainteresowanie letnimi i zimowymi obozami jeździeckimi.

4.2 Uwarunkowania planistyczno-przestrzenne

Uwarunkowania planistyczne i przepisy przestrzenne warunkują rodzaj, gabaryty i ogólny wygląd projektowanych i przebudowywanych obiektów, w tym budynków hippicznych i towarzyszącej jej infrastruktury. O tym, jaki rodzaj zabudowy może powstać na danym terenie decydują zapisy lokalnego Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego, a w przypadku braku takiego dokumentu Decyzja o Warunkach Zabudowy.²⁰⁴ Analizie pod kątem zapisów o zagospodarowaniu przestrzennym poddano 3 ośrodki jeździeckie, znajdujące się na terenie Krakowa: 2 ośrodki jeździeckie klasyfikowane jako duże: Cheval (ul. Nad Zalewem 15) oraz Krakowski Klub Jazdy Konnej (ul. Kobierzyńska 175A), a także 1 ośrodek mały Miejskie Rancho (ul. Jordanowska 15). Wszystkie z badanych obiektów powstały na terenach objętych MPZP.

4.2.1 Ośrodek jeździecki Cheval

Ośrodek jeździecki Cheval zlokalizowany jest przy ul. Nad Zalewem 15 w Krakowie. Działki, na których postawiono budynki obiektu hippicznego są objęte Miejscowym Planem Zagospodarowania - Uchwała nr CVII/2738/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 4 lipca 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Dolina Rudawy”.

Omawiany teren leży w obszarze oznaczonym jako ‘US.1’, co oznacza tereny sportu i rekreacji. Za podstawowe przeznaczenie tego terenu ustala się zabudowę obiektami sportu i rekreacji. W praktyce może być to infrastruktura sportowa różnego rodzaju – od kortów tenisowych z obiektami towarzyszącymi do bardziej złożonych budynków pływackich. Jako przeznaczenie uzupełniające dla tego obszaru dopuszcza się możliwość sytuowania zieleni urządzonej.

W tekście MPZP ustala się również sposób kształtowania zabudowy i zasady zagospodarowania terenu. Są w nim określone parametry, np. minimalnego obszaru biologicznie czynnego, wskaźnik intensywności zabudowy i inne. Na szczególną uwagę zasługuje parametr, który określa wysokość zabudowy – w tym przypadku jest to 7 metrów. Dla budynków infrastruktury jeździeckiej, w szczególności hal sportowych, jest to wartość pozwalająca na realizację dużej²⁰⁵, krytej ujeżdżalni. Należy zaznaczyć, że wspomniany plan nie ustala żadnych konkretnych wymaganych sposobów wykończenia i kolorystyki obiektów, co znacząco wpływa na ostateczny wygląd zewnętrzny realizowanych budynków.

²⁰⁴ Więcej informacji o procesie projektowym ośrodka jeździeckiego znajduje się w rozdziale 2.2.5 niniejszego opracowania.

²⁰⁵ Duża ujeżdżalnia ma minimalne wymiary wewnętrzne 20 x 60 m. Wysokość 7 metrów będzie wystarczająca, aby przykryć ją dachem dwuspadowym o stromym (powyżej 20°) kącie nachylenia połaci.

4.2.2 Kolorystyka, często bagatelizowana wywiera niezwykle istotny wpływ na ogólne postrzeganie budynku przez odbiorców.

*(...) It is worth mentioning here that the purpose of architecture is the basic factor influencing its colour. (...) The context determines not only the perception in the spatial sphere, but also the cultural sphere.*²⁰⁶

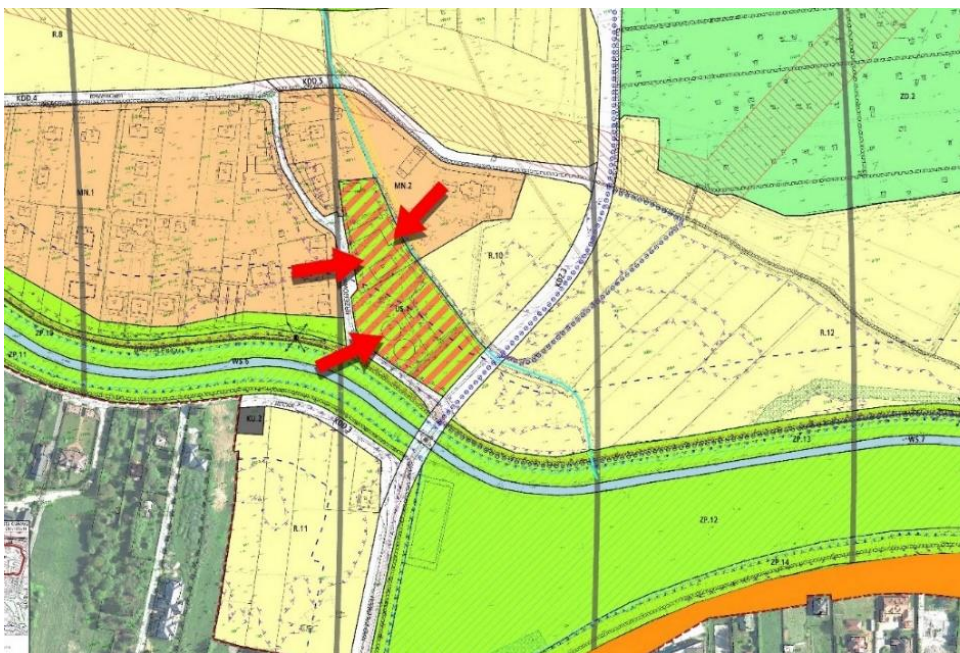
Warto nadmienić, że głównym czynnikiem wpływającym na odbiór architektury jest jej kolorystyka.(...) Kontekst determinuje nie tylko odbiór w sferze przestrzennej, ale także kulturowej. (tłum. A. Kuśmierska).

Poniżej przedstawiono zdjęcie satelitarne (mapa 4.2) z zaznaczonym obszarem, na którym występuje omawiany ośrodek jeździecki. Na kolejnej mapie (mapa 4.3) zaprezentowano fragment MPZP z zaznaczoną lokalizacją ośrodka Cheval. Poszczególne kolory wyznaczają obszary o różnym przeznaczeniu. Kolor pomarańczowy to obszar zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej, zielony oznacza łąki, a żółty tereny uprawne. Do rysunku załączona jest zawsze szczegółowa legenda. Integralną część rysunku planu stanowi część tekstowa, w której przeznaczenie każdego obszaru jest szczegółowo opisane.

Mapa 4.2 Ośrodek jeździecki Cheval - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło <https://www.google.pl/maps> [dostęp 03.2022]

²⁰⁶ A. M. Wierzbička, W. Gago, *Colour in architecture*, [w:] *Definiowanie przestrzeni architektonicznej* t. 3, red. T. Kozłowski, Ofic. Wyd. Atut, Wrocław 2020, s. 122.

Mapa 4.3 Fragment MPZP²⁰⁷ obejmującego obszar działki, na której zlokalizowano ośrodek jeździecki Cheval. Strzałkami zaznaczono budynki ośrodka jeździeckiego. Źródło podkładu mapowego: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=100574 [dostęp lipiec 2023]

4.2.3 Ośrodek jeździecki Krakowski Klub Jazdy Konnej

Krakowski Klub Jazdy Konnej to najstarszy klub jeździecki w Polsce. KKJK na przestrzeni lat kilkakrotnie zmieniał lokalizację. Obecnie znajduje się przy ul. Kobierzyńskiej 175A w dzielnicy Ruczaj. Jak można zobaczyć na mapie 4.4 ośrodek otoczony został ze wszystkich stron przez gęstą zabudowę wielorodzinną, której w ostatnich latach na prezentowanym obszarze stopniowo przybywało. Dla prezentowanego obszaru uchwalony został odrębny plan miejscowy – Park Ruczaj Lubostroń - Uchwała NR LIV/1097/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 12 października 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Park Ruczaj - Lubostroń”.

Teren nieruchomości leży na obszarze MPZP oznaczonym jako ZP/USi.1, czyli teren zieleni urządzonej lub istniejących usług sportu i rekreacji. Należy wspomnieć, że lokalni deweloperzy od wielu lat prowadzą rozmowy z władzami miasta, aby teren ten sprywatyzować i przekształcić zapisy planu korzystnie dla ich inwestycji, a więc na tereny, które dopuszczają zabudowę wielorodzinną. Na najbliższe lata przyszłość funkcjonowania klubu KKJK nie jest jednak z ich strony zagrożona.

Teren ZP/USi.1 został wyznaczony zgodnie z granicami działek, na których zlokalizowano klub (na mapie 4.5 jest to teren zakreskowany na czerwono). Bezpośrednio przy terenie klubu znajdują się obszary, które oznaczono na planie kolorem jasnozielonym – tereny zielone, na

²⁰⁷ Rysunek planu jest załącznikiem graficznym do Uchwały nr CVII/2738/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 4 lipca 2018 r. w sprawie uchwalenia Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego obszaru „Dolina Rudawy”.

których znajdują się wysokie drzewa. Cały obszar klubu²⁰⁸ wraz z przylegającą strefą zieloną tworzy miejsce, gdzie mieszkańcy Krakowa mogą odpocząć od zgiełku miasta i pospacerować.

Mapa 4.4 Ośrodek jeździecki Krakowski Klub Jazdy Konnej - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło <https://www.google.pl/maps>, [dostęp marzec 2022]

Mapa 4.5 Fragment MPZP²⁰⁹ obejmującego obszar działki, na której zlokalizowano ośrodek jeździecki Krakowski Klub Jazdy Konnej. Strzałkami zaznaczono budynki ośrodka jeździeckiego. Źródło podkładu mapowego: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=80864, [dostęp lipiec 2023]

²⁰⁸ Od 2023 roku na teren klubu nie mogą wchodzić osoby postronne, które nie są umówione na zajęcia jazdy konnej. Taką praktykę stosuje się w wielu ośrodkach w KOM, chcąc minimalizować w ten sposób ryzyko wypadków. Osoby postronne wchodzące do ośrodka jeździeckiego mogą nie znać zachowań koni i specyfiki ich gatunku, np. nieumiejętne karmienie konia „z ręki” może zakończyć się ugryzieniem.

²⁰⁹ Rysunek planu jest załącznikiem graficznym do Uchwały NR LIV/1097/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 12 października 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Park Ruczaj - Lubostroń”.

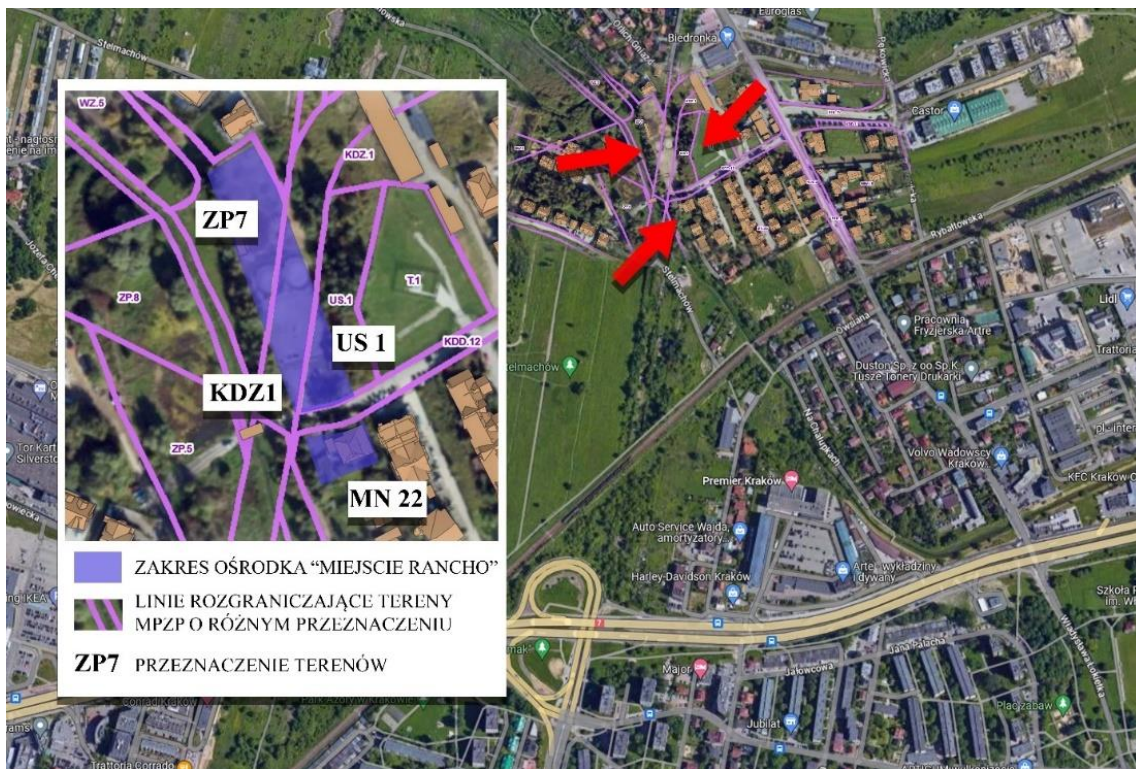
4.2.4 Ośrodek jeździecki Miejskie Rancho

Ośrodek jeździecki „Miejskie Rancho” jest małym obiektem jeździeckim. Na terenie ośrodka znajduje się sala zabaw dla dzieci, która stanowiła pierwszą działalność usługową obiektu. Sala zabaw i zaplecze stajenne (siodlarnia i pomieszczenie gospodarcze) znajdują się w obszarze MPZP oznaczone jako MN – teren zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej. Pozostała część „infrastruktury stajennej” zlokalizowana jest na 3 obszarach planu: ZP7 (teren zieleni urządzonej – park), KDZ1 (teren drogi publicznej klasy zbiorczej), i US1 (tereny sportu i rekreacji). Szczegółowe zakresy poszczególnych obszarów pokazano na mapie 4.7.

Ponieważ obiekty ośrodka jeździeckiego znajdują się na terenie planowanej drogi (obszar KDZ1), zatem będą musiały zostać usunięte, zgodnie z przewidzianą tam inwestycją. W praktyce jednak, takie sytuacje zdarzają się często – ośrodek będzie funkcjonował na tym obszarze do momentu rozpoczęcia realizacji budowy drogi.

Mapa 4.6 Ośrodek jeździecki Miejskie Rancho - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło <https://www.google.pl/maps>, [dostęp marzec 2022]

Mapa 4.7 Po prawej stronie grafiki: ośrodek jezdziecki Miejskie Rancho - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło <https://www.google.pl/maps>, [dostęp marzec 2022]
Po lewej stronie zaprezentowano powiększenie obszaru, na który znajduje się omawiany ośrodek jezdziecki.

Źródło podkładu mapowego:

<https://experience.arcgis.com/experience/694dc0837fd24bfc91102eb0c50c159/page/Strona-2/?views=Warstwy>, [dostęp: lipiec 2023]. Oznaczenia graficzne i legenda: A. Kuśmierska

4.2.5 Zestawienie wytycznych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego dla ośrodków: Cheval, KKJK, Miejskie Rancho. Podsumowanie

Ośrodek jeździecki	Cheval	Krakowski Klub Jazdy Konnej	Miejskie Rancho
Adres ośrodka	ul. Nad Zalewem 15, 30-235 Kraków	ul. Kobierzyńska 175, 30-382 Kraków	ul. Jordanowska 15, 31-324 Kraków
Nazwa planu miejscowego	Uchwała nr CVII/2738/18 Rady Miasta Krakowa z dnia 4 lipca 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Dolina Rudawy”	Uchwała NR LIV/1097/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 12 października 2016 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Park Ruczaj - Lubostroń”	Uchwała nr cii/2668/18 rady miasta Krakowa z dnia 23 maja 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Tonie - Łąki”. (ZP7) Uchwała nr xcii/2413/18 rady miasta Krakowa z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Tonie - Zachód”. (KDZ.1, US1, MN.22)
Oznaczenie (symbol) terenu, w jakim znajdują się obiekty ośrodka jeździeckiego	US.1	ZP/USi.1	ZP7, KDZ.1, US1, MN.22
Opis tekstowy obszaru ośrodka jeździeckiego	Teren sportu i rekreacji	Teren zieleni urządzonej lub istniejących usług sportu i rekreacji	ZP7 - Teren zieleni urządzonej - park KDZ.1 - Teren drogi publicznej klasy zbiorczej US1 - Teren sportu i rekreacji MN.22 - Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej
Przeznaczenie podstawowe (wybrane punkty)	Zabudowa obiektami sportu i rekreacji	1. Park 2. Obiekty sportu i rekreacji	Teren sportu i rekreacji ²¹⁰

²¹⁰Do celów niniejszej analizy wzięto pod uwagę obszar występujący na terenie US1.

Przeznaczenie dopuszczalne (wybrane punkty)	Lokalizacja tymczasowych obiektów budowlanych, takich jak przekrycia namiotowe i powłoki pneumatyczne ²¹¹	1. Terenowe urządzenia sportu i rekreacji w ramach nieprzekraczalnych linii zabudowy; 2. Zadaszenie terenowych urządzeń jeździeckich 3. Możliwość lokalizacji w budynkach funkcji usługowej z zakresu gastronomii lub kultury 4. Kawiarnie, cukiernie, oranżerie, wypożyczalnie sprzętu wodnego	Możliwość lokalizacji zabudowy usługowej realizowanej jako budynek gospodarczo - socjalny ²¹²
Minimalny wskaźnik terenu biologicznie czynnego ²¹³ (dla przeznaczenia podstawowego)	60%	38%	70% ²¹⁴
Wskaźnik intensywności zabudowy ²¹⁵ (dla przeznaczenia podstawowego)	0,09 - 0,2	0,002 - 0,11	0,02 – 0,08 ²¹⁶
Maksymalna wysokość zabudowy ²¹⁷ (dla przeznaczenia podstawowego)	7m	6 m	5 m ²¹⁸

Tabela 4.2 Zestawienie wytycznych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego dla ośrodków: Cheval, KKJK, Miejskie Rancho, oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2023

We wszystkich trzech analizowanych przypadkach zapisy Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego nie uwzględniają żadnych zapisów kształtowania zabudowy

²¹¹ W praktyce oznacza to możliwość realizacji hal namiotowych i pneumatycznych, które wykorzystywane są jako obiekty jeździeckie lub magazynowe (przy budynkach hipiczych jako magazyn siana i słomy).

²¹² Do celów niniejszej analizy wzięto pod uwagę obszar występujący na terenie US1.

²¹³ Teren biologicznie czynny to obszar, który nie jest zabudowany żadnym obiektem i nie posiada utwardzenia terenu, np. w postaci chodnika czy drogi.

²¹⁴ Do celów niniejszej analizy wzięto pod uwagę obszar występujący na terenie US1.

²¹⁵ „Wskaźnik intensywności zabudowy to stosunek powierzchni całkowitej budynku (suma powierzchni wszystkich kondygnacji) mierzonych na poziomie posadzki po obrysie zewnętrznym budynku (z uwzględnieniem tynków, okładzin i balustrad) do powierzchni działki terenu budowlanego”. Źródło <https://www.archon.pl/wskaznik-intensywnosci-zabudowy-art-10387>, [dostęp lipiec 2023].

²¹⁶ Do celów niniejszej analizy wzięto pod uwagę obszar występujący na terenie US1.

²¹⁷ Wysokość zabudowy liczona jest od najniższej położonego wejścia do obiektu do najwyższego punktu kalenicy.

²¹⁸ Do celów niniejszej analizy wzięto pod uwagę obszar występujący na terenie US1.

pod względem estetycznym. Nie są określone konkretne materiały wykończeniowe elewacji ani ich kolorystyka. Nie ma również ustaleń dotyczących sposobu sytuowania budynków, np. kalenicą wzdłuż frontowej granicy działki, przez co powstające obiekty są realizowane pod różnymi kątami, co wprowadza nieład urbanistyczny. Część zapisów MPZP powstała już po realizacji obiektów, np. KKJK, gdzie stajnie i pozostała infrastruktura zostały zaadaptowane na funkcje hippiczne.

Należy zwrócić również uwagę na maksymalną wysokość zabudowy – może ona ograniczać możliwość realizacji hal jeździeckich z dachem dwuspadowym o stromym kącie nachylenia połaci. Dla hali z płaskim dachem wysokość będzie wynosiła ponad 4 metry²¹⁹. Z drugiej strony ograniczenie w wysokości zabudowy, na terenach gdzie zabudowę sąsiadującą stanowią zabudowania jednorodzinne, jest pożądane. Obiekty powinny wpisywać się w kontekst miejsca wykończeniem, kolorystyką oraz gabarytami. Część z analizowanych obiektów powstała przed wprowadzeniem zapisów MPZP, ale zapisy dokumentów planistycznych obowiązują zarówno przy realizacji nowych budynków, jak i przebudowie istniejących.

4.2.6 Układy urbanistyczne ośrodków jeździeckich – zagospodarowanie działek. Przykłady rozwiązań

4.2.6.1 Ośrodek jeździecki w Sosnowicach

Klub jeździecki Riding Centre działa na terenie ośrodka jeździeckiego zlokalizowanego na granicy powiatu krakowskiego i wadowickiego, w miejscowości Sosnowice. Na infrastrukturę składają się: hala z przylegającą do niej stajnią, stajnia prywatna i dla zawodników, lonżownik, karuzela, 2 duże place do jazdy oraz infrastruktura towarzysząca. Układ komunikacyjny RC Sosnowice został dobrze zaplanowany. Przy wjeździe na teren ośrodka zrealizowano 2 parkingi dla samochodów osobowych oraz trzeci parking dla samochodów osób, które trzymają konie w stajni pensjonatowej. Przy stajni dla zawodników zlokalizowano miejsca postojowe dla samochodów i koniowozów. Na terenie ośrodka w uzasadnionych przypadkach można poruszać się samochodem. Dotyczy to dojazdu oficjalnych przedstawicieli i gości, dla których specjalne miejsca parkingowe zlokalizowano przy budkach sędziowskich i kawiarni. Często jednak z tras dojazdowych dla sędziów korzystają osoby postronne – co może stwarzać zagrożenie wypadkami. Również drogi przejeżdżających samochodów krzyżują się z drogą, po której przechodzą konie. Taka sytuacja zachodzi głównie podczas organizowanych na terenie ośrodka zawodów jeździeckich.

Obiekt w Sosnowicach zlokalizowany został w krajobrazie o wysokich walorach estetycznych. Ośrodek otacza zieleń wysoka, która tworzy również zaporę akustyczną i wizualną.

---

²¹⁹ Wysokość przykładowej ujeżdżalni o wymiarach 20m x 60 m przekrytej płaskim dachem wynosi 4,25 m. Przykład takiego obiektu wraz z opisem technicznym na stronie: <https://schlosser-ujezdzalnie.pl/project/sar-standardowe-ujezdzalnie/> [dostęp lipiec 2023].

Rycina 4.1 Ośrodek jeździecki RC Sosnowice - widok z góry. Źródło: <https://swiatkoni.pl/nowe-miejsce-na-mapie-polski> [dostęp 12.03 2023]

Rycina 4.2 Schemat ośrodka jeździeckiego RS Sosnowice, zdjęcie tablicy informacyjnej w ośrodku. Źródło: <http://zawody.rcsosnowice.pl/> [dostęp czerwiec 2023]

4.2.6.2 Ośrodek jeździecki w Facimiechu

Ośrodek jeździecki w Facimiechu zlokalizowany został na dawnym terenie podworskim. Obok działki inwestora znajdują się ruiny zabudowań zabytkowych. Do rejestru zabytków²²⁰ wpisany jest cały zespół dworski: dwór, spichlerz i park.

²²⁰ Numer rejestru zabytków – A-491. Data wpisania do rejestru – 8.10.1984r.

Zespół dworsko-parkowy w Facimiechu – złożony z budynku dworu, gorzelni oraz spichlerza. Zachowane budynki zostały wzniesione przez Antoniego Günthera ok. 1880 r. na miejscu znacznie starszych zabudowań. Obecnie budynek dworu i dawna gorzelnia są w stanie ruiny. Całość otoczona parkiem krajobrazowym z zachowanym starodrzewem. Ze względu na stan zaniedbania układ kompozycyjny nieczytelny. Zespół stanowi własność Skarbu Państwa w zarządzie Agencji Nieruchomości Rolnych. W ostatnim okresie zrujnowany budynek dworu oraz dawny spichlerz zostały doraźnie zabezpieczone. Na terenie sąsiadującym z zabytkowym zespołem, w obrębie dawnego folwarku działa klub jeździecki i stadnina koni, który stwarza potencjał do zagospodarowania zabytkowych obiektów.²²¹

Modernizacja tego typu obiektów stanowi duże wyzwanie projektowe dla architektów. Przy jednoczesnym zachowaniu wartościowej tkanki zabytkowej należy często budynek dostosować do nowej funkcji.

Adekwatne podejście do struktury obiektu oparte na gruntowych analizach prowadzi często do modernizacji związanych ze zmianą sposobu użytkowania czy rozbudową i dostosowaniem pierwotnej tkanki do obecnych wymogów. Recykulacja pozwala przedłużyć ciągłość użytkowanej struktury budynku czy funkcjonowania przestrzeni architektonicznej tworząc nowe kreacje tego samego obiektu.²²²

W czasie komunizmu teren dzisiejszego ośrodka jeździeckiego w Facimiechu wraz ze wszystkimi zabudowaniami należał do państwa i funkcjonował tam przez kilka dekad PGR.²²³ Na terenie dzisiejszej dużej ujeżdżalni usytuowanych było kilka równolegle rozłożonych tuczarni świń. Dzisiejszy układ budynków na działce został zdefiniowany przez obiekty zastane. W obecnych garażach (zlokalizowanych po lewej stronie w strefie wjazdowej) mieściły się pomieszczenia gospodarcze. Również podłużny budynek, w którym aktualnie znajduje się mieszkanie właścicieli, apartament przeznaczony na wynajem, szatnie pracownicze i budynek socjalny, spełniał inne funkcje w ówczesnym PGR (głównie magazynowe i socjalne). Lokalizacja budynków zastanych wymusiła i zdefiniowała obecny układ funkcjonalny poszczególnych obiektów na działce.

Obok dużej reprezentacyjnej ujeżdżalni znajduje się hala jeździecka z przylegającymi do niej dwurzędowymi stajnikami. Znajdujący się w tylnej części działki lonżownik i wiata o stalowej konstrukcji są budynkami nowymi. Ich położenie wynika z lokalizacji i układu funkcjonalnego pozostałych zabudowań. Na wielohektarowych terenach rolniczych, które znajdują się w sąsiedztwie ośrodka w Facimiechu zlokalizowany jest tor crossu.²²⁴ Na północ od obecnego lonżownika zbudowano nową stajnię o funkcji hodowlanej. Należy zaznaczyć, że ośrodek jeździecki w Facimiechu, oprócz znanej zawodnikom funkcji sportowej²²⁵, pełni też funkcje gospodarstwa rolnego z hodowlą koni.

---

²²¹ Uchwała nr XXVI/384/20 Rady Miejskiej w Skawinie z dnia 30 grudnia 2020 roku w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skawina na lata 2020-2023, s. 52. Źródło http://edziennik.malopolska.uw.gov.pl/WDU_K/2021/147/akt.pdf, [dostęp: lipiec 2023].

²²² A. M. Wierzbicka, A. Orchowska, *Recirculation in reference to the truth about architecture*, [w:] *Definiowanie przestrzeni architektonicznej*, red. T. Kozłowski, t. 5, Ofic. Wyd. Atut, Wrocław 2020, s. 87.

²²³ PGR -państwowe gospodarstwo rolne.

²²⁴ Cross jest jedną z 3 prób WKKW (Wszechstronnego Konkursu Konia Wierzchowego). Pozostałe 2 próby to ujeżdżenie i skoki przez przeszkody. Cross składa się z sekwencji przeszkód terenowych, które podczas próby crossu są pokonywane przez parę koń-jeździec.

²²⁵ Na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu regularnie organizowane są zawody w WKKW (Wszechstronnego Konkursu Konia Wierzchowego), a także konkursy w ujeżdżeniu i skokach przez przeszkody.

Rycina 4.3 Ośrodek jeździecki Facimiech, gm. Skawina, projekty: mgr inż. arch. Lesław Manecki, dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja mgr inż. arch. Maciej Sewiołło

Rycina 4.4 Hala jeździecka i stajnie, ośrodek jeździecki Facimiech, gm. Skawina. Projekt budowlany: mgr inż. arch. Lesław Manecki, projekt wykonawczy dr inż. arch. Justyna Derwisz, zdjęcie: Justyna Derwisz

4.2.6.3 Ośrodek jeździecki w Cianowicach (projekt)

Ośrodek jeździecki w Cianowicach jest prywatną inwestycją zlokalizowaną na dwóch działkach o kształcie wydłużonych prostokątów. Pierwszym budynkiem, widocznym dla przybywających do ośrodka klientów, będzie zlokalizowany najbliżej frontowej granicy działki dom mieszkalny z dwoma mieszkaniami. W jednym lokalu przewidziano mieszkanie właścicieli, a drugi przeznaczono na wynajem (funkcje agroturystyczne).

Ośrodek podzielony jest funkcjonalnie na cztery strefy, do których mają dostęp zróżnicowani odbiorcy. Pierwszą strefą dostępną dla wszystkich klientów jest zlokalizowany najbliżej frontowej granicy działki i wjazdu na posesję wspomniany wcześniej dom, pełniący też funkcję kawiarni. Obok kawiarni przewidziano także salę, w której będą odbywały się spotkania jeźdźców, szkolenia itp. Drugą strefę stanowi stajnia, do której dostęp mają jeźdźcy, rodzice i widzowie przyjeżdżający na zawody. Z tej stajni istnieje bezpośrednie przejście do hali jeździeckiej. Takie rozwiązanie jest bardzo korzystne podczas dni o niesprzyjającej aurze, ponieważ jeździec z przygotowanym do treningu koniem może przejść bezpośrednio do hali treningowej bez konieczności wychodzenia na zewnątrz.

Omawiana stajnia zaprojektowana została na rzucie litery L. Na terenie ośrodka rozmieszczono również drugą stajnię, do której dostęp będą mieli tylko uprawnieni jeźdźcy i trenerzy. Obiekt stajni został zlokalizowany równolegle do projektowanej hali, a naprzeciwko pierwszej stajni. W wyniku takiego usytuowania²²⁶ obiektu stworzono półotwarte wnętrza urbanistyczne, nawiązujące do tradycji zabudowań gospodarczych tego typu. Lokalizacja oddzielnej stajni została uzasadniona kilkoma czynnikami – pożarowymi, funkcjonalnymi, ekonomicznymi.

---

²²⁶ Omawiana lokalizacja budynków została przedstawiona na wizualizacji (ryc. 4.5).

Rycina 4.5 Ośrodek jeździecki Stajnia Pinar, Cianowice gm. Skala. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins

Teren działek charakteryzuje się zróżnicowaną rzeźbą terenu. Występujący spadek spowodował konieczność podzielenia budynków na mniejsze. Innym powodem zaprojektowania drugiej stajni była chęć rozdzielania koni na odrębne grupy, np. w jednej stajni mogą przebywać konie tzw. szkółkowe - rekreacyjne, natomiast w drugiej prywatne.

Taki układ jest korzystny także w sytuacji, kiedy chore zwierzęta należy odizolować od grupy, uniemożliwiając zarażenie pozostałej części stada. Czwartą, najbardziej oddaloną od wejścia strefą ośrodka jest płyta gnojowa i zbiorniki na gnojownicę. Jest to obszar, do którego dostęp mają tylko pracownicy i inne uprawnione osoby. Charakterystycznym elementem projektu jest zewnętrzna ujeżdżalnia, której kształt wynika z geometrii działki.

Rycina 4.6 Ośrodek jeździecki Stajnia Pinar, Cianowice gm. Skała. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins

4.2.6.4 Ośrodek jeździecki w Michałowicach

Ośrodek jeździecki KJK Szary znajduje się 14 km na północ od Krakowa, w miejscowości Michałowice, przy ul. Parkowej. Całe założenie zlokalizowano na wzniesieniu. Wjazd do obiektów zapewnia brukowana droga, która prowadzi obok ogrodzonych padoków dla koni.

Rycina 4.7 Ośrodek jeździecki Szary w Michałowicach. Źródło: <https://www.google.pl/maps/place/Szary.+Klub+Jazdy+Konnej/> [dostęp 12 lutego 2021]

Pod względem jakości i ilości infrastruktury jeździeckiej klub KJK Szary Michałowice jest jednym z najlepiej wyposażonych ośrodków jeździeckich południowej Polski. Obiekt składa

się ze stajni przylegających do hali jeździeckiej, zewnętrznych placów do jazdy, z profesjonalnym podłożem kwarcowym (parkur dolny i górny). Na terenie ośrodka znajduje się również hotel i restauracja dla gości z widokiem na halę jeździecką. W sezonie zimowym pozwala to na podziwianie zmagania jeźdźców na hali, przy równoczesnej możliwości konsumpcji w ogrzewanych pomieszczeniach. W sezonie letnim rozgrywane są w ośrodku zawody - na placu górnym. Zlokalizowana na skarpie widownia umożliwia obserwację zarówno zmagania jeźdźców i amatek na parkurze, jak i podziwianie niezwykle atrakcyjnych widoków.

Rycina 4.8 Widok z górnego parkuru na plac dolny i otwarcie widokowe w ośrodku jeździeckim KJK Szary w Michałowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2016

4.2.6.5 Ośrodek jeździecki w miejscowości Kuźniczka

Na ośrodek jeździecki w miejscowości Kuźniczka składa się kilka budynków – dom właścicieli, stajnia z owczarnią, kryty lonżownik i plac do jazdy. Najbliżej frontu działki umiejscowiono dom, w dalszej części nieruchomości – zabudowania gospodarcze. Stajnię zaprojektowano na rzucie litery „L” – w jednej części znajduje się 6 boksów dla koni, a w drugiej zagroda dla owiec. Część, w której przebywają konie zaplanowano jako stajnię angielską – konie stojące w boksach mogą bezpośrednio wyjść na zewnątrz (w tego typu stajni nie wyodrębnia się wewnętrznego korytarza). Rozwiązanie takie jest szczególnie zalecane dla koni, które uczulone są na różnego rodzaju pyłki, kurz oraz zwierząt ze schorzeniami

alergicznymi. Konie posiadają wspólny ogólnodostępny padok. Część wybiegów dla koni zaplanowano w koncepcji Paddock Paradise.²²⁷

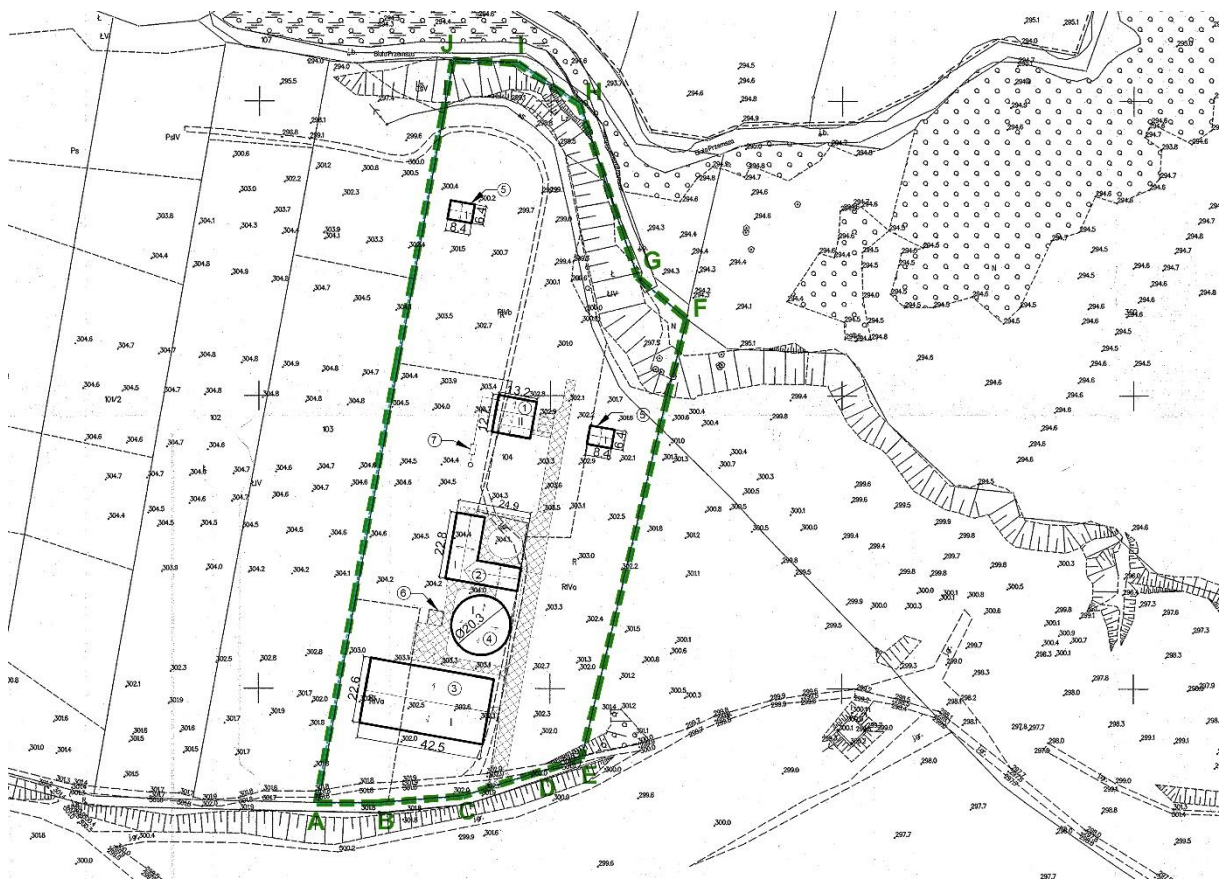
Rycina 4.9 Stajnia prywatna na terenie gminy Dąbrowa Górnicza. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins

---

²²⁷ Koncepcja Paddock Paradise polega na wytyczeniu na padoku (wybiegu) ścieżek dla koni, które mają wymuszać ich codzienny ruch. Nawierzchnie ścieżki powinny być urozmaicone i zróżnicowane od kątem faktur. Na trasie przejścia zwierząt umieszcza się stacje żywieniowe i poidła, które mają zachęcać konie do przemieszczania się. Źródło: <https://konieirumaki.pl/archiwum/hodowla-i-chow/paddock-paradise/>, [dostęp: lipiec 2023].

Rycina 4.10 Stajnia prywatna na terenie gminy Dabrowa Górnicza. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins

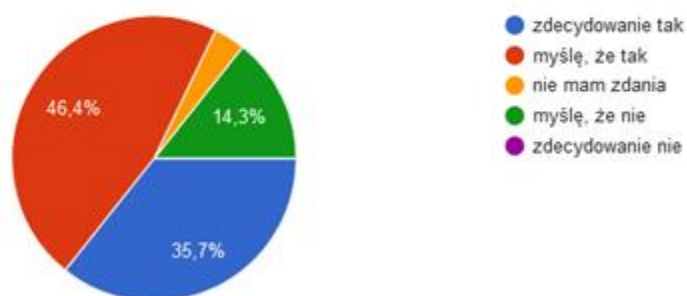
Mapa 4.8 Zagospodarowanie terenu dla ośrodka na terenie gminy Dabrowa Górnicza. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz

4.2.7 Badania ankietowe wśród jeźdźców KOM

4.2.7.1 Lokalizacja ośrodka jeździeckiego

Ośrodek jeździecki powinien być usytuowany w strukturze urbanistycznej (miasta) w taki sposób, aby spełniał zarówno potrzeby ludzi jak i potrzeby koni²²⁸ – które są zupełnie inne. Konie do prawidłowego funkcjonowania potrzebują ruchu, a co za tym idzie przestrzeni. Duże otwarte przestrzenie (idealne dla padoków i pastwisk²²⁹ dla koni) znajdują się w znacznej odległości od centrów dużych miast. Ośrodki jeździeckie położone daleko od centrów miast generują dodatkowe koszty i zanieczyszczenie powietrza, wynikające z codziennych transportów jeźdźców, trenerów i innych pracowników do stajni. Wyniki ankiet, które przedstawiono poniżej miały pomóc w odpowiedzi na pytanie „czy jest możliwe usytuowanie ośrodka stosunkowo blisko centrum miasta tak, by zaspokoić potrzeby zarówno ludzi jak i koni?”.

Czy istotne jest dla Pana/Pani otoczenie ośrodka jeździeckiego
(czy ośrodek położony jest w atrakcyjnej lokalizacji) ?

Rycina 4.11 Wyniki ankiety dotyczącej otoczenia ośrodka jeździeckiego. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

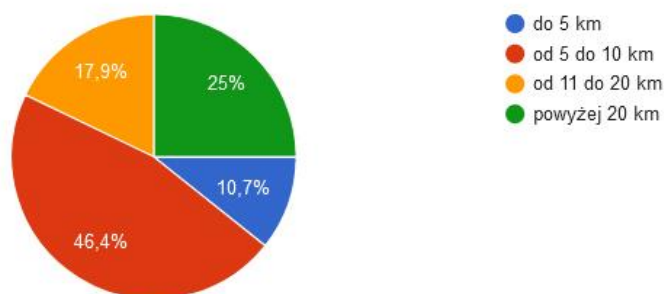
Z ankiety powyżej wynika, że dla ponad 80 % ankietowych ważna jest atrakcyjna lokalizacja ośrodka jeździeckiego. Wynik nie jest zaskakujący – jazda konna ma być oderwaniem od codziennej rutyny życia w mieście, obowiązków i stresu – zarówno przy jeździe sportowej jak i rekreacyjnej.

²²⁸ Potrzeby koni przedstawiono w punkcie 2.2.1 niniejszej pracy.

²²⁹ Padoki i pastwiska dla koni opisano w punkcie 3.2.4 niniejszej pracy.

Jak daleko od centrum miasta znajduje się ośrodek jeździecki, do którego Pan/Pani uczęszcza?

Rycina 4.12 Wyniki ankiety dotyczącej odległości ośrodka jeździeckiego od centrum miasta (Krakowa). Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Aż 25 % ankietowanych odpowiedziało, że ośrodek jeździecki, do którego uczęszczają znajduje się powyżej 20 km od miejsca ich zamieszkania. Taka odległość będzie generowała dodatkowy nakład finansowy i czasowy dla każdej dojeżdżającej osoby. Jest to koszt, który przy przemyślanym usytuowaniu ośrodka jeździeckiego w strukturze urbanistycznej może zostać znacząco zmniejszony.

Równoległe przeprowadzono badania w kilku ośrodkach jeździeckich na terenie KOM (dane pozyskano z kilkuletnich własnych obserwacji i wywiadów przeprowadzonych z klientami ośrodków jeździeckich). Najwięcej – bo ok. 60 % klientów deklarowało, że miejsce ich zamieszkania jest oddalone od stajni mniej niż 10 kilometrów. Badania te są zbieżne z przedstawionym powyżej wykresem kołowym (ryc. 4.12 - kolorem czerwonym i niebieskim zaznaczono ośrodki odległe od centrum miasta o 5km oraz od 5km do 10km).

4.2.7.2 Liczba klientów na przestrzeni czterech kwartałów roku

Z danych (ankietowych i przeprowadzonych wywiadów) pozyskanych przez autorkę dysertacji, oraz jej obserwacji, prowadzonych przez kilka sezonów na terenie ośrodków jeździeckich KOM (Krakowski Klub Jazdy Konnej przy ul. Kobierzyńskiej w Krakowie, Zaczarowane Wzgórze k. Dobczyc oraz Stajnia Miejskie Rancho w Krakowie) wynika, że najwięcej klientów uprawia jeździectwo latem, głównie w miesiącach czerwiec-sierpień, kiedy występują najkorzystniejsze²³⁰ temperatury. Zimą liczba klientów jest znacznie niższa, zwłaszcza w ośrodkach jeździeckich, które nie posiadają hali. Z badań autorki, które prowadziła w sezonie 2015-2016 wynika, że w IV kwartale roku ośrodek jeździecki²³¹ ma tylko 10% obłożenie (osoby uczęszczające regularnie²³² na zajęcia jazdy konnej).

²³⁰Pod terminem korzystne temperatury rozumie temperatury powyżej 25 stopni, które najczęściej występują pod koniec II i przez III kwartał roku. Dla koni wysokie temperatury nie są korzystne – są to zwierzęta, które należy chronić przed nadmiernym nagraniem organizmu. W pełnym słońcu i przy bardzo wysokich temperaturach czas pracy bezpieczny dla końskiego zdrowia jest znacznie krótszy w stosunku do dni, kiedy temperatura jest niższa.

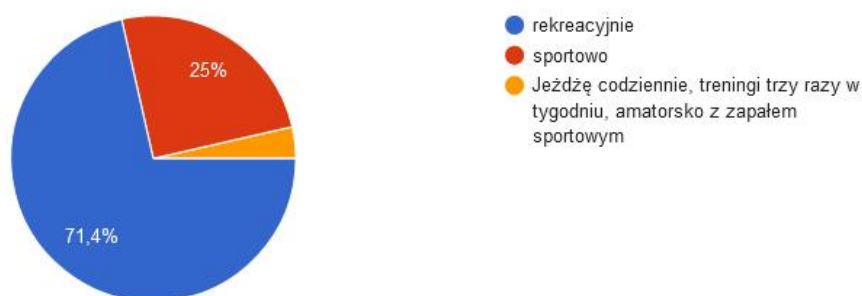
²³¹ Powyższe dotyczy Krakowskiego Klubu Jazdy Konnej w Krakowie.

²³² Przez regularne uczestnictwo rozumie się udział w zajęciach jeździeckich minimum jeden raz w tygodniu.

4.2.7.3 Sport czy jazda rekreacyjna

Wyniki poniższej ankiety prezentują profil zajęć jeździeckich, jaki wybrali klienci poszczególnych klubów KOM. Na pytanie „Czy jeździ Pan/Pani rekreacyjnie czy sportowo?” do wyboru były 3 odpowiedzi: rekreacyjnie, sportowo, jeżdżę codziennie z zapalem sportowym.²³³ Prawie $\frac{3}{4}$ z zapytanych osób uprawia jeździectwo rekreacyjnie.

Czy jeździ Pan/Pani rekreacyjnie czy sportowo*? (*jazda sportowa oznacza regularne starty w zawodach i treningi kilka razy w tygodniu)

Rycina 4.13 Wyniki ankiety dotyczącej jazdy sportowej lub rekreacyjnej. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

4.2.7.4 Kryteria wyboru ośrodka jeździeckiego

Pytanie ankietowe, którego wyniki przedstawiono na poniższym wykresie brzmiało: „Co jest najbardziej istotne podczas wyboru przez Pana/Panią ośrodka jeździeckiego? (proszę zaznaczyć jeden lub dwa punkty)”. Jako możliwe odpowiedzi autorka zaproponowała:

- odległość ośrodka jeździeckiego od miejsca zamieszkania,
- infrastruktura jeździecka, np. hala z dobrym jakościowo podłożem,
- kadra instruktorska dostępna na terenie obiektu,
- warunki, w jakich utrzymywane są konie, np. jakość podawanego owsa i siana, regularne sprzątanie boksów,
- stopień wyszkolenia koni udostępnianych do jazd rekreacyjnych i sportowych.

²³³ Jazda rekreacyjna polega na mniej intensywnych treningach niż jazda sportowa. Osoby uprawiające sportowe jeździectwo trenują min. 3 razy w tygodniu.

Co jest najbardziej istotne podczas wyboru przez Pana/Panią ośrodka jeździeckiego?

Rycina 4.14 Wyniki ankiety dotyczącej kryterium wyboru ośrodka jeździeckiego.
Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Jak można zauważyć na przedstawionym wykresie (ryc. 4.14) 19,6% pytanym osób udzieliło odpowiedzi dotyczącej wysoko wykwalifikowanej kadry instruktorskiej, ale na pierwszym miejscu znalazła się odpowiedź uwzględniająca odległość ośrodka jeździeckiego od miejsca zamieszkania (nr 1).

4.2.7.5 Częstotliwość jazdy

Jak często Pan/Pani jeździ?

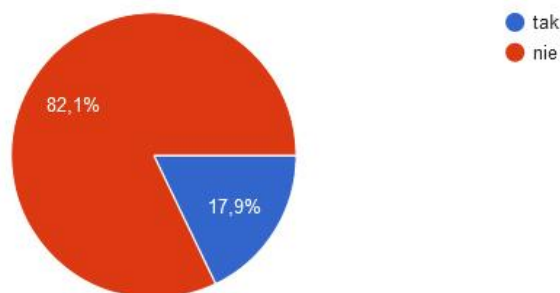
Rycina 4.15 Wyniki ankiety dotyczącej częstotliwości uczęszczania na zajęcia jeździeckie.
Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Osoby zapytane o częstotliwość jazdy najczęściej (prawie 40% ankietowanych) udzieliły odpowiedzi „powyżej 3 razy w tygodniu”. Biorąc pod uwagę dużą odległość pomiędzy

ośrodkami jeździeckimi a miejscami zamieszkania jeźdźców oraz częstotliwość jazdy usytuowanie ośrodka jeździeckiego jest szczególnie ważne.²³⁴

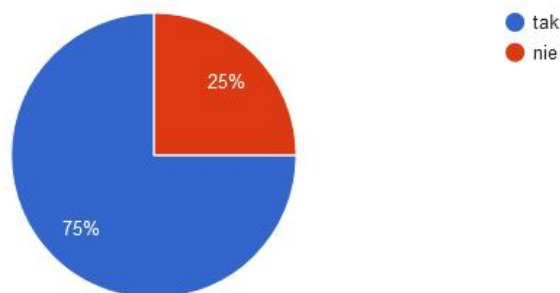
4.2.7.6 Hala na terenie ośrodka jeździeckiego

Czy jazdy/treningi odwoływane są ze względu na niesprzyjającą pogodę?

Rycina 4.16 Wyniki ankiety dotyczącej odwoływania treningów ze względu na niesprzyjające warunki atmosferyczne. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

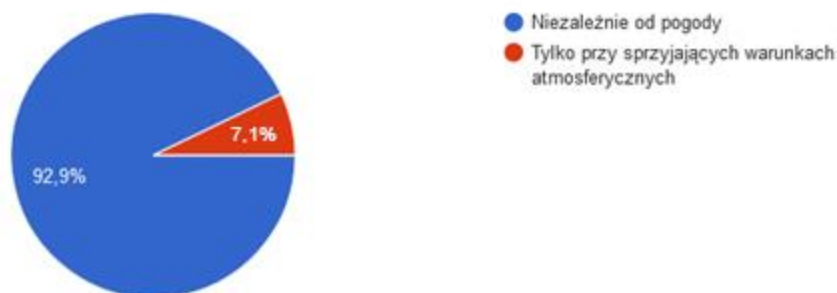
Czy na terenie ośrodka jeździeckiego dostępna jest hala ?

Rycina 4.17 Wyniki ankiety dotyczące hali jeździeckiej na terenie ośrodka. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

²³⁴ Długa droga dojazdu do ośrodka jeździeckiego będzie generowała dodatkowe koszty.

Na jazdy/treningi uczęszczam

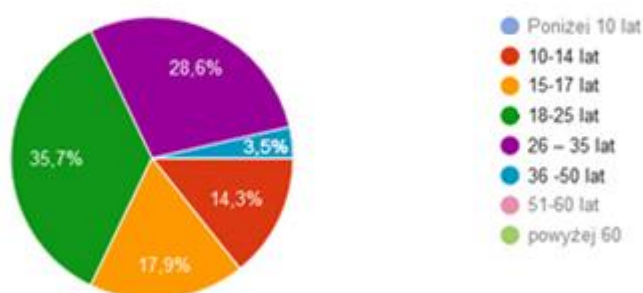

Rycina 4.18 Wyniki ankiety dotyczącej uczestnictwa w zajęciach w zależności od pogody.
Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Większość treningów (ponad 82%) nie jest odwoływana ze względu na niekorzystne warunki atmosferyczne. Jazda konna przy niesprzyjającej aurze nie będzie szkodliwa dla zwierząt, natomiast będzie nieprzyjemna dla jeźdźców oraz trenerów, przebywających na placu podczas prowadzenia zajęć. Hala jeździecka jest dostępna w większości odwiedzanych ośrodków hippicznych (75% odpowiedzi), natomiast 25 % zapytanych jeźdźców uczęszcza na zajęcia do obiektów jeździeckich nieposiadających krytej ujeżdżalni. Prawie 93% osób deklaruje uczestnictwo w zajęciach jazdy konnej niezależnie od pogody.

4.2.7.7 Analiza popularności ośrodków jeździeckich wśród różnych grup wiekowych

Pana/Pani wiek:

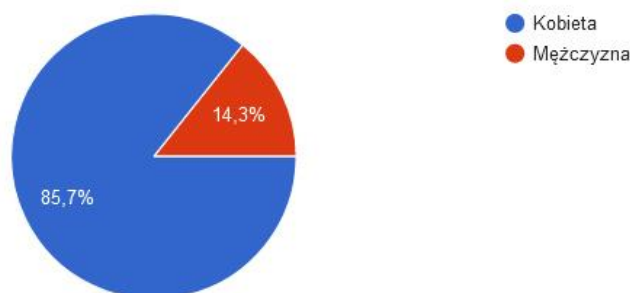
Rycina 4.19 Wyniki ankiety dotyczącej analizy popularności ośrodków jeździeckich wśród różnych grup wiekowych. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Najlichnieszą grupę wiekową uczestniczącą w zajęciach jazdy konnej stanowią osoby grupy 18-25 lat oraz 26-35 lat – odpowiednio 35,7 % oraz 28,6 %. Z zebranych na przestrzeni ostatnich lat wywiadów i badań²³⁵ wynika, że najlichnieszą grupą zainteresowaną jeździectwem są młode dziewczyny – w wieku kilkunastu lat. Bardzo często zdarza się, że te osoby nie mogą uczestniczyć w wymarzonych zajęciach jazdy konnej z powodu braku możliwości samodzielnego przyjechania do ośrodka jeździeckiego.

4.2.7.8 Analiza popularności ośrodków jeździeckich wśród płci

Biorąc pod uwagę wszystkie grupy wiekowe, znaczne zainteresowanie jeździectwem (ponad 86 %) widoczne jest wśród kobiet. To interesujące zjawisko, ponieważ oglądając zawody najwyższych klas w konkurencji skoków przez przeszkody zobaczymy głównie mężczyzn. Również to właśnie mężczyźni najczęściej wygrywają zawody najwyższych klas (zawody rangi CSIO).

Pana/Pani płeć:

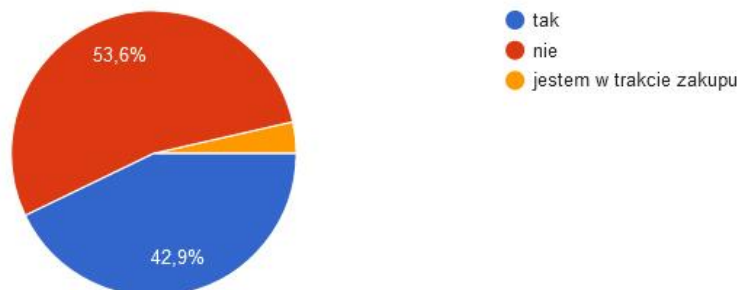
Rycina 4.20 Wyniki ankiety dotyczącej analizy popularności ośrodków jeździeckich wśród płci.
Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

²³⁵ Badania prowadzone we własnym zakresie przez autorkę, na przestrzeni kilku lat. (2016-2022). Obserwacje prowadzone podczas własnych treningów i udzielania lekcji jazdy konnej w kilku ośrodkach jeździeckich.

4.2.7.9 Posiadanie własnego konia

Czy posiada Pan/Pani własnego konia?

28 odpowiedzi

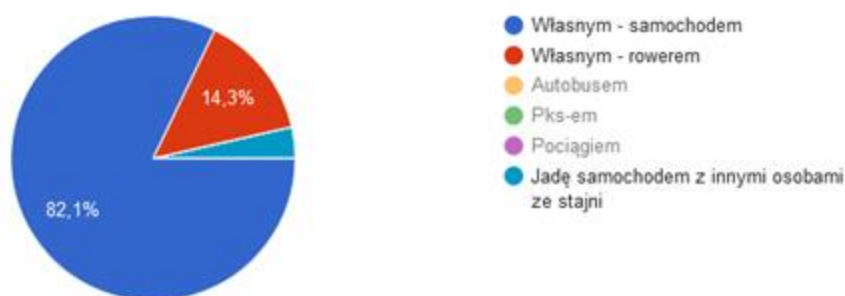

Rycina 4.21 Wyniki ankiety dotyczącej pytania o posiadanie własnego konia.
Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Większość ankietowanych nie posiada własnego konia i jeździ na tzw. koniach szkółkowych. Są to zwierzęta, które w ciągu każdego dnia pracują po kilka godzin pod jeźdźcami o różnym poziomie wykształcenia. Z tego względu szczególnie tym koniom powinno się zapewnić warunki bytowe dostosowane do gatunku zwierzęcia – potrzebę ruchu i pobierania paszy od kilku do kilkunastu razy w ciągu doby. Bez zapewnienia im tych podstawowych potrzeb psychika takiego konia nie będzie funkcjonowała prawidłowo, a co za tym idzie – zwierzę nie będzie zdadne do pracy.²³⁶

4.2.7.10 Transport jeźdźców pomiędzy miejscem zamieszkania a ośrodkiem jeździeckim

Jakim środkiem transportu dojeżdża Pan/Pani do ośrodka jeździeckiego ?

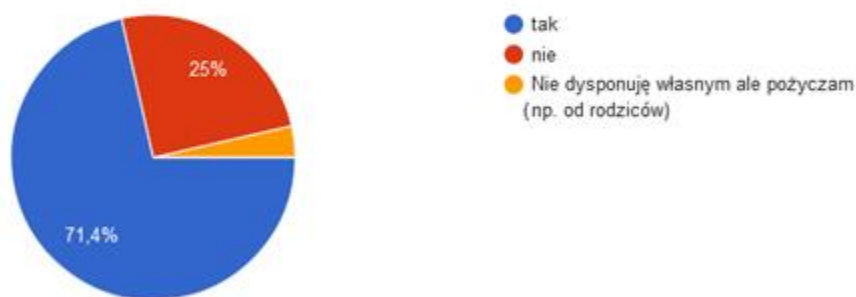

Rycina 4.22 Wyniki ankiety dotyczącej analizy środków transportu, którymi klienci dostają się do ośrodków jeździeckich. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

²³⁶ Konie znerwicowane, których podstawowe potrzeby nie zostały spełnione, nie będą współpracowały z jeźdźcami, powodując często ich frustrację. Szczególnie jest to widoczne wśród osobników, które pracują kilka godzin pod początkującymi dziećmi i osobami dorosłymi.

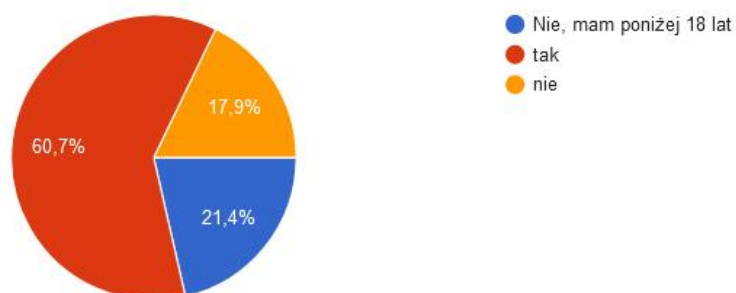
Ponad 82 % zapytanych osób dojeżdża do stajni własnym transportem. Możliwa do wyboru była także odpowiedź „jadę samochodem z innymi osobami ze stajni” – zaznaczyło ją tylko 3,6 % osób zapytanych. Należy zatem wywnioskować, że w pierwszej grupie są osoby, dla których można przyjąć zasadę: 1 samochód – 1 jeździec dojeżdżający do stajni. Biorąc pod uwagę częstotliwość jazdy (ponad 3 razy w tygodniu) a także znaczną odległość, którą muszą pokonać jeźdźcy, aby dotrzeć do ośrodka jeździeckiego nasuwa się wniosek, że generuje się wiele przejechanych kilometrów i zanieczyszczenia powietrza, których przy sprawnie działającej komunikacji np. zbiorowej, dałoby się uniknąć. Należy zaznaczyć, że nikt z zapytanych osób nie zaznaczył odpowiedzi dotyczącej dojazdu do stajni autobusem (miejskim lub podmiejskim) PKS-em lub pociągiem.

Czy dysponuje Pan/Pani własnym środkiem transportu?

Rycina 4.23 Wyniki ankiety dotyczącej pytania o własny środek transportu. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Czy ma Pan/Pani prawo jazdy?

Rycina 4.24 Wyniki ankiety dotyczącej pytania o posiadanie prawa jazdy. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021

Większość z zapytanych osób dysponuje własnym środkiem transportu i posiada prawo jazdy – są to osoby, które mogą swobodnie dojeżdżać do ośrodka jeździeckiego. Pozostaje jednak

wciąż liczna grupa osób, które uczęszczają regularnie na zajęcia jazdy konnej, a takiej możliwości dojazdu nie mają.

Z powyższych rozważań wynika, że jednym z głównych problemów, dotyczących usytuowania ośrodków jeździeckich, jest ich znaczna odległość od centrum i słabe skomunikowanie.

4.2.7.11 Podsumowanie badań ankietowych

Biorąc pod uwagę odpowiedzi udzielone na pytania ankiety, to że 82,1 % pytaných osób dojeżdża do stajni indywidualnie²³⁷ – własnym transportem – samochodem daje częstotliwość jazdy²³⁸ – ponad 3 razy w tygodniu. Nasuwa się więc wniosek, że biorąc pod uwagę koszty, dobrze byłoby w jakiś sposób usystematyzować te transporty. Mogłaby to być dobrze zorganizowana komunikacja zbiorowa, której godziny kursowania byłyby dostosowane do godzin jazd.²³⁹

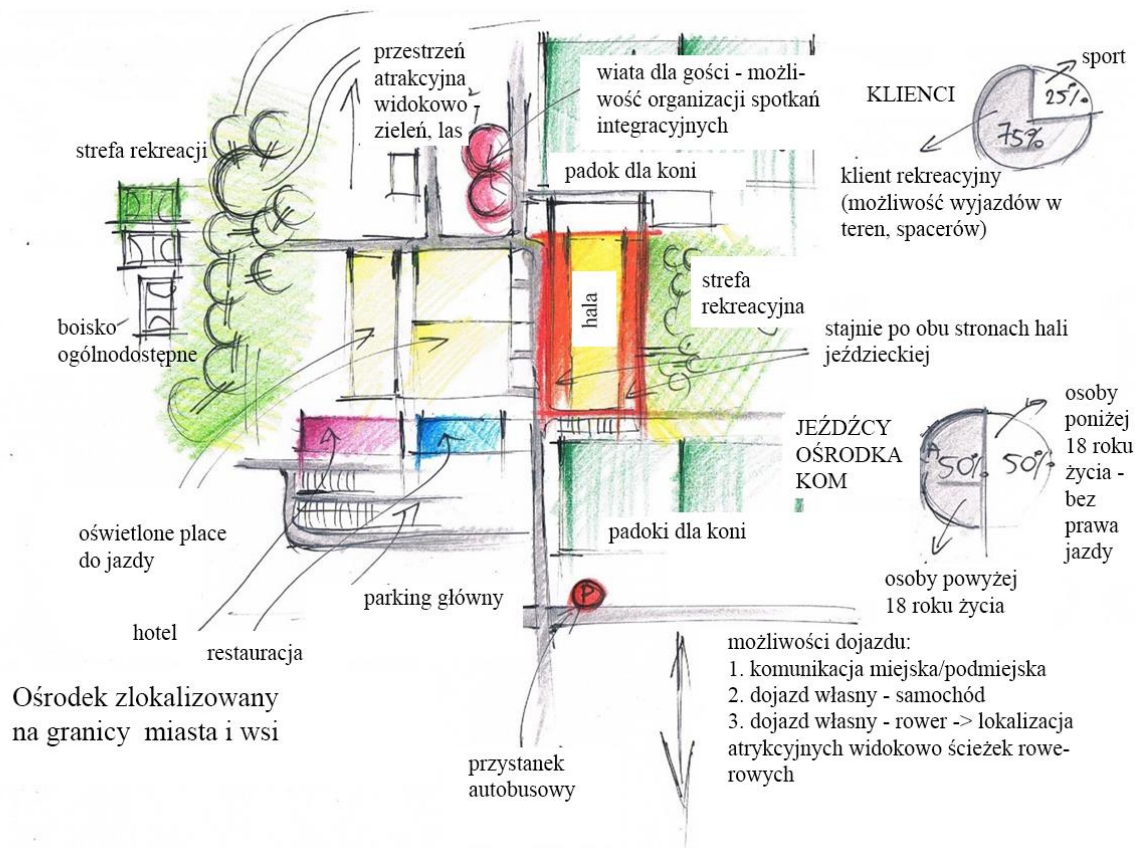
Głównym klientem ośrodków jeździeckim KOM są osoby uprawiające jeździectwo rekreacyjnie (ok. 75 %). Dla takich jeźdźców najbardziej atrakcyjne będą wyjazdy w teren i spacerzy na koniach po okolicy o wysokich walorach estetycznych. W takiej przestrzeni mogą oderwać się oni od codziennej rutyny i obowiązków.

---

²³⁷ Punkt 4.2.6.10 niniejszego rozdziału.

²³⁸ Punkt 4.2.6.5 niniejszego rozdziału.

²³⁹ W dni robocze, w większości ośrodków jeździeckich jazdy konne odbywają się w godzinach popołudniowych. Wyjątkiem są treningi sportowe, które w niektórych ośrodkach, np. KJK Michałowice odbywają się również w godzinach przedpołudniowych.

Rycina 4.25 Schemat przykładowego ośrodka jeździeckiego, stworzony na podstawie wyników badań ankietowych. Opr. A. Kuśmierska, 2021

Wynika z tego, że ośrodek powinno sytuować się blisko otwartych przestrzeni, lasów, zbiorników wodnych tj. jezior czy potoków. Wysokim priorytetem jest wyposażenie ośrodka jeździeckiego w krytą ujeżdżalnię – halę. Jazdy w okresie zimowym przy niskich temperaturach – dla człowieka (zwłaszcza klienta rekreacyjnego, który do ośrodka przybywa odpocząć i nie uprawia sportowo jeździectwa) są nieprzyjemne, a dla koni czasem wręcz niemożliwe.²⁴⁰

Aż połowa klientów ośrodków KOM to osoby niepełnoletnie – nie posiadające prawa jazdy – często dojeżdżające rowerem. Dla takich osób przewiduje się dwie możliwości dojazdu – atrakcyjnymi widokowo ścieżkami rowerowymi lub komunikacją publiczną – przystanek znajdowałby się przy ośrodku jeździeckim. Z przeprowadzonych badań wynika, że żadna z ankietowanych osób nie dojeżdża do stajni komunikacją publiczną. W większości przypadków jest to spowodowane niedostateczną ilością połączeń komunikacji publicznej (z miejscem zamieszkania klientów KOM) lub jej całkowitym brakiem.

W przedstawionym projekcie ośrodka jeździeckiego (ryc. 4.25) oprócz ścieżek rowerowych i komunikacji publicznej przewidziano również możliwość dojazdu samochodem osobowym – w granicach ośrodka zaplanowano parkingi.

²⁴⁰ Zamarznięte, twarde podłoże będzie powodowało kulawizny u koni i stwarzało ryzyko poślizgnięcia się zwierzęcia na zamarzniętych fragmentach ujeżdżalni.

Ośrodek jeździecki, aby dobrze funkcjonował,²⁴¹ powinien być atrakcyjny również dla osób, które nie do końca są zainteresowane jeździectwem – dla takich klientów dostępne są strefy rekreacyjne, boiska itp. W granicach opracowania umiejscowiono również hotel i restaurację. Ośrodek jest wielofunkcyjny – zarówno jeźdźcy, jak i osoby spoza jeździeckiego świata będą mogły czerpać z niego korzyści.

4.3 Uwarunkowania architektoniczne uwzględniające kontekst krajobrazowy

(...)W wielu obszarach naszego kraju widoczne są ślady różnorodnej ingerencji człowieka na krajobrazy. Obok negatywnych przykładów takich oddziaływań, występują także takie, które dowodzą wpływów pozytywnych, gdzie człowiek poprzez tradycyjne, zgodne z warunkami przyrodniczymi użytkowanie, a także świadome zabiegi pielęgnacyjne i kompozycyjne harmonijnie kształtuje krajobraz. Krajobrazy takie zachowały się one przede wszystkim w obszarach wiejskich.(...)²⁴²

4.3.1 Ogólna analiza wizualna badanych ośrodków jeździeckich zlokalizowanych na terenie na terenie KOM

Przeprowadzona poniżej analiza wizualna, dotycząca wybranych ośrodków jeździeckich z KOM, wymaga kilku wyjaśnień. Mając świadomość, że dokonana w tej części ocena wybranych ośrodków jeździeckich ma w większości wydźwięk negatywny, podjąć należy konieczną, głębszą analizę poruszonych problemów. W surowej, nie omówionej, formie może to przeprowadzone badanie przyczynić się do powstawania bardzo krzywdzących opinii. Wiele z pokazanych ośrodków jeździeckich ma zawiłą historię, sięgającą okresu Polski socjalistycznej. W tym czasie dominowały głównie ośrodki państwowe. Wybitni znawcy tych problemów, w większości pozostawali w niełasce ówczesnych władz. A ci, którzy usiłowali ratować i kontynuować znakomite tradycje związane zarówno z ujeżdżeniem jak i hodowlą, zmuszeni byli niejednokrotnie do wielu wyrzeczeń i poświęceń, aby ratować resztki ze stad końskich rozszabrowanych w wyniku II wojny światowej. Nie było na nic pieniędzy i chodziło głównie o to, aby zarówno ludziom pracującym przy koniach jak i samym koniom stworzyć optymalnie warunki do egzystencji. Dlatego wszelkie inwestycje były bardzo zaniedbane i ograniczone wyłącznie do absolutnie niezbędnych, a ich estetyka „z konieczności” wcale nie była brana pod uwagę. Stajnie i budynki towarzyszące, utrzymywane były na poziomie zaledwie dostatecznym. Dzisiejsze młode pokolenie nawet nie może wyobrazić sobie, ile poświęcenia i heroizmu wkładali miłośnicy koni, aby przedłużyć ciągłość, tradycję i egzystencję koni sportowych. Z tych przyczyn aktualnie pozostaje tu i ówdzie jeszcze trochę śladów minionej epoki. W większości jednak, obserwuje się odradzanie atawistycznych potrzeb, które daje wspólna czynna obecność człowieka z końmi, przybywa zatem użytkowników ośrodków jeździeckich, a tym samym środków na utrzymanie.

Z przeprowadzonych badań wynika, że najmniej atrakcyjne wizualnie są te obiekty hipiczne, które zostały zaadaptowane z innych funkcji. Przykładem takiego obiektu może być

---

²⁴¹ Dobrze funkcjonujący ośrodek jeździecki powinien maksymalnie wykorzystywać swój potencjał – tak, aby zapewnić utrzymanie obiektów na przestrzeni całego roku. Jazdy rekreacyjne są bardziej atrakcyjne w sezonie wiosenno-letnim, więc często obiekty hipiczne nie są w stanie utrzymać się tylko z tego źródła.

²⁴² J. Hernik, *Potrzeba uwzględniania walorów krajobrazu kulturowego w zarządzaniu gminą wiejską*, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, 2008, s. 61.

ośrodek Diagram. Uwarunkowania ekonomiczne i ograniczone nakłady finansowe spowodowały, że poszczególne budynki (dom mieszkalny, stodoła, hala) nie łączą się pod względem wyglądu ani architektonicznie, ani funkcjonalnie czy kolorystycznie. Obiekty mają różne materiały wykończeniowe, a niektóre z nich w ogóle nie zostały dotychczas wykończone.

Drugi ośrodek jeździecki, w którym stan wizualny obiektów nie jest najlepszy to KKJK przy ul. Kobierzyńskiej w Krakowie. Obiekty stajni pokryte są tynkiem, którego stan techniczny można ocenić jako niedostateczny.

Kolejnym ośrodkiem, w którym panuje wizualny chaos jest Rajske Rancho. Również w tym przypadku budynki stajni i pomieszczenia gospodarcze adaptowano z innych funkcji. Kilka budynków jest wykończona tynkami w różnych kolorach, a pozostałe mają widoczny materiał konstrukcyjny bez warstwy izolacyjnej i wykończeniowej.

Wśród prezentowanych obiektów pod względem funkcjonalności i estetyki dominują ośrodki, takie jak: Zaczarowane Wzgórze w miejscowości Czasław oraz KJK Szary w Michałowicach. Łączą one w sobie funkcje hippiczne oraz hotelowo gastronomiczne. W obu przypadkach budynek hotelu jest estetycznym obiektem, który fakturą i kolorystyką materiałów nawiązuje do zlokalizowanych w najbliższym sąsiedztwie obiektów rozproszonej zabudowy, zarówno mieszkalnej jak i gospodarczej. Wygląd budynków stajni można ocenić jako dobry – obiekty wykończono w neutralnej kolorystyce, która wpisuje się w kontekst miejsca.

Ciekawym przykładem, z punktu widzenia estetycznej oceny, ośrodka jeździeckiego, który nie nawiązuje do kontekstu miejsca, jest RC Sosnowice. Obiekt jest nowoczesny i świetnie spełnia swoją funkcję w kategoriach jeździeckich – treningowych i szkoleniowych. Wyglądem jednak przypomina zespół budynków przemysłowych – przez zastosowanie szarej blachy jako wykończenia większości obiektów.

Trzeba nadmienić, że obiekty ośrodków jeździeckich w swojej wieloletniej tradycji, nawiązywały do archetypów i w przyjazny naturalny sposób wpisywały się w krajobrazy kulturowe.

Do najbardziej atrakcyjnych wizualnie ośrodków jeździeckich można zaliczyć obiekt hippiczny w Facimiechu, gdzie większość budynków obiektu tworzy spójną całość. Na kilku stajniach i magazynach zastosowano wykończenia z naturalnych materiałów, jak: kamień i drewno, co znacznie podnosi wartość wizualną architektury.

4.3.2 Wygląd zewnętrzny stajni i innych budynków na terenie ośrodka jeździeckiego

Cechą wspólną dla większości budynków lokalizowanych na terenie ośrodków jeździeckich są dachy dwuspadowe, które przekrywają zarówno stajnie, hale jeździeckie jak i inne zabudowania – mieszkalne, gospodarcze, hotelowe. Jest to uzasadnione również polskim klimatem. Występujące w okresie zimowym opady śniegu nie będą zalegały na dachach dwuspadowych (lub wielospadowych), które posiadają odpowiednio stromy kąt nachylenia.

W budynkach stajni, w przestrzeni strychu, pod dachem dwuspadowym lokalizuje się magazyn słomy, siana, a czasem również owsa. Podczas ścielania²⁴³ i karmienia koni zrzucane siano i słomę przez przeznaczone do tego celu otwory w stropie. Siano i słoma z magazynu na strychu są zrzucane na korytarz stajenny, skąd rozdziela się je do poszczególnych boksów.

Najczęściej spotykane wykończenia elewacji to elementy drewniane lub drewnopodobne, które ma wysokie walory estetyczne i nawiązuje do kontekstu krajobrazowego²⁴⁴. Elewacje wykończone są także przy użyciu naturalnych materiałów, jak cegła lub kamień, a także tynkiem. Najczęściej występującym kolorem są odcienie bieli. Zdjęcie na ryc. 4.26 przedstawia budynek, który łączy w sobie wszystkie 3 wymienione sposoby wykończenia.

Rycina 4.26 Budynek gospodarczy na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Budynki o większych kubaturach, np. hala jeździecka, w większości przypadków wykończone są przy użyciu blachy, która jest jednym z tańszych, a jednocześnie trwałym materiałem wykończeniowym. Blacha ma jednak niskie walory estetyczne i niestety nie zapewnia żadnej izolacji termicznej hali.

Na zdjęciu (ryc. 4.27) blachę, która stanowi wykończenie hali pomalowano na ceglany kolor, który nawiązuje do innych elementów wykończenia budynków ośrodka jeździeckiego. Na elewacji widoczne są dwie otwarte bramy – jedna z nich zapewnia bezpośrednie wejście do hali, druga to wejście do stajni. Lokalizacja stajni bezpośrednio przy hali jeździeckiej zapewnia utrzymanie dodatnich temperatur w czasie zimy w obu obiektach. Temperatura w stajniach jest

²⁴³ Ścielanie - jeden z elementów sprzątnięcia boksów koni, polega na wyłożeniu czystego boksów suchą ściółką – najczęściej słomą. Słoma jest najbardziej popularną ściółką stosowaną w KOM. W niektórych przypadkach, np. choroby oddechowe i alergię u koni, zwierzęta utrzymuje się na trocinach lub granulacie.

²⁴⁴ Więcej na temat obiektów zlokalizowanych w najbliższym sąsiedztwie ośrodków jeździeckich KOM w punkcie 4.3.3. Najbliższe otoczenie.

zawsze dodania, bowiem konie swoim ciepłem ogrzewają pomieszczenia stajenne. Wskazane jest, aby również w pomieszczeniach hal jeździeckich zimą panowała temperatura dodatnia. Dzięki temu podłoże w hali jeździeckiej nie będzie zamarzało i treningi będą mogły odbywać się regularnie.

Rycina 4.27 Widok hali na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu wraz z przylegającą do niej stajnią.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Na zbliżeniu bramy (ryc. 4.28) widoczny jest materiał wykończeniowy elewacji stajni w postaci malowanych desek. Bramę wejściową wykonano z elementów aluminiowych. Jej kolor nawiązuje do pozostałych części fasady.

Rycina 4.28 Widok na bramę wejściową do stajni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Kolorem przewodnim w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach (ryc. 4.29) jest barwa szara. Zarówno budynki stajni jak i hala wykończone zostały blachą w tym kolorze. Obiekty w Sosnowicach tworzą spójną całość dzięki wykończeniu w takiej samej fakturze i kolorze. Obiekty kryte są dachami dwuspadowymi, a ich pokrycie pomalowano na kolor antracytowy. Frontowa ściana elewacji hali została wykończona tynkiem w kolorze białym. Ośrodek stworzono korzystając z nowoczesnej technologii, dzięki czemu jest to obiekt, z którego komfortowo mogą korzystać jeźdźcy, a równocześnie spełnia potrzeby koni (na terenie obiektu znajdują się padoki i pastwiska, na które konie są regularnie wypuszczane). Obiekty są ze sobą spójne, ale nie nawiązują do kontekstu krajobrazowego otoczenia i zabudowań sąsiednich. Pod względem estetyki ośrodek sprawia wrażenie zespołu obiektów przemysłowych.

Rycina 4.29 Widok na strefę wejściową w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.30 Widok na zabudowania ośrodka jeździeckiego w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.31 Wejście do hali jeździeckiej, ośrodek w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.32 Plac konkursowy i budynek hali jeździeckiej, ośrodek w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Ośrodki jeździeckie zwykle są projektowane jako całe założenie, ale są też takie, które powstawały etapami, a budynki, jakie się na nie składają zostały zaadaptowane z innych funkcji. Takim przykładem jest ośrodek Diagram (ryc. 4.33 - 4.35), który powstał przy domu mieszkalnym. Na pierwszą stajnię został zaadaptowany budynek stodoły, a na kolejne istniejące wcześniej w obejściu, obiekty gospodarcze.

Rycina 4.33 Widok na zabudowania stajenne połączone z domem właścicieli w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Stajnie nie spełniają zalecanych norm wysokości, a także wymogów doświetlenia. Konie jednak spędzają większość czasu na pastwiskach i padokach. Zwierzęta są w bardzo dobrej kondycji psychicznej i fizycznej dzięki przebywaniu na otwartej przestrzeni. Elewacje stajni i przylegającego do niej budynku gospodarczego wykonano z desek pomalowanych na kolor brązowy.

Rycina 4.34 Widok na budynek stajni i zabudowania gospodarcze, ośrodek jeździecki Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.35 Zabudowania gospodarcze w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Obiekt stajni w ośrodku jeździeckim Włosań (ryc. 4.36) sąsiaduje bezpośrednio z zabudowaniami gospodarczymi i pomieszczeniami socjalnymi. Na drugiej kondygnacji opisywanego obiektu zlokalizowano pomieszczenia mieszkalne. Jest to kolejny ośrodek, który swoim wyglądem nie nawiązuje to otaczających go zabudowań.

Rycina 4.36 Budynek stajni dla 16 koni, ośrodek jeździecki Włosań. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Na ryc. 4.37 przedstawiono budynek gospodarczy, spełniający również funkcję miejsca spotkań. Nowo wybudowany obiekt nawiązuje charakterem estetyki do budynków zlokalizowanych w Maroku, przez zastosowanie przypór i charakterystycznych kolorowych płytek. Obiekt przekryto klasyczną czerwoną dachówką, która jako jedyny element wykończeniowy nawiązuje do lokalnego archetypu²⁴⁵ wsi.

Rycina 4.37 Budynek gospodarczy w ośrodku jeździeckim Włosań. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Stajnie w ośrodkach jeździeckich często są lokalizowane bezpośrednio przy hali jeździeckiej. Jest to bardzo korzystne rozwiązanie funkcjonalnie. Podczas niesprzyjających warunków atmosferycznych jeździec z koniem przygotowanym do jazdy przechodzi bezpośrednio do hali, bez konieczności wychodzenia na zewnątrz. W wielu ośrodkach jeździeckich na terenie KOM, oprócz stajni głównej przy hali, z biegiem czasu i w wyniku pozyskiwania większej liczby klientów, powstały kolejne zabudowania. Obiekty te nie są połączone bezpośrednio z pozostałymi elementami ośrodka. Poniżej przedstawiono przykład stajni w ośrodku jeździeckim KJK Pod Żubrem w Niepołomicach. Obiekt ten został wybudowany ze względu na zwiększające się zapotrzebowanie klubu na kolejne boksy. Kubaturą i wykończeniem zewnętrznym nawiązuje on do lokalnych zabudowań mieszkalnych – domów jednorodzinnych.

---

²⁴⁵H. Mełges, *Pozamijski obraz przestrzenno-architektoniczny Małopolski wczoraj i dziś (wybrane problemy)*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2018, s. 189-199.

Rycina 4.38 Stajnia w ośrodku jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.3 Wjazd do ośrodka jeździeckiego

Większość ośrodków jeździeckich poddanych analizie nie jest ogrodzona, a wstęp na teren nieruchomości nie jest kontrolowany. Jako przykłady takich obiektów mogą służyć KJK Szary w Michałowicach, ośrodek Zaczarowane Wzgórze w miejscowości Czaśław k. Dobczyc czy Riding Centre w Sosnowicach. W drugim przypadku parking dla klientów (samochody osobowe) znajduje się bezpośrednio przy wjeździe.

Rycina 4.39 Wjazd do ośrodka jeździeckiego RS Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Część ośrodków ogranicza dostęp osób postronnych przez zastosowanie ogrodzeń czy tabliczek ostrzegawczych z napisem „osobom nieupoważnionym wstęp wzbroniony” lub podobnych znaków. Do tego typu obiektów można zaliczyć ośrodek jeździecki w Facimiechu czy KJK Pod Żubrem w Niepołomicach. Dostęp osób postronnych do koni ogranicza się z kilku powodów. Jednym z nich jest ryzyko zaistnienia wypadku. Część koni może wykazywać tzw. zachowania nieprawidłowe, np. gryzienie. Osoba wchodząca do stajni, która nie zna zachowań tych zwierząt może ulec wypadkowi. Pracownicy gospodarczy, trenerzy czy zawodnicy są obecni w

stajni tylko podczas wykonywanych tam czynności. Przez to nie zawsze mają możliwość przybliżenia zasad bezpieczeństwa osobom, które wchodzą zobaczyć konie.

Kolejną przyczyną wypadków może być nieumiejętne karmienie koni „z ręki”. Zniecierpliwione zwierzę może niecelowo chwycić rękę podającą jedzenie, ugryźć przechodnia za ramię lub dłoń. Zagrożenie może wynikać również ze strony ludzi przez karmienie koni np. niedosuszonym chlebem czy innym zepsutym jedzeniem. Takie zachowania mogą powodować u koni kolkę, która jest przyczyną wielu zgonów u zwierząt. Dodatkowe zagrożenie powoduje dokarmianie koni na padokach. Z ręki człowieka zwierzęta zjedzą wszystko, nawet trujące dla nich rośliny.²⁴⁶ Z tych powodów zrozumiałe jest umieszczanie tablic z zakazem wstępu i utrudnianie dostępu osobom postronnym, nieupoważnionym.

Rycina 4.40 Widok bramy wjazdowej do ośrodka w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

²⁴⁶ W naturze konie omijają rosnące w ziemi, trujące dla nich gatunki roślin.

Rycina 4.41 Widok bramy wjazdowej do ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.4 Najbliższe otoczenie

Naturalne otoczenie ośrodków KOM jest zróżnicowane. Stanowią je często rozległe pola w płaskiej rzeźbie terenu, ale także tereny pagórkowate, z dużą ilością wzniesień. Poza granicami miasta w przestrzeni KOM znajduje się dużo niskiej i wysokiej zieleni, w tym lasy mieszane.

Naturalny krajobraz ma wysokie walory estetyczne, które pozytywnie wpływają na ludzi i zwierzęta, podczas tzw. wyjazdów w teren – konnych wycieczek na otwartej przestrzeni.

Rycina 4.42 Krajobrazy otaczające ośrodki jeździeckie na terenie KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023

W przestrzeni pozamiejskiej KOM można zaobserwować dalekie otwarcia perspektywiczne, które dodatkowo podnoszą atrakcyjność tych terenów. Wiele z ośrodków jeździeckich ma

bezpośredni lub pośredni dostęp do zbiorników wodnych – stawów, jezior, oczek wodnych czy rzek. W zbiornikach z wodami stojącymi możliwe jest pławienie koni²⁴⁷.

Rycina 4.43   Krajobrazy o wysoki walorach estetycznych otaczające tereny ośrodków jeździeckich KOM.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Na terenach wiejskich występuje rozproszona zabudowa mieszkalna i gospodarcza. W większości są to domy jednorodzinne, budynki wielopokoleniowe i stodoły, które spełniają funkcje magazynowe. Obecną zabudowę wiejską tworzą budynki z różnych przedziałów czasowych, które świadczą o procesie zachodzących przemian na terenach współczesnych wsi - od obiektów z początków XX w. do domów wybudowanych w czasach współczesnych.

W ostatnich latach obserwuje się na wsiach wzrost poziomu estetyki i czystości obejść/gospodarstw i ich otoczenia. Przy prowadzonych remontach i stawianiu nowych budynków przede wszystkim dominują lepsze technologie, stosowane są nowocześniejsze materiały budowlane i wykończeniowe, a także widać dbałość o dobór kolorystyki zabudowań. Za lokalny archetyp można uznać budynek na rzucie prostokąta, przekryty dachem dwuspadowym, kryty czerwoną dachówką ceramiczną. Obiekty te posiadają wykończenie elewacyjne materiałami z drewna. Elewacje często licowane są naturalnym drewnem np. deskami, które, patynując pod wpływem warunków atmosferycznych, charakteryzują się kolorystycznym przystosowaniem do naturalnych krajobrazów.

Obecnie w przestrzeniach wiejskich występują coraz częściej budynki o konstrukcji murowej, których zewnętrzną warstwą elewacji jest cegła pełna w naturalnym kolorze.

---

²⁴⁷ Pławienie koni – kąpanie koni w zbiornikach wodnych. Jeśli konie są odpowiednio przyuczone, to takie kąpiele mogą odbywać się razem z jeźdźcem.

Rycina 4.44 Zabudowania na terenach otaczających ośrodki jeździeckie KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.45 Zabudowania na terenach otaczających ośrodki jeździeckie KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Niektóre ośrodki jeździeckie planuje się na działkach pochyłych. Ujeżdżalnie lokalizowane są na zboczach. Plac do jazdy powinien być w miarę możliwości płaski dlatego podczas sytuowania maneży przy zróżnicowanej rzeźbie terenu tworzy się tarasy, które dzielą pochyły teren na kilka wysokości. Tak utworzone płaskie place mogą z powodzeniem być wykorzystywane do jazdy sportowej i rekreacyjnej.²⁴⁸ Dzięki usytuowaniu placu do jazdy na wzniesieniu jeździec może z powodzeniem obserwować otaczające otwarcia perspektywiczne na otaczającą ośrodek zróżnicowaną rzeźbę terenu i piękno natury.

²⁴⁸ Przy równoczesnym wykorzystaniu wysokich walorów estetycznych otaczających terenów.

Rycina 4.46 Widok na plac jeździecki w ośrodku Rajskie Rancho w Krakowie. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Poniżej przedstawiono 2 obiekty wybudowane w ciągu ostatnich 5 lat, znajdujące się w najbliższym sąsiedztwie ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach. Budynki kryte dachami wielospadowymi o kącie nachylenia połaci ok. 35 stopni pokryte są dachówką ceramiczną w kolorze ceglanym oraz antracytowym, a elewacje wykończono tynkiem cementowo-wapiennym w jasnych kolorach.

Rycina 4.47 Budynki zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie zabudowań stajennych ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach, Fot. A. Kuśmierska, 2023

Zabudowa znajdująca się przy ośrodku jeździeckim jest zróżnicowana – budynki usytuowano pod różnymi kątami, a ich wykończenia wyraźnie różnią się kolorystyką. Na ryc. 4.48 widoczna jest kładka łącząca plac konkursowy, na którym odbywają się zawody oraz widoczny na ostatnim planie budynek głównej stajni przy hali (zabudowania w kolorach czerwieni). Przed głównym budynkiem hali usytuowano kolejną stajnię, na dachu której umocowano panele fotowoltaiczne. Konkursowe place do jazdy w tym ośrodku charakteryzują się wysokimi walorami estetycznymi, natomiast budynki składające się na infrastrukturę główną ośrodka (hala z przylegającą stajnią, druga stajnia wolnostojąca (karuzela), sprawiają wrażenie nieuporządkowania i chaosu planistycznego – ze względu na różne style wykończenia

obiektów, zróżnicowaną kolorystykę i rozmieszczenie budynków bez czytelnego dla odbiorcy planu.

Rycina 4.48 Kładka łącząca przejście na plac konkursowy z zabudowaniami stajennymi ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Zabudowa sąsiadująca z ośrodkami jeździeckimi czasami nie ma wysokich walorów wizualnych. Zwłaszcza kościoły lokalizowane w centrach wsi, często malowane na jaskrawe kolory i kryte dachami z blachy, pozostają w stanie dostatecznym i gorszym. Do wielu wsi Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego prąd doprowadzony jest napowietrznymi liniami elektroenergetycznymi. Jest to jeden z czynników, który nie działa korzystnie na odbiór wizualny otoczenia.

Rycina 4.49 Najbliższe otoczenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Na terenie niektórych kompleksów jeździeckich występuje zabudowa zabytkowa. Stan zabytkowych obiektów jest bardzo zróżnicowany. W zależności od stopnia utrzymania i stanu technicznego może stanowić pozytywny bądź negatywny element wizualny. Najczęściej jednak

zabytkowa zabudowa w postaci oficyn czy stodół jest ciekawym elementem na terenie obiektu hippicznego.

Rycina 4.50 Zabudowania przy stajni w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Strefa wjazdowa na teren ośrodka jeździeckiego stanowi bardzo ważny element całego kompleksu, ponieważ wpływa na pierwsze wrażenie odbiorcy. Z tego powodu wiele klubów jazdy konnej bardzo dba o reprezentacyjną strefę wejściową/wjazdową. Często sytuuje się w tej przestrzeni uporządkowane kompozycje roślinne, elementy małej architektury i inne ozdoby.

Rycina 4.51 Zieleń przy strefie wjazdowej w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

W niezwykle korzystnej sytuacji znajduje się ośrodek Pod Żubrem, bowiem reprezentacyjną zabudowę sąsiadującą z parkurem konkursowym w Niepołomicach stanowi zamek²⁴⁹ wybudowany za panowania króla Kazimierza Wielkiego. Można zauważyć, że kolorystyka głównego budynku stajni z halą jeździecką klubu KJK Pod Żubrem nawiązuje do kolorystyki elewacji zamku. Przy zamku, wokół parkuru usytuowane są wysokie drzewa, które stanowią dodatkowy walor wizualny. Bezpośrednio na zboczu przy zamku zbudowane zostały trybuny dla publiczności.

Rycina 4.52 Widok na plac konkursowy i zamek w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Przy zamku znajduje się też zabytkowa drewniana zabudowa, która obecnie użytkowana jest w celach rekreacyjnych. Podczas zawodów jeździeckich część z obiektów pełni funkcje gastronomiczne. Zabudowa nawiązuje do lokalnego archetypu wiejskiej chaty.

Rycina 4.53 Drewniana tradycyjna zabudowa przy ośrodku jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

²⁴⁹ Źródło <https://zamekkrolewski.com.pl/zamek-krolewski/historia/>, [dostęp 21.06.2023].

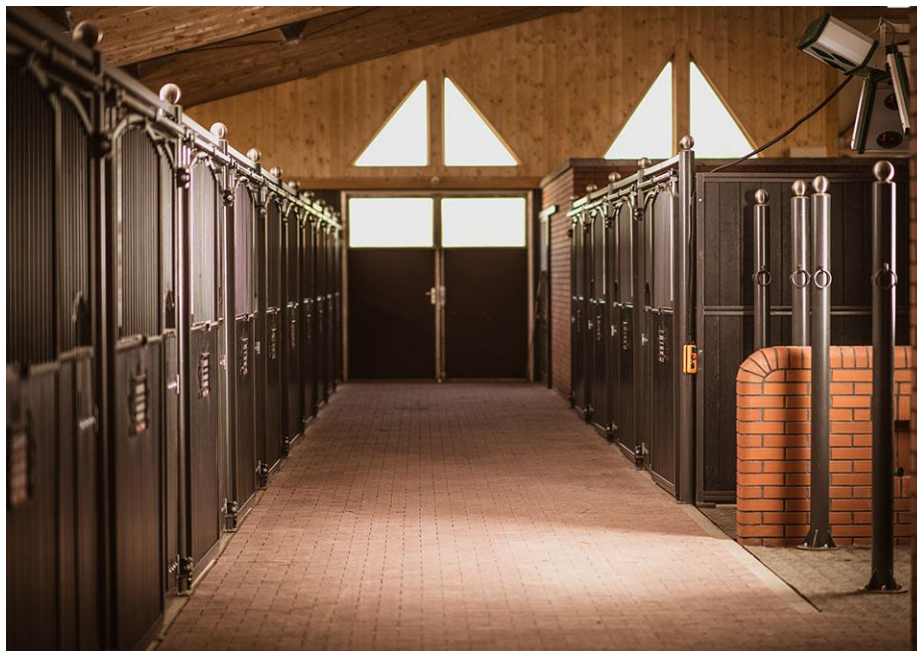
Padoki i pastwiska dla koni zazwyczaj zlokalizowane są na dużych, płaskich terenach. Wybiegi dla koni zwykle wytycza się na rozległych łąkach, pozbawionych wysokiej zieleni w postaci drzew. Przy kilku stajniach na terenie KOM znajdują się także niewielkie zbiorniki wodne.

Rycina 4.54 Pastwiska otaczające ośrodek jeździecki Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.5 Boksy dla koni

Jakość pomieszczeń stajennych dla koni jest bardzo zróżnicowana w poszczególnych ośrodkach KOM. Obiekty, które miały wysokie finansowanie są najczęściej wyposażone w nowoczesne boksy, w wielu przypadkach wykładane specjalnymi gumowymi matami, na które rozkłada się ściółkę. Maty te mają za zadanie przeciwdziałać poślizgnięciu się zwierzęcia i ułatwić zachowanie czystości w boksie. W nowoczesnych ośrodkach jeździeckich, np. RS Sosnowice klub oferuje boksy dla koni o wymiarach 3,5 m x 4 metry. Stajnie tego ośrodka mają również wysokie walory estetyczne.

Rycina 4.55 Wnętrze stajni w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach²⁵⁰

²⁵⁰ Źródło http://rcsosnowice.pl/images/galeria_1.jpg, [dostęp 20.04.2022].

Należy jednak pamiętać, że dla zwierząt i ich komfortu psychicznego i fizycznego nie jest istotna estetyka boksów, lecz regularne ich sprzątnie i spełnienie pozostałych wymagań wynikających z natury zwierzęcia (potrzeba swobodnego ruchu, kontaktu z innymi końmi, prawidłowe żywienie). Przykładem boksów o znacznie niższej estetyce są pomieszczenia stajenne w ośrodku jeździeckim Diagram w miejscowości Radziszów. Jednak w tym ośrodku konie większość doby spędzają na padokach i pastwiskach, co jest najbardziej istotne dla ich kondycji psychicznej i fizycznej.

Rycina 4.56 Boksy dla koni w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Część boksów w ośrodku jeździeckim Diagram powstała po zaadaptowaniu stodoły na funkcje stajenne. Zostały wydzielone poszczególne miejsca dla koni i przestrzeń korytarza. Ośrodek ten, oprócz treningów sportowych oferuje zajęcia rekreacyjne i pensjonat.

Rycina 4.57 Zdjęcia budynku zaadaptowanego na stajnię w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.6 Hala jeździecka

Niezbędnym obiektem w sportowych, ale także rekreacyjnych, ośrodkach jeździeckich jest hala jeździecka. Umożliwia ona prowadzenie treningów i lekcji jazdy konnej przez cały rok, niezależnie od warunków atmosferycznych. Prowadzenie jazd na otwartej przestrzeni podczas opadów deszczu jest możliwe, ale niekomfortowe dla jeźdźców. Z kolei dla koni, treningi przy ujemnych temperaturach, które najczęściej powodują zamrażanie podłoża, są niemożliwe do zrealizowania.

Hala jeździecka, nawet mała, jest dużym kosztem dla klubu, ale umożliwia ona realizację zajęć przez cały rok.

Obiekty hal mają różne wielkości i konstrukcje. W wielu ośrodkach, np. w KJK Szary w Michałowicach hala ma konstrukcję stalową.

Przy głównej hali w tym ośrodku znajduje się druga, mniejsza, która spełnia podczas halowych zawodów funkcję rozprężalni.²⁵¹

Główna hala tego ośrodka ma wymiar wewnętrzny 66 x 30 m, a mniejsza 48 x 23 m, co umożliwia przeprowadzenie zawodów halowych²⁵² rangi regionalnej i ogólnopolskiej.

Rycina 4.58 Duża hala jeździecka w ośrodku KJK Szary w Michałowicach²⁵³

Najbardziej atrakcyjnym materiałem konstrukcyjnym hal jest drewno. W ośrodkach KOM można zaobserwować kryte ujeżdżalnie, których dach opiera się na wiązarach z drewna klejonego lub konstrukcję z wiązarów wzmocnianych elementami stalowymi. Tego typu mieszaną konstrukcję można zobaczyć w hali RS Sosnowice.

²⁵¹ Na rozprężalni prowadzi się rozgrzewkę (rozprężenie) konia przed właściwymi startami.

²⁵² Zawody halowe odbywają się w okresie jesienno-zimowym.

²⁵³ Źródło <https://www.kjkszary.pl/oferta/>, [dostęp 22.06.2022]

Rycina 4.59 Hala jeździecka w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023

W mniejszych ośrodkach KOM, obok zewnętrznych placów do jazdy lokalizuje się tzw. „hale namiotowe”. Są to obiekty o konstrukcji stalowej, przykryte specjalną plandeką. Budowle te nie mają wysokiej wartości estetycznej, ale z powodzeniem spełniają swoją funkcję. Hala namiotowa jest szybka i łatwa w realizacji, z czym wiąże się jej niski koszt²⁵⁴. Do wad takiego rozwiązania można zaliczyć jego niską trwałość i słabą odporność na bardzo złe warunki atmosferyczne – takie obiekty często zostają uszkodzone podczas silnych wiatrów czy bardzo obfitych opadów śniegu. Dodatkowo poruszająca się na wietrze plandeka może płoszyć przebywające wewnątrz hali konie. Poniżej zaprezentowano obiekt tego typu z profesjonalnym podłożem z piasku kwarcowego. Hala ta nie została wyposażona w bandy wewnętrzne, co może prowadzić do wypadków podczas jazdy (np. uderzenie kolaniem jeźdźca w niezabezpieczony słup stalowy, podczas przejeżdżania wzdłuż ściany hali).

Rycina 4.60 Hala jeździecka w ośrodku Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.7 Przestrzeń na bukmanki i koniowozy, parkingi

Jeździectwo sportowe wiąże się z wyjazdami na zawody, które odbywają się poza rodzimym ośrodkiem jeździeckim. Konie transportuje się przy użyciu specjalnych, najczęściej mieszczących 2 konie przyczep tzw. bukmanki. Przy ośrodkach jeździeckich uwzględnia się specjalne parkingi dla przyczep zawodników przyjeżdżających na konkursy oraz przyczep prywatnych.

²⁵⁴ W porównaniu z budową hal o konstrukcji drewnianej i mieszanej (murowane ściany i drewniana więźba dachowa lub stalowe kratownice).

Rycina 4.61 Parking dla bukmanek i przyczep dla koni na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Na dłuższe dystanse konie transportuje się również tzw. koniowozami. Są to samochody przystosowane do przewozu zwierząt. W zależności od wielkości koniowozu może on przewozić od 2 do 6-8 zwierząt równocześnie. Większość samochodów jest wielkości autobusu czy dużej ciężarówki, w związku z tym należy przewidzieć dla nich parkingi o odpowiedniej powierzchni.

Rycina 4.62 Koniowóz zaparkowany przed ośrodkiem jeździeckim w Niepołomicach.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Planowanie parkingów odpowiedniej wielkości należy przewidzieć łącznie z realizacją pozostałych obiektów ośrodka. Często brak zaplanowanych wcześniej parkingów wiąże się z parkowaniem pojazdów w przypadkowych miejscach, co znacznie zaburza ład przestrzenny, negatywnie wpływa na odbiór wizualny całości założenia, a także może powodować zagrożenie dla zwierząt i ludzi. Samochód przejeżdżający przy bieżącym luzem koniu (np. podczas sprowadzania zwierząt z padoku) może spłoszyć zwierzę i doprowadzić do niebezpiecznego wypadku. Dlatego, aby minimalizować ryzyko wypadku należy unikać takich sytuacji.

Rycina 4.63 Wewnętrzne parkingi na terenie KJK Pod Żubrem Niepołomice. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Podczas zawodów jeździeckich wyznacza się również parkingi tymczasowe (dla samochodów osobowych i bukmerek). Są one sytuowane obok stajni mobilnych, rozkładanych na czas trwania konkursów. Stajnie tymczasowe to obiekty o lekkiej, zazwyczaj stalowej konstrukcji, przekryte plandeką (na ryc. 4.64 widoczne na drugim planie zabudowania białego koloru, z dwuspadowym dachem).

Rycina 4.64 Widok na parking przed stajniami namiotowymi stawianymi podczas zawodów jeździeckich. Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.8 Paszarnia, solarium dla koni, myjka

Wewnątrz stajni lokalizuje się pomieszczenia dodatkowe dla koni – myjki wewnętrzne i solaria dla koni. Myjka użytkowana jest w celach higienicznych i jako sposób schłodzenia kończyn po treningu. Przydatna jest również przy kontuzjach koni, kiedy weterynarz zaleca polewanie wodą kontuzjowanych miejsc (najczęściej są to naciągnięte ścięgna czy urazy pęcin).

Rycina 4.65 Solarium i myjka wewnętrzna w stajni w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Dodatkowym pomieszczeniem, niezbędnym w każdym ośrodku jeździeckim, jest paszarnia. Przyjmuje ona różne formy, w zależności od sposobu żywienia koni. Coraz częściej w ośrodkach jeździeckich rezygnuje się z karmienia owsem na rzecz podawania specjalnej mieszanki pasz dostosowanej do potrzeb danego konia. Pasze można kupić jako gotowy produkt lub, przy posiadaniu odpowiedniej wiedzy w tym zakresie, stworzyć własne mieszanki. Aby było to możliwe, potrzebne jest miejsce na przechowywanie poszczególnych składników pasz, np. ziaren słonecznika, lucerny, makuchów lnianych, pasternaku, buraków, marchwi i innych.

Rycina 4.66 Paszarnia w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.3.9 Wnętrza obiektów

Elementy wykończeniowe wewnątrz obiektów stajennych muszą być wykonane z trwałych i bezpiecznych dla zwierząt materiałów. Poniżej zaprezentowano widok na korytarz stajenny z widocznymi gładkimi drzwiami aluminiowymi.

Rycina 4.67 Przejście na trybuny i do siodlarni, ośrodek jeździecki w Facimiechu.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

4.4 Elementy małej architektury

Na odbiór wizualny ośrodka jeździeckiego składają się wszystkie jego elementy - stajnia, hale i inne zabudowania, a także części dodatkowe – obiekty małej architektury. Są one dopełnieniem całościowego wyglądu ośrodka jeździeckiego, spełniając często także istotną rolę funkcjonalną. Elementy małej architektury powinny nawiązywać do wyglądu budynków danego ośrodka tworząc spójną całość.

Na poniższych zdjęciach zaprezentowano budkę sędziowską, której materiały wykończeniowe nawiązują do obłożenia budynku stajni i hotelu, a także ławki o zharmonizowanej kolorystyce i inne elementy dekoracyjne w strefie, gdzie klienci oczekują na swoje zajęcia.

Rycina 4.68 Budka sędziowska na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.69 Elementy dekoracyjne pośród zieleni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Również budynek toalet, a zarazem budki sędziowskiej w RC Sosnowice (ryc. 4.70) nawiązuje swą formą i zastosowaną kolorystyką do pozostałych elementów tego ośrodka jeździeckiego. Dyskusyjną sprawą pozostaje jednak ogólny aspekt wizualny ośrodka²⁵⁵.

Rycina 4.70 Toalety i budka dla sędziów w RC Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Na ryc. 4.71 zaprezentowano obiekty małej architektury zlokalizowane na terenie KJK Pod Żubrem w Niepołomicach. Pod względem materiału, faktury i kolorystyki są ze sobą spójne i nawiązują do charakteru ośrodka jeździeckiego.

---

²⁵⁵ Więcej informacji o ośrodku RC Sosnowice znajduje się w podrozdziale 4.2.5.1 niniejszego opracowania.

Rycina 4.71 Elementy małej architektury przy ośrodku KJK Pod Żubrem w Niepołomicach.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Rycina 4.72 Ażurowe ogrodzenie na terenie ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Oryginalną, artystyczną formą jest zastosowane w tym ośrodku ażurowe ogrodzenie wewnętrzne (ryc. 4.72).

4.5 Błędy w projektowaniu ośrodków jeździeckich

Prowadząc badania nad ośrodkami jeździeckimi dało się zauważyć, że każdy z obiektów ma swoje mocne i słabe strony związane z architekturą ośrodka, lokalizacją i ogólnym rozplanowaniem poszczególnych elementów. Części niedogodności nie można było uniknąć ani wyeliminować ze względu na specyfikę lokalizacji, np. działka, na której powstał ośrodek jeździecki znajduje się przy ruchliwej ulicy lub ma niekorzystny kształt, na którym nie można rozmieścić budynków w sposób ergonomiczny.

Jednak znaczna część błędów w ośrodkach jeździeckich powstała z winy człowieka, z powodu niewiedzy na dany temat, czy braku merytorycznych przemyśleń. Błędy projektowe mają różne konsekwencje, lecz najbardziej istotne z nich to takie, które powodują zagrożenie dla życia, zdrowia człowieka i konia.

Jeździectwo jest sportem, w którym partnerem człowieka jest zwierzę, które (co jest naturalne) myśli swoimi kategoriami. My, jako świadomi potrzeb i wymagań koni ludzie, mamy obowiązek projektować ośrodki jeździeckie tak, aby przewidzieć zachowania zarówno ludzi jak i zwierząt – bo jako architekci jesteśmy za ich bezpieczeństwo współodpowiedzialni.

Część zagrożeń występujących na terenie ośrodków jeździeckich wiąże się z niewiedzą klientów (widów, osób postronnych) na temat natury i specyfiki zachowania koni. Jest to stan naturalny. Ośrodki jeździeckie powinny być projektowane w taki sposób, aby uniemożliwić takim osobom zachowania, które mogą powodować zagrożenie.

Zdjęcie (ryc. 4. 73) ilustruje sytuację, która miała miejsce podczas zawodów w skokach przez przeszkody w klubie jeździeckim KJK Pod Żubrem w Niepołomicach. Osoby z widowni zwykle nie znają naturalnych zachowań koni, które są zwierzętami płochliwymi. Podchodząc blisko krawędzi parkuru z siedzącym na ramionach dzieckiem powodują potencjalne zagrożenie. Galopujący tuż przy żywopłocie koń może się spłoszyć i wbiec w stojących na trawniku ludzi. Prostem rozwiązaniem mogłoby być zamocowanie niskiego płotka tuż przy krawężniku, aby utrudnić widzom wejście na trawnik.

Rycina 4.73 Zawody w skokach przez przeszkody w KJK Pod Żubrem w Niepołomicach, osoby z widowni podchodzą zbyt blisko parkuru powodując zagrożenie dla siebie i koni.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

Innym niebezpiecznym zjawiskiem, które można zaobserwować również podczas zawodów jeździeckich jest krzyżowanie się dróg zawodników i ich koni ze ścieżkami komunikacyjnymi osób postronnych, klientów ośrodka czy widzów. Na ryc. 4.74 widoczna jest rozprężalnia²⁵⁶ (prawa strona zdjęcia), a tuż przy niej ciąg komunikacyjny, po którym jednocześnie poruszali się jeźdźcy na koniach i osoby postronne, widzowie, którzy szli na parkur zobaczyć zawody, w tym także rodziny z małymi dziećmi. Powodowało to potencjalne niebezpieczeństwo wypadku. Ośrodki jeździeckie powinny być planowane w taki sposób, aby uniknąć krzyżowania się dróg zawodników i koni oraz osób niezwiązanych z obsługą zawodów.

---

²⁵⁶ Plac na, którym jeźdźcy i konie rozgrzewają się przed startem w zawodach.

Rycina 4.74 Widok rozprężalni podczas zawodów w KJK pod Żubrem Niepołomice. Dostęp do strefy, gdzie poruszają się zawodnicy i ich konie, mają również osoby postronne, co powoduje zagrożenie. Fot. A. Kuśmierska, 2023

Innym błędem projektowym związanym z krzyżowaniem się ciągów komunikacyjnych jest lokalizacja padoku dla koni w dużej odległości od stajni. Zdarzają się sytuacje, kiedy droga koni na padok krzyżuje się z ogólnodostępnymi ulicami. Wypuszczanie koni na padok odbywa się w taki sposób, że w poprzek ulicy rozciąga się tymczasowe linki, dzięki którym konie przebiegną przez drogę w najkrótszy sposób. Stwarza to ogromne zagrożenie zderzenia konia z przejeżdżającym samochodem.

Poza błędami funkcjonalnymi przykładem błędu projektowego, który można zauważyć w halach jeździeckich szczególnie małych ośrodków jest brak lub niewłaściwe umiejscowienie band wewnątrz hali. Konstrukcja hali jeździeckiej opiera się na słupach, które najczęściej widoczne są od wewnętrznej strony pomieszczenia i wystają poza lico ściany. W sytuacji kiedy banda na hali jest niewłaściwie zamocowana, ma złe wymiary lub w ogóle jej nie ma – przejeżdżający na koniu jeździec może uderzyć się kolanem o wystający słup i narazić na poważną kontuzję ciała.

Do błędów projektowych, które mogą być powodowane przez czynniki ekonomiczne i brak świadomości w zakresie potrzeb koni, jest lokalizacja ośrodków jeździeckich na zbyt małych działkach. Konsekwencją tego jest brak miejsca na padoki lub tworzenie wybiegów, które są zbyt małe w stosunku do utrzymywanej w stajni liczby koni.

Innym błędem projektowym, który można zaobserwować w szczególności w stajniach sportowych jest całkowity brak wybiegów, padoków czy pastwisk dla koni. Pod pozorem dbania o bezpieczeństwo koni (możliwość nabycia kontuzji na padoku, w kontakcie z innymi końmi) zwierzęta trzyma się zamknięte w boksach.

Błędem projektowym jest również przetrzymywanie obornika w pobliżu głównego wejścia do stajni czy wjazdu do ośrodka jeździeckiego. Ten niezbędny element ośrodka jeździeckiego powinien być lokalizowany tak, aby nie był widoczny dla gości.

Najczęściej wypadki zdarzają się tam, gdzie najwięcej czasu spędzają konie, czyli w stajni. Zagrożenie będą powodowały wszelkie wystające i niezabezpieczone elementy znajdujące się w boksach i na korytarzu stajennym. W boksie mogą to być np. odstające elementy śrub na drzwiach, na które może wpaść spłoszony koń. Na terenie stajni, w korytarzu stajennym przy boksach umieszcza się wieszaki na siodła. Błędem projektowym jest montaż wieszaka na siodło, który nie jest składany. Rozłożony wieszak będzie powodował zagrożenie dla przebiegającego luzem konia, np. podczas sprowadzania zwierząt z padoku.

W starszego typu ośrodkach jeździeckich można spotkać ogrodzenie padoków wykonane z metalowych słupków. Jest to szczególnie niebezpieczne, ponieważ konie na padoku mogą wpaść w metalowy element ogrodzenia. Metalowe ogrodzenie może powodować znacznie więcej kontuzji niż jego drewniany lub plastikowy odpowiednik. Z tego samego powodu nie powinno grodzić się maneży przy użyciu metalowych elementów. Lepiej wykorzystać do tego celu ogrodzenia drewniane lub ze specjalnych taśm²⁵⁷ o odpowiednim przeznaczeniu.

Grodząc maneż należy pamiętać o odpowiedniej wysokości płotu. W niektórych ośrodkach jeździeckich można zaobserwować zbyt niskie ogrodzenie, na które spadający z konia jeździec może upaść. Upadek na ogrodzenie z góry będzie znacznie bardziej kontuzyjny dla jeźdźcy niż uderzenie od frontu w płaszczyznę przegrody.

Wiele z opisywanych powyżej zagrożeń i błędów w projektowaniu ośrodków jeździeckich doprowadziło do wypadków. Nie wszystkich wypadków na terenie ośrodków jeździeckich da się uniknąć, ale wielu z nich można zapobiegać projektując ośrodki jeździeckie w sposób przemyślany i zgodny z naturą koni, przewidując równocześnie możliwość i konsekwencje wystąpienia niebezpiecznych zachowań zarówno koni jak i ludzi.

4.5.1 Podsumowanie

Poddane analizie ośrodki jeździeckie zlokalizowane na terenie krakowskiego obszaru metropolitalnego, klasyfikowane są jako obiekty małe (5-10 koni), średnie (11-24 konie) i duże (powyżej 24 koni). Największą grupę ośrodków stanowią obiekty średniej wielkości. Zagęszczenie tego typu obiektów hippicznych można zaobserwować w północnej części Krakowa, a także poza granicami miasta, w gminach Michałowice, Zielonki, Wielka Wieś, Zabierzów. Do każdej wielkości ośrodka jeździeckiego przynależy odpowiednia infrastruktura.

Ośrodki jeździeckie znajdują się w zróżnicowanym stanie technicznym – od ośrodka, którego stan techniczny można ocenić na dostateczny – KKJK przy ul. Kobierzyńskiej w Krakowie, po ośrodek, którego stan techniczny jest bardzo dobry, np. RC Sosnowice.

Drugi z wymienionych ośrodków został zaprojektowany w przemyślany sposób, a inwestorzy i architekci byli świadomi potrzeb koni. Jest on także w znacznie lepszym stanie wizualnym niż KKJK.

Powodem złego stanu technicznego budynków zlokalizowanych w klubie przy ul. Kobierzyńskiej jest brak dostatecznych nakładów finansowych na ich modernizację i

---

²⁵⁷Jako ogrodzenie stosuje się specjalne, tzw. bezpieczne pasy ogrodzeniowe wzmocnione płótnem. Ogrodzenie stanowi 4-5 szerokich pasów z wytrzymałego materiału, który odkształca się pod dużym naciskiem. Koń wpadający na takie ogrodzenie nie ulegnie kontuzji, jak ma to miejsce w przypadku ogrodzeń z taśmy elektrycznej lub desek drewnianych.

utrzymanie ośrodka, a także fakt, że na stajnie zostały zaadaptowane budynki o pierwotnie innym przeznaczeniu. Mimo to, jazdy w KKJK cieszą się bardzo dużym zainteresowaniem, nawet po znaczących podwyżkach cen²⁵⁸ za lekcje jeździectwa.

Większość prywatnych ośrodków²⁵⁹ jeździeckich na terenie KOM utrzymana jest w bardzo dobrym stanie technicznym i wizualnym. Posiadają one równocześnie bogate zaplecze socjalne i noclegowe (szczególnie ośrodki duże, np. Zaczarowane Wzgórze w miejscowości Czasław).

Na stan ośrodka jeździeckiego i jakość jego infrastruktury składa się wiele czynników: wystarczające nakłady finansowe na realizację inwestycji i utrzymanie obiektów hippicznych, świadomość potrzeb koni i wiedza na temat specyfiki sportu jeździeckiego (lub chęć jej przyswojenia) ze strony inwestorów. Dalej można wymienić warunki ekonomiczne, panujące podczas realizacji inwestycji i uwarunkowania przestrzenne działek, na których realizuje się ośrodki jeździeckie.

Dodać też należy, że ośrodki jeździeckie pełnią bardzo wiele różnorodnych funkcji. Przede wszystkim obserwujemy stały wzrost zapotrzebowania, głównie młodzieży, na kontakt z końmi. Pomijając główne funkcje i zalety wynikające z jazdy konnej, wpływające na samopoczucie jeźdźców, procesy lecznicze w systemach hipoterapeutycznych itp. udowodniono, że kontakt z koniem w znacznym stopniu humanizuje osobowości ludzkie, zmniejsza agresję i sprawia, że człowiek staje się bardziej szlachetny.

Aby w pełni realizować różne cele, w tym edukacyjne, głównie młodzieży, ośrodki które mają być projektowane i realizowane, powinny posiadać (np. przemyślany układ funkcjonalny, gdzie poszczególne drogi technologiczne się nie krzyżują) z myślą o ich użytkownikach. Estetyka, dobra funkcja, zmuszają do utrzymywania dyscypliny i porządku, a co za tym idzie bezpieczeństwa. Rozwiązania dobrej architektury wpisującej się w krajobrazy rodzime, wyrabiają smak estetyczny i wrażliwość na piękno.

Takie wartości trzeba pielęgnować i promować przede wszystkim wśród młodzieży, aby eliminować, częste przykłady niekoleżeństwa, agresji, ale też poczucia alienacji w środowisku.

---

²⁵⁸ Znaczne (ok. 30%) podwyżki cen za lekcje jazdy konnej nastąpiły na przełomie 2022 i 2023 roku w porównaniu z latami 2018-2022.

²⁵⁹ Wszystkie ośrodki jeździeckie za wyjątkiem KKJK przy ul. Koberzyńskiej są ośrodkami prywatnych inwestorów. KKJK to obiekt państwowy.

5 LOKALIZACJA OŚRODKÓW JEŹDZIECKICH Z FUNKCJĄ REKREACYJNĄ I SPORTOWĄ W STRUKTURZE OSADNICZEJ

5.1 Przykłady rozwiązań ośrodków jeździeckich z wybranych miast europejskich i ich okolic w kontekście architektonicznym, planistyczno - przestrzennym i ekonomicznym. Porównanie z ośrodkami jeździeckimi zlokalizowanymi na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego

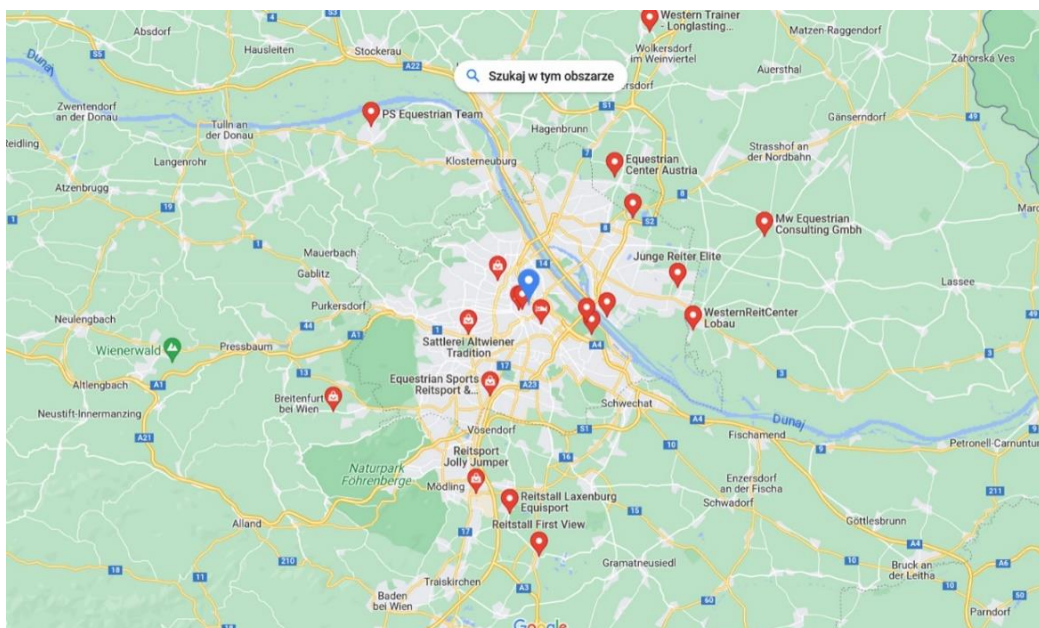
Problematyka lokalizacji ośrodków jeździeckich w zwartej strukturze miejskiej oraz na terenach obszarów metropolitalnych jest aktualna w wielu krajach Europy (zwłaszcza Europy Zachodniej). Obiekty hipiczne o różnym charakterze lokalizuje się w centrach miast, np. Berlinie, Amsterdamie czy Wiedniu. Często spotyka się pojedyncze budynki stajni w bardzo gęstej zabudowie śródmiejskiej – stacjonują w nich konie wykorzystywane jako zwierzęta zaprzęgowe w dorożkach, którymi przewozi się turystów po zabytkowych staromiejskich dzielnicach. Inne obiekty hipiczne spełniają funkcję rekreacyjną – w postaci szkółek jazdy konnej dla dzieci i dorosłych.

5.1.1 Austria - ośrodki jeździeckie w Wiedniu i najbliższym otoczeniu

W Wiedniu i jego najbliższym otoczeniu znajduje się kilkanaście ośrodków jeździeckich o różnym przeznaczeniu. Część z nich pełni rolę tymczasowych stajni dla koni wykorzystywanych w dorożkach. Zwierzęta w takich stajniach przebywają przez kilka miesięcy w roku, podczas tzw. wysokiego sezonu turystycznego.²⁶⁰ Po tym okresie są transportowane do ośrodków poza granicami miasta, gdzie mają dostęp do padoków i pastwisk.

---

²⁶⁰ Zazwyczaj jest to okres od maja do września, a także czas bożonarodzeniowy (grudzień).

Mapa 5.1 Wiedeń, Austria, zaznaczono istniejące ośrodki jeździeckie. Źródło: <https://www.google.com/maps>, [dostęp: 19.07.2023]

Na szczególną uwagę zasługuje ośrodek Western Reit Center²⁶¹ położony w miejscowości Lobau 20 km na wschód od centrum Wiednia, tuż przy granicy administracyjnej miasta. Centrum jazdy westernowej sąsiaduje z Parkiem Narodowym Donau-Auen. Na rozległym terenie ośrodka (ok. 60 tys. m²) zlokalizowane są zabytkowe budynki zaadaptowane na stajnie i pomieszczenia gospodarcze, a także nowoczesna infrastruktura treningowa – kryte ujeżdżalnie i tory jeździeckie, dostosowane do dyscypliny w stylu western.²⁶² Zwierzęta utrzymywane są w systemie boksowym oraz stajniach otwartych. Na obszarze obiektu uwzględniono lokalizację rozległych padoków dla zwierząt.

Ośrodek znajduje się w stosunkowo niedalekiej odległości od centrum miasta, ale równocześnie wystarczającej, aby zapewnić koniom spełnienie ich naturalnych potrzeb (dostęp do wybiegów, możliwość ruchu). Western Reit Center ma dobre połączenie komunikacją zbiorową z centrum Wiednia – zwiększa to dostępność ośrodka dla dzieci oraz osób nieposiadających własnego samochodu lub prawa jazdy.

5.1.2 Holandia – ośrodki jeździeckie w Amsterdamie i najbliższym otoczeniu

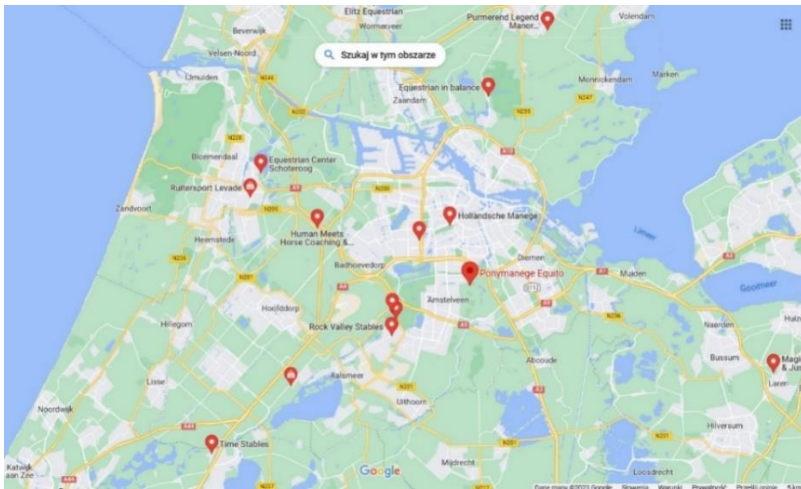
Ośrodek jeździecki Ponymanage Equito²⁶³ zlokalizowany jest 12 km w linii prostej od centrum Amsterdamu, a dojazd do niego komunikacją miejską zajmuje ok 40 minut. Ośrodek specjalizuje się w szkoleniu dzieci i młodzieży, a w stajniach stacjonują głównie kuce i małe konie. Uczestnikom szkoły jeździeckiej oferowane są zajęcia z woltyżerki oraz jazdy rekreacyjne i terenowe. Ośrodek położony jest w naturalnym otoczeniu przyrodniczym o wysokich walorach estetycznych. Przejazdźki konne odbywają się wzdłuż rzeki Amstel, przy której zlokalizowany jest ośrodek jeździecki. W najbliższym sąsiedztwie występuje również uporządkowana zabudowa domów jednorodzinnych oddzielona od Ponymanage Equito

²⁶¹ Źródło <https://www.wrc-lobau.at/>, [dostęp 20.07.2023].

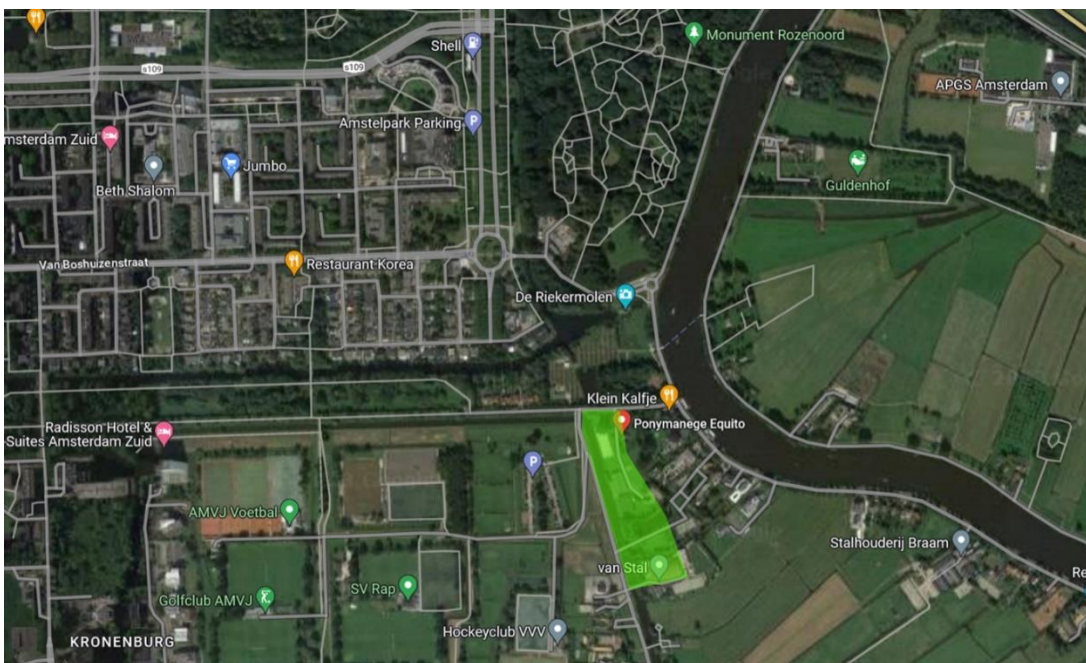
²⁶² Jeździecki styl western różni się od klasycznego angielskiego jeździectwa. Tradycyjne konkurencje westernowe to np. reining, trial (konkurencje techniczne) czy dyscypliny związane z łapaniem bydła.

²⁶³ Źródło <https://www.equito.nl/>, [dostęp 20.07.2023].

terenami zielonymi. Stanowi to zarówno izolację akustyczną jak i wizualną. Od południowej strony usytuowany jest uporządkowany park z oczkiem wodnym oraz inna infrastruktura rekreacyjno-sportowa – m in. boiska do gry w tenisa.

Mapa 5.2 Amsterdam, Holandia, zaznaczono istniejące ośrodki jeździeckie. Źródło: <https://www.google.com/maps>, [dostęp: 19.07.2023]

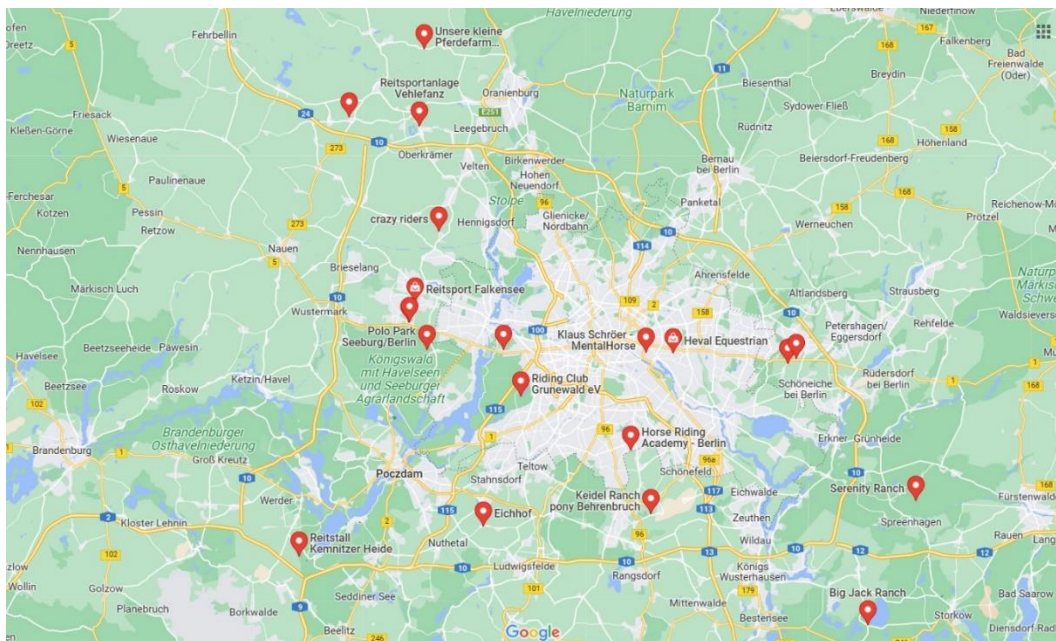

Mapa 5.3 Ośrodek jeździecki Ponymanege Equito na obrzeżu Amsterdamu oznaczony na zielono, zaznaczenie A. Kuśmierska. Źródło: <https://www.google.com/maps>, [dostęp: 19.07.2023]

5.1.3 Niemcy – ośrodki jeździeckie w Berlinie i najbliższym otoczeniu

Ośrodki jeździeckie, zgodnie z dokumentacją z powyższej mapy (mapa 5.4), rozmieszczone są zarówno w zwartej tkance miejskiej (np. ośrodek Horse Riding Academy) oraz nieco dalej, na terenach „styku” miasta z wsią w obszarach podmiejskich (np. Pferdehof Gericke).

Mapa 5.4 Berlin, Niemcy, na mapie zaznaczono istniejące ośrodki jeździeckie. Źródło: <https://www.google.com/maps>, [dostęp: 19.07.2023]

Najbliższe otoczenie tego ośrodka z obrzeża miasta stanowi uporządkowana zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna oraz przemysłowa – od północnej strony wybudowano kilka hal magazynowych.

Ośrodek wyposażony jest w krytą ujeżdżalnię, która w krajach Europy Zachodniej,²⁶⁴ w ośrodkach średnich i dużych²⁶⁵ jest standardem. Większość ośrodków posiada halę – nawet przy małych ośrodkach jeździeckich stawiane są niewielkie kryte ujeżdżalnie przeznaczone najczęściej do użytku własnego. Należy zaznaczyć, że lokalizacja ośrodka jest korzystna zarówno dla koni jak i jeźdźców – w najbliższym sąsiedztwie stajni występują rozległe połączone pola i łąki, które umożliwiają rekreacyjne wyjazdy w teren. Omawiany ośrodek przeanalizowano również pod kątem ekonomicznym i finansowym. Zaskakujący okazał się fakt, że koszt utrzymania konia w stajni za miesiąc Pferdehof Gericke w Niemczech jest taki sam jak w dobrym ośrodku jeździeckim w Polsce, np. KJK Michałowice.²⁶⁶

²⁶⁴ Analizie poddano ośrodki jeździeckie z Niemiec, Austrii i Holandii.

²⁶⁵ Według skali ustalonej przez A. Kuśmierską. Dokładny podział na ośrodki małe, średnie i duże został wprowadzony do celów niniejszej pracy (punkt 2.2.3).

²⁶⁶ Ośrodek Pferdehof Gericke ma podobne parametry funkcjonalne jak ośrodek KJK Michałowice.

Mapa 5.5 Ośrodek jeździecki Pferdehof Gericke na obrzeżu Berlina, oznaczony na zielono, zaznaczenie A. Kuśmierska. Źródło: <https://www.google.com/maps>, [dostęp: 19.07.2023]

W wymienionym ośrodku w Berlinie miesięczny koszt utrzymania zwierzęcia to 440 euro za miesiąc, a boks w KJK Michałowice to ok. 1600-2000 zł za miesiąc. Biorąc pod uwagę różnicę w zarobkach w Polsce i Niemczech jeździectwo okazuje się tańszym i bardziej dostępnym sportem dla naszych zachodnich sąsiadów.

5.1.4 Ośrodki jeździeckie w Bratysławie i terenach podmiejskich

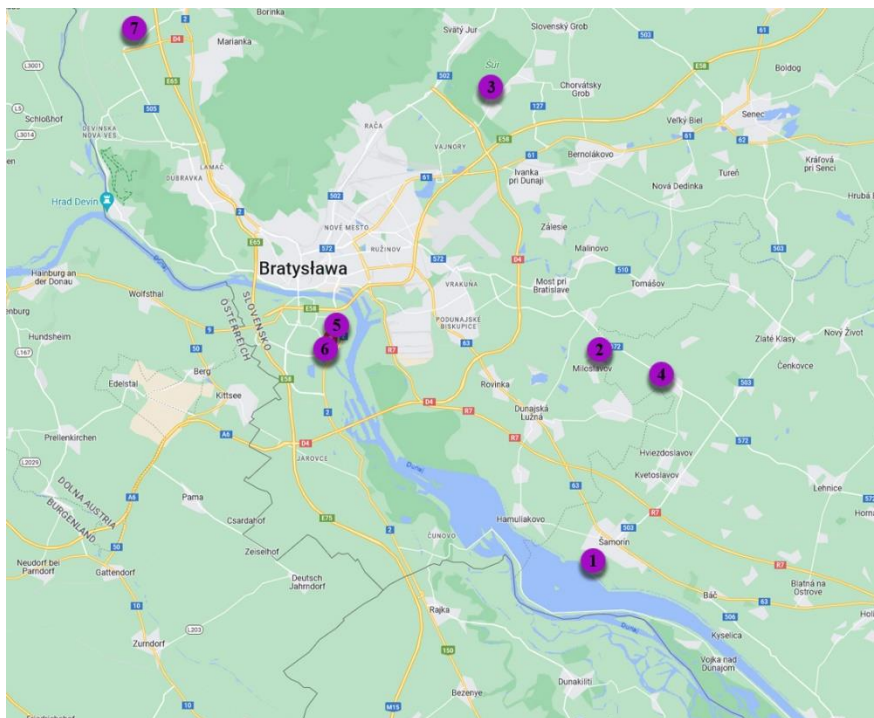
W ramach prowadzonych analiz, przebadano ośrodki jeździeckie znajdujące się na terenie Bratysławy i okolic. Stolica Słowacji (podobnie jak Kraków), wraz z przylegającymi gminami, tworzy obszar metropolitalny. Podzielony jest on na 5 okręgów administracyjnych – Bratysława od I do V oraz 17 gmin.²⁶⁷ Na przestrzeni ostatnich 10 lat w Bratysławie i okolicach zaobserwowano trend migracji demograficznej – suburbanizację.

Wyniki analiz ośrodków jeździeckich zostały porównane z badanymi obiektami hippicznymi Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, gdzie suburbanizacja²⁶⁸ również widoczna jest w ostatnich kilkunastu latach.

Badania obiektów przedstawionych w punktach 5.1.4.1 - 5.1.4.7 zostały wykonane w ramach grantu NAWA – Program wymiany osobowej studentów i naukowców w ramach współpracy bilateralnej – BPN/BIL/2021/1/00027. Wyjazd odbył się w listopadzie 2022r.

²⁶⁷ Źródło <https://www.bratislavaguide.com/pl/ludno-bratys-awy>, [dostęp: 20.07.2023].

²⁶⁸ B. Podhalański, *Kraj obrazu otwarty a suburbanizacja w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym*, „Науковий вісник НЛТУ України”, 2008, s. 45-49.

Mapa 5.6 Analizowane ośrodki jeździeckie na terenie Bratisławy i okolic. Opracowanie A. Kuśmierska, lipiec 2023, podkład mapy źródło: <https://www.google.pl/maps>, [dostęp: 20.07.2023].

1- X-Bionic Sphere, Dubová, 2254 33, 931 01 Šamorín-Čilistov, Słowacja , 2- Ing. Jozefína Jáchymová - Stajňa Plameň, Jazerná 224./10, 900 42 Miloslava, 3- Jazdecký areál ČiernaVoda, Pezinská 901/5, 900 25 Chorvátsky Grob-ČiernaVoda, 4- Hipoterapeutické centrum Hipony, Jozefínska ulica 711/12, 930 40 Štvrtok na Ostrove, 5- Občianske združenie Do Sedla, OZ Darkona, Starohájska 29, 851 02 Petržalka, 6 – Jazdecký areál ŠK Dunaj, Starohájska 3531, 851 02 Petržalka, 7- RS Team, Poľnýmlyn, 841 06 Záhorská Bystrica

5.1.4.1 X-Bionic Sphere, Dubová, 2254 33, 931 01 Šamorín-Čilistov, Słowacja

Ośrodek jeździecki w Samorinie²⁶⁹ jest jednym z najnowocześniejszych obiektów tego typu w Europie. Znajduje się około 25 km w kierunku południowo-wschodnim od centrum Bratisławy. Oprócz obiektów jeździeckich na terenie X-Bionic Sphere zlokalizowana jest również infrastruktura pływacka, gimnastyczna, dla sportów zespołowych i inna.

Część jeździeczą stanowią 2 kryte ujeżdżalnie, zespół stajni, w których łącznie znajduje się 684 boksów dla koni, 6 zewnętrznych placów do jazdy, 2 karuzele oraz szeroko rozbudowana infrastruktura towarzysząca (hotele dla zawodników i gości, restauracje i kawiarnie). Cały kompleks jest świetnie rozplanowany pod względem funkcjonalnym i estetycznym. Główne wejście zostało zaakcentowane dużą, wykonaną z metalu, rzeźbą biegnącego konia. Po lewej stronie od wejścia znajduje się dwukondygnacyjny budynek restauracji, z tarasu którego można oglądać treningi skoków odbywające się na jednym z zewnętrznych placów do jazdy.

Komunikacja pomiędzy bramą wejściową, a głównym reprezentacyjnym budynkiem ośrodka (halą jeździeczą) zaplanowana została w jednej osi tak, aby wchodzący na teren gość czy zawodnik w pierwszej kolejności zobaczył krytą ujeżdżalnię o wysokich walorach estetycznych.

²⁶⁹ Ośrodek X- Bionic Sphere, <https://www.x-bionicsphere.com/>, [dostęp 20.07.2023].

Cały kompleks utrzymany jest w podobnej koncepcji materiałowej i kolorystycznej – jako wykończenie zastosowano elementy pochodzenia naturalnego – drewno oraz kamień. Przy bocznych ścianach zewnętrznych hali użyto także ciemnobrązowej blachy na rąbek stojący, która w połączeniu z dużymi przeszkleniami na ścianach szczytowych nadaje budynkowi nowoczesny wygląd. Konstrukcja hali opiera się na wiązarach z drewna klejonego, pomalowanych na ciemnobrązowy kolor, który świetnie koresponduje z wykończeniem zewnętrznym budynku. Wewnątrz zainstalowano nowoczesny system mechanicznych rolet i wentylatorów sterowanych zdalnie, co daje możliwość dostosowania ich układu do panujących na zewnątrz warunków atmosferycznych.

Ośrodek jeździecki w Samorinie jest obiektem klasy światowej, spełniającym wymagania Międzynarodowej Federacji Jeździeckiej w konkurencjach skoków przez przeszkody i ujeżdżenia. Jednak przy takiej klasy obiekcie nie przewidziano padoków dla koni.

Brak pastwisk czy wybiegów zaczyna być niestety światową tendencją projektową dla wysokiej klasy obiektów sportowych, w których konia traktuje się jako sportowca zapominając równocześnie, że jest on zwierzęciem stepowym, które w naturalnych warunkach stale się przemieszcza. Należy pamiętać, że utrzymywanie tych zwierząt przez większość czasu w zamkniętych w boksach jest niezgodne z ich naturą i po dłuższym czasie będzie destrukcyjnie wpływać na ich psychikę.

Rycina 5.1 Zdjęcia ośrodka jeździeckiego Samorin k. Bratysławy. Fot. A. Kuśmierska, 2023

5.1.4.2 Ing. Jozefína Jáchymová - Stajňa Plameň, Jazerná 224/10, 900 42 Miloslava

Stajnia „Plameň” zlokalizowana jest ok. 20 km w kierunku północno-wschodnim od centrum Bratysławy. Dojazd do ośrodka stanowi szutrowa droga, utrzymana w niedostatecznym stanie (powierzchnia drogi jest nierówna, utrudnia poruszanie się po niej zarówno samochodem jak i rowerem), dodatkowo ulica nie jest w żaden sposób oświetlona, co powoduje, że w godzinach popołudniowych, w okresie jesienno-zimowym dostępność tego obiektu dla młodszych dzieci będzie z tego powodu utrudniona. Obiekt ogrodzony jest wysokim betonowym płotem o niskich walorach estetycznych.

Na ośrodek składa się kilka budynków stajni, hala i budynki gospodarcze zlokalizowanych w sposób przypadkowy – ustawione są w różnych kierunkach i pod wieloma kątami. Materiały wykończeniowe obiektów są różne – cegła, tynk, drewno, pcv. Wchodząc na teren obiektu odnosi się wrażenie chaosu i braku uporządkowania architektonicznego. Część obiektów znajduje się w niedostatecznym stanie technicznym, inne, np. hala w stanie dobrym. Ośrodek oferuje jazdy sportowe, rekreacyjne oraz pensjonat dla koni. Łącznie na terenie „Plameň” jest 48 boksów z czego 33 zajmują konie prywatne (w pensjonacie), a 15 konie pracujące w rekreacji – własność stajni.

Budynki stajni i hali zrealizowano w konstrukcji mieszanej – częściowo murowanej, a częściowo drewnianej, kryte są dachami dwuspadowymi i jednospadowymi. W budynkach stajni - murowanych (na terenie obiektu zlokalizowano również otwarte stajnie tzw. angielskie), uwzględniono 2 rodzaje przeszkleń – okna z luxferów oraz okna z klasycznymi szybami. W jednym i drugim przypadku dają one zbyt mało światła. Z tej przyczyny w stajni panuje półmrok nawet przy słonecznej pogodzie.

Rozległe padoki i pastwiska dla koni wydzielono po przeciwnej stronie drogi dojazdowej. Po przeprowadzeniu inwentaryzacji i wizji lokalnej w ośrodku stwierdzono, że przebywające tam konie utrzymane są w bardzo dobrej kondycji. Zwierzęta przebywające w Stajni „Plameň” większość każdego dnia spędzają na dostępnych pastwiskach i padokach – zgodnie z ich naturalnymi potrzebami.

5.1.4.3 Jazdecký areál Čierna Voda, Pezinská 901/5, 900 25 Chorvátsky Grob-Čierna Voda

Ośrodek jeździecki „Čierna Voda”²⁷⁰ położony jest ok. 17 km w kierunku północno-wschodnim od centrum Bratysławy. Wewnątrz kompleksu zrealizowano 2 place do jazdy ogrodzone niskim betonowym murkiem. Jedna ze stajni swoim dłuższym bokiem przylega do ściany krytej ujeżdżalni, przekrytej dachem jednospadowym. Jest to nietypowe rozwiązanie dla hal jeździeckich. Dodatkowo 3 z 4 ścian hali są półotwarte, ponieważ obiekt nie posiada przeszkleń. Z tego powodu w hali, w wietrzne dni odczuwalna jest niższa temperatura niż w jej odpowiednikach ze ścianami pełnymi lub z oknami, natomiast w dni, kiedy temperatura powietrza jest wysoka półotwarte przegrody zapewniają stały dostęp powietrza i przewiew. Podłoże hali nie zamaraża dzięki usytuowaniu stajni tuż przy hali, ponieważ konie, stojąc w boksach, wytwarzają swymi ciałami ciepło. Nad wspomnianą stajnią znajduje się magazyn

²⁷⁰ Źródło <https://furioso.sk/>, [dostęp 20.07.2023].

słomy i siana.

Druga stajnia posiada inny układ funkcjonalny – dostęp do boksów zapewnia 7 odrębnych wejść, w każdej z części zaprojektowano 8 miejsc dla koni. Budynki szatni, biura i pomieszczeń socjalnych oraz budynku gospodarczego zlokalizowano w północnej części całego kompleksu.

Architektura obiektów zrealizowana jest w mieszanych systemach konstrukcyjnych – stajnie to budynki murowane z pustaków żuźlowych, halę wzniesiono w systemie konstrukcji stalowej z elementami drewnianymi, a pozostałe budynki zbudowano z cegły pełnej. Obiekty wykończono w zróżnicowany sposób – użyto różnych materiałów, faktur i kolorów.

Pod względem wizualnym i estetycznym ośrodek nie jest spójny, a poszczególne budynki nie nawiązują do siebie charakterem. Na terenie „Čierna Voda” uwzględniono tylko jeden niewielki padok dla koni, który rzadko jest wykorzystywany. Do pozytywnych cech tego ośrodka należy natomiast zaliczyć położenie w atrakcyjnej wizualnie okolicy. Otaczają go rozległe panoramy pól, lasów i pobliskiego jeziora. Ośrodek oferuje klientom pensjonat dla koni, szkołę jeździecką, a także jazdy rekreacyjne oraz przejażdżki bryczką w otwartej przestrzeni pośród naturalnych krajobrazów.

Rycina 5.2 Ośrodek jeździecki „Čierna Voda” zlokalizowany k. Bratysławy. Fot. A. Kuśmierska, 2023

5.1.4.4 Hipoterapeutické centrum Hipony, Jozefínska ulica 711/12, 930 40 Štvrtok na Ostrove

Ośrodek jeździecki Hipoterapeutické centrum Hipony²⁷¹ zlokalizowany jest ok. 30 km na

²⁷¹ Źródło <http://www.hipony.sk/aboutus.html>, [dostęp 20.07.2023].

wschód od centrum Bratysławy. Ośrodek ten klasyfikowany jest jako mały – w stajni mieści się 5 boksów dla koni. Dodatkowo bezpośrednio przy stajni umiejscowiono halę jeździecką, wyposażoną w specjalny podnośnik, który pomaga w wsiadaniu na konia osobom o ograniczonych zdolnościach ruchowych (sparaliżowanym, poruszającym się na wózkach inwalidzkich).

Halę zbudowano w systemie konstrukcji stalowej. Obok stajni znajduje się niewielki padok dla koni. Wszystkie 4 mieszczące na terenie ośrodka konie należą do właścicielki ośrodka. Hipoterapeutické centrum Hipony oferuje hipoterapię dla dzieci i dorosłych niepełnosprawnych ruchowo i/lub psychicznie oraz zajęcia dla zdrowych dzieci. Lekcje odbywają się na hali jeździeckiej lub w formie spacerów na koniach po okolicy. Ośrodek otaczają rozległe pola, łąki, a także skupiska leśne.

Wejście do ośrodka Hipony jest utrudnione ze względu na to, że obiekt został zaprojektowany jako część zamkniętego ośrodka domów jednorodzinnych. Aby dostać się do stajni z publicznej drogi, należy wjechać przez bramę (zazwyczaj zamkniętą) na osiedle prywatnych budynków i po przejechaniu całego osiedla można w końcu dotrzeć do opisywanego centrum hipoterapii.

5.1.4.5 Občianske združenie Do Sedla, OZ Darkona²⁷², Starohájska 29, 851 02 Petržalka

Ośrodki znajdują się ok. 7 km na południe od centrum Bratysławy. Są to sąsiadujące ze sobą obiekty, zlokalizowane w południowo - zachodniej części toru wyścigowego Petržalka Racecourse²⁷³. W ostatnich latach wyścigi konne straciły wiele na popularności i część infrastruktury znajdującej się na terenach tego typu obiektów stoi nieużytkowana. Tak też było w przypadku Petržalka Racecourse. Nieużywane stajnie, w których wcześniej przebywały konie wyścigowe zaadaptowano dla koni wykorzystywanych w rekreacji, hipoterapii i tzw. małym sporcie.

OZ Drakona funkcjonuje również jako centrum pomocy dzieciom i młodzieży w zakresie leczenia uzależnień. Zajęcia jazdy konnej, prace stajenne i przebywanie na terenie ośrodka jest połączone z zajęciami resocjalizacji. Klub ten posiada odrębne stajnie i osobny plac do jazdy. Na terenie obiektów nie ma hali do jazdy – podczas niesprzyjającej pogody, tj. deszczu lub zamrożonego podłoża, lekcje jazdy konnej są odwoływane, co znacząco utrudnia funkcjonowanie obiektów w porze jesienno-zimowej.

Ośrodek Občianske združenie Do Sedla wyposażony jest w stajnie różnego typu – począwszy od stajni murowanych zlokalizowanych w centralnej części obiektu, po stajnie o konstrukcji stalowej, a kończąc na prowizorycznych schronieniach dla koni w zaadaptowanych na ten cel blaszanych garażach (co jest niestety nie do zaakceptowania z punktu widzenia warunków sanitarnych dla koni). Kilka stajni ma bardzo estetyczne wykończenie z naturalnej deski dębowej, pomalowanej na ciemnobrązowy kolor, a część pozbawiona jest jakiegokolwiek wykończenia i znajduje się w zaledwie dostatecznym stanie technicznym. Obiekt położony jest przy zbiegu ruchliwych ulic Starohájskiej i Kultikovej, ogrodzony wysokim płotem w formie przeziernej metalowej siatki. Konie posiadają niewielkie kwatery zewnętrzne, na które wyprowadzane są każdego dnia. Ośrodek otacza zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i jednorodzinna, a także tereny rekreacyjne, porośnięte drzewami.

²⁷² Źródło <http://darkona.sk/>, [dostęp 20.07.2023].

²⁷³ Źródło <http://www.racingtv.com/racecourses/bratislava>, [dostęp 20.07.2023].

Dostęp do obu ośrodków jest znacznie utrudniony – klienci czy jeźdźcy muszą najpierw wejść na teren wyścigów konnych główną bramą i przejść ok. 500 metrów w kierunku południowo-zachodnim. Przed wewnętrznymi bramami do OZ Drakona i Občianske združenie Do Sedla zlokalizowany jest parking dla kilkunastu samochodów. Dostęp do niego również jest utrudniony ze względu na to, że brama główna do Petržalka Racecourse jest zazwyczaj zamknięta. Wstęp na teren OZ Drakona i Občianske združenie Do Sedla mają tylko osoby zatrudnione w obiektach lub umówione na lekcje jazdy konnej. Przy takich uwarunkowaniach obiekty są całkowicie niedostępne dla osób postronnych.

5.1.4.6 Jazdecký areál ŠK Dunaj, Starohájka 3531, 851 02 Petržalka

Ośrodek jeździecki znajduje się ok. 8 km na południe od centrum Bratysławy i jest oddalony zaledwie ok. 800 metrów od opisywanych powyżej OZ Drakona i Občianskezdruženie Do Sedla. Na terenie kompleksu znajduje się ogólnodostępna restauracja, klinika weterynaryjna (dla koni jak również małych zwierząt) i infrastruktura jeździecka – stajnie, zewnętrzny plac do jazdy oraz kryta ujeżdżalnia i budynki gospodarcze. Hala zrealizowana jest w typie obiektu namiotowego (kryta białą plandeką), w konstrukcji stalowej – wiązary. W obiekcie odbywają się zajęcia szkółki jeździeckiej dla początkujących i zaawansowanych, a także zawody jeździeckie rangi towarzyskiej i regionalnej. Stajnie w ostatnich latach zostały odnowione. Obecnie wykończone są białym tynkiem, a elewacja posiada ozdobne elementy z cegły i naturalnego drewna.

Dostęp do ośrodka – podobnie jak do opisywanych wcześniej OZ Drakona i Občianske združenie Do Sedla jest znacznie utrudniony, obiekt w całości ogrodzono wysokim płotem. Wejście odbywa się przez główną bramę i furtkę, która dla osób postronnych jest zamknięta.

Oprócz zajęć rekreacyjnych i sportowych ośrodek oferuje również pensjonat dla koni. Na terenie SK Dunaj występują niewielkie padoki dla koni, na które zwierzęta wyprowadzane są pojedynczo. Układ funkcjonalny jest zwarty i przemyślany – obiekty infrastruktury jeździeckiej – stajnie z placem zewnętrznym i halą usytuowano w niewielkich odległościach od siebie – co znacznie ułatwia ich użytkowanie. SK Dunaj jest obiektem klasyfikowanym jako średni. Wyposażony jest w około 40 boksów dla koni o dobrym standardzie, które spełniają podstawowe wymagania zwierząt w zakresie bezpieczeństwa.

Z kolei do wszystkich 3 powyższych ośrodków zapewniony jest bardzo dobry dojazd z centrum Bratysławy, ze względu na niewielką odległość, a także kursującą regularnie komunikację miejską. Jeden przystanek autobusowy jest zlokalizowany ok. 150 metrów od SK Dunaj, drugi natomiast ok. 200 metrów od głównej bramy wejściowej „Petržalka Racecourse”.

5.1.4.7 RS Team²⁷⁴, Poľnýmlyn, 841 06 Záhorská Bystrica

Ośrodek znajduje się na granicy Bratysławy i Zahorskiej Bystricy, około 20 km w kierunku północnym od centrum stolicy Słowacji. Obiekt klasyfikowany jest jako duży. Na jego infrastrukturę jeździecką składa się kilka stajni mieszczących ponad 80 koni.

Do RS Team przynależą rozległe tereny, na których zlokalizowano przestronne padoki dla koni.

²⁷⁴ Źródło <https://www.rsteamtrophy.sk/sk/>, [dostęp 20.07.2023].

W dniu przeprowadzenia wizji lokalnej obiektu wszystkie konie znajdowały się na padokach, w stajniach natomiast trwało sprzątanie boksów. W ośrodku odbywają się w sezonie letnim zawody sportowe w konkurencji skoków przez przeszkody w kategorii towarzyskiej i regionalnej. Przy głównym placu znajduje się trybuna dla widzów.

Dostęp do ośrodka z pozoru jest łatwy – brama wjazdowa jest otwarta – wszędzie jednak widnieją tabliczki informujące o zakazie wstępu. Podobne zakazy znajdują się również na stajniach, na bramie, wejściu do restauracji/kawiarni. Kawiarenka funkcjonuje jedynie w sezonie letnim, kiedy rozgrywane są zawody.

Przy ośrodku znajduje się hotel z restauracją. Na terenie ośrodka znajdują się też inne zwierzęta (ich wybiegi zlokalizowane są od strony wjazdu do ośrodka) np. lamy, króliki i kury. Pod względem funkcjonalnym ośrodek sprawia wrażenie nieuporządkowanego – ale należy też wspomnieć, że jest w nim kilka budynków, które są nowe, estetycznie wykonane i wpisujące się w lokalny krajobraz – głównie są to pomieszczenia spełniające funkcje obiektów gospodarczych i socjalnych.

Rycina 5.3 Ośrodek jeździecki zlokalizowany na granicy Bratysławy i Zahorskiej Bystricy.
Fot. A. Kuśmierska, 2023

5.2 Relacje pomiędzy miastem a wsią – kontekst architektoniczno-przestrzenny

Planując lokalizację nowej architektury, należy przeanalizować szereg uwarunkowań. Architektura powinna być funkcjonalna, użytkowa, spełniać określone potrzeby odbiorcy. Te aspekty wydają się być oczywiste, ale w ogólnej ocenie mają wartość priorytetową. Drugą,

mniej oczywistą grupą czynników „dobrej” architektury, jest konieczność wpisania jej w kontekst miejsca, zachowując spójność przestrzeni, z jednoczesnym dostosowaniem nowo projektowanych czy modernizowanych obiektów do lokalnego archetypu²⁷⁵. Temat jest niezwykle obszerny z tego względu autorka stara się przedstawić go w skrócie, umożliwiając czytelnikowi zrozumienie podstawowych czynników kształtujących przestrzeń urbanistyczną w miastach, a ruralistyczną na terenach wsi.

W nazewnictwie „urbanistyka” – oznacza planowanie przestrzenne terenów miejskich, a „ruralistyka” – określa planowanie przestrzenne obszarów wiejskich. Niestety taki podział coraz częściej staje się niewidoczny, szczególnie w strefach podmiejskich oraz aglomeracjach miejskich. (...).

Wzajemne kontakty mieszkańców miast i wsi sprzyjają integracji społecznej. Natomiast w sensie planistyczno-urbanistycznym tworzą nowe sytuacje i wyzwania. W strefach podmiejskich widoczne są zmiany w sposobie użytkowania ziemi i pracy na roli. Uwidacznia się malejący udział procentowy ludności wiejskiej w stosunku do ogólnej liczby ludności badanego regionu. Szybko zachodzące zmiany w obecnej rzeczywistości naszego kraju spowodowały, że wiele działań w zakresie planowania przestrzennego i powinności dbania o estetykę architektury wymknęły się spod kontroli.²⁷⁶

Cytat pochodzi z artykułu z 2007 roku, ale wydaje się, że nie stracił nic na aktualności. Ten sam autor w innym artykule wypowiada się w następujący sposób.

Zróznicowany charakter problemów architektoniczno-przestrzennych dotyczy większości terenów naszego kraju. Negatywne zjawiska architektoniczne i przestrzenne stanowią motywację do szukania rozwiązań w zakresie ratowania przestrzeni wiejskiej i miejskiej oraz poprawy estetyki architektury w najskuteczniejszy i optymalny sposób. Stwierdza się, że obraz polskich miast i wsi zmienił się nie tylko w sensie przestrzennym, ale zasadniczo „przeobraził się ich styl” architektoniczny. W przypadku terenów wiejskich, które stanowią ponad 85% powierzchni kraju, wyżej sygnalizowane zjawiska są drastycznie widoczne. W szczególności tereny o unikalnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych uległy masowej deformacji estetycznej i degradacji ekologicznej²⁷⁷.

Czym to jest spowodowane ?

We współczesnym świecie zachłanność człowieka, nastawienie na ciągle zyski (trafniej rzecz ujmując etycznie – ludzka chciwość) i tworzone w ślad za tym wszelkie „biznesy” sprawiają, że powierzchnia tych naturalnych przestrzeni stale się zmniejsza.

Sprawcą tych – najczęściej dramatycznych – przekształceń przyrody na przestrzenie i krajobrazy antropogeniczne jest człowiek ze swoją coraz bardziej wyrafinowaną cywilizacją. Przekształcenia te zachodzą nawet w miejscach, które powinny być poddane szczególnej ochronie (jak np. parki narodowe, rezerваты przyrody itp.)²⁷⁸.

---

²⁷⁵H. Mełges *Pozamiejski obraz przestrzenno-architektoniczny Małopolski wczoraj i dziś (wybrane problemy)*, op. cit., s. 189-199.

²⁷⁶H. Mełges, *Architektoniczna strefa przejściowa między miastem a wsią (na wybranych przykładach aglomeracji śląskiej i krakowskiej)*, Czasopismo Techniczne, z. 1-A, 2007, s. 126.

²⁷⁷H. Mełges, *Architektura budynków mieszkalnych na terenach wiejskich (na podstawie własnych doświadczeń)*, Środowisko Mieszkaniowe, t.7, 2009.

²⁷⁸H. Mełges, *Z rozważań o planowaniu przestrzeni wiejskiej na przykładzie Małopolski*, Teka Komisji Urbanistyki i Architektury PAN, XLVIII, 2020, s. 253.

Na terenach wiejskich możemy zaobserwować bardzo duży stopień degradacji tkanki przestrzennej. Czynnikiem tego zjawiska jest wiele – zaczynając od uwarunkowań historycznych, przez czynniki ekonomiczne, a kończąc na wąskiej świadomości społecznej dotyczącej planowania przestrzennego i ogólnego poczucia estetyki. Jeden z przykładów wprowadzenia do przestrzeni wspólnej obiektów o niskiej wartości estetycznej przytacza H. Mełges.

W kontekście poczucia niepewności co do jutra oraz dochodzenia do głosu instynktu przetrwania (jako siły biologicznej) powstały na tle różnic liczne konflikty, a także wyzwały się specyficzne dążenia (np. wznoszenia prywatnych budynków za wszelką cenę, niejednokrotnie z byle jakich materiałów i projektów lub bez projektów).²⁷⁹

Takie zjawisko można zaobserwować w wielu miejscach Polski, także na obszarze Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego. Konkretna granica miasta i wsi (poza granicą administracyjną), w kontekście planowania przestrzennego częściowo zanikła lub jest zupełnie niewidoczna.

Sytuację architektury terenów podmiejskich w trafny sposób opisuje N. Przesmycka. *Krajobraz terenów podmiejskich, jaki wyłania się w dzielnicach obrzeżnych, na przedmieściach i w gminach ościennych dużych miast, jest wynikiem zjawiska suburbanizacji. Architektura jest wypadkową „indywidualizmu”, chęci zaimponowania, wyróżnienia się lub oszczędności na etapie budowy. Zmiany w tradycyjnym krajobrazie kulturowym dotknęły również problemu zieleni przydomowej, tak tradycyjnej dla polskiej architektury.²⁸⁰*

Co zatem można zrobić ?

Przestrzeń powinno się kształtować w oparciu o autentyczność miejsca, odniesienie do warunków środowiskowych, kulturowych i społecznych.²⁸¹

Planując architekturę należy poznać otaczającą, przeznaczony na zabudowę teren, przestrzeń i ukształtowanie terenu, a w wielu przypadkach także zrozumieć zastany stan architektoniczno-przestrzenny. Tereny poza Krakowem charakteryzują się w większości przypadków nieuporządkowaną zabudową. Budynki mają różne gabaryty, kąty dachu, wykończenia materiałowe. Wpływ na taki stan wywierają m.in. uwarunkowania administracyjne. Tereny pokryte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego częściowo definiują wygląd nowej i modernizowanej zabudowy. Plany dopuszczają jednak szeroki zakres możliwości, np. wiele z nich pozwala realizować zarówno dachy wielospadowe jak i dwuspadowe, zezwala na różne wykończenia materiałowe i kolorystyczne. Efekty takich działań widoczne są na terenie całego KOM. O problemach z MPZP pisze H. Mełges:

Generalnie można zauważyć, że w wielu aktualnie zatwierdzonych planach zagospodarowania przestrzennego w sposób nieuzasadniony zarezerwowano pod nową zabudowę za dużo przestrzeni w stosunku do liczby mieszkańców określonych miejscowości. Taka sytuacja, będzie sprzyjała postępującemu rozproszaniu zabudowy z konsekwencjami ekonomicznymi,

²⁷⁹H.Mełges, *Szkodnictwo w architektoniczne w krajobrazie wsi i małych miast na przykładzie Polski Południowej*, Studia Krajobrazowe, nr spec., 2016.

²⁸⁰ N. Przesmycka, *Kierunki rozwoju budownictwa jednorodzinnego w Polsce na tle tendencji europejskich*, Budownictwo i Architektura, nr 11, 2012, s. 30-33.

²⁸¹ A. Jaszczak, J. Hernik, *Potencjał krajobrazów kulturowych podstawą kreacji przestrzeni rekreacyjnej, Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, Polska Akademia Nauk, O. Kraków, Komisja Technicznej Infrastruktury Wsi, nr 3/II, 2012.

związanymi z zabezpieczaniem dla niej infrastruktury technicznej. Ze względów głównie estetycznych dla budownictwa jednorodzinnego wiejskiego ograniczono wysokości budynków, mierząc od podłoża do kalenicy budynku. Wyznaczono kąty nachylenia dachów, określono rodzaje stosowanych materiałów wykończeniowych oraz kolorystyki dla zespołów budynków itp. Pomimo tych zabiegów w praktyce już pojawiają się różnego rodzaju precedensy.²⁸²

Cytowany fragment pochodzi z artykułu dotyczącego zabudowy mieszkaniowej, która w większości przypadków jest najbliższym sąsiedztwem ośrodków jezdniekich. Z tego powodu jej analiza jest niezbędnym elementem procesu projektowego infrastruktury jezdniekiej. Na terenie ośrodków jezdniekich często lokalizuje się budynki o funkcji mieszkalnej (dla właścicieli obiektu lub mieszkającej na terenie obsługi); obiekty gospodarcze i hotelowe, które kubaturą zbliżone są do otaczających domów.

Wiele analizowanych ośrodków jezdniekich znajdujących się na terenie KOM i innych miast europejskich posiada na swoim terenie lub w najbliższym sąsiedztwie budynki zabytkowe. Czasem ośrodek jezdnieki położony jest na terenie zabytkowego parku lub innego większego założenia. Proces rewitalizacji obiektów tego typu powinien zostać rozpoczęty od przeprowadzenia analiz architektoniczno-przestrzennych bliższego i dalszego otoczenia również w szerszym kontekście, np. regionalnym.

*Realizując obiekty o różnym przeznaczeniu na terenie miast zabytkowych, należy uwzględnić kontekst miejsca. Wskazane jest, aby w procesie projektowym nawiązywać architektonicznie do lokalnych archetypów. Niezmiernie istotnym czynnikiem jest wprowadzanie umiejętnego doboru materiałów wykończeniowych oraz kolorystyki.*²⁸³

Nawiązanie do lokalnego archetypu wydaje się być z punktu widzenia architektoniczno-planistycznego niezbędnym elementem procesu projektowego wartościowej (w rozumieniu estetycznym, funkcjonalnym i użytkowym) architektury.

Jednocześnie nowoprojektowana oraz przebudowywana infrastruktura powinna być planowana i realizowana w taki sposób, aby spełniała potrzeby współczesnego użytkownika. Według autorki istotne jest wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w skali architektonicznej, w aspekcie konstrukcyjnym i w szerszym zakresie dotyczącym planowania w skali regionalnej (choćby w skali metropolii,²⁸⁴ w tym także metropolii krakowskiej²⁸⁵). Najważniejsze aspekty, na które należy zwrócić uwagę to kwestie komunikacyjne²⁸⁶ (transportowe), a także efektywność energetyczna nowoprojektowanych obiektów i systemów połączona z działaniami ekologicznymi i zrównoważonym rozwojem.

Jednym z najważniejszych elementów zrównoważonego rozwoju jest maksymalizacja efektywności energetycznej realizowanych obiektów. Jak pisze B. Podhalański

---

²⁸² H. Mełges, *Budownictwo mieszkaniowe na polskiej wsi (refleksje ruralisty)*, Czasopismo Techniczne, 1-A, 2015.

²⁸³ H. Mełges, *Zagadnienia techniczno-budowlane i architektoniczne modernizowanych rozbudowywanych różnych obiektów na terenie Krakowa*, Czasopismo Techniczne, 2-A, 2011, s. 343.

²⁸⁴ B. Podhalański, *Centrum Metropolii a centrum Miasta*, Czasopismo Techniczne, 4-A, 2008.

²⁸⁵ B. Podhalański, *Can Metropolitan Region Not Be Innovative?*, Mater. Sci. Eng., 2019, s. 5-7.

²⁸⁶ B. Podhalański, E. Arvay-Podhalańska, *Krakowski obszar metropolitalny – ekologia przestrzeni śródmiejskich*, op. cit., s. 92-93.

Maksymalizacja efektywności energetycznej obiektu, staje się niezbędnym elementem projektowania. Wynikający z zestawienia dwu składowych sumy energii niezbędnej do funkcjonowania samego budynku i jego użytkownika, zoptymalizowany scenariusz energetyczny pozwoli na prognozowanie zapotrzebowania na energię, a także przyszły jej koszt. W skali metropolitalnej, przy dziesiątkach milionów obiektów, setkach milionów użytkowników oraz odległościach generujących kosztowny transport, konsumowane są ogromne ilości energii. Niezbędne jest poszukiwanie nowych technologii i sposobów minimalizowania jej zużycia, dla którego to celu inteligentne sterowanie systemowe wydaje się posiadać już obecnie wystarczające predyspozycje.²⁸⁷

Analizując czynniki kształtujące układy urbanistyczne w miastach i na obszarach wiejskich należy również zwrócić uwagę na niezwykle istotne, a często pomijane, czynniki społeczne. W ciągu kilkunastu ostatnich lat na terenie KOM można zaobserwować rozrost tkanki mieszkalnej poza granicami miasta. W ościennych gminach w ostatnich latach powstało bardzo dużo nowych zabudowań jednorodzinnych – domów wolnostojących, a także w zabudowie bliźniaczej i szeregowej.

Należy zastanowić się nad odpowiedzią na pytanie: dlaczego coraz większa grupa ludzi chce mieszkać poza granicami miasta, poza zwartą tkanką urbanistyczną. Po przeanalizowaniu literatury poruszającej tą tematykę, można stwierdzić, że wielu mieszkańcom miast brakuje tzw. krajobrazu otwartego i rozległych obszarów zielonych.

Rozpatrując zjawisko suburbanizacji na przykładzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego w aspekcie krajobrazu otwartego – można założyć, że jednym z istotnych czynników przemawiających za podjęciem decyzji o opuszczeniu przez dotychczasowych mieszkańców strefy miejskiej jest chęć zamieszkania w otoczeniu zieleni, w kontakcie z krajobrazem otwartym, w znacznie mniejszym stopniu zurbanizowanym. Miasto metropolitalne jawi się w tym kontekście w pewnym sensie negatywnie, jako organizm "eksportujący" najbardziej (z punktu widzenia rozwoju) wartościową ekonomicznie dla siebie grupę mieszkańców do terenów przyległych, dodając terenom tym w ten sposób potężny impuls rozwojowy.²⁸⁸

Podsumowując można powiedzieć, że każda realizowana architektura powinna być wynikiem wielu przeprowadzonych badań, zarówno w skali architektonicznej jak i ruralistycznej (wsi) i urbanistycznej (miasta). Są to działania niezbędne, ponieważ realizowane obiekty powinny uwzględniać kontekst miejsca i odnosić się do terenów otaczających i lokalnych archetypów. Aby realizować ośrodki jeździeckie na terenie wsi, miasta czy obszarach wzajemnie się przenikających, należy przeprowadzić szereg analiz, poznać otoczenie i zrozumieć jego genezę.

5.3 Przestrzeń wsi jako zaplecze produkcji żywności dla zwierząt i ludzi

Stajnie zaopatrują się w podstawową żywność dla koni (siano, owies) i ściółkę (słoma) na różne sposoby. Właściciele albo kupują siano, słomę i owies od zewnętrznych producentów (okolicznych rolników), albo uprawiają własne pola. Ten drugi sposób zapewnia stajniom niezależność. Takie rozwiązanie ma kilka zalet, przede wszystkim produkt ma znane

²⁸⁷ B. Podhalański, *Optymalizowanie zużycia energii w metropoliach*, Czasopismo Techniczne, 7-A, 2014, s.205.

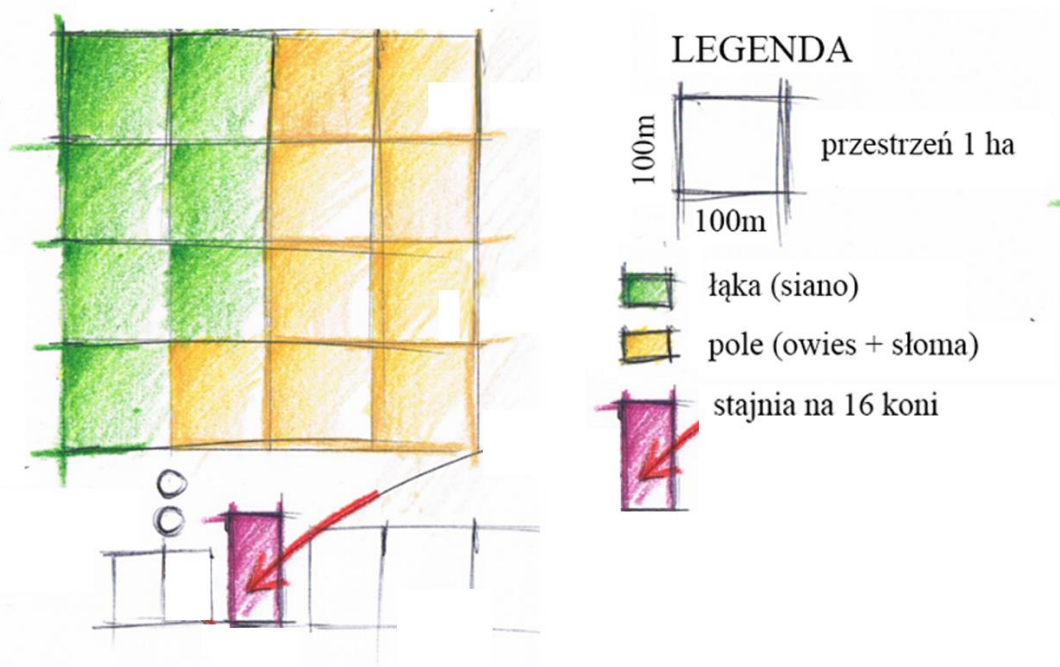
²⁸⁸ B. Podhalański, *Krajobraz otwarty a suburbanizacja w krakowskim obszarze metropolitalnym*, op. cit., s. 45.

pochodzenie, a z tym bezpośrednio wiąże się jego jakość. Często zdarza się, że siano, słoma czy owies są niewłaściwie magazynowane, np. nie są dostatecznie osłonięte od wilgoci, i trafiają do odbiorców z pleśnią lub zakażone innymi grzybami.

Konie są zwierzętami bardzo podatnymi na wszelkiego rodzaju schorzenia zarówno pokarmowe jak i oddechowe. Zjedzone przez konia np. spleśniałe siano, może prowadzić do poważnych dolegliwości zdrowotnych, przede wszystkim kolki²⁸⁹ (skrętu jelit). Kolejną zaletą własnych upraw jest możliwość podawania koniom świeżo skoszonej trawy. Taki pokarm musi być podawany natychmiast po ścięciu – w przeciwnym razie trawa ulega tzw. zaparzeniu i nie nadaje się do spożycia dla koni.

Lokalizacja zaplecza żywnościowego przy stajni jest również korzystna ze względów ekonomicznych, ogranicza bowiem konieczność transportu pasz i ściółki. Rozwiązanie jest również bardziej korzystne finansowo, ponieważ pozyskane z własnych pól siano, słoma i owies będą znacznie tańsze niż produkty, które kupuje się od innych hodowców z zewnątrz. Posiadanie własnego zaplecza żywnościowego w postaci pól i łąk wiąże się oczywiście ze zwiększonymi nakładami pracy oraz koniecznością posiadania własnego sprzętu specjalistycznego wykorzystywanego do uprawy roślin.

Na ryc. 5.4 pokazano w uproszczonych proporcjach stajnię na 16 koni (fioletowy prostokąt) oraz niezbędną powierzchnię ziemi rolnej, która pozwoliłaby wyżywić 16 koni przez cały rok. Do wyliczeń przyjęto karmienie koni paszą treściwą – owsem, paszą objętościową – sianem i utrzymywanie zwierząt na ściółce ze słomy. Obecnie jest to klasyczny, dominujący i popularny sposób karmienia i utrzymywania koni na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego i w całej Polsce.

Rycina 5.4 Schemat zaplecza żywnościowego dla 16 koni, opracowanie A. Kuśmierska, marzec 2020

²⁸⁹ Wiele kolek u koni kończy się koniecznością kosztownego wyjazdu do kliniki weterynaryjnej. U części zwierząt dolegliwości związane z kolką kończą się śmiercią.

Każdy kwadrat ryc. 5.4 oznacza przestrzeń 1 ha (100m x 100m), kolorem zielonym oznaczono łąki. Kolor żółty to pola, na których uprawiany jest owies. Ziarna po odpowiedniej obróbce (gniecenie) podawane jest koniom jako pasza treściwa, natomiast słomę (odpad po oddzieleniu ziarna) stosuje się jako ściólkę.

Najbardziej ekonomicznym i zalecanym rozwiązaniem byłoby lokalizowanie zaplecza żywnościowego w taki sposób, aby zapewniało pokarm i ściólkę dla kilku stajni z najbliższej okolicy. Jego wielkość musi uwzględniać sumaryczną liczbę koni, planowaną do trzymania we wszystkich ośrodkach jeździeckich, które miałyby ono obsługiwać.

5.4 Lokalizacja ośrodków jeździeckich w zwartej strukturze miejskiej - Krakowskiego Ośrodka Metropolitalnego

5.4.1 Lokalizacja ośrodków jeździeckich - charakterystyczne wady i zalety

Miejskie Rancho²⁹⁰ to mały ośrodek jeździecki znajdujący się na terenie miasta (Kraków, ul. Jordanowska 15). Obiekt położony jest w południowej części Krakowa, na terenie osiedla domów jednorodzinnych. Można bez problemu dojechać tam komunikacją miejską. Oferta Miejskiego Rancho skierowana jest głównie dla dzieci. Ośrodek oferuje, oprócz lekcji jazdy konnej – animacje i zajęcia zorganizowane na sali zabaw. Obiekt posiada kilkanaście miejsc noclegowych.

Największą zaletą Miejskiego Rancho jest lokalizacja – dojazd z centrum miasta komunikacją miejską zajmuje kilkanaście minut. Zajęcia dla początkujących, czyli jazdy na lonży trwają 30-45 minut. Długość dojazdu jest uzasadniona i proporcjonalna w stosunku do czasu trwania treningu i umożliwia regularne uczestnictwo w lekcjach. Na ośrodek składają się 3 place do jazdy, zlokalizowane jeden za drugim. Od północnej strony usytuowana jest stajnia wraz z przylegającymi do niej niewielkimi padokami. Siano i owies dla koni dostarczane są od zewnętrznych dostawców. Po południowej stronie ulicy Jordanowskiej zlokalizowany jest dom właścicieli i pomieszczenia gospodarcze. Część z nich została zaadaptowana na siodlarnię i salę zabaw dla dzieci, które są głównymi klientami tego ośrodka. Szczególnie w takim miejscu potrzeby dzieci²⁹¹ w zakresie planowania przestrzennego powinny zostać uwzględnione. Nie jest to korzystny układ – place do jazdy i siodlarnię dzieli ruchliwa asfaltowa ulica Jordanowska. Jest to szczególnie widoczne w godzinach „szczytu” – wzmożonego ruchu pojazdów. W godzinach popołudniowych przy dojeździe do ulicy Łokietka tworzą się korki utrudniające przejście pomiędzy siodlarnią a ujeżdżalnią. Z siodlarni uczestnicy lekcji zabierają sprzęt niezbędny do jazdy i przygotowania konia (siodło, szciotki, kask, kamizelka ochronna). Taka lokalizacja wymienionych obiektów stwarza ryzyko wypadku, które mogłoby być zminimalizowane przez zamianę usytuowania siodlarni.

---

²⁹⁰ Źródło <http://kinderplanet.com.pl/jazda-konna.html>, [dostęp: lipiec 2023], więcej informacji na temat uwarunkowań planistyczno-przestrzennych dotyczących ośrodka Miejskie Rancho znajduje się w rozdziale 4.2.3 niniejszej pracy.

²⁹¹ N. Przesmycka, *Rola dzieci i młodzieży w procesach partycypacji społecznej*, Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych w Lublinie, nr 2, 2016.

Innym przykładem ośrodka jeździeckiego zlokalizowanego w zwartej strukturze miejskiej jest Krakowski Klub Jazdy konnej²⁹² (Kraków, ul. Kobierzyńska 175a). W tym przypadku mamy do czynienia z rozwiązaniem, gdy usytuowanie klubu jest bardzo dogodnie dla chcących korzystać z jego usług ludzi, bowiem znajduje się w niedalekiej odległości od centrum, ze świetnym miejskim połączeniem komunikacyjnym. Jednak nie jest to wystarczające, aby przekonać większość zawodników, aby właśnie w tym klubie trzymali swoje wierzchowce – na terenie klubu nie ma bowiem padoków dla koni. Podstawowe potrzeby zwierzęcia (psychiczne i fizyczne) nie mogą być tam spełnione. Nie ma również możliwości wydzielenia większej powierzchni terenu na padoki czy pastwiska ze względu na lokalizację w zwartej strukturze zabudowy (budynki wielorodzinne i jednorodzinne).

Kolejnym niekorzystnym aspektem dotyczącym lokalizacji KKJK w mieście jest umiejscowienie ośrodka przy ruchliwej ulicy Kobierzyńskiej. Na terenie ośrodków jeździeckich zdarzają się sytuacje kiedy konie w niekontrolowany sposób mogą wydostać się poza teren klubu. Ich obecność na ul. Kobierzyńskiej może stwarzać duże zagrożenie dla życia i zdrowia zwierząt i ludzi – istnieje duże ryzyko wypadku.

Siano, słoma i owies dostarczane są do Krakowskiego Klubu Jazdy Konnej od dostawców zewnętrznych.

5.4.2 Lokalizacja ośrodków jeździeckich na obrzeżach miast

Prawie 14 km na północ od centrum Krakowa, w miejscowości Michałowice, zlokalizowany jest Klub Jazdy Konnej „Szary” Michałowice.²⁹³ Obiekt usytuowany jest na wzniesieniu, stajnie i place do jazdy nie są widoczne dla osób znajdujących się na głównej ulicy przecinającej Michałowice. Drogę do ośrodka zapewnia wewnętrzna ulica Parkurowa. Usytuowanie ośrodka w głębi działki, znaczne oddalenie stajni od głównej ulicy jest bardzo dobrym rozwiązaniem funkcjonalnym i wizualnym. Konie w stajniach są znacznie oddalone od głównej drogi, co znacznie zmniejsza ryzyko wypadku konia w wyniku kontaktu z przejeżdżającymi pojazdami. Takie usytuowanie obiektu powoduje również, że użytkownik przebywający w ośrodku będzie odizolowany od hałasu spowodowanego ruchem samochodów. Jest to sytuacja korzystna zarówno dla zwierząt jak i ludzi.

Otoczenie KJK Szary Michałowice stanowi rozproszona zabudowa jednorodzinna i otwarte zielone tereny, umożliwiające spacerować wierzchem pośród naturalnych krajobrazów. Właściciele ośrodka dysponują dostateczną przestrzenią i infrastrukturą, aby magazynować zapasy siana i słomy, które pozyskiwane są od lokalnych rolników. Przy głównej drodze znajduje się przystanek komunikacji miejskiej. Umożliwia to sprawny dojazd klientom ośrodka nieposiadającym własnego środka transportu.

Mimo rozległych terenów, które posiada ośrodek jeździecki, konie nie są wypuszczane grupowo na duże padoki i pastwiska, co jest związane ze sportowym profilem ośrodka. Właściciele takich zwierząt, obawiają się kontuzji (u koni). Konie stoją w stajni, w boksach z dostępnymi indywidualnymi miniwybiegami na małych wydzielonych kwaterach zewnętrznych, z których korzystają pojedynczo lub po dwa konie.

---

²⁹² Źródło <http://www.kkjk.pl/>, dostęp: lipiec 2023, więcej informacji na temat uwarunkowań planistyczno-przestrzennych dotyczących ośrodka Miejskie Rancho znajduje się w rozdziale 4.2.2 niniejszej pracy.

²⁹³ Źródło <https://www.kjkszary.pl/>, [dostęp: lipiec 2023].

5.4.3 Lokalizowanie ośrodków jeździeckich na terenach wiejskich

W ośrodku jeździeckim Zaczarowane Wzgórze²⁹⁴ odbywają się rekreacyjne zajęcia jazdy konnej ze szczególnym poszanowaniem naturalnych potrzeb koni. Na ośrodek składa się kilka stajni, hotel dla gości i infrastruktura gospodarcza. Obiekt zlokalizowany jest w miejscowości Czasław, ok. 30 km na południe od centrum Krakowa. Otoczenie ośrodka stanowią w większości otwarte naturalne tereny. Z tego względu ośrodek oferuje konne rajdy i rekreacyjne wyjazdy w teren. Konie utrzymywane są w systemie boksowym,²⁹⁵ a część z nich w systemie wolnowybiegowym.²⁹⁶

Część pożywienia dla koni jest zapewniona z własnych upraw, pozostałe, brakujące ilości właściciele kupują od lokalnych rolników.

Dojazd do stajni z okolic centrum Krakowa w „Zaczarowanym Wzgórzu” zajmuje w godzinach popołudniowych ok. 60 minut własnym środkiem transportu, a komunikacja miejską znacznie dłużej. Z tego powodu regularne treningi dzieci i młodzieży przywożonych na zajęcia przez rodziców lub przemieszczających się komunikacją miejską są znacznie utrudnione z powodu długiego czasu dojazdu. Klienci pochodzący z Krakowa, którzy chcą trenować regularnie wybierają ośrodki jeździeckie zlokalizowane bliżej ich miejsca zamieszkania.

5.5 Możliwości zrównoważenia potrzeb ludzi i koni w kontekście lokalizacji ośrodka jeździeckiego

Do analizy ośrodków jeździeckich zlokalizowanych na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego wybrano trzy obiekty: wspomniany wcześniej Krakowski Klub Jazdy Konnej znajdujący się w granicach miasta Krakowa, Klub Jazdy Konnej Szary zlokalizowany w Michałowicach oraz położony ok. 30 km od centrum Krakowa obiekt Zaczarowane Wzgórze. Każdy z tych ośrodków ma wady i zalety związane z bliższą lub dalszą lokalizacją od centrum miasta.

Krakowski Klub Jazdy Konnej posiada bardzo dobre połączenie komunikacyjne (lokalizacja przystanku autobusowego w niedalekiej odległości od stajni), jednak warunki dla koni nie są zadowalające (brak padoków). Również wartość estetyczna obiektów nie jest wysoka – ośrodek wymaga modernizacji i odświeżenia.

Najlepszym ośrodkiem spośród analizowanych, pod względem warunków dla koni, jest ośrodek położony najdalej od centrum – Zaczarowane Wzgórze. Obiekt oferuje piękne widoki oraz bardzo dobre warunki dla koni. Jednak przez czas dojazdu do ośrodka jeździeckiego, wiele osób mieszkających w Krakowie rezygnuje z regularnych treningów w tym obiekcie.

---

²⁹⁴ Źródło <http://www.wzgorze.eco.pl/>, [dostęp: lipiec 2023].

²⁹⁵ Więcej informacji na temat utrzymania koni w systemie boksowym znajduje się w punkcie 3.2.3.3 niniejszej pracy.

²⁹⁶ Więcej informacji na temat utrzymania koni w systemie wolno-wybiegowym znajduje się w punkcie 3.2.3.4 niniejszej pracy - Stajnie otwarte – system grupowy.

Analiza uwzględniająca potrzeby koni dotyczące ośrodków jeździeckich					
Nazwa ośrodka jeździeckiego	Sposób trzymania koni (boksy, stanowiska, stajnia wolnowybiegowa)	Sposób padkowania koni (w stadzie/ pojedynczo)	Ilość czasu, którą konie spędzają na padoku	Zapewnienie kontaktu z innymi końmi (czy konie w boksach widzą się wzajemnie - sposób wykonania przegród pomiędzy boksami)	Padoki/pastwiska
KJK (Klub Jazdy Konnej) "Szary" Michałowice	boksy	pojedynczo	W zależności od preferencji właściciela. Każdy koń posiada odrębny wydzielony padok.	Boksy skonstruowane prawidłowo (przegrody między boksami, na odpowiedniej wysokości są ażurowe)	padoki
KKJK (Krakowski Klub Jazdy Konnej)	boksy	brak	brak	Boksy skonstruowane prawidłowo (przegrody między boksami, na odpowiedniej wysokości są ażurowe), stajnia jest jednak za niska (istnieje ryzyko uderzenia się konia w głowę)	brak
Ośrodek jeździecki "Zaczarowane Wzgórze"	boksy i stajnia wolnowybiegowa	w stadzie	Maksymalnie długo jak to możliwe	Boksy skonstruowane prawidłowo (przegrody między boksami, na odpowiedniej wysokości są ażurowe), większość koni stoi w stajni wolnowybiegowej, co najbardziej odpowiada społecznym i fizycznym potrzebom koni	padoki, pastwiska

Tabela 5.1 Analiza uwzględniająca potrzeby koni dotyczące ośrodków jeździeckich.
Oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2021

Analiza uwzględniająca potrzeby ludzi dotyczące ośrodków jeździeckich					
Nazwa ośrodka jeździeckiego	Adres	Odległość ośrodka jeździeckiego od centrum miasta (długość dojazdu) wraz ze średnim czasem dojazdu, transportem własnym	Możliwości dojazdu środkami komunikacji publicznej	Główny profil działalności (sport/rekreacja/hipoterapia)	Opcja wyjazdu w teren
KJK (Klub Jazdy Konnej) Szary Michałowice	Krakowska 131, 32-091 Michałowice	13,4 km (30 minut)	komunikacja miejska (autobus)	sport	tak
KKJK (Krakowski Klub Jazdy Konnej)	Kobierzyńska 175 30-382 Kraków	6,9 km (15 minut)	komunikacja miejska (autobus)	sport, rekreacja	nie
Ośrodek jeździecki Zaczarowane Wzgórze	Czasław 233, 32-415 Raciechowice	30,5 km (50 minut)	brak	rekreacja	tak

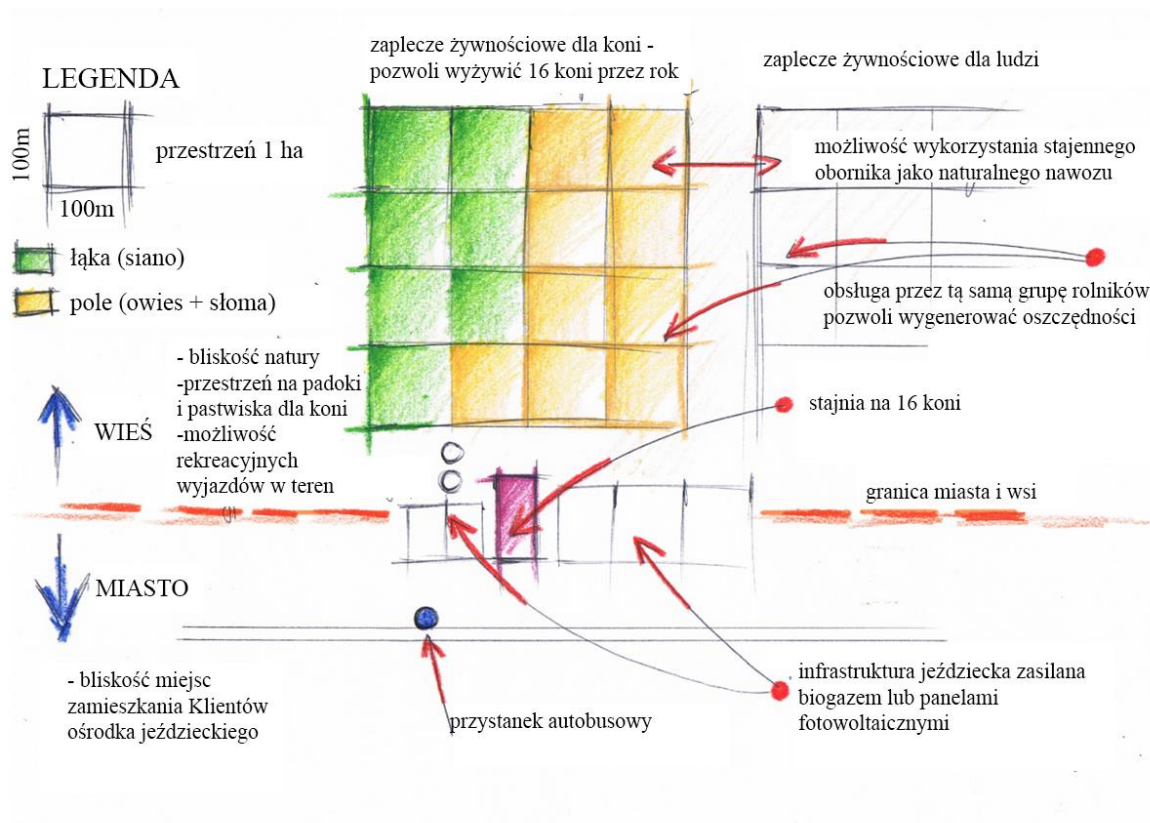
Tabela 5.2 Analiza uwzględniająca potrzeby ludzi dotyczące ośrodków jeździeckich.
Oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2021

W dwóch odrębnych tabelach (tab. 5.1 i 5.2) przedstawiono potrzeby ludzi i wymagania koni w kontekście omawianych wcześniej trzech ośrodków jeździeckich Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego.

Analizując powyższe dane autorka opracowania stara się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób usytuować ośrodek jeździecki, aby potrzeby ludzi i koni były zrównoważone.

Powinien być on usytuowany jak najbliżej miejsca zamieszkania osób uczęszczających na zajęcia jazdy konnej (szczególnie dotyczy to osób regularnie jeżdżących, startujących w zawodach jeździeckich). Koń z kolei wymaga regularnego (codziennego) treningu, co wynika z wymienionych wcześniej jego naturalnych potrzeb (konieczność ruchu).

Codziennie dojazdy do obiektów, które są usytuowane daleko od miejsca zamieszkania zawodników/właścicieli koni będą kłopotliwe, zarówno pod względem finansowym jak i ekonomicznym (koszt i długość dojazdu). Równocześnie nie jest możliwe, aby obiekty jeździeckie były sytuowane w bardzo bliskiej odległości od centrum dużego miasta, ze względu na brak dostatecznej przestrzeni, która powinna być przeznaczona na padoki dla koni. Poniżej przedstawiono propozycję usytuowania ośrodka jeździeckiego „na granicy miasta i wsi”- w obszarze terenów podmiejskich.

Rycina 5.5 Schemat zaplecza żywnościowego dla koni, opracowanie A. Kuśmierska, marzec 2021

Aby przedstawiony powyżej model ośrodka jeździeckiego był możliwy do zrealizowania, należy uwzględnić w pobliżu ośrodka jeździeckiego przystanek autobusowy (z przeprowadzonych ankiet wynika, że ok. 70 % osób uczestniczących w zajęciach jazdy konnej to osoby niepełnoletnie, które nie posiadają prawa jazdy i własnego środka transportu). Istotnym elementem jest również organizacja regularnego transportu zbiorowego dostosowanego do godzin, w których odbywają się zajęcia jazdy konnej. Należy także: uwzględnić miejsca zamieszkania stałego lub czasowego dla pracowników stajennych, zapewnić koniom opiekę kowala²⁹⁷ i weterynarza²⁹⁸ oraz zadbać o to, aby ośrodek był samowystarczalny energetycznie, czyli zasilany biogazem lub za pomocą paneli fotowoltaicznych.

Zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, projektowany ośrodek jeździecki powinien być samowystarczalny. Z tego powodu przy infrastrukturze jeździeckiej i stajni uwzględnia się przestrzeń na pola uprawne, z których pozyskuje się: owies i siano (żywienie koni) oraz słomę (stosowaną jako ściółka w boksach).

²⁹⁷ Konie muszą być podkute lub „chodzić boso” – w zależności od sposobu użytkowania konia i jego cech fizycznych. Do konia, który nie ma podków kowal będzie przyjeżdżał co 6-8 tygodni, natomiast do konia, który jest podkuty będzie przyjeżdżał regularnie co 4 tygodnie.

²⁹⁸ Większość zgonów u koni spowodowana jest skrętem jelit (kolka). Wielu z nich da się zapobiec przy szybkiej interwencji weterynarza.

Wyliczenia²⁹⁹ dotyczące zapotrzebowania koni³⁰⁰ na powyższe składniki są następujące: dziennie jeden koń potrzebuje 4 kg owsa³⁰¹, 10 kg siana oraz 16 kg słomy w ciągu jednego dnia. W skali roku, aby obsłużyć stajnię na 16 koni niezbędne jest ok. 250 balotów siana, 400 balotów słomy oraz ok. 230 ton owsa. Rolnik, który chce wyżywić 16 koni powinien dysponować 7 ha łąk i 9 ha pola (do uprawy owsa).

5.6 Propozycje rozwiązań funkcjonalnych ośrodków jeździeckich uwzględniające zastosowanie alternatywnych źródeł energii

5.6.1 Panele fotowoltaiczne

Zasoby surowców nieodnawialnych koniecznych do wytwarzania prądu elektrycznego (konwencjonalne źródła energii) stale się zmniejszają. Konieczne jest wprowadzenie alternatywnych źródeł pozyskiwania energii. Jednym z nich są panele fotowoltaiczne.

Czy możliwe jest całkowite zastąpienie konwencjonalnych metod zasilania ośrodków jeździeckich przez zastosowanie właśnie paneli fotowoltaicznych?

Przedstawione poniżej badania oparto na symulacji zapotrzebowania energetycznego modelowego obiektu, na podstawie realnego zużycia energii obiektu o podobnych gabarytach i infrastrukturze.

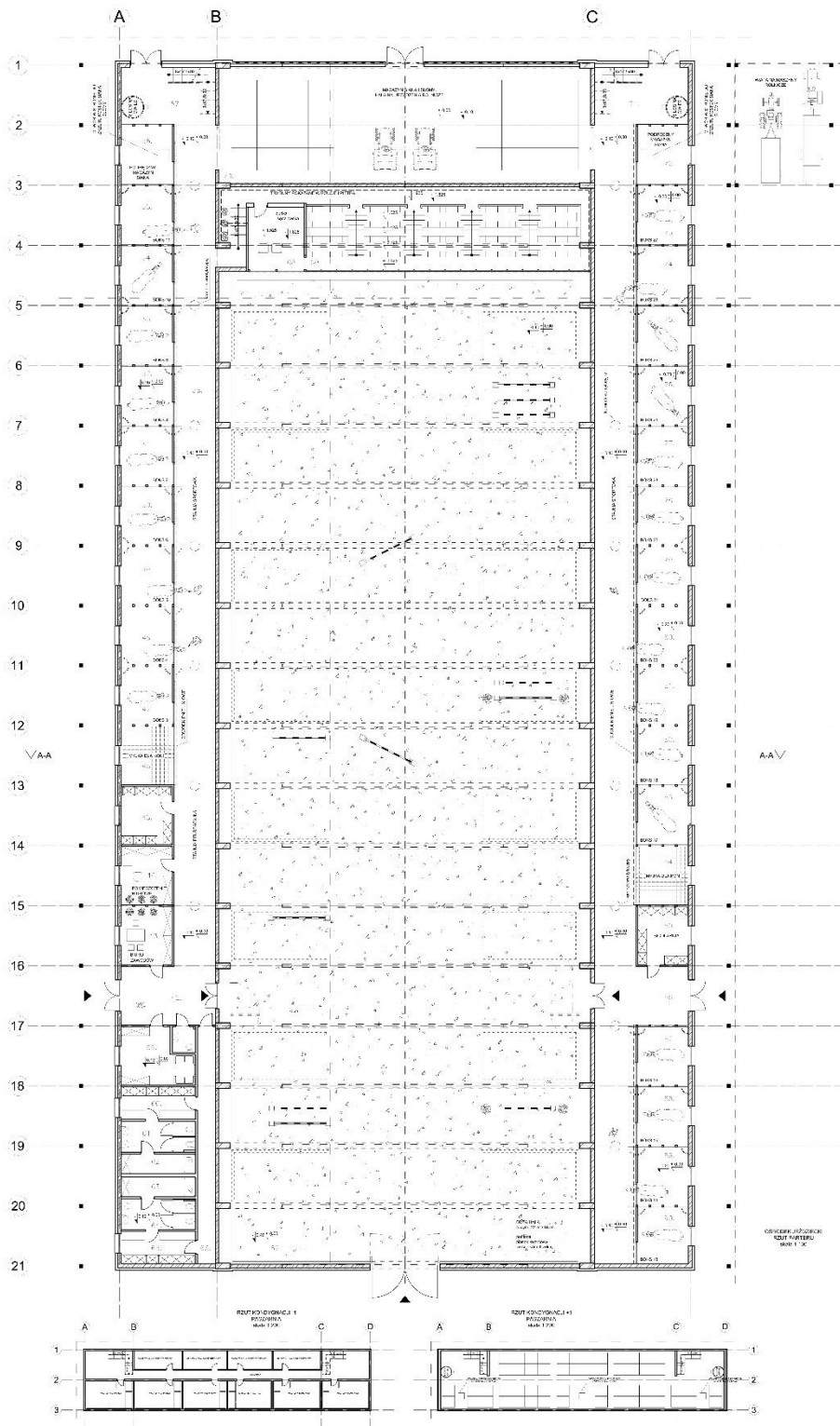
W celu stworzenia symulacji zapotrzebowania energetycznego ośrodka jeździeckiego stworzono obiekt modelowy. Jest to obiekt z dwoma stajniami zlokalizowanymi po obu stronach hali jeździeckiej, mieszczący 24 boksy. Cały kompleks jeździecki zlokalizowano w orientacji północ-południe (ze względu na jak najbardziej efektywne wykorzystanie dachu dla montażu PV). Materiał konstrukcyjny ścian to bloczki o wysokiej izolacyjności termicznej typu Ytong lub pustaki ceramiczne typu Porotherm wraz z warstwą docieplenia oraz deski jako materiał izolacyjny. Materiałem konstrukcyjnym dachu jest drewno (więźba dachowa drewniana, najczęściej w układzie krokwiowo - jętkowym).

---

²⁹⁹ Wyliczenia przeprowadzono na podstawie wywiadu z p. Zbigniewem Pedrycem – hodowcą koni, rolnikiem i właścicielem ośrodka „Stajnia Hiromacja” w miejscowości Lgota, ul. Północna 64.

³⁰⁰ Do obliczeń przyjęto stajnię w ośrodku „Stajnia Hiromacja” przeznaczoną dla 16 koni.

³⁰¹ Ilość podawanego owsa jest uzależniona od wielkości konia, rasy, wieku i sposobu jego użytkowania. Wartość została uśredniona – do celów obliczeń przyjęto 16 dużych koni, pracujących regularnie przez 2 godziny dziennie, 5 dni w tygodniu.

Rycina 5.6 Budynek główny pochodzący z obiektu modelowego. Źródło dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017

W tabeli 5.5 przedstawiono roczne zapotrzebowanie energetyczne ośrodka jeździeckiego, z wyszczególnieniem zapotrzebowania na energię poszczególnych elementów - obiekty przeznaczone dla koni, infrastruktura jeździecka oraz pomieszczenia pomocnicze.

	Część składowa ośrodka jeździeckiego	Elementy wymagające zasilania	Zapotrzebowanie energetyczne w skali 1 dnia(kwh)	Zapotrzebowanie energetyczne w skali roku (kwh)
Obiekty przeznaczone dla koni	stajnia - 24 boksów	oświetlenie	5,292	1931,58
	myjka dla koni - zewnętrzna	oświetlenie	0,36	131,4
	myjka dla koni - wewnętrzna	oświetlenie	0,36	131,4
	paszarnia	oświetlenie	0,18	65,7
	solarium dla koni	zasilanie solarium, oświetlenie	10,5	3832,5
	padoki	zasilanie pastucha (ogrodzenie wokół pastwiska)	0,12	43,8
Infrastruktura jeździecka	hala	oświetlenie, zasilanie systemu nawadniania podłoża na hali	20,488	7478,12
	plac zewnętrzny do jazdy	oświetlenie, zasilanie zewnętrznego systemu nawadniania ujeżdżalni ³⁰²	7,2	2628
	karuzela dla koni	zasilanie karuzeli, światło	2,25	821,25
Pom. pomocnicze	siodlarnia	ogrzewanie pomieszczenia, światło	13,65	2457
	szatnie wraz z natryskami	ogrzewanie pomieszczenia, ogrzewanie wody, światło	39,0504	9298,134
	pomieszczenia socjalne	ogrzewanie pomieszczenia, światło	16,874	6159,01
	biura	ogrzewanie pomieszczenia, światło	14,976	5466,24

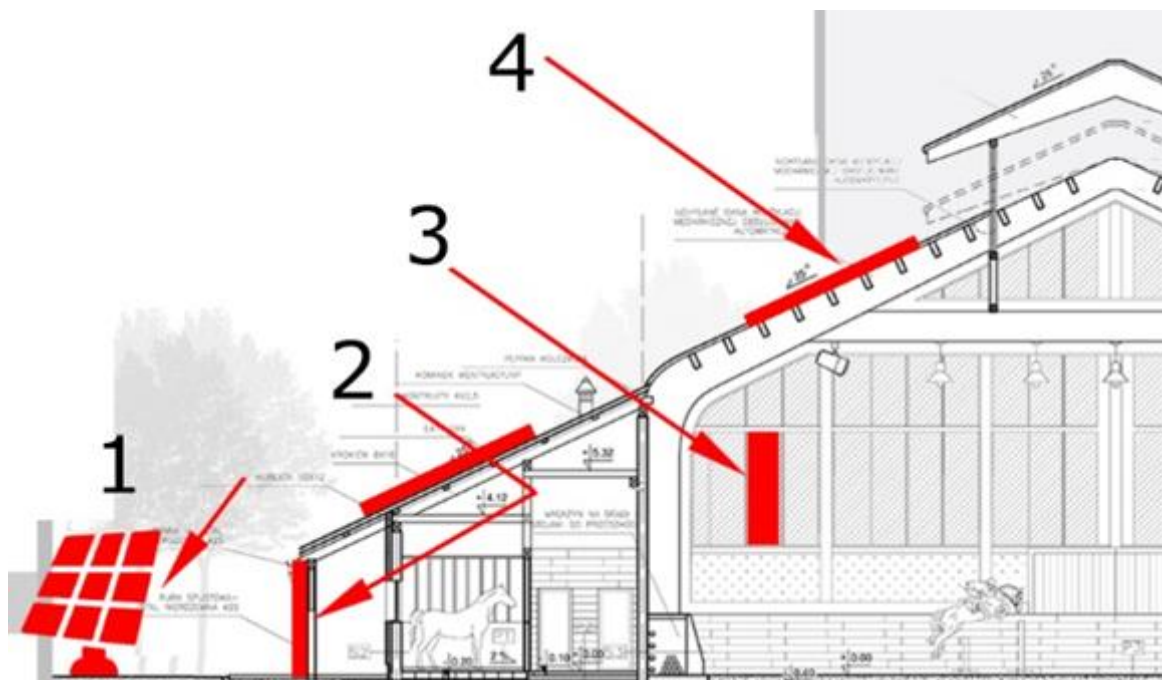
SUMA: 131,3004   40 444,134 kWh

Tabela 5.3 Zapotrzebowanie energetyczne poszczególnych elementów ośrodka jeździeckiego³⁰³

³⁰² W modelowym ośrodku zakłada się realizację profesjonalnego podłoża jeździeckiego - z górną warstwą z piasku kwarcowego ze ścinkami flizeliny. Podłoże takie wymaga regularnego nawadniania

³⁰³ A. Kuśmierska, *Możliwości wykorzystania alternatywnych źródeł energii w zasilaniu ośrodków jeździeckich*, BHTY, 2022.

Aby w całości zastąpić konwencjonalne zasilanie ośrodka jeździeckiego przez energię słoneczną, należy zainstalować 130 modułów paneli (wymiar jednego modułu to 100 x 180 cm).³⁰⁴ Powierzchnia dachów³⁰⁵ jest wystarczająca, aby to rozwiązanie było możliwe. Panele fotowoltaiczne mają najlepszą sprawność, gdy montowane są na dachach budynków. Alternatywnie można sytuować je także na specjalnych stelażach na gruncie, jako elementy ścian budynków lub szklanych fasad.

Rycina 5.7   Możliwości usytuowania paneli fotowoltaicznych przy ośrodku jeździeckim. Rysunek przedstawia fragment przekroju przez halę jeździecką i przyległą do niej stajnię. Oprac. A. Kuśmierska, 2021

1 – panel fotowoltaiczny usytuowany na gruncie, na stelażu, 2 – panel fotowoltaiczny jako obudowa ścian zewnętrznych budynku, 3 – panel fotowoltaiczny w szklanej elewacji hali, 4 – panel fotowoltaiczny zlokalizowany na dachu hali jeździeckiej

Podstawowym wnioskiem, który wynika z rozważań jest stwierdzenie, że konwencjonalne zasilanie większości obiektów hippicznych można zastąpić energią słoneczną. Na dachach większości zrealizowanych już stajni oraz hal jeździeckich możliwe jest zainstalowanie wystarczającej ilości paneli fotowoltaicznych.

W nowych ośrodkach jeździeckich już na etapie projektowania powinno być uwzględniane ich zasilanie za pomocą właśnie paneli fotowoltaicznych. Zaleca się, aby obiekty były projektowane w orientacji północ-południe, a ich dachy powinny mieć spadek 30-40 stopni (dane dla Polski i krajów sąsiadujących).

³⁰⁴ Wymiar 100 x 180 cm jest jednym ze standardowych rozmiarów paneli fotowoltaicznych. Do celów badawczych przyjęto instalację złożoną z paneli o takich wymiarach.

³⁰⁵ Analizowanych obiektów, które zostały przedstawione w tabeli 5.6

Wybrane ośrodki jeździeckie na terenie krakowskiego obszaru metropolitalnego	Geometria dachu ³⁰⁶	Ekspozycja głównych połaci dachu	Czy ośrodek jest wyposażony w panele fotowoltaiczne ³⁰⁷	Wielkość ośrodka ³⁰⁸
Gospodarstwo Nowakówka	dachy dwuspadowe i wielospadowe	północny - wschód, południowy-zachód	nie	mały
Klub Jazdy Konnej Kasztanka	dach dwuspadowy	zachód-wschód	nie	mały
Miejskie Ranczo	dach jednospadowy	północny-wschód	nie	mały
Klub Jeździecki Stajnia Przylesie Borzęta	dachy dwuspadowe i jednospadowe	wschód - zachód	nie	mały
Szkółka Jazdy Konnej Hucul	dach wielospadowy	północny-zachód, południowy-wschód	nie	mały
Stadnina Koni Huculskich Nielepice	dach dwuspadowy	północ-południe	nie	mały
Stajnia Partner Kocmyrzów	dach dwuspadowy	północny-zachód, południowy-wschód	nie	mały
Stajnia Tobiano	Dach dwuspadowy	Północ-południe	tak	mały
Ośrodek Jazdy Konnej Pegaz	dach dwuspadowy	północny - zachód, południowy-wschód	nie	średni
Ośrodek Jazdy Konnej ELANUS	dach jednospadowy, wielospadowy	północ-południe	nie	średni
Klub Jazdy Konnej CHEVAL	dachy wielospadowe	północny - zachód, południowy-wschód	nie	średni
Stanica nad Rudawą	dach dwuspadowy	północny-zachód, południowy-wschód	nie	średni

³⁰⁶ Dotyczy geometrii dachów głównych budynków. Za główne budynki uznaje się obiekty, które spełniają funkcję jeździecką i mają największe gabaryty.

³⁰⁷ Na dzień prowadzonych badań, tj. 12.01-24.01.2021r.

³⁰⁸ Ośrodki jeździeckie podzielono na obiekty hippiczne małe, średnie i duże. Dokładne kryteria podziału opisano w punkcie 2.2.3 niniejszej pracy.

Ośrodek Rekreacji i Rehabilitacji Konnej TABUN	dach dwuspadowy	północny - zachód, południowy-wschód	nie	średni
Gospodarstwo Podskalany	dachy wielospadowe	północny - wschód, południowy-zachód	nie	średni
KJ Brzoskwinia	dach dwuspadowy i jednospadowy	północny - wschód, południowy-zachód	nie	średni
KJ Szarża" Bolęcín	dach dwuspadowy	północny - wschód, południowy-zachód	nie	duży
Krakowski Klub Jazdy Konnej	dachy dwuspadowe	północny - wschód, południowy-zachód	nie	duży
Equestrian Sports Minoga Ośrodek Jeździecki PRAWDZIC	dachy dwuspadowe	północny-zachód, południowy-wschód	nie	duży
Klub Jazdy Konnej Pod Żubrem	dachy dwuspadowe	północno zachód i południowy wschód	nie	duży
Klub Jazdy Konnej Szary Michałowice	dachy dwuspadowe	północ-południe	nie	duży
Kocierz	dachy dwuspadowe	północ-południe	nie	średni
Ośrodek Jeździecki Diagram	dachy dwuspadowe	północ - południe	nie	średni
Stadnina Koni Rancho Pcim	zróznicowana geometria dachów ³⁰⁹ -	północ-południe-wschód-zachód	nie	średni
Ośrodek Jazdy Konnej Baza PONYSPOORT	dach dwuspadowy	zachód-wschód	nie	średni
Stajnia Na Gościńcu	dachy dwuspadowe	wschód-zachód	nie	średni
Stajnia Silvanus	dachy dwuspadowe	wschód-zachód	nie	średni

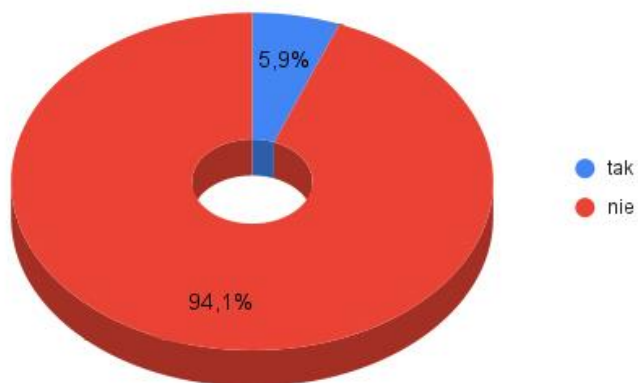
³⁰⁹ Na terenie ośrodka jeździeckiego Rancho Pcim panuje nieład architektoniczny. Brakuje uporządkowania zagospodarowania terenu. Budynki zostały zrealizowane pod różnymi kątami, mają przekrycia dachami jednospadowymi, dwuspadowymi i wielospadowymi.

Stajnia Bodzanów	dach dwuspadowy	południowy-zachód, północny-wschód	nie	średni
Stajnia TKKF Kameleon Węgrzce	dachy dwuspadowe	północny-wschód, południowy-zachód	nie	średni
Stajnia Sarmacja	dachy dwuspadowe i jednospadowe	zachód-wschód	nie	średni
Stadnina Koni Botoja	dach wielospadowy, dachy dwuspadowe	północny - wschód, południowy-zachód	tak	duży
WLKS Krakus Swoszowice	dachy dwuspadowe i jednospadowe	północny-zachód, południowy-wschód	nie	duży
Ośrodek Jazdy Konnej Faruk Niegardów	dachy dwuspadowe	północny-wschód i południowy-zachód	nie	duży
Ośrodek Jazdy Konnej Santos	dachy dwuspadowe	zachód-wschód	nie	duży
Zaczarowane Wzgórze - Stajnia Terenowo - Rajdowa	dachy dwuspadowe i jednospadowe	północny - wschód, południowy-zachód	tak	duży

Tabela 5.4 Analiza wybranych ośrodków jeździeckich KOM pod kątem geometrii dachu, ekspozycji głównych połaci dachu, wyposażenia ośrodka w instalację z paneli fotowoltaicznych.
Opr. A. Kuśmierska, styczeń 2021

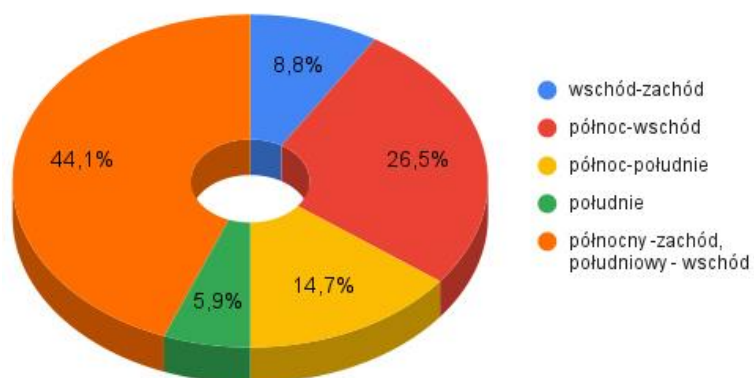
Poniższe wykresy obrazują wyniki badań dotyczące analizowanych ośrodków jeździeckich, które zostały ujęte w tabeli 5.6.

Czy ośrodek wyposażony jest w panele fotowoltaiczne ?

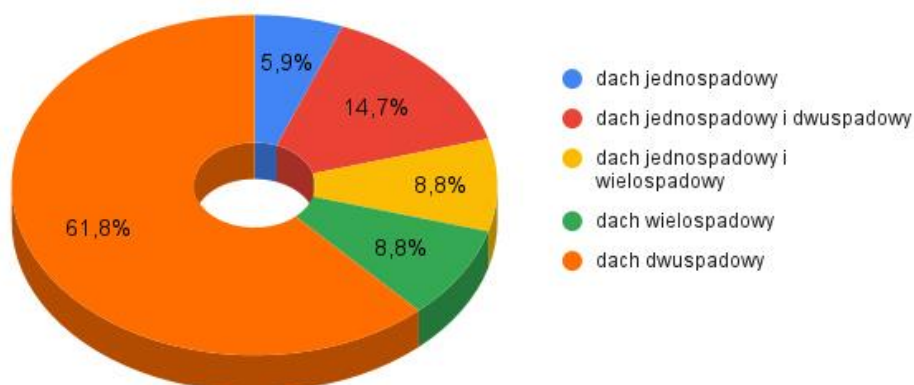
Rycina 5.8 Wyposażenie analizowanych ośrodków kom w instalacje paneli fotowoltaicznych. Oprac. A. Kuśmierska, styczeń 2021

Ekspozycja dachu na słońce

Rycina 5.9 Ekspozycja dachu głównego budynku na słońce. Oprac. A. Kuśmierska, styczeń 2021

Geometria dachu

Rycina 5.10 Geometria dachu głównego budynku analizowanego ośrodka jeździeckiego.
Oprac. A. Kuśmierska, styczeń 2021

Wykresy (ryc. 5.8 – 5.10) są podsumowaniem tabeli 5.4. Wykres 1 (ryc. 5.8) – pokazuje ile ośrodków jest wyposażonych w panele fotowoltaiczne³¹⁰, wykres 2 (ryc. 5.9) obrazuje ekspozycje dachu³¹¹ na słońce (usytuowanie obiektu względem kierunków świata), a na wykresie trzecim (ryc. 5.10) zaprezentowano w procentach, jaką geometrię dachów³¹² mają badane obiekty. Największa część ma dach dwuspadowy, na którym instalacja paneli będzie najbardziej opłacalna, ponieważ funkcjonowanie instalacji fotowoltaicznej na takich dachach ma najwyższą sprawność. Panele powinny być zwrócone w kierunku południowym.

5.6.2 Biogaz

*The development of RES in Poland is vital for achieving the primary goals of the country's energy policy. To this end, it is necessary to ensure a better understanding of how spatial economic variables affect the number of RES.*³¹³

Rozwój OZE³¹⁴ w Polsce jest kluczowy dla osiągnięcia głównych celów polityki energetycznej kraju. W tym celu konieczne jest zapewnienie lepszego zrozumienia, w jaki sposób przestrzenne zmienne ekonomiczne³¹⁵ wpływają na liczbę OZE. (tłum. A. Kuśmierska)

³¹⁰ Badania przeprowadzono w styczniu 2021r. Od tego czasu część ośrodków mogła zainstalować instalacje fotowoltaiczne.

³¹¹ Dla celów niniejszych badań, analizie poddawano największy budynek ośrodka jeździeckiego, który spełnia funkcje hippiczne.

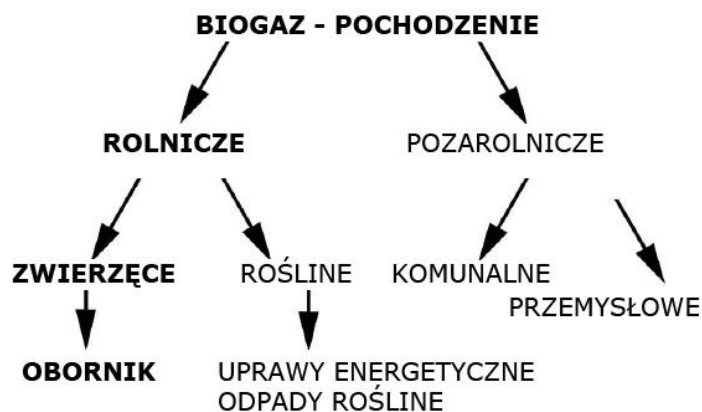
³¹² Dla celów niniejszych badań, analizie poddawano największy budynek ośrodka jeździeckiego, który spełnia funkcje hippiczne.

³¹³ J. Hernik, T. Noszczyk, A. Rutkowska, *Towards a Better Understanding of the Variables that Influence Renewable Energy Sources in Eastern Poland*, Journal of Cleaner Production, vol.241, 2019, s. 22

³¹⁴ Odnawialne źródła energii.

³¹⁵ Wpływ przestrzennych zmiennych ekonomicznych dotyczy nie tylko biogazowni ale również innych odnawialnych źródeł energii.

W Polsce występują trzy główne typy biogazowni różniące się substratem: biogaz pozyskiwany z oczyszczalni ścieków, z gazu wysypiskowego lub produkcji rolniczej. Tylko 9% elektrowni biogazowych w Polsce wykorzystuje biogaz rolniczy. Główne źródła pochodzenia biogazu obrazuje poniższy schemat (ryc.5.9).

Rycina 5.11 Źródła pochodzenia biogazu. Oprac. A. Kuśmierska na podstawie opracowania Biogazownie Rolnicze³¹⁶

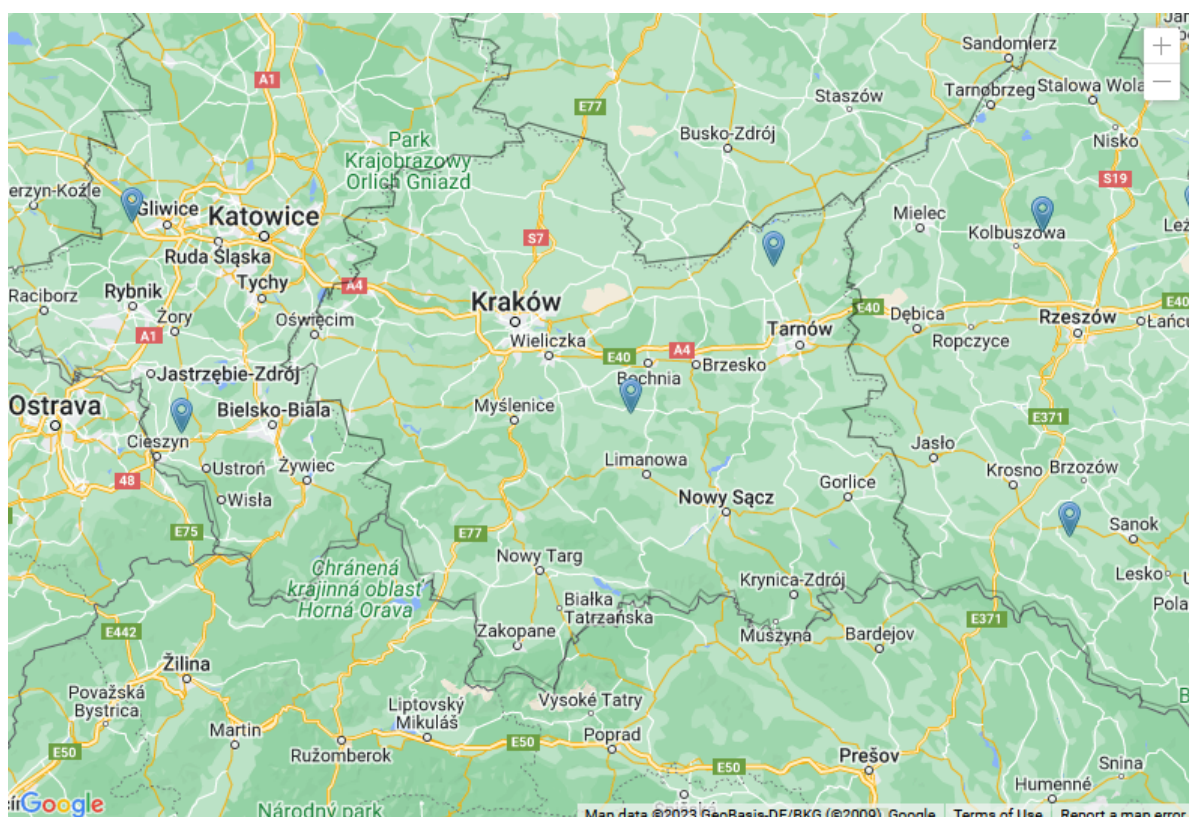
*Nieodłączną częścią działalności człowieka jest wytwarzanie wielkiej ilości odpadów oraz ścieków powstających w produkcji rolnej i przemysłowej, w zakładach usługowych, czy wreszcie w każdym gospodarstwie domowym. Odpad w postaci obornika, w wyniku fermentacji uwalnia biogaz, który można zaliczyć do odnawialnych źródeł energii. Ponadto jest on niewyczerpalnym źródłem z powodu ciągłej produkcji odpadów organicznych. Dlatego też naturalnym wydaje się, aby wykorzystać i zagospodarować tę darmową energię. Biogaz składa się głównie z metanu i dwutlenku węgla, wody oraz siloksanów. Metan, wodór oraz tlenek węgla mogą ulec spalaniu lub utlenianiu wydzielając energię, co pozwala na wykorzystanie biogazu jako paliwa w pojazdach mechanicznych. Może być również wszechstronnie wykorzystywany do ogrzewania, a także do gotowania oraz w generatorach prądu.*³¹⁷

W Polsce w 2020 roku było czynnych ok. 120 biogazowni³¹⁸. W województwie małopolskim funkcjonują 2 biogazownie rolnicze. Ich położenie zaznaczono na poniższej mapie.

³¹⁶ Źródła pochodzenia biogazu. Opracowanie A. Kuśmierska na podstawie: A. Głaszczka, W. Wardal, W. Romaniuk, T. Domasiewicz, *Biogazownie Rolnicze*, Wyd. Multico, 2010, s. 8.

³¹⁷ M. Niekurzak, E. Kubińska-Jabcoń, *Wykorzystanie biogazu jako biopaliwa do zasilania pojazdów mechanicznych*, Autobusy, technika, eksploatacja, systemy transportowe, R.20, nr 6, 2019, s. 218.

³¹⁸ Źródło <https://magazynbiomasa.pl/mapa-biogazowni-rolniczych-w-polsce-sprawdz-koniecznosc/>, [dostęp 05.04.2022].

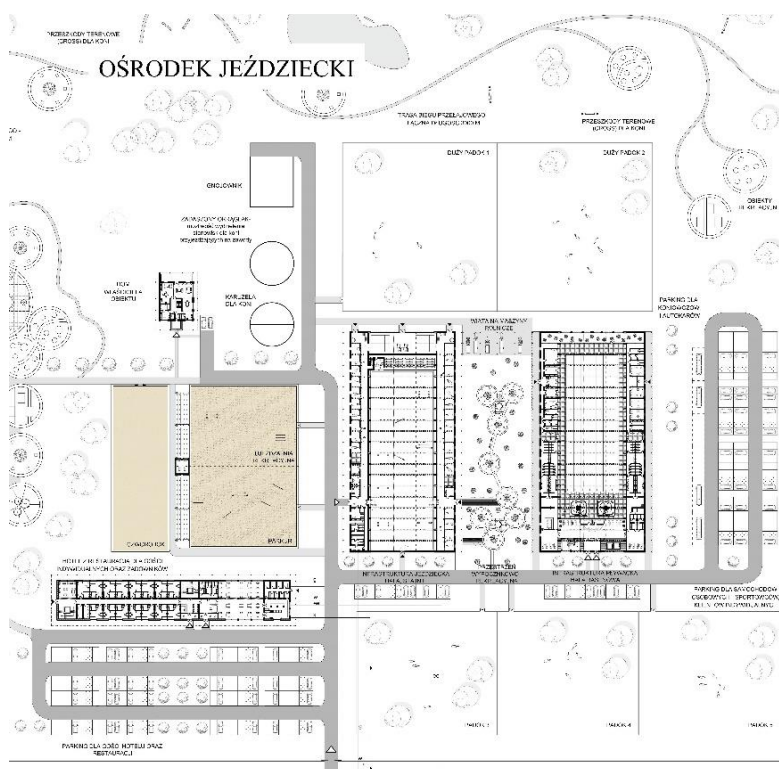

Mapa 5.7 Lokalizacja biogazowni rolniczych³¹⁹ w województwie małopolskim, [dostęp 21.03.2023]

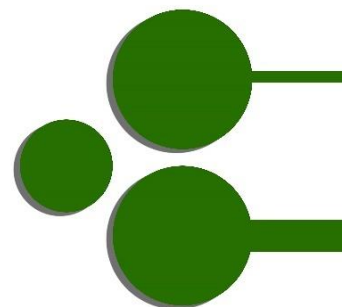
Biogazownia rolnicza może zasilać zarówno ośrodek jeździecki, budynki gospodarcze jak i obiekty mieszkalne. Jej wielkość i moc powinna uwzględniać liczbę planowanych do zasilenia budynków. Aby realizacja biogazowni była możliwa, potrzebny jest odpowiednio duży teren.

Przy realizacji tego typu przedsięwzięć należy uzyskać decyzję o uwarunkowaniach środowiskowych, uwzględnić zapisy MPZP lub wystąpić o warunki zabudowy. Jest to długi i skomplikowany proces administracyjny, ale prawidłowo zrealizowana biogazownia może służyć przez kilkadziesiąt lat.

³¹⁹Zródło <https://magazynbiomasa.pl/mapa-biogazowni-rolniczych-w-polsce-sprawdz-koniecznie/>, [dostęp: lipiec 2023].

BIOGAZOWNIA ROLNICZA
lokalizacja

ODPOWIEDNIA ODLEGŁOŚĆ OD
ZABUDOWAŃ MIESZKALNYCH

DECYZJA O UWARUNKOWANIACH
ŚRODOWISKOWYCH

PRZEPISY MPZP/
WARUNKI ZABUDOWY

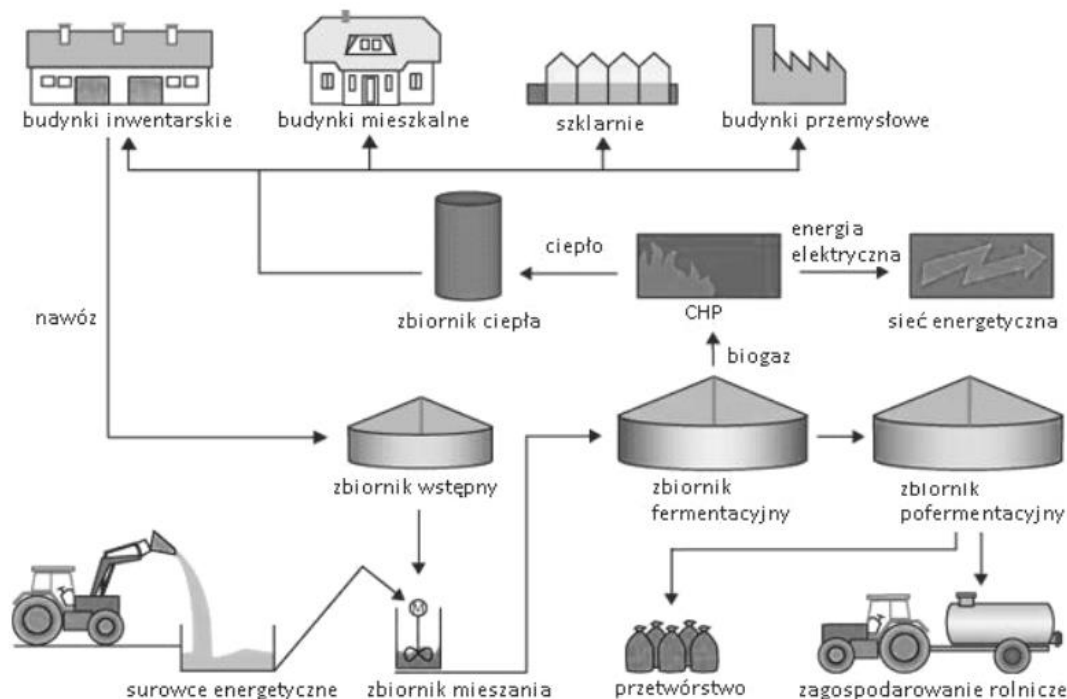
Rycina 5.12 Lokalizacja biogazowni przy ośrodku jeździeckim. Opr. A. Kuśmierska

Ten rodzaj zasilania będzie odpowiedni dla dużych ośrodków jeździeckich, w których występuje 40-50 boksów dla koni oraz infrastruktura towarzysząca w postaci hotelu, restauracji i innych obiektów. Infrastruktura elektrowni, wykorzystującej biogaz wymaga dużej przestrzeni, m. in. ze względu na przepisy dotyczące zachowania wymaganych odległości pomiędzy budynkami mieszkalnymi i infrastrukturą farmy biogazowej.³²⁰

Jedną z barier rozwoju biogazowni w Polsce może być brak zagwarantowanej i stabilnej ceny sprzedaży energii pozyskanej z biogazu rolniczego. Mimo to, w ostatnich latach biogazownie zyskują na popularności. Firmy zajmujące się sprzedażą i obsługą tego typu inwestycji podają, że wkład finansowy w średniej wielkości biogazownię powinien zwrócić się w ciągu 6-8 lat, jeżeli rolnik ma w 100% zapewniony własny wsad w postaci gnojownicy lub obornika. Poferment z biogazowni może być również użytkowany na polach uprawnych zamiast obornika – jako naturalny nawóz.

³²⁰ W. Podkówa, *Uwarunkowania formalnoprawne przy projektowaniu budowy i eksploatacji biogazowni rolniczej*, [w:] *Biogaz rolniczy, odnawialne źródła energii*, PWRiL, 2012, s. 238-241.

Rycina 5.13 Schemat biogazowni rolniczej³²¹

Jest on też bardziej korzystny niż gnojownica, ponieważ podczas stosowania gnojownicy istnieje ryzyko wystąpienia zbyt dużego stężenia azotu, co może uszkodzić przyszłe rośliny. W przypadku stosowania pofermentu taka sytuacja nie będzie występowała. Zatem jest to dodatkowa korzyść z budowy biogazowni.

5.6.3 Energia wiatru

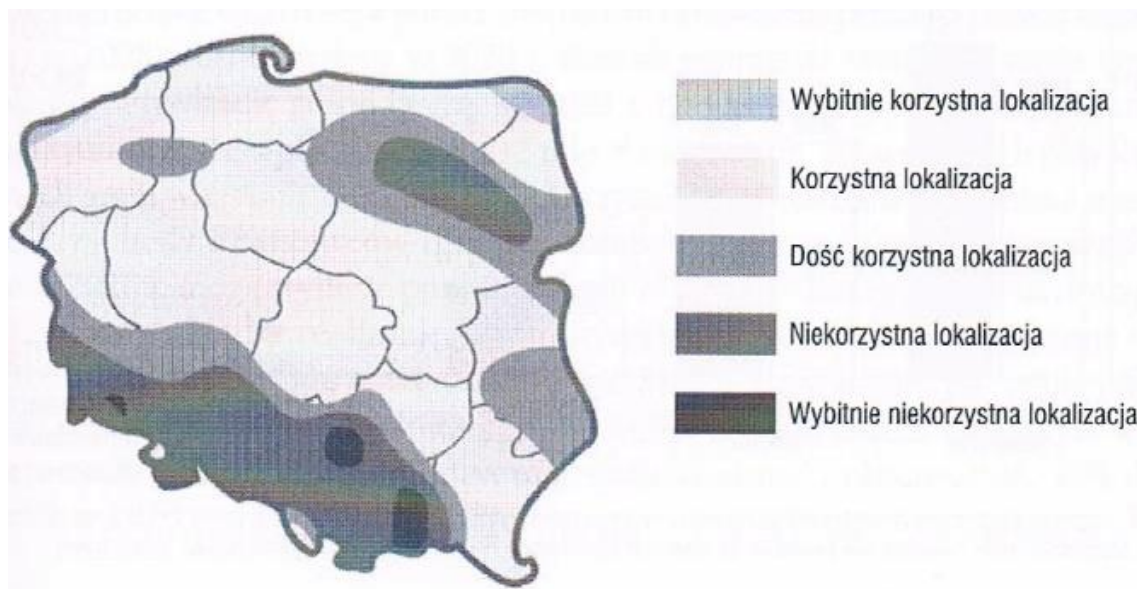
*Rozmieszczenie elektrowni wiatrowych zależy przede wszystkim od uwarunkowań przyrodniczych. W Polsce w niewielu miejscach sezonowo prędkość wiatru przekracza 4 m/s. Wartość ta jest uznawana za minimum, aby mogły pracować urządzenia prądotwórcze wiatraków energetycznych. Średnia prędkość wiatru w Polsce wynosi 2,8 m/s w porze letniej i 3,8 m/s w zimie. Polska leży więc w strefie o przeciętnych warunkach wietrzności.(...)*³²²

W Polsce możemy rozróżnić 3 rodzaje farm wiatrowych – mikroelektrownie wiatrowe, małe elektrownie wiatrowe i duże elektrownie wiatrowe. Mikroelektrownie wiatrowe posiadają instalacje o mocy 100 W, małe farmy wiatrowe osiągają wydajność od 100 W do 50 kW, natomiast duże farmy wiatrowe generują energię na poziomie 100 kW i więcej. Małe farmy wiatrowe, które produkują energię rzędu 40-50 kW, będą odpowiednie do zasilenia średniej wielkości ośrodka jeździeckiego, który wyposażony jest w 24-30 boksów dla koni, infrastrukturę jeździecką (kryte ujeżdżalnie, zewnątrz place do jazdy), infrastrukturę towarzyszącą (szatnie, pomieszczenia gospodarcze) wraz z budynkami hotelu czy restauracji.

³²¹A. Oniszak- Popławska, M. Zowski, G. Wiśniewski, *Produkcja i wykorzystanie biogazu rolniczego*, Instytut Energetyki Odnawialnej (IEO)/ IBMER, Warszawa 2003.

³²²D. Niedziółka, op. cit., s.183.

Energia w ośrodkach jezdzieckich używana jest do oświetlenia, obsługi systemów nawadniających podłoże w halach i na zewnętrznych placach do jazdy, ogrzewania pomieszczeń i nagrzewania wody do celów sanitarnych. Z poniższej mapy wynika, że około połowa powierzchni Polski nie ma korzystnej lokalizacji dla wiatraków. Uwarunkowania dotyczące przydatności terenu Polski dla lokalizacji wiatraków zaprezentowano na poniższym rysunku.

Mapa 5.8

Uwarunkowania dla lokalizacji elektrowni wiatrowych; zgodnie z legendą – od terenów z bardzo korzystną lokalizacją po tereny z lokalizacją wybitnie niekorzystną. Układ warunków przyrodniczych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych³²³

5.6.4 Podsumowanie

Wybór typu zasilania dla ośrodka jezdzieckiego, mającego korzystać z zielonej energii, zależy od wielu czynników – lokalizacji inwestycji, uwarunkowań przestrzennych i środowiskowych. Największe znaczenie ma jednak zapotrzebowanie energetyczne obiektów, które mają być zasilane. Dla dużych ośrodków jezdzieckich (powyżej 24 boksów), w których często jest lokalizowana infrastruktura dodatkowa jak hotel czy restauracja korzystnym i zalecanym źródłem pozyskiwania zielonej energii będzie energia wytworzona z biogazu rolniczego. Panele fotowoltaiczne będą właściwym źródłem zasilania zarówno dla małych jak i większych ośrodków jezdzieckich. Spełnienie ich zapotrzebowania energetycznego będzie wiązało się z instalacją odpowiedniej liczby modułów dostosowanej do ilości wymaganej energii. Najkorzystniejszym usytuowaniem budynku dla instalacji paneli fotowoltaicznych jest orientacja obiektu na linii północ południe. Panele instaluje się wówczas na południowej pości dachowej. Najkorzystniejszy kąt spadku dachu dla modułów paneli mieści się między 30 a 40 stopni, dla Polski i krajów sąsiednich. Lokalizacja wiatraków na terenie Polski nie jest tak korzystna jak np. w krajach skandynawskich, które mają znacznie lepsze warunki wiatrowe. Niezależnie od metody zasilania zieloną energią, każdy z dostępnych sposobów będzie bardziej korzystny dla środowiska naturalnego niż konwencjonalne metody.

³²³ D. Niedziółka, *Zielona Energia w Polsce*, Wyd. CeDeWu, 2012, s.183.

6 PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE

W pracy doktorskiej zatytułowanej „Ośrodki jeździeckie w aspekcie problematyki architektoniczno-przestrzennej w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym” autorka opracowania poddała badaniom i analizie obiekty hipiczne zlokalizowane w tkance urbanistycznej i ruralistycznej przestrzeni metropolitalnych, ze szczególnym uwzględnieniem KOM. Inne przywołane obiekty krajowe i zagraniczne służą celom porównawczym i zostały poddane analizie pod kątem planistycznym, technologicznym, dobrostanu zwierząt, praktycznego użytkowania i dostępności.

Ośrodki jeździeckie aktualnie stają się coraz bardziej atrakcyjne, szczególnie dla mieszkańców terenów zurbanizowanych – zarówno w Polsce jak i na świecie. Jako główny obszar badawczy autorka przyjęła teren Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, gdzie przeanalizowała 38 ośrodków o różnej infrastrukturze i powierzchni. Obiekty zostały zbadane pod względem ich wielkości, lokalizacji w strukturze miasta/wsi, warunków technicznych, funkcjonalności, jak również wartości estetyczno-architektonicznych i przestrzennych. Autorka wykorzystwała własne inwentaryzacje, rysunki szkicowe, wywiady z właścicielami ośrodków, hodowcami koni i jeźdźcami reprezentującymi różne grupy wiekowe. We wszystkich³²⁴ uwzględnionych w analizach ośrodkach jeździeckich KOM przeprowadzono obserwacje badawcze oraz pozyskano materiały graficzne i wizualne. Na badanie szczególnego problemu, jakim są ośrodki jeździeckie w strukturach wielkomiejskich złożyły się analizy: tematycznych publikacji naukowych, popularno-naukowych, opracowań publicystycznych, informacji z materiałów wirtualnych, a przede wszystkim badań własnych.

Szczególnie cennym doświadczeniem badawczym był staż naukowo-badawczy zrealizowany w ramach grantu NAWA czyli programu wymiany osobowej studentów i naukowców w ramach współpracy bilateralnej.³²⁵ Podczas pobytu na Słowacji autorka przebadła kilka ośrodków jeździeckich zlokalizowanych na terenie Bratysławy i okolic. Analizowano obiekty hipiczne o różnym profilu działalności (hipoterapia, sport, rekreacja) oraz wielkości (od kilku koni w ośrodku jeździeckim zajmującym się prowadzeniem zajęć leczniczych dla dzieci i dorosłych - hipoterapii po obiekt,³²⁶ w którym zlokalizowano boksy dla kilkuset koni, bowiem głównym profilem tego ośrodka jest działalność sportowa).

Na podstawie kompleksowych badań naukowych możliwe było sformułowanie tez pracy:

- Wpływ prawidłowo zaprojektowanego ośrodka jeździeckiego na efektywność ekonomiczną kompleksu jeździeckiego, dobrostan koni, a przede wszystkim na bezpieczeństwo jeźdźców i ich optymalny stan emocjonalny.
- Przemysłana i uzasadniona lokalizacja ośrodka jeździeckiego w warunkach struktury urbanistycznej miasta lub aglomeracji jako szansa na powodzenie działalności obiektu sportowo-rekreacyjnego w holistycznym rozumieniu zagadnień interdyscyplinarnych.

---

³²⁴ Wszystkie przeznaczone do analizy ośrodki jeździeckie, które zostały wybrane przez autorkę opracowania do badań zostały wymienione w punkcie 4.1 niniejszego opracowania.

³²⁵ Numer grantu BPN/BIL/2021/1/00027. Wyjazd odbył się w listopadzie 2022r.

³²⁶ Autorka nawiązuje do ośrodka jeździeckiego X-Bionic Sphere w miejscowości Samorin k. Bratysławy. Ośrodek jest obiektem olimpijskim, na terenie którego zlokalizowano również infrastrukturę przeznaczoną do innych sportów.

Tezy, po wykonaniu gruntownych analiz zgromadzonych materiałów: planów, dokumentacji fotograficznej, obserwacji i wywiadów zostały w pełni i satysfakcjonująco potwierdzone.

Na bazie sformułowanych celów pracy, które stanowiły szkielet badawczy dysertacji, autorka szukała odpowiedzi na najbardziej nurtujące pytania:

- Jakie jest uzasadnienie lokalizacji ośrodków jeździeckich w obszarach metropolitalnych?
- Jakie są długotrwałe korzyści związane z hippiką dla zdrowia psychicznego i fizycznego jeźdźców i klientów ośrodków jeździeckich?
- W jaki sposób ośrodki jeździeckie uzupełniają funkcję współczesnych miast?

Autorka dysertacji podjęła temat związany z lokalizacją ośrodków jeździeckich w strukturze miasta. Podjęła się analizy obiektów hippicznych pod względem przestrzenno-użytkowym, uwzględniając aspekty architektoniczno-estetyczne przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.³²⁷

Praktycznym celem pracy jest możliwość wykorzystania wyników prowadzonych badań do realizacji nowych ośrodków hippicznych i udoskonalenia obiektów już istniejących.³²⁸

Również praktycznemu wykorzystaniu służą podane propozycje minimalizowania kosztów utrzymania i eksploatacji ośrodków jeździeckich.

Pierwszym i najważniejszym kryterium prawidłowo zaplanowanego obiektu hippicznego jest zapewnienie bezpieczeństwa ludziom i koniom. Koń z natury jest zwierzęciem płochliwym,³²⁹ co sprawia, że w sytuacjach zagrożenia ucieka w panice. Podczas takiego zachowania najczęściej zdarzają się wypadki. Infrastruktura jeździecka i wszystkie obiekty towarzyszące powinny być planowane w taki sposób, aby ryzyko tego typu wypadków minimalizować. Wiąże się z tym konieczność dostosowania architektury do potrzeb koni – w miejscach, do których mają dostęp zwierzęta nie powinno być wystających, ostrych elementów. Materiały, z jakimi mają styczność zwierzęta powinny być trwałe, bezpieczne i wysokiej jakości. Szczególny nacisk kładzie się na pomieszczenia/przestrzenie, w których konie spędzają najwięcej czasu – stajnie i pastwiska.

Ośrodki jeździeckie powinny być projektowane w taki sposób, aby zapewnić bezpieczeństwo, ale również spełnić potrzeby koni wynikające z ich natury (potrzeba ruchu, pobierania niewielkich ilości paszy przez większość dnia, konieczność przebywania z innymi osobnikami gatunku)³³⁰. Potrzeba ruchu może być zapewniona przez wypuszczanie konia na padoki lub pastwiska, a dopełniona elementami regularnych treningów.³³¹ Konie są zwierzętami roślinożernymi – ich układ pokarmowy jest przystosowany do pobierania niewielkich ilości

---

³²⁷ L. Kamionka, *Architektura w środowisku zrównoważonym*, Problemy Ekologii, vol. 14, nr 2, 2010, s.61-65.

³²⁸ Z obserwacji autorki i prowadzonych przez nią badań wynika, że niewielkie zmiany mogą znacząco poprawić bezpieczeństwo jeźdźców i koni.

³²⁹ Jako reakcję na zagrożenie koń wykształcił w sobie instynkt ucieczki. W naturze, osobniki, które nie zdążyły uciec były zabijane przez drapieżniki. Przetrwały tylko konie, które dostatecznie wcześniej były w stanie uniknąć zagrożenia. Mimo że zagrożenie ze strony drapieżników dla koni trzymanyh w boksach nie występuje, instynkt ucieczki pozostał i zapewne pozostanie jeszcze na wiele lat.

³³⁰ Potrzeby koni wynikające z jego natury przedstawiono szczegółowo w rozdziale 2.2.1 niniejszego opracowania.

³³¹ Treningi mogą odbywać się na różne sposoby – jako jazda wierzchem, praca z koniem na lonży, spacer z koniem „w rękę” (człowiek prowadzi konia idąc obok niego), jako wymuszony ruch w karuzeli i inne.

paszy. W związku z tym zwierzęta powinny mieć stały dostęp do siana lub trawy, a karmienie paszą treściwą³³² zaleca się przeprowadzać przynajmniej 3 razy dziennie.

Koń jest zwierzęciem stadnym – musi mieć kontakt z innymi przedstawicielami swojego gatunku. Wiąże się z tym konieczność projektowania boksów w taki sposób, aby umożliwić poszczególnym zwierzętom w stajni kontakt wizualny i fizyczny.³³³ Zwierzęta powinny być również wyprowadzane na padoki w grupach tolerujących się/zaprzyjaźnionych³³⁴ ze sobą koni.

Tylko koń, którego podstawowe potrzeby będą spełnione może pracować w rekreacji, sporcie czy hipoterapii. W każdym innym przypadku, pomijając już względy etyczne, koń, którego potrzeby nie będą spełnione będzie wykazywał zachowania agresywne,³³⁵ co może być niebezpieczne dla zdrowia (psychicznego i fizycznego) jeźdźców i pracowników stajni.

Prawidłowo zaprojektowany ośrodek jeździecki to taki obiekt/kompleks obiektów, który wpisany jest w kontekst miejsca, a dla odbiorcy (klienta, jeźdźca) jest atrakcyjny wizualnie – stanowi miejsce, w którym ludzie chcą przebywać. Istotnym elementem jest infrastruktura jeździecka, ale równie ważnym są budynki dodatkowe lokalizowane przy obiektach hipicznych, jak: hotele, restauracje, kawiarnie, pokoje gościnne, pomieszczenia socjalne czy sale przeznaczone na miejscami spotkań. Jak wiadomo, „miejsca tworzą ludzi” więc ośrodki jeździeckie powinny być projektowane w taki sposób, aby klienci – jeźdźcy, trenerzy, zawodnicy chcieli w nich przebywać również po wykonaniu koniecznych czynności (opieka nad koniem, trening), a przede wszystkim mieli ochotę zostać dłużej na terenie ośrodka.

Równie ważny jest efekt wizualny, wrażenie jakie robi na przybywających i użytkownikach sam obiekt. Wpływa na to nie tylko układ architektoniczny, ale również zielen – zaprojektowana i zastana. Nieodzownym elementem kompleksowego rozwiązywania ośrodków jeździeckich jest synchronizacja nasadzeń różnego rodzaju krzewów i drzew (tworzą one bariery wizualne, akustyczne i służą jako ekrany ochraniające przed ewentualnym kurzem).

Oprócz aspektów architektoniczno-funkcjonalnych obiektu hipicznego bardzo istotna jest jego lokalizacja w strukturze urbanistycznej miasta lub aglomeracji. Właściwa lokalizacja ośrodka jeździeckiego to taka, która będzie odpowiadała zarówno potrzebom ludzi jak i koni – czyli podobnie jak dla skali architektonicznej. Koń potrzebuje ruchu – co wiąże się z koniecznością wytyczenia przestrzeni przeznaczonych na wybiegi. Obszary mocno zurbanizowane i zabudowane w centrach miast nie będą odpowiadały tym kryteriom. W związku z tym ośrodki sportowe i rekreacyjne najczęściej lokalizuje się poza zwartą tkanką miejską. Jednak z drugiej strony, zbyt odległe usytuowanie od centrum miasta i miejsc

---

³³² Jako paszę treściwą najczęściej podaje się koniom owies. Jego ilość jest dostosowana do wieku, gabarytów, rasy i ilości wykonywanej przez konia pracy.

³³³ Ściany boksów powinny być projektowane i realizowane w taki sposób, aby konie mogły się widzieć i wachać – od ok. 1 metra od podłoża powinny być ażurowe – o odpowiednim rozstawie prętów. Dokładny opis znajduje się w podrozdziale 3.2.3.2. niniejszego opracowania.

³³⁴ Konie są zwierzętami żyjącymi w stadach, w których panuje ściśle określona hierarchia. Z tego powodu nie powinno wypuszczać na padoki w jednym stadzie dwóch lub więcej osobników wysoko dominujących, ponieważ będą one walczyły o pozycję w stadzie, co może prowadzić do kontuzji i generować dodatkowe koszty leczenia.

³³⁵ Konie, których podstawowe potrzeby nie będą spełnione mogą wykazywać zachowania agresywne takie jak gryzienie czy kopanie. Zaniedbane zwierzęta mogą być również apatyczne – nie będą chciały współpracować z człowiekiem. Takie konie będą zniechęcały osoby uczące się jeździectwa do kontynuowania nauki.

zamieszania klientów/jeźdźców ośrodka będzie generowało dodatkowy czas przejazdów i koszty transportu.³³⁶

Większość³³⁷ klientów ośrodków jeździeckich dojeżdża do stajni własnym transportem. Po analizie wyników badań ankietowych przeprowadzonych przez autorkę można przyjąć, że dominuje zasada: 1 samochód = 1 jeździec dojeżdżający do stajni. Biorąc pod uwagę częstotliwość jazdy (ponad 3 razy w tygodniu), a także znaczną odległość, jaką muszą pokonać jeźdźcy, aby dotrzeć do ośrodka nasuwa się wniosek, że generuje się wiele przejechanych kilometrów i zanieczyszczenia powietrza, których przy sprawnie działającej komunikacji, np. zbiorowej, dałoby się uniknąć. Po wykonanych analizach urbanistycznych stwierdzono, że niezbędne jest, aby ośrodek był dostępny pod względem komunikacyjnym dla dzieci i dorosłych. Przy ośrodku powinien być zlokalizowany przystanek autobusowy/tramwajowy czy innej lokomocji zbiorowej. Dojazd do ośrodka może zapewniać również inny rodzaj komunikacji zbiorowej, np. pociąg. Przystanek powinien znajdować się w miarę możliwości jak najbliżej ośrodka jeździeckiego. Droga od przystanku do ośrodka jeździeckiego powinna być wyposażona w chodnik lub szerokie pobocze i dobrze oświetlona.³³⁸

Konie potrzebują przestrzeni, dlatego usytuowanie ośrodka jeździeckiego powinno umożliwiać lokalizację pastwisk i padoków. Po wykonanych analizach stwierdza się, że nie jest możliwe wydzielenie padoków dla koni w zwartej tkance miejskiej (im bliżej centrum zlokalizowany ośrodek tym trudniej o padok czy pastwisko). Z tej przyczyny niestety w wielu, niemal wzorcowych, zagranicznych obiektach brakuje pastwisk i padoków, np. ośrodki w Wiedniu, czy Samorin k. Bratysławy.

Większość badanych obiektów, zwłaszcza obiektów nowych jak X-Bionic Sphere (Samorin) czy ośrodek KJK w Michałowicach ma bardzo dobrze przemyślany układ funkcjonalny całego założenia. Poszczególne obiekty są ze sobą dobrze skomunikowane i odpowiadają dedykowanej im funkcji. Problemem powtarzającym się w dużej części analizowanych ośrodków jest brak ich dostępności dla osób postronnych, np. do ośrodka Rajske Rancho w Krakowie nie jest możliwe wejście bez wcześniej umówionej jazdy/wizyty. Dodatkowo, istotnym elementem jest brama wejściowa, która w wielu analizowanych ośrodkach była zamknięta, co może zniechęcać potencjalnych Klientów do wejścia na teren ośrodka, a w niektórych przypadkach całkowicie je uniemożliwić.

Analizując architekturę poszczególnych obiektów stwierdza się, że tego typu budynki powinny być maksymalnie wpisane w kontekst otoczenia nawiązując do naturalnego środowiska. Wysoką wartość wizualną mają elewacje wykończone materiałami naturalnymi, tj. drewnem czy kamieniem.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że profil ośrodka jeździeckiego ma znaczący wpływ na jego infrastrukturę. W obiekcie sportowym specjalizującym się w

---

³³⁶ Przy jeździe sportowej treningi odbywają się najczęściej 3-6 razy w tygodniu, a opieka nad własnym koniem wymaga codziennego przebywania w stajni.

³³⁷ Według przeprowadzonych przez autorkę badań ankietowych ponad 82 % klientów dojeżdża do stajni własnym transportem, a odpowiedź „jadę samochodem z innymi osobami ze stajni” zaznaczyło tylko 3,6 % ankietowanych.

³³⁸ Zajęcia w ośrodkach jeździeckich dla dzieci odbywają się w godzinach popołudniowych – oświetlenie drogi będzie stanowiło o bezpieczeństwie dzieci i innych użytkowników drogi poruszających się w jej obrębie po zmroku.

organizacji zawodów jeździeckich rangi krajowej i międzynarodowej oprócz stajni i hali jeździeckiej uwzględnia się zaplecze hotelowe, gastronomiczne, a także dodatkowe obiekty rekreacyjne dla dzieci, np. place zabaw. Ta szczególna przestrzeń dla najmłodszych powinna spełniać bardzo rygorystyczne zasady bezpieczeństwa, a jednocześnie korespondować wyglądem z najbliższym otoczeniem. Niestety sytuacja, kiedy oba te warunki są spełnione nie zdarza się często. *W Polsce place zabaw rzadko uwzględniają tradycyjny kontekst kulturowy i lokalną tożsamość miejsca (...)*³³⁹

Ośrodki posiadające dużą liczbę stajni i boksów wyposażone są w profesjonalną infrastrukturę jeździecką – posiadają karuzele dla koni, solaria czy zewnętrzne i wewnętrzne myjki. Nowe sportowe obiekty hipiczne, zwłaszcza kryte ujeżdżalnie, wykonane są z dobrej jakości materiałów i wykończone na wysokim poziomie estetycznym.

Analizując ośrodki jeździeckie zlokalizowane na terenie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego można stwierdzić, że obiektem najbardziej zbliżonym i podążającym za światowym standardem architektury jeździeckiej jest Klub Jazdy Konnej „Szary” zlokalizowany przy ul. Parkurowej w Michałowicach. Pod względem jakości i ilości infrastruktury jeździeckiej jest jednym z najlepszych ośrodków jeździeckich Polski Południowej. Obiekt składa się ze stajni przylegających do hali jeździeckiej, stajni wolnostojącej, zewnętrznych placów do jazdy, z profesjonalnym podłożem kwarcowym (parkur dolny i górny). Podobnie jak w X-Bionic Sphere (Samorin), na terenie ośrodka znajduje się również hotel i restauracja dla gości z widokiem na halę jeździecką. W sezonie zimowym daje to możliwość podziwiania zmagania jeźdźców na hali, przy równoczesnej możliwości konsumpcji w ogrzewanych pomieszczeniach. Zarówno w obiekcie w Samorinie jak i obiekcie w Michałowicach, w sezonie letnim również rozgrywane są zawody na zewnętrznym parkurze z podłożem kwarcowym. Choć opisywany ośrodek zlokalizowany w Polsce jest znacznie mniejszy (posiada ok. 200 boksów) to infrastruktura, podobnie jak w Samorinie pozwala rozgrywać zawody rangi międzynarodowej. Architektura obu ośrodków wykończona jest na wysokim poziomie zapewniając gościom, klientom i zawodnikom poczucie ładu przestrzennego. Podsumowując nowoprojektowana architektura hipiczna w Polsce zaczyna nadążać za światowym poziomem infrastruktury tego typu.

Ośrodki jeździeckie, aby były rentowne, powinny prowadzić swoją działalność przez cały rok. Ze względu na warunki atmosferyczne panujące w Polsce w okresie jesienno-zimowym, liczba klientów uczęszczających na zajęcia jeździeckie (zwłaszcza rekreacji i hipoterapii) znacznie się zmniejsza.³⁴⁰ Aby utrzymać ciągłość finansową ośrodka organizuje się obozy jeździeckie, półkolonie, warsztaty i szkolenia. Do realizacji tego typu przedsięwzięć niezbędna jest odpowiednia infrastruktura – miejsca noclegowe, sale wykładowe, restauracje czy kawiarnie. Po przeprowadzonych badaniach ośrodków jeździeckich KOM i wybranych przykładów zagranicznych zauważono, że dobrze prosperujące obiekty mają znacznie szerszą ofertę kierowaną do klientów niż tylko jazdy konne. Takie ośrodki oferują obozy jeździeckie z noclegami (letnie i zimowe), półkolonie dla młodszych jeźdźców, kilkudniowe rajdy i wycieczki w teren, warsztaty dla dzieci i dorosłych, zajęcia zorganizowane dla szkół i przedszkoli.

³³⁹ N. Przesmycka, *Dzieci w mieście – wyzwania i potrzeby dziecka jako użytkownika przestrzeni publicznej*, TeKa Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych w Lublinie, O. PAN Lublin, nr 3, 2016.

³⁴⁰ Część z aktywności jeździeckich w okresie o niesprzyjającej pogodzie (opady deszczu, śniegu, mróz) nie jest możliwa do zrealizowania, np. wyjazdy w teren.

Po przeprowadzeniu badań stwierdzono, że architektura obiektów hippicznych i przyjęty program funkcjonalny ma istotny wpływ na efektywność ekonomiczną całego kompleksu. Przy tworzeniu planu zagospodarowania terenu należy uwzględnić odpowiednie strefowanie poszczególnych części założenia. Ośrodek powinien zachęcać do wejścia potencjalnych klientów. Dostęp do kompleksu nie powinien być utrudniony, np. przez zamkniętą bramę lub oznaczenia z zakazem wejścia lub wjazdu. Wejście powinno być czytelnie zaznaczone i otwarte dla potencjalnych gości.

Na pierwszym planie, tuż za główną bramą wejściową, należy usytuować budynki kawiarni, restauracji czy inne obiekty dostępne dla wszystkich odbiorców. Architektura i elementy wykończeniowe powinny nawiązywać do kontekstu miejsca i posiadać wysokie walory estetyczne przyciągając tym samym gości. Na drugim planie należy umiejscowić treningowe place do jazdy i hipodromy do rozgrywania zawodów wraz z wyznaczonymi miejscami³⁴¹ dla widowni. Kolejną strefę powinny stanowić budynki stajni, do których dostęp mogą mieć tylko upoważnione osoby. Jest to uzasadnione względami bezpieczeństwa, ponieważ w stajni mogą znajdować się konie niebezpieczne³⁴² dla osób postronnych. W ostatniej strefie, dostępnej wyłącznie dla pracowników gospodarczych, powinna znajdować się płyta gnojowa do wywożenia obornika oraz budynki/wiaty przeznaczone do przechowywania maszyn gospodarczych.

Kolejnym aspektem, dzięki któremu możliwe jest zwiększenie efektywności ekonomicznej ośrodków jeździeckich, jest logistyczne zapewnienie dostawy pasz do obiektów hippicznych. Jednym z proponowanych rozwiązań jest lokalizacja pól uprawnych, z których pozyskuje się siano, słomę i owies w bliskiej odległości od stajni. Takie rozwiązanie ma wyeliminować konieczność drogiego transportu pasz i słomy na duże odległości. Równocześnie, rozwiązanie to umożliwia kontrolę jakości³⁴³ pozyskiwanego siana, słomy i owsa.

Układ funkcjonalny ośrodka powinien być również dobrze przemyślany pod względem ruchu kołowego (samochodów osobowych, zaopatrzenia, koniowozów i przyczep do przewożenia zwierząt), uwzględniając równocześnie niezbędne drogi technologiczne³⁴⁴, które nie powinny się krzyżować. Należy kłaść duży nacisk na ergonomię nowopowstających i przebudowywanych ośrodków, ponieważ przekłada się ona na konsekwencje ekonomiczne (finansowe) i estetyczne. Parking dla samochodów osobowych najkorzystniej jest zlokalizować przed głównym wejściem na teren ośrodka, uniemożliwiając klientom poruszanie się samochodem po terenie ośrodka. Przejeżdżające obok koni samochody powodują bowiem niepotrzebne zagrożenie³⁴⁵ dla koni i jeźdźców. Dzięki zaproponowanemu rozwiązaniu zagrożenie to zostaje wyeliminowane.

---

³⁴¹ Wyznaczenie konkretnych miejsc dla widowni zmniejsza prawdopodobieństwo, że goście będą przebywali w miejscach, które powodują zagrożenie dla ludzi i zwierząt, np. zbyt blisko ogrodzenia.

³⁴² Przykładem niebezpiecznej sytuacji na terenie stajni może być nieumiejętne karmienie konia z ręki, co może skutkować pogryzieniem człowieka. Z drugiej strony osoby postronne nie mają wystarczającej wiedzy na temat koni – nieświadomie mogą podać zwierzęciu niewłaściwe jedzenie, które może prowadzić do kolki i kosztownego leczenia. Przykładem takiej sytuacji może być podanie koniowi niewysuszonego lub spleśniałego chleba.

³⁴³ Podawanie koniom złej jakości siana, owsa czy ścielenie boksów złej jakości słomą może prowadzić do groźnych powikłań zdrowotnych u koni, a w niektórych przypadkach nawet do śmierci. Koń po zjedzeniu spleśniałego siana czy słomy może dostać kolki (skrętu jelit, co w wielu przypadkach jest śmiertelne dla koni).

³⁴⁴ Szczegółowy opis poszczególnych dróg technologicznych znajduje się w podrozdziale 2.2.5.1 niniejszego opracowania.

³⁴⁵ Koń może sploszyć się przez przejeżdżający obok samochód i w skrajnych przypadkach w niego wpaść powodując tragiczny w skutkach wypadek – dla jeźdźcy i osób przebywających w pojeździe.

Procesy cywilizacyjne, zachodzące we współczesnym świecie, wymuszają nieznanne wcześniej na taką skalę potrzeby, których zaspokojenie pomoże mieszkańcom metropolii żyć w zdrowiu i dostosować się do zmieniającej się rzeczywistości. Dotyczą one sfer: codziennego życia, pracy, sportu, rekreacji i ochrony zdrowia. Aktualne badania potwierdzają, że globalizacja procesów życiowych i tempo przemian wpływa w swoich skutkach destrukcyjnie na zdrowie ludzi. Człowiek szuka przestrzeni do odpoczynku i relaksu. W naturze człowieka zakodowane są różne zachowania atawistyczne, takie jak np. przebywanie w otoczeniu natury, pośród drzew lub na otwartych przestrzeniach, palenie ognisk i grilli, a przede wszystkim kontakt bezpośredni ze zwierzętami.

Od pradziejów zwierzęciem mającym największy wpływ na przetrwanie człowieka był koń (wykorzystywany w transporcie oraz jako zwierzę juczne). Tę teorię w XXI wieku potwierdza również duże zapotrzebowanie na kontakt z końmi, tym razem w formie rekreacyjnej.

Badania prowadzone w różnych aspektach nad ośrodkami jeździeckimi w obszarach metropolitalnych potwierdziły te reguły. Okazuje się, że ośrodki jeździeckie położone w terenach miejskich są bardzo atrakcyjne w Europie i na świecie, również w Polsce i spełniają istotne funkcje dla życia zdrowia i psychiki człowieka. Na przykładzie badań zagranicznych stwierdzono, że ośrodki jeździeckie w strukturach metropolitalnych są ogólnodostępne dla szerokiego grona odbiorców.

Powyższe rozważania można podsumować stwierdzeniem, że bez względu na to pod jakim kątem rozpatruje się problemy ośrodków jeździeckich w obszarach miejskich, to dominuje przekonanie, że obiekty hipiczne współczesnych czasów są szczególną alternatywą dla ludzi mieszkających na terenach zurbanizowanych w miastach. Pod warunkiem, że funkcja miast przewiduje możliwość funkcjonowania ośrodków jeździeckich na obrzeżach, z uciążliwościami wynikającymi z ich natury i charakteru, jak: dostarczanie siana czy wywożenie gnoju.

Istnienie 38 ośrodków jeździeckich w strukturze metropolitalnej Krakowa potwierdza zapotrzebowanie na ich usługi pod kątem społecznym, użytkowym, sportowym itp.

Przebadane ośrodki stanowią uniwersalną atrakcję dla ich użytkowników związaną z jeździectwem. Jak już wspomniano, ośrodki podzielono na 3 grupy (małe, średnie i duże).

Przeważają ośrodki średnie. Z badań wynika, że właśnie w lokalizacji w strukturach miejskich ośrodki małe (od 5 do 10 boksów) i średnie (od 11 do 24 boksów) są bardziej wygodne w użytkowaniu i ich mobilności (ewentualne zmiany w strukturze i mobilności funkcjonalnej).

Ośrodki Krakowskiego Obszary Metropolitalnego są efektem różnych nawarstwień kulturowo-ekonomicznych i społecznych, wynikających z naszych uwarunkowań społeczno-politycznych minionego okresu. Przy całym ogromnym zaangażowaniu i pasji do koni właściciele tych ośrodków zauważa się, że o ich jakości decydują warunki ekonomiczne.

Część z ośrodków jest niedoinwestowana i wymaga daleko idących korekt funkcjonalno-architektonicznych i budowlanych. Istnieje możliwość rewitalizacji tych ośrodków pod warunkiem dobrze sporządzonych planów etapowania inwestycji wg całościowego kompleksowego opracowania projektowego.

Wiadomo, że organizacja ośrodków jeździeckich, szczególnie współcześnie, wymusza na właścicielach i hodowcach koni zapewnienie zachowania odpowiednich warunków bezpieczeństwa dla zwierząt, właściwego wyżywienia, utylizacji odchodów i utrzymania odpowiedniego poziomu higieny. W ślad za tym jeszcze większe stawia się wymogi w stosunku do zachowania bezpieczeństwa dla różnych grup użytkowników ośrodków jeździeckich, począwszy od dzieci, a skończywszy na ludziach w podeszłym wieku. Warunkiem powodzenia

funkcjonowania ośrodków (co wynika z badań autorki opracowania) jest zapewnienie bardzo dobrej organizacji funkcjonalnej obiektów hippicznych pod kątem bezpieczeństwa, estetyki, higieny, zdrowia użytkowników, a przede wszystkim zdrowia koni. Bowiem bezpieczeństwo koni jest bezpośrednio związane z bezpieczeństwem użytkowników.

Lokalizacja ośrodków jeździeckich w strukturach metropolitalnych jest uzasadniona atawistyczną potrzebą człowieka polegającą na konieczności kontaktu z naturą. Ludzie mieszkają w miastach ze względu na pracę i inne uwarunkowania ekonomiczne. W zwartej strukturze urbanistycznej KOM brak jest rozległych zielonych terenów, które są naturalnym otoczeniem człowieka. Ludzie podświadomie dążą do przebywania w naturalnym środowisku i w wielu przypadkach tylko w takich warunkach ich organizm jest w stanie się zregenerować. Ośrodki hipiczne dają taką możliwość. Sam kontakt ze zwierzęciem, jakim jest koń oddziałuje pozytywnie na zdrowie psychiczne człowieka, a zajęcia jazdy konnej wpływają pozytywnie zarówno na sferę psychiczną i fizyczną jeźdźców, w szczególności gdy odbywają się na otwartych przestrzeniach i w naturalnym otoczeniu łąk i lasów. Korzyści związane z uprawianiem jeździectwa zarówno rekreacyjnego jak i sportowego są zauważalne już od pierwszych godzin spędzonych w siodle. Poprawiają koordynację ruchową i równowagę, wpływają na rozwój mięśni całego ciała, a także redukują nadwagę, która obecnie jest jedną z chorób cywilizacyjnych. Pasja związana z jeździectwem zaszczepiona u dzieci pozostaje do końca życia. Tak było również w moim przypadku.

7 ANEKS

7.1 Literatura

1. Bossak- Herbst B., Głowacka-Grajper M., *Państwowe Tory Wyścigów Konnych na Służewcu jako wielowymiarowa przestrzeń wolności w czasach PRL*, Przegląd Historyczny, CIX(4), 2018, s. 872-894.
2. Danielewicz A., Bożek Ł., *Hiszpańska Dworska Szkoła Jazdy w Wiedniu*, Przegląd Hodowlany, nr 12, 2011, s. 15.
3. Doroz-Tomasik H., *Od tradycji do westernizacji – sposób na budowanie wizerunku miast i regionów? Studium przypadku Ochab Wielkich*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG, nr 29, 2015, s. 119-134.
4. Głaszczka A., Wardal W., Romaniuk W., Domasiewicz T., *Biogazownie rolnicze*, Wyd. Multico, Warszawa 2010, s. 8.
5. Gybańska R., *Odzwierciedlenie teorii Witruwiusza w budownictwie folwarcznym*, Czasopismo Techniczne, z. 1-A, 2009, s. 283.
6. Haller M., *Rasy koni*, MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2001, s. 7.
7. Harres B., *Budownictwo wiejskie, Praktyczny podręcznik dla budowniczych i rzemieślników*, rozdział drugi *O stajniach*, Warszawa 1983, s. 68.
8. Hernik J., *Potrzeba uwzględniania walorów krajobrazu kulturowego w zarządzaniu gminą wiejską*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG, nr 10, Sosnowiec 2008, s. 61.
9. Hernik J., Noszczyk T., Rutkowska A., *Towards a Better Understanding of the Variables that Influence Renewable Energy Sources in Eastern Poland*, Journal of Cleaner Production, vol. 241, 2019, s. 22
10. Iliev, K., *Rozwój turystyki konnej na obszarach wiejskich*, Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Turystyki i Języków Obcych, 2(14), 2014, s. 181-190.
11. Jaszczak A., Hernik J., *Potencjał krajobrazów kulturowych podstawą kreacji przestrzeni rekreacyjnej, Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, Polska Akademia Nauk, O. Kraków, Komisja Technicznej Infrastruktury Wsi, nr 3/II, 2012.
12. Kamionka L., *Architektura w środowisku zrównoważonym*, Problemy Ekologii, vol. 14, nr 2, 2010, s. 61-65.
13. Kleszcz J., Kozłowska K., *Zespół agroturystyczny w Drzonkowie, jako dyskurs nad znaczeniem tradycji miejsca*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego nr 165 (45), 2017, s. 98-110.

14. Kośla T., *Ćwiczenia z higieny zwierząt*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2001.
15. Kuśmierska A., *Możliwości wykorzystania alternatywnych źródeł energii w zasilaniu ośrodków jeździeckich*, BH TY, 2022.
16. Libardo P., Khan N., *The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes*, Nature nr 598, 2021, s. 634-640.
17. Lorens P., Martyniuk-Pęczek, J., *Wprowadzenie do projektowania urbanistycznego*, Akapit DTP, Gdańsk, 2014, s. 24-41.
18. Łojek J., *Dobrostan i utrzymanie koni*, rozdział: *Hodowla i użytkownictwo koni*, t. II, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2013.
19. Melges H., *Architektoniczna strefa przejściowa między miastem a wsią (na wybranych przykładach aglomeracji śląskiej i krakowskiej)*, Czasopismo Techniczne, z. 1-A, 2007, s. 126.
20. Melges H., *Architektura budynków mieszkalnych na terenach wiejskich (na podstawie własnych doświadczeń)*, Środowisko Mieszkaniowe, t.7, 2009.
21. Melges H., *Zagadnienia techniczno-budowlane i architektoniczne modernizowanych rozbudowywanych różnych obiektów na terenie Krakowa*, Czasopismo Techniczne, 2-A, 2011, s. 343.
22. Melges H., *Budownictwo mieszkaniowe na polskiej wsi (refleksje ruralisty)*, Czasopismo Techniczne, z. 1-A, 2015.
23. Melges H., *Szkodnictwo w architekturze w krajobrazie wsi i małych miast na przykładzie Polski Południowej*, Studia Krajobrazowe, nr spec., 2016.
24. Melges H., *Pozamiejski obraz przestrzenno-architektoniczny Małopolski wczoraj i dziś (wybrane problemy)*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2018.
25. Melges H., *Z rozważań o planowaniu przestrzeni wiejskiej na przykładzie Małopolski*, Teka Komisji Urbanistyki i Architektury PAN, O. Kraków, XLVIII, 2020, s. 225- 226, 253.
26. Miller R.M., *Jeździectwo naturalne bez tajemnic*, PDM, Warszawa 2007, s. 114-117.
27. Naplocha A., *Architektura kolekcji Polskiej Cyfrowej Biblioteki Jeździeckiej na temat stadniny koni w Janowie Podlaskim*, Bibliotekarz Podlaski, nr 1, 2022, s. 79-91.
28. Neufert E., *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*, Arkady, Warszawa, 2009.

29. Niedziółka D., *Zielona Energia w Polsce*, Wyd. CeDeWu, 2012, s.183.
30. Niekurzak M., Kubińska-Jabcoń E., *Wykorzystanie biogazu jako biopaliwa do zasilania pojazdów mechanicznych*, *Autobusy, technika, eksploatacja, systemy transportowe*, R.20, nr 6, 2019, s. 218.
31. Nowak-Pieńkowska M., Wierzbicka A., Brutkowski M., *Zabytek dostępny – ograniczenia historyczne i wyzwania projektowe*, *Housing Environment, Przestrzeń, Architektura, Natura*, nr 37, 2021, s. 46-54.
32. Odyniec M., *Sopocki hipodrom otwarty*, *Konie i Rumaki*, PF-Studio, 2014, s. 29.
33. Oniszak- Popławska A., Zowsik M., Wiśniewski G., *Produkcja i wykorzystanie biogazu rolniczego*, Instytut Energetyki Odnawialnej (IEO)/ IBMER, Warszawa 2003.
34. Pickeral T., *Konie i kuce. Kompendium*, Parragon, Warszawa 2006, s. 275.
35. Pikula R., *Narowy i nałogi u koni*, *Koń Polski*, tom 23, nr 5, 1988, s. 15-16.
36. Podhalański B., *Krajobraz otwarty a suburbanizacja w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym*, „Науковий вісник НЛТУ України”, 2008, s. 45-49.
37. Podhalański B., *Centrum Metropolii a centrum Miasta*, *Czasopismo Techniczne*, 4-A, 2008.
38. Podhalański B., *Integrowanie przestrzeni metropolitalnych*, Wydawnictwo PK, Kraków 2013.
39. Podhalański B., *Optymalizowanie zużycia energii w metropoliach*, *Czasopismo Techniczne*, 7-A, 2014, s. 205.
40. Podhalański B., *Can Metropolitan Region Not Be Innovative?*, *Mater. Sci. Eng.*, 2019, s. 5-7.
41. Podhalański B., Arvay-Podhalańska E., *Krakowski Obszar Metropolitalny. Ekologia terenów śródmiejskich*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2007.
42. Podkówka W., *Uwarunkowania formalnoprawne przy projektowaniu budowy i eksploatacji biogazowni rolniczej*, [w:] *Biogaz rolniczy, odnawialne źródła energii*, PWRiL, 2012, s. 238-241.
43. Pruchniewicz W., *Akademia Jeździecka*, Chaber PR – Akademia Jeździecka, Warszawa 2003, s. 214, 217
44. Przesmycka N., *Kierunki rozwoju budownictwa jednorodzinnego w Polsce na tle tendencji europejskich*, *Budownictwo i Architektura*, nr 11, 2012, s. 30-33.

45. Przesmycka N., *Dzieci w mieście – wyzwania i potrzeby dziecka jako użytkownika przestrzeni publicznej*, Teza Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych w Lublinie, O. PAN Lublin, nr 3, 2016.
46. Przesmycka N., *Rola dzieci i młodzieży w procesach partycypacji społecznej*, Teza Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych w Lublinie, nr 2, 2016.
47. Roberts Monty, *Człowiek, który słucha koni*, Media Rodzina, s. 196-201.
48. Romaniuk W., Overby T., *Systemy utrzymania koni*, Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, Duńskie Służby Doradztwa Rolniczego, Warszawa 2004.
49. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2010 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż te, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej (Dz.U.2010.116.778).
50. Sawicka U., *Od 450 lat w Wiedniu*, Koń Polski, tom 50, nr 8, 2015, s. 60-62.
51. Skorupski K., *Psychologia treningu koni*, PWRiL, Warszawa 2006.
52. Sobuś M., Łagan S., *Hipoterapia jako naturalna forma rehabilitacji*, Aktualne Problemy Biomechaniki, nr 4, Zakład Mechaniki Doświadczalnej i Biomechaniki, Politechnika Krakowska, 2010, s. 173-178.
53. Sieńko-Awierianów E., Łubkowska W., Sitna A., *Czynniki warunkujące uczestnictwo w rekreacji jeździeckiej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Turystyki, 4 (24), 2013, s. 85-101.
54. Tarajko-Kowalska J., Melges H., Cygankiewicz I. *Miejskie farmy ze zwierzętami, ogrody edukacyjne i ośrodki jeździeckie - idea, funkcje*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2017.
55. Tarajko-Kowalska J., *Hipodromy jako wielofunkcyjne, sportowo-rekreacyjne przestrzenie zielone w strukturze współczesnych miast*, Środowisko Mieszkaniowe, t. 22, 2018, s. 166-173.
56. Warth K. *Design Handbook For Stables and Equestrian Buildings*, J.A.Allen & Co Ltd., 2014 oraz *Stables and others equestrian buildings. A guide to design and construction*, J.A.Allen & Co Ltd., 2014.
57. Wierzbička A. M., Gago W., *Colour in architecture*, [w:] *Definiowanie przestrzeni architektonicznej* t. 3, red. T. Kozłowski, Ofic. Wyd. Atut, Wrocław 2020, s. 122.
58. Wierzbička A. M., Orchowska A., *Recirculation in reference to the truth about architecture*, [w:] *Definiowanie przestrzeni architektonicznej*, red. T. Kozłowski, t. 5, Ofic. Wyd. Atut, Wrocław 2020, s. 87.

59. Witruwiz , *O. architekturze ksiąg dziesięć*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999, s. 127-129.
60. Wrześciński J. *Folwarki– sprawozdanie z ewidencji w gminach Kiszkowo i Klecko, województwo poznańskie*, Studia Lednickie II, Poznań – Lednica 1991.
61. Zwoliński J. *Hodowla koni*, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1977, s. 383-398.

7.2 Źródła internetowe

1. <http://darkona.sk/>, [dostęp 20.07.2023]
2. http://edziennik.malopolska.uw.gov.pl/WDU_K/2021/147/akt.pdf, [dostęp: 01.07.2023]
3. <http://kinderplanet.com.pl/jazda-konna.html>, [dostęp: lipiec 2023]
4. http://pl.wet.uwm.edu.pl/media/upload/articlefiles/19/Moj_folder/Technik20natural, [dostęp: 14.07 2023]
5. http://rcsosnowice.pl/images/galeria_1.jpg, [dostęp: 20.04.2022]
6. <http://stadninaochaby.pl/o-nas/>, [dostęp: 01.03.2021]
7. <http://www.centrumhipiki.com/>, [dostęp: 22.07.2023].
8. <http://www.hipony.sk/aboutus.html>, [dostęp: 20.07.2023]
9. <http://www.kkjk.pl/>, [dostęp: 01.07.2023]
10. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/17031>, [dostęp: 23.05.2022].
<https://equista.pl/editorial/4729/design-hudson-valley-horse-farm>, [dostęp: 04.10.2021]
11. <http://www.ogrodowy.minigo.pl/index.php/page/jan-w-podlaski-wygoda>, [dostęp: 04.07.2022]
12. <http://www.wzgorze.eco.pl/>, [dostęp: 01.07.2023]
13. <http://wzgorze.eco.pl/?id=mainsite>, [dostęp 21.07.2023]
14. <http://zawody.rcsosnowice.pl/>, [dostęp: 01.07.2023]
15. <http://zawody.rcsosnowice.pl/>, [dostęp: 01.07.2023]
16. <https://pzj.pl/odznaki-jezdzieckie/>, [dostęp: 13.06.2023].
17. <https://aktivstall.de/en/concept/>, [dostęp: 13.06.2023]
18. <https://aktivstall.de/en/concept/>, [dostęp: 13.06.2023]
19. <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1472380>, [dostęp: 01.03.2021]
20. <https://equista.pl/editorial/4729/design-hudson-valley-horse-farm>, [dostęp: 04.10.2021]
21. <https://experience.arcgis.com/experience/694dc0837fd24bfc91102eb0c50c159/page/Strona-2/?views=Warstwy>, [dostęp: 01.07.2023]
22. <https://furioso.sk/>, [dostęp: 20.07.2023]
23. <https://gazetapowiatowa.pl/poradniki/dom-i-ogrod/stajnie-wolnowybiegowe-fanaberia-wlasciwy-sposob-utrzymania-koni/>, [dostęp: 01. 06.2022]

24. <https://konieirumaki.pl/archiwum/hodowla-i-chow/paddock-paradise/>, [dostęp: lipiec 2023]
25. <https://magazynbiomasa.pl/mapa-biogazowni-rolniczych-w-polsce-sprawdz-koniecznie/>, [dostęp 05.04.2022]
26. <https://magazynbiomasa.pl/mapa-biogazowni-rolniczych-w-polsce-sprawdz-koniecznie/>, [dostęp: 01.07.2023]
27. https://nauka.uj.edu.pl/aktualnosci//journal_content/56_INSTANCE_Sz8leL0jYQen/74541952/149018834, [dostęp: 12.07.2023].
28. <https://plus.dziennikpolski24.pl/tag/krakowski-obszar-metropolitalny/>, [dostęp: 01.07.2023]
29. <https://pzj.pl/porady-jezdziec/dyscypliny-jezdzieckie-ujezdzenie/>, [dostęp: 02.04.2023]
30. <https://pzj.pl/sport/konkurencje-jezdzieckie/skoki/>, [dostęp: 02.04.2023]
31. https://pzj.pl/wp-content/uploads/2020/08/Pytania_Odznaka_Br%C4%85zowa.pdf, [dostęp: 01.07.2023]
32. https://pzj.pl/wp-content/uploads/2020/08/Pytania_Odznaka_Br%C4%85zowa.pdf, str. 2, [dostęp: 23.06.2023]
33. https://pzj.pl/wp-content/uploads/2021/01/Procedura-pomiaru_2021_clean.pdf, [dostęp: 23.04.2023].
34. https://pzj.pl/wp-content/uploads/2021/01/Procedura-pomiaru_2021_clean.pdf, [dostęp: 23.04.2023].
35. <https://pzj.pl/wp-content/uploads/2021/12/Przepisy-B-wydanie-9-2022-clean-1.pdf>, str. 8, [dostęp: 13.06.2023]
36. <https://schlosser-ujezdzalnie.pl/project/sar-standardowe-ujezdzalnie/>, [dostęp: 01.07.2023]
37. <https://sjp.pwn.pl/>, [dostęp: 22.03.2023]
38. <https://sjp.pwn.pl/>, [dostęp: 22.03.2023]
39. <https://sjp.pwn.pl/slowniki/hipodrom.html>, [dostęp: 23.10.2021].
40. <https://swiatkoni.pl/nowe-miejsce-na-mapie-polski>, [dostęp: 12.03 2023]
41. <https://swiatkoni.pl/nowe-miejsce-na-mapie-polski>, [dostęp: 12.03 2023]
42. <https://swiatkoni.pl/nuda-u-koni--skutki-i-zapobieganie>, [dostęp: 23.04.2023]
43. <https://wlosan.pl/o-nas/>, [dostęp: 21.07.2023]

44. <https://www.4horses.com.pl/projektowanie-osrodkow-jezdzieckich-z-mysla-o-koniu/>, J. Kluszewski, [dostęp: 16.06.2023]
45. <https://www.archon.pl/wskaznik-intensywnosci-zabudowy-art-10387>, [dostęp: 01.07.2023]
46. <https://www.atlasobscura.com/places/heilan-horse-culture-museum>, [dostęp: 14.06.2023].
47. https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=100574, [dostęp: 01.07.2023]
48. https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=100574, [dostęp: 01.07.2023]
49. https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=80864, [dostęp: 01.07.2023]
50. https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=80864, [dostęp: 01.07.2023]
51. <https://www.bratislavaguide.com/pl/ludno-bratys-awy>, [dostęp: 20.07.2023]
52. https://www.equiprojekt.pl/43_karuzele-dla-koni-kraft.html, [dostęp: 14.06.2023]
53. <https://www.equito.nl/>, [dostęp: 20.07.2023]
54. <https://www.google.pl/maps>, [dostęp: 01.03.2022]
55. <https://www.google.pl/maps/place/Szary.+Klub+Jazdy+Konnej/>, [dostęp: 12.02.2021]
56. <https://www.kjkszary.pl/>, [dostęp: 21.07.2023]
57. <https://www.kjkszary.pl/oferta/>, [dostęp: 22.06.2022]
58. <https://www.kluszewski.com.pl/220/drogi-technologiczne-osrodka-jezdzieckiego>, [dostęp: 16.06.2023].
59. <https://www.kluszewski.com.pl/7/artykuly>, [dostęp: 01.07.2023]
60. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/panstwowa-hodowla-koni.html>, [dostęp: 01.09.2023]
61. <https://www.prawo.pl/biznes/panstwowa-hodowla-koni-w-polsce-raport-nik-2020,502652.htmlwo.pl>), [dostęp: 23.08.2021r.]
62. <https://www.racingtv.com/racecourses/bratislava>, [dostęp: 20.07.2023]
63. <https://www.rsteamtrophy.sk/sk/>, [dostęp: 20.07.2023]
64. <https://www.torpartynice.pl/o-nas/>, [dostęp: 22.02.2023]
65. <https://www.wrc-lobau.at/>, [dostęp: 20.07.2023]
66. <https://www.x-bionicsphere.com/>, [dostęp: 20.07.2023]
67. <https://zabytek.pl/pl/obiekty/janow-podlaski-janow-podlaski-stadnina-koni>, [dostęp: 02.02.2021]
68. <https://zamekkrolewski.com.pl/zamek-krolewski/historia/>, [dostęp: 21.06.2023]

7.3 Spis rycin

Rycina 1.1	Hipodrom w Olimpii. Plan wg rekonstrukcji Hirta na podstawie opisu Pausaniasza, ...	18
Rycina 2.1	Lokalizacja zabudowań: 1-rezydencja i oficyny mieszkalne, 2-budynki inwentarskie, 3-budynki pomocnicze; oprac.A. Kuśmierska, październik 2021	24
Rycina 2.2	Widok na ośrodek Hudson Valley Horse Farm, USA.....	25
Rycina 2.3	Schematy folwarków. Kolor czerwony został wprowadzony przez autorkę dysertacji w celu zaznaczenia obiektów, w których przebywały konie	26
Rycina 2.4	Schematy folwarków. Kolor czerwony został wprowadzony przez autorkę dysertacji w celu zaznaczenia obiektów, w których przebywały konie	27
Rycina 2.5	Schemat stajni w Kłęcku. Rzut i przekrój	28
Rycina 2.6	Schemat stajni - obory z miejscowości Sulin. Rzuty i przekroje	29
Rycina 2.7	Stajnia Zegarowa – stan w 1931r.	32
Rycina 2.8	Stajnie SK Ochaby z 3 ćw. XIX wieku	33
Rycina 2.9	Schemat wewnętrznych powiązań przestrzennych ośrodka jeździeckiego.....	36
Rycina 2.10	Wizualizacja Olimpijskiego Ośrodka Pięcioboju Nowoczesnego, którego funkcją wiodącą jest jeździectwo. Źródło: dyplom magisterski	38
	A. Kuśmierska, 2017	
Rycina 2.11	Wizualizacja przedstawiająca widok na jedną z dwóch stajni. Stajnie zlokalizowano po obu stronach hali jeździeckiej.	38
	Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017.....	
Rycina 2.12	Widok na halę wraz ze stajniami od strony frontowej. Przeszklona elewacja hali zapewnia wystarczającą ilość światła dziennego niezbędnego do efektywnych treningów, a także stanowi atrakcyjne wizualnie rozwiązanie architektoniczne. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017	39
Rycina 2.13	Widok z lotu ptaka na całe założenie inwestycyjne uwzględniające halę wraz ze stajniami, place do jazdy, hotel dla zawodników, a także drugą halę, w której zlokalizowano kompleks basenowy. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska 2017	39
Rycina 2.14	Drogi technologiczne w ośrodku jeździeckim, wg J. Kluszewski. Drogi zaznaczone na kolor żółty – droga zaopatrzenia i wywozu nawozu (obornika), drogi zaznaczone na kolor zielony – droga koni na padoki, drogi zaznaczone na kolor czerwony – droga pożarowa, drogi zaznaczone na kolor niebieski – droga gości.....	46
Rycina 3.1	Konie żyjące na wolnym wybiegu, w tle półotwarta wiata.....	50

Rycina 3.2	Podział systemów utrzymania koni	53
Rycina 3.3	Widok jednej ze stajni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2022	54
Rycina 3.4	Widok stajni w Facimiechu. W każdym boksie (trakt od zewnętrznej strony) zlokalizowano otwieralne okno. Fot. A. Kuśmierska, 2023	55
Rycina 3.5	Wentylacja mechaniczna w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	56
Rycina 3.6	Stanowiska dla koni	58
Rycina 3.7	Boks w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	59
Rycina 3.8	Wymiary ciała konia, wg Vimonda	60
Rycina 3.9	Średnie wymiary ciała konia leżącego na boku, wg Vimonda	60
Rycina 3.10	Boksy w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2022	64
Rycina 3.11	Stajnia, która nie spełnia podstawowych potrzeb koni. Heilan Horse Culture Museum, Wuxi Shi, Chiny	64
Rycina 3.12	Widok zrealizowanego ośrodka zgodnie z koncepcją Hit Activ Stall	67
Rycina 3.13	Widok zrealizowanego ośrodka zgodnie z koncepcją Hit Activ Stall.....	67
Rycina 3.14	Schemat urządzenia wybiegu dla koni	68
Rycina 3.15	Przykład wypasu kwaterowego, ośrodek jeździecki Facimiech. Fot. A. Kuśmierska, 2023	69
Rycina 3.16	Wybieg dla koni w ośrodku jeździeckim Diagram w Radziszowie. Fot. A. Kuśmierska, 2023	70
Rycina 3.17	Przekrój przez halę jeździecką. Źródło: dyplom magisterski A. Kuśmierska 2017	71
Rycina 3.18	Przykłady trybun przy ujeżdżalniach. Po lewej stronie trybuna projektowana na kilku poziomach, po prawej stronie – trybuna znajdująca się na jednym poziomie	71
Rycina 3.19	Różne konstrukcje hal jeździeckich	72
Rycina 3.20	Hala o ośrodku jeździeckim w Facimiechu, konstrukcja dachu stalowa. Fot. A. Kuśmierska, 2023	73
Rycina 3.21	Hala w ośrodku jeździeckim Diagram w Radziszowie. Fot. A. Kuśmierska, 2023	73

Rycina 3.22	Hala w ośrodku jeździeckim Riding Centre Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2022	74
Rycina 3.23	Wymiary placów zewnętrznych do jazdy	75
Rycina 3.24	Plac zewnętrzny do jazdy w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	76
Rycina 3.25	Zraszacz do podłoża na placu jeździeckim, ośrodek w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	76
Rycina 3.26	Plac zewnętrzny do jazdy w ośrodku jeździeckim Włosań. Fot. A. Kuśmierska, 2023	77
Rycina 3.27	Parkur w ośrodku jeździeckim KJK po Żubrem w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	78
Rycina 3.28	Widownia przy parkurze w ośrodku jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	78
Rycina 3.29	Karuzela dla koni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	79
Rycina 3.30	Karuzela dla koni w ośrodku jeździeckim RS Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2023	79
Rycina 3.31	Kryty lonżownik na terenie KJK pod Żubrem w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	80
Rycina 3.32	Nawierzchnie w ośrodku jeździeckim RC Riding Center Sosnowic. Fot. A. Kuśmierska, 2023	81
Rycina 3.33	Nawierzchnia bezpieczna dla końskich kopyt, ośrodek jeździecki w Samorinie, k. Bratysławy. Fot. A. Kuśmierska, 2023	81
Rycina 4.1	Ośrodek jeździecki RC Sosnowice - widok z góry. Źródło: https://swiatkoni.pl/nowe-miejsce-na-mapie-polski [dostęp 12.03 2023].....	95
Rycina 4.2	Schemat ośrodka jeździeckiego RS Sosnowice, zdjęcie tablicy informacyjnej w ośrodku. Źródło: http://zawody.rcsosnowice.pl/ [dostęp czerwiec 2023].....	95
Rycina 4.3	Ośrodek jeździecki Facimiech, gm. Skawina, projekty: mgr inż. arch. Lesław Manecki, dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja mgr inż. arch. Maciej Sewiołło.....	97
Rycina 4.4	Hala jeździecka i stajnie, ośrodek jeździecki Facimiech, gm. Skawina.	97
Rycina 4.5	Ośrodek jeździecki Stajnia Pinar, Cianowice gm. Skała. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins	99
Rycina 4.6	Ośrodek jeździecki Stajnia Pinar, Cianowice gm. Skała. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins	100

Rycina 4.7	Ośrodek jeździecki Szary w Michałowicach. Źródło: https://www.google.pl/maps/place/Szary.+Klub+Jazdy+Konnej/ [dostęp 12 lutego 2021].....	100
Rycina 4.8	Widok z górnego parkuru na plac dolny i otwarcie widokowe w ośrodku jeździeckim KJK Szary w Michałowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2016	101
Rycina 4.9	Stajnia prywatna na terenie gminy Dabrowa Górnicza. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins	102
Rycina 4.10	Stajnia prywatna na terenie gminy Dabrowa Górnicza. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz, wizualizacja: inż. arch. Herlander Martins	103
Rycina 4.11	Wyniki ankiety dotyczącej otoczenia ośrodka jeździeckiego. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	104
Rycina 4.12	Wyniki ankiety dotyczącej odległości ośrodka jeździeckiego od centrum miasta (Krakowa). Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	105
Rycina 4.13	Wyniki ankiety dotyczącej jazdy sportowej lub rekreacyjnej. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	106
Rycina 4.14	Wyniki ankiety dotyczącej kryterium wyboru ośrodka jeździeckiego. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	107
Rycina 4.15	Wyniki ankiety dotyczącej częstotliwości uczęszczania na zajęcia jeździeckie. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	107
Rycina 4.16	Wyniki ankiety dotyczącej odwoływania treningów ze względu na niesprzyjające warunki atmosferyczne. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	108
Rycina 4.17	Wyniki ankiety dotyczące hali jeździeckiej na terenie ośrodka. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	108
Rycina 4.18	Wyniki ankiety dotyczącej uczestnictwa w zajęciach w zależności od pogody. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	109
Rycina 4.19	Wyniki ankiety dotyczącej analizy popularności ośrodków jeździeckich wśród różnych grup wiekowych. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021.....	109
Rycina 4.20	Wyniki ankiety dotyczącej analizy popularności ośrodków jeździeckich wśród płci. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	110
Rycina 4.21	Wyniki ankiety dotyczącej pytania o posiadanie własnego konia. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	111
Rycina 4.22	Wyniki ankiety dotyczącej analizy środków transportu, którymi klienci dostają się do ośrodków jeździeckich. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	111
Rycina 4.23	Wyniki ankiety dotyczącej pytania o własny środek transportu. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	112

Rycina 4.24	Wyniki ankiety dotyczącej pytania o posiadanie prawa jazdy. Oprac. A. Kuśmierska, maj 2021	112
Rycina 4.25	Schemat przykładowego ośrodka jeździeckiego, stworzony na podstawie wyników badań ankietowych. Opr. A. Kuśmierska, 2021	114
Rycina 4.26	Budynek gospodarczy na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023.....	117
Rycina 4.27	Widok hali na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu wraz z przylegającą do niej stajnią. Fot. A. Kuśmierska, 2023	118
Rycina 4.28	Widok na bramę wejściową do stajni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023.....	119
Rycina 4.29	Widok na strefę wejściową w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	120
Rycina 4.30	Widok na zabudowania ośrodka jeździeckiego w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	120
Rycina 4.31	Wejście do hali jeździeckiej, ośrodek w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	121
Rycina 4.32	Plac konkursowy i budynek hali jeździeckiej, ośrodek w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	121
Rycina 4.33	Widok na zabudowania stajenne połączone z domem właścicieli w ośrodku je ździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	122
Rycina 4.34	Widok na budynek stajni i zabudowania gospodarcze, ośrodek jeździecki Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	122
Rycina 4.35	Zabudowania gospodarcze w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	123
Rycina 4.36	Budynek stajni dla 16 koni, ośrodek jeździecki Włosań. Fot. A. Kuśmierska, 2023	123
Rycina 4.37	Budynek gospodarczy w ośrodku jeździeckim Włosań. Fot. A. Kuśmierska, 2023	124
Rycina 4.38	Stajnia w ośrodku jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	125
Rycina 4.39	Wjazd do ośrodka jeździeckiego RS Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2023	125
Rycina 4.40	Widok bramy wjazdowej do ośrodka w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	126

Rycina 4.41	Widok bramy wjazdowej do ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	127
Rycina 4.42	Krajobrazy otaczające ośrodki jeździeckie na terenie KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023	127
Rycina 4.43	Krajobrazy o wysoki walorach estetycznych otaczające tereny ośrodków jeździeckich KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023	128
Rycina 4.44	Zabudowania na terenach otaczających ośrodki jeździeckie KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023	129
Rycina 4.45	Zabudowania na terenach otaczających ośrodki jeździeckie KOM. Fot. A. Kuśmierska, 2023	129
Rycina 4.46	Widok na plac jeździecki w ośrodku Rajskie Rancho w Krakowie. Fot. A. Kuśmierska, 2023	130
Rycina 4.47	Budynki zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie zabudowań stajennych ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach,. Fot. A. Kuśmierska, 2023	130
Rycina 4.48	Kładka łącząca przejście na plac konkursowy z zabudowaniami stajennymi ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	131
Rycina 4.49	Najbliższe otoczenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	131
Rycina 4.50	Zabudowania przy stajni w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	132
Rycina 4.51	Zieleń przy strefie wjazdowej w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	132
Rycina 4.52	Widok na plac konkursowy i zamek w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	133
Rycina 4.53	Drewniana tradycyjna zabudowa przy ośrodku jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	133
Rycina 4.54	Pastwiska otaczające ośrodek jeździecki Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	134
Rycina 4.55	Wnętrze stajni w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach	134
Rycina 4.56	Boksy dla koni w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	135
Rycina 4.57	Zdjęcia budynku zaadaptowanego na stajnię w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	135
Rycina 4.58	Duża hala jeździecka w ośrodku KJK Szary w Michałowicach	136

Rycina 4.59	Hala jeździecka w ośrodku jeździeckim w Sosnowicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	137
Rycina 4.60	Hala jeździecka w ośrodku Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	137
Rycina 4.61	Parking dla bukmerek i przyczep dla koni na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	138
Rycina 4.62	Koniowóz zaparkowany przed ośrodkiem jeździeckim w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	138
Rycina 4.63	Wewnętrzne parkingi na terenie KJK Pod Żubrem Niepołomice. .... Fot. A. Kuśmierska, 2023	139
Rycina 4.64	Widok na parking przed stajniami namiotowymi stawianymi podczas zawodów jeździeckich. Fot. A. Kuśmierska, 2023	139
Rycina 4.65	Solarium i myjka wewnętrzna w stajni w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	140
Rycina 4.66	Paszarnia w ośrodku jeździeckim Diagram. Fot. A. Kuśmierska, 2023	140
Rycina 4.67	Przejście na trybuny i do siodlarni, ośrodek jeździecki w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	141
Rycina 4.68	Budka sędziowska na terenie ośrodka jeździeckiego w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	142
Rycina 4.69	Elementy dekoracyjne pośród zieleni w ośrodku jeździeckim w Facimiechu. Fot. A. Kuśmierska, 2023	142
Rycina 4.70	Toalety i budka dla sędziów w RC Sosnowice. Fot. A. Kuśmierska, 2023 .	143
Rycina 4.71	Elementy małej architektury przy ośrodku KJK Pod Żubrem w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023.....	144
Rycina 4.72	Ażurowe ogrodzenie na terenie ośrodka jeździeckiego w Niepołomicach. Fot. A. Kuśmierska, 2023	144
Rycina 4.73	Zawody w skokach przez przeszkody w KJK Pod Żubrem w Niepołomicach, osoby z widowni podchodzą zbyt blisko parkuru powodując zagrożenie dla siebie i koni. Fot. A. Kuśmierska, 2023	146
Rycina 4.74	Widok rozprężalni podczas zawodów w KJK pod Żubrem Niepołomice. Dostęp do strefy, gdzie poruszają się zawodnicy i ich konie, mają również osoby postronne, co powoduje zagrożenie. Fot. A. Kuśmierska, 2023	147
Rycina 5.1	Zdjęcia ośrodka jeździeckiego Samorin k. Bratysławy. Fot. A. Kuśmierska, 2023.....	156
Rycina 5.2	Ośrodek jeździecki „Čierna Voda” zlokalizowany k. Bratysławy. Fot. A. Kuśmierska, 2023.....	158

Rycina 5.3	Ośrodek jeździecki zlokalizowany na granicy Bratysławy i Zahorskiej Bystricy. Fot. A. Kuśmierska, 2023.....	161
Rycina 5.4	Schemat zaplecza żywnościowego dla 16 koni, opracowanie A. Kuśmierska, marzec 2020	166
Rycina 5.5	Schemat zaplecza żywnościowego dla koni, opracowanie A. Kuśmierska, marzec 2021	172
Rycina 5.6	Budynek główny pochodzący z obiektu modelowego. Źródło dyplom magisterski A. Kuśmierska, 2017	174
Rycina 5.7	Możliwości usytuowania paneli fotowoltaicznych przy ośrodku jeździeckim. Rysunek przedstawia fragment przekroju przez halę jeździecką i przyległą do niej stajnię. Oprac. A. Kuśmierska, 2021	176
Rycina 5.8	Wyposażenie analizowanych ośrodków kom w instalacje paneli fotowoltaicznych. Oprac. A. Kuśmierska, styczeń 2021	180
Rycina 5.9	Ekspozycja dachu głównego budynku na słońce. Oprac. A. Kuśmierska, styczeń 2021	180
Rycina 5.10	Geometria dachu głównego budynku analizowanego ośrodka jeździeckiego. Oprac. A. Kuśmierska, styczeń 2021	181
Rycina 5.11	Źródła pochodzenia biogazu. Oprac. A. Kuśmierska na podstawie opracowania Biogazownie Rolnicze.....	182
Rycina 5.12	Lokalizacja biogazowni przy ośrodku jeździeckim. Opr. A. Kuśmierska ...	184
Rycina 5.13	Schemat biogazowni rolniczej.....	185

7.4 Spis map

Mapa 1.1	Krakowski Obszar Metropolitalny na tle województwa małopolskiego.....	15
Mapa 2.1	Stada ogierów, zakłady treningowe, stadniny państwowe. Stan na 2003 r.....	30
Mapa 2.2	Spółki hodowli koni nadzorowane przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, stan na sierpień 2020 r.....	31
Mapa 4.1	Ośrodki jeździeckie w krakowskim obszarze metropolitalnym i okolicach, oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2023	85
Mapa 4.2	Ośrodek jeździecki Cheval - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło https://www.google.pl/maps [dostęp 03.2022].....	87
Mapa 4.3	Fragment MPZP obejmującego obszar działki, na której zlokalizowano ośrodek jeździecki Cheval. Strzałkami zaznaczono budynki ośrodka jeździeckiego. Źródło podkładu mapowego: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=100574 [dostęp lipiec 2023].....	88
Mapa 4.4	Ośrodek jeździecki Krakowski Klub Jazdy Konnej - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło https://www.google.pl/maps , [dostęp marzec 2022].....	89
Mapa 4.5	Fragment MPZP obejmującego obszar działki, na której zlokalizowano ośrodek jeździecki Krakowski Klub Jazdy Konnej. Strzałkami zaznaczono budynki ośrodka jeździeckiego. Źródło podkładu mapowego: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=80864 , [dostęp lipiec 2023].....	89
Mapa 4.6	Ośrodek jeździecki Miejskie Rancho - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło https://www.google.pl/maps , [dostęp marzec 2022]	90
Mapa 4.7	Po prawej stronie grafiki: ośrodek jeździecki Miejskie Rancho - lokalizacja w strukturze urbanistycznej. Źródło https://www.google.pl/maps , [dostęp marzec 2022].....	91
Mapa 4.8	Zagospodarowanie terenu dla ośrodka na terenie gminy Dąbrowa Górnicza. Projekt: dr inż. arch. Justyna Derwisz	103
Mapa 5.1	Wiedeń, Austria, zaznaczono istniejące ośrodki jeździeckie. Źródło: https://www.google.com/maps , [dostęp: 19.07.2023].....	151
Mapa 5.2	Amsterdam, Holandia, zaznaczono istniejące ośrodki jeździeckie. Źródło: https://www.google.com/maps , [dostęp: 19.07.2023].....	152
Mapa 5.3	Ośrodek jeździecki Ponymanage Equito na obrzeżu Amsterdamu oznaczony na zielono, zaznaczenie A. Kuśmierska. Źródło: https://www.google.com/maps , [dostęp: 19.07.2023].....	152
Mapa 5.4	Berlin, Niemcy, na mapie zaznaczono istniejące ośrodki jeździeckie. Źródło: https://www.google.com/maps , [dostęp: 19.07.2023].....	153

Mapa 5.5	Ośrodek jeździecki Pferdehof Gericke na obrzeżu Berlina, oznaczony na zielono, zaznaczenie A. Kuśmierska. Źródło: https://www.google.com/maps , [dostęp: 19.07.2023].....	154
Mapa 5.6	Analizowane ośrodki jeździeckie na terenie Bratysławy i okolic. Opracowanie A. Kuśmierska, lipiec 2023, podkład mapy źródło: https://www.google.pl/maps , [dostęp: 20.07.2023].	155
Mapa 5.7	Lokalizacja biogazowni rolniczych w województwie małopolskim, [dostęp 21.03.2023].....	183
Mapa 5.8	Uwarunkowania dla lokalizacji elektrowni wiatrowych; zgodnie z legendą – od terenów z bardzo korzystną lokalizacją po tereny z lokalizacją wybitnie niekorzystną. Układ warunków przyrodniczych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych	186

7.5 Spis tabel

Tabela 2.1 Główne elementy składowe ośrodka jeździeckiego, opracowanie A. Kuśmierska, 2020.....	37
Tabela 3.1 Minimalne wymiary stanowisk dla poszczególnych grup koni	59
Tabela 3.2. Minimalne wymiary boksów dla poszczególnych grup koni	61
Tabela 3.3 Minimalne powierzchnie dla koni utrzymywanych w systemie wolnowybiegowym bez uwięzi.....	65
Tabela 4.1 Spis ośrodków jeździeckich poddanych analizie przez A. Kuśmierską, opracowanie A. Kuśmierska, październik 2019	84
Tabela 4.2 Zestawienie wytycznych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego dla ośrodków: Cheval, KKJK, Miejskie Rancho, oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2023	93
Tabela 5.1 Analiza uwzględniająca potrzeby koni dotyczące ośrodków jeździeckich. Oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2021	170
Tabela 5.2 Analiza uwzględniająca potrzeby ludzi dotyczące ośrodków jeździeckich. Oprac. A. Kuśmierska, lipiec 2021	171
Tabela 5.3 Zapotrzebowanie energetyczne poszczególnych elementów ośrodka jeździeckiego	175
Tabela 5.4 Analiza wybranych ośrodków jeździeckich KOM pod kątem geometrii dachu, ekspozycji głównych połaci dachu, wyposażenia ośrodka w instalację z paneli fotowoltaicznych. Opr. A. Kuśmierska, styczeń 2021	179

7.6 Streszczenie w języku polskim

W pracy doktorskiej autorka zajęła się analizą wpływu architektury ośrodka jeździeckiego na efektywność ekonomiczną kompleksu jeździeckiego, dobrostan koni, a przede wszystkim na bezpieczeństwo jeźdźców i ich optymalny stan emocjonalny. Ośrodek jeździecki może przynieść szereg korzyści zdrowotnych (w sferze psychicznej i fizycznej), ekonomicznych i społecznych, pod warunkiem, że będzie składał się z odpowiedniej infrastruktury. Prawidłowo zaprojektowany ośrodek jeździecki powinien spełniać potrzeby ludzi (klientów ośrodka, jeźdźców, trenerów, gości) i potrzeby koni (potrzeba ruchu, kontaktu ze stadem i konieczność pobierania niewielkich ilości paszy przez większość doby), które są zupełnie inne niż ludzkie. Autorka wykazała, że przemyślana i uzasadniona lokalizacja ośrodka jeździeckiego w warunkach struktury urbanistycznej miasta lub aglomeracji ma wpływ na powodzenie działalności obiektu sportowo-rekreacyjnego w holistycznym rozumieniu zagadnień interdyscyplinarnych. Analizami objęto głównie ośrodki jeździeckie zlokalizowane na terenie krakowskiego obszaru metropolitalnego, które podzielono na obiekty małe, średnie i duże w zależności od występującej ilości boksów dla koni. Wyniki prowadzonych badań mogą zostać wykorzystane do realizacji nowych ośrodków hipiczych i udoskonalenia obiektów już istniejących.

7.7 Streszczenie w języku angielskim

In this doctoral thesis, the author analysed the impact of an equestrian centre's architecture on its economic effectiveness, the wellbeing of horses and, most importantly, their optimal emotional condition. An equestrian centre can bring a range of health-related (both psychological and physical), economic and social benefits, provided that it consists of proper infrastructure. A correctly designed equestrian centre should meet the needs of humans (the centre's clients, the riders, coaches and guests), as well as those of horses (the need for physical exercise, contact with the herd and eating small amounts of feed throughout most of the day), which are completely different. The author demonstrated that a well-planned and justified siting of an equestrian centre within the conditions of the urban structure of a city or agglomeration contributes to the centre's success, understood holistically and interdisciplinarily. The analysis covered mostly equestrian centres located within the Cracow metropolitan area, which were divided into small, medium and large centres in terms of the number of horse stalls. The results can be used to design and build new hippic centres and to improve existing ones.

7.8 Załączniki

7.8.1 Ankiety

Ankieta przeznaczona dla osób jeżdżących konno rekreacyjnie lub sportowo.

Czy jeździ Pan/Pani rekreacyjnie czy sportowo*?

(*jazda sportowa oznacza regularne starty w zawodach i treningi kilka razy w tygodniu)

- Rekreacyjnie
- sportowo

Jak daleko od centrum miasta znajduje się ośrodek jeździecki, do którego Pan/Pani uczęszcza?

- do 5 km
- od 5 do 10 km
- od 11 do 20 km
- powyżej 20 km

Czy istotne jest dla Pana/Pani otoczenie ośrodka jeździeckiego (czy ośrodek położony jest w atrakcyjnej lokalizacji zapewniający walory widokowe) ?

- zdecydowanie tak
- myślę, że tak
- nie mam zdania
- myślę, że nie
- zdecydowanie nie

Co jest dla Pana/Pani najbardziej istotnym kryterium wyboru ośrodka jeździeckiego (spośród wymienionych poniżej)

- Odległość ośrodka jeździeckiego od miejsca zamieszkania
- Położenie ośrodka jeździeckiego w atrakcyjnej widokowo lokalizacji/ otoczenie terenami zielonymi
- Kadra instruktorska dostępna na terenie obiektu
- Udostępnione do jazdy konie – odpowiada mi ich stopień wykszolenia
- Inna odpowiedź:

Czy posiada Pan/Pani własnego konia?

- Tak
- Nie
- Jestem w trakcie zakupu

Co jest najbardziej istotne podczas wyboru przez Pana/Panią ośrodka jeździeckiego ? (proszę zaznaczyć jeden lub dwa punkty)

- Wysoko wykwalifikowana kadra instruktorska
- Odległość od mojego miejsca zamieszkania
- Warunki, w jakich utrzymywane są konie (jakość podawanego owsa i siana, regularnie sprzątane boksy, dobrze utrzymana stajnia)
- Stopień wyszkolenia koni udostępnianych do jazd rekreacyjnych/treningów sportowych
- Infrastruktura jeździecka – np. Hala z dobrym jakościowo podłożem/dobrze oświetlone maneże/parkur z kompletem przeszkód
- Infrastruktura towarzysząca – np. obecność na terenie ośrodka restauracji/kawiarni/hotelu

Jak często Pan/Pani jeździ?

- Powyżej 3 razy w tygodniu
- 2 razy w tygodniu
- Raz w tygodniu
- Jeżdżę sezonowo – np. w wakacje na obozach jeździeckich i innych wyjazdach, nie uczęszczam regularnie na zajęcia jazdy konnej

Na jazdy/treningi uczęszczam

- Niezależnie od pogody
- Tylko przy sprzyjających warunkach atmosferycznych

Czy na terenie ośrodka jeździeckiego, do którego Pan/Pani uczęszcza dostępna jest hala ?

- Tak
- Nie

Czy jazdy/treningi odwoływane są ze względu na niesprzyjającą pogodę?

- Tak
- Nie

Pana/Pani płeć:

- Kobieta
- Mężczyzna
- Nie chcę udzielać odpowiedzi

Pana/Pani wiek:

- Poniżej 10 lat
- 10-14 lat
- 15-17 lat
- 18-25 lat
- 26 – 35 lat
- 36 -50 lat
- 51-60 lat
- powyżej 60
- Nie chcę udzielać odpowiedzi

Czy ma Pan/Pani prawo jazdy?

- Tak
- Nie

Czy dysponuje Pan/Pani własnym środkiem transportu?

- Tak
- Nie
- Nie dysponuję własnym ale pożyczam (np. od rodziców)

Jakim środkiem transportu dojeżdża Pan/Pani do ośrodka jeździeckiego ?

- Własnym – samochodem
- Własnym – rowerem
- Autobusem
- Pks-em
- Pociągiem
- Jadę samochodem z innymi osobami ze stajni
- Inna odpowiedź: